

MUZEUL DE ISTORIE NAȚIONALĂ
ȘI ARHEOLOGIE CONSTANȚA

ANALELE DOBROGEI

Constanța • 2019

An I / 2019
Seria a treia

1

Colegiul Redacțional:

● Adrian RĂDULESCU ● Enache PUIU ● Doina PĂULEANU
● Octavian GEORGESCU ● Actuan MURAT ● Gavrilă SIMION

**Redacția nu ia sub a sa răspundere nici una din opiniile
emise de autorii articolelor publicate**

ANALELE DOBROGEI

Revistă de istorie medie,
modernă și contemporană
dobrogeană

Seria a treia
An I / 2019

Manuscrisele și orice corespondență se vor trimite
pe adresa Colegiului de redacție al revistei
„**ANALELE DOBROGEI**”
Piața Ovidiu nr. 12, 900745 CONSTANȚA
e-mail: analeledobrogei2019@yahoo.com

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Dr. Sorin Marcel Colesniuc, președinte
Dr. Lavinia Dacia Dumitrașcu, secretar
Dr. Delia Roxana Cornea, membru
Dr. Corina-Mihaela Apostoleanu, membru
Dr. Florin Anghel, membru
Dr. Constantin Cheramidoglu, membru

Traduceri: drd. Andreea Andrei
Tehnoredactare, machetare, prelucrare grafică:
dr. Delia Roxana Cornea, dr. Maria Bolocan, Nicoleta
Mivu

*Autorii articolelor își asumă răspunderea
pentru conținutul acestora*

CUVÂNT ÎNAINTE

Prestigioasa revistă *Analele Dobrogei*, publicație cu un puternic impact în domeniile științific și cultural, a avut parte de o frumoasă și interesantă evoluție, care a început în anul 1920 și s-a încheiat în anul 1938. Revista a fost ulterior republicată, ca serie nouă, în anul 1995, cu prilejul împlinirii a 75 de ani de la apariția primului număr. O succintă prezentare a revistei *Analele Dobrogei* o voi face în cele ce urmează...

În anul 1916 apărea, sub îngrijirea lui Constantin Moisil, *Arhiva Dobrogei – Revista Societății pentru Cercetarea și Studierea Dobrogei*. Dar, în vara anului 1916, România a intrat în Primul Război Mondial și revista nu a mai fost publicată. După război, în urmă cu exact 100 de ani, în anul 1919, apărea volumul al II-lea al revistei *Arhivei Dobrogei*, sub îngrijirea profesorilor Constantin Moisil și Constantin Brătescu. În anul 1919 au apărut patru numere, iar în anul 1920 a apărut un singur număr din volumul al III-lea, sub coordonarea lui Constantin Moisil.

Revista *Analele Dobrogei* a fost tipărită, pentru prima dată, la începutul anului 1920, la Tipografia Dacia. În preambulul scris de Ioan N. Roman, intitulat *Către cititori*, se menționează: „Un grup de intelectuali din Constanța - profesori, magistrați, avocați, ingineri, medici etc. - a hotărât înființarea unei Societăți numită Societatea Culturală Dobrogeană pentru a promova studiul științific al trecutului și prezentului dobrogean, răspândind în cercuri cât mai largi aceste cunoștințe prin ajutorul unei reviste, prin organizarea de conferințe, șezători și excursiuni, prin înființarea de biblioteci și prin fondarea unui muzeu regional dobrogean. Necesitatea unei asemenea societăți era de mult simțită.”

De asemenea, autorul accentuează ideea că *Analele Dobrogei* continuă eforturile culturale ale revistei *Arhiva Dobrogei*: „O altă revistă, în unele privințe asemănătoare, la care au scris mulți dintre colaboratorii noștri, a apărut acum câțiva ani la București sub titlul *Arhiva Dobrogei*, condusă la început de dl profesor Constantin Moisil, iar mai târziu, împreună cu dl profesor Const. Brătescu, și-a adus remarcabile servicii cauzei ce noi înșine ne propunem a servi. Facem această laudabilă și recunoscătoare mențiune, cu îndoita observațiune că poate ar fi fost de dorit să se ajungă la gruparea tuturor forțelor care merg și

lucrează în aceeași direcțiune, dar că Societatea noastră, fără a voi să atingă un drept sau o susceptibilitate, a crezut că e nevoie ca revista ei să apară în chiar metropola Dobrogei, cu program de activitate lărgit, care să îmbrățișeze, pe lângă comoara scumpă a cunoștințelor despre trecut, și însuși prezentul, actualitatea vie, cu nesfârșita ei varietate de probleme și curente”.

Revista *Analele Dobrogei* a apărut trimestrial până în anul 1923; în anii 1924-1925 a fost publicat un singur număr; în anii 1926-1927 a apărut anual; în anul 1928 semestrial; în anii 1929-1931 a apărut lunar (iar fasciculele au fost legate anual); un singur număr a fost publicat în anii 1932-1933; anual în anii 1934-1937 și, în sfârșit, trimestrial în anul 1938, ultimul an de apariție al revistei în perioada interbelică. În total, în intervalul de timp 1920-1938, revista *Analele Dobrogei* a apărut într-un număr de 63 de volume, care însumează 6.724 de pagini.

De-a lungul celor 19 ani de apariție, în această revistă au publicat oameni de știință și oameni de cultură renumiți în domenii precum: istorie și arheologie, geologie și geografie, arhivistică și demografie, statistică și inginerie și altele. Un aspect care trebuie menționat este acela că în anul 1928, cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la Unirea Dobrogei cu România, a fost editat un număr aniversar intitulat: 1878 – 1928. *Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească*.

Revista *Analele Dobrogei* și-a încetat activitatea în anul 1938, însă, în anul 1995, cu prilejul împlinirii a 75 de ani de la apariția primului număr, revista a fost publicată din nou. Colegiul redacțional, alcătuit din: Adrian Rădulescu, Enache Puiu, Doina Păuleanu, Octavian Georgescu, Actuan Murat și Gavrilă Simion, care semnează *Cuvântul înainte*, subliniază următoarele: „Noua serie a revistei *Analele Dobrogei*, inaugurată prin numărul de față, se dorește a fi continuatoarea tradițiilor unor prestigioase publicații de cultură, știință și artă, apărute în spațiul danubiano-pontic, după revenirea Dobrogei în cadrul legitim al statului român.”

La finalul *Cuvântului înainte*, se precizează: „Continuarea eforturilor științifice și culturale de altă dată, de cunoașterea aprofundată a trecutului istoric, de analiză a problemelor economice, demografice, ecologice, culturale etc., cu care ne confruntăm în zilele noastre, este o îndatorire ce nu suportă amânare. Aceste eforturi își vor afla reflectarea prin intermediul seriei noi a revistei *Analele Dobrogei*, care va reuni toate forțele într-un același scop.”

În anii care au urmat, din motive obiective și, deopotrivă, subiective, revista *Analele Dobrogei* nu a mai apărut constant, iar din anul 2012 nu a mai fost publicată deloc. Așadar, în perioada 1995 – 2012, revista a fost publicată după cum urmează: 1995 – An I, 1996 – An II, 1997 – An III, 1998 – An IV, 1999 – An V (cu nr. 1 și nr. 2), 2000 – An VI, 2002 – An VII, 2005 – An VIII, 2006 – 2008 – An IX, 2009 – 2012 – An X – XIII. Era ultimul volum apărut din noua serie.

La începutul anului 2018, Consiliul Județean Constanța a organizat Concursul de proiecte de management pentru ocuparea funcției de Director general - Manager al Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța. În Proiectul de management, pe care l-am susținut în fața Comisiei de examinare, am subliniat importanța reluării apariției revistei *Analele Dobrogei*.

După ce am câștigat Concursul de proiecte de management, în ședințele Consiliului științific al Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța am accentuat importanța pe care o are revista *Analele Dobrogei* și necesitatea republicării ei. Totodată, am stabilit și Comitetul de redacție al revistei.

Ulterior, am reluat discuțiile și cu reprezentanții Universității Ovidius Constanța, instituție care semnase un Protocol de colaborare cu Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța încă din anul 2012, în privința editării revistei.

Se cuvine să fac o precizare: în colaborare cu redacția ziarului *Ziua de Constanța*, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța a digitizat toată colecția revistei *Analele Dobrogei*, precum și revista *Arhiva Dobrogei*, iar aceste reviste, transformate în format pdf, au fost postate pe site-ul Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța, la adresa de internet: <https://www.minac.ro/publicatii.html>. Însă, pentru digitizarea noii serii a revistei *Analele Dobrogei*, apărută în perioada anilor 1995 – 2012, conform Legii nr. 8 din 14 martie 1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe, avem nevoie de acordul autorilor și, după caz, al urmașilor acestora.

Așadar, iată că, după șapte ani de absență, revista *Analele Dobrogei* reapare sub egida Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța, cu noi articole și studii, multe dintre ele fiind comunicările științifice susținute la Sesiunea Științifică Internațională Pontica.

Deoarece a trecut un timp destul de lung în care revista nu a mai fost publicată, din 2012 până în prezent, iar în perioada 1995 – 2012 a existat o discontinuitate în apariția revistei, am decis să reluăm publicarea *Analelor Dobrogei* sub forma unei a treia serii.

Astfel, primul volum din seria a treia este structurat în cinci părți tematice, după cum urmează: *Primul Război Mondial, Din istoria Dobrogei, Documente, Varia și Recenzii*.

Prima parte cuprinde cinci studii, din care cititorii pot afla informații despre: primul preot militar ortodox român căzut pe frontul de la Turtucaia; acțiunile flotei de operațiuni a României în campania din 1917; revenirea dobrogenilor la viața normală; eforturile invalizilor, văduvelor și orfanilor de război pentru obținerea drepturilor cuvenite.

În cea de-a doua parte, intitulată: *Din istoria Dobrogei*, sunt tratate diverse teme de istorie dobrogeană: arendași de impozite în sangeacul Tulcei; intrarea Diviziei Active în Dobrogea; *Khedivial Line* și portul constănțean; inițiativele pontice ale Societății Ortodoxe Națională a Femeilor Române; comandantul submarinelor românești; contribuții la istoria Diviziei 9 Infanterie; considerații referitoare la dislocările din 1952 din județul Constanța; consolidarea falezelor din Constanța; istoria vieții teatrale la Tulcea.

În a treia parte, a cărei tematică o reprezintă *Documentele*, sunt analizate subiecte precum: Dimitrie D. Chirescu; documente dobrogene din colecția Muzeului Județean Satu Mare; preocupările Delegației permanente a Consiliului Superior al Apărării Țării; unificarea legislativă în percepția Gazetei Tribunalelor sau documente privind istoricul unui monument astăzi dispărut, „Casa Beiului”, din Constanța.

Din capitolul *Varia* aflăm noi informații despre: pictorul Nicolae Grant; alegerile din județul Ialomița din 1926; funcționarea Serviciului Religios în Armata Română; Marea Neagră – Pont hegemon și teatru hibrid.

Și, în sfârșit, la secțiunea *Recenzii*, sunt prezentate mai multe volume recent ieșite de sub tipar: *Deceniul uitat: Constanța în anii 1979-1989; Marea Unire de la Marea Neagră. Volum omagial dedicat Centenarului Marii Uniri a Românilor și împlinirii a 140 de ani de la unirea Dobrogei cu România; Dobrogea, edificii cu mozaic: Credința, Cultura, Cetatea; Dobrogea în documente diplomatice românești (1878-1884)*.

În concluzie, ne dorim ca, de acum înainte, revista să apară cu regularitate, mai ales datorită faptului că la fiecare *Sesiune Științifică Internațională Pontica*, organizată de Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, există și secțiunea Istorie modernă și contemporană, unde participanții susțin comunicări de înaltă ținută științifică. Este foarte important ca toate aceste comunicări științifice să fie publicate în revista *Analele Dobrogei*, la fel cum majoritatea comunicărilor științifice susținute la secțiunile: Preistorie, Greco-romană, Medievală și Numismatică sunt publicate în revista științifică *Pontica*, începând cu anul 1968, fără întrerupere, până în prezent.

Cercetător științific
Dr. Sorin Marcel COLESNIUC
Director general al Muzeului de Istorie
Națională și Arheologie Constanța

CUPRINS

Cuvânt înainte	3
I. PRIMUL RĂZBOI MONDIAL	15
Adrian Lucian Scărlătescu, <i>Locotenentul Nicolae V. Furnică – Primul preot militar ortodox român căzut pe front la Turtucaia (5 mai 1883-24 august 1916)</i>	
Marian Moșneagu, <i>Acțiunile flotei de operațiuni a României în campania anului 1917</i>	27
Constantin Cheramidoglu, <i>Anul 1919 – dobrogenii revin la viața lor normală</i>	47
Elena Zîrnă, <i>Dramele copilăriei: orfelinele militare dobrogene, în România postbelică (1919-1920)</i>	65
Remus Macovei, <i>Lupta invalizilor, văduvelor și orfanilor de război cu autoritățile pentru obținerea drepturilor cuvenite</i>	79
II. DIN ISTORIA DOBROGEI	
Nikolay Todorov, <i>Arendașii de impozite în sangeacul Tulcei în anii '70 ai secolului XIX</i>	101
Dumitru-Valentin Pătrașcu, <i>Generalul Gheorghe Anghelescu. 140 de ani de la intrarea Diviziei Active în Dobrogea</i>	113
Cristian Constantin, <i>„Khedivial Line” și portul Constanța în 1927</i>	123
Anemari Monica Negru, <i>Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române și inițiativele ei pontice</i>	131
Florian Bichir, <i>Constantin (Bibi) Costăchescu, comandantul de legendă al submarinelor românești</i>	149
Silviu-Daniel Niculae, <i>Contribuții la istoria Diviziei 9 Infanterie în Dobrogea de Sud (1919-1924)</i>	163
Ion Bălan, Floarea Bălan, <i>Scurte considerații privind dislocările din anul 1952 din zona Constanței - Studiu de caz</i>	185

Gheorghe-Radu Stănculescu, <i>Consolidarea falezelor din zona urbană a Constanței. După un articol al ing. Ion Stănculescu, București</i>	203
Mirela-Daniela Stîngă, <i>Viața teatrală la Tulcea, de la trupele de amatori la primele teatre profesioniste</i>	219

III. DOCUMENTE

Lavinia Dumitrașcu, <i>„Amintiri din copilărie” și adolescență – Dimitrie D. Chirescu din „dinastia” Chireștilor din Cernavodă</i>	231
Viorel Ciubotă, Vasile Marcian Onea, <i>Documente dobrogene în colecția Muzeului Județean Satu Mare</i>	243
Luminița Giurgiu, Teodora Giurgiu, <i>Preocupările Delegației permanente a Consiliului Superior al Apărării Țării privind programul naval maritim, producția de substanțe chimice și dezvoltarea rețelei de căi ferate (1930)</i>	277
George Lascu, <i>Unificarea legislativă în percepția profesioniștilor de la „Gazeta Tribunalelor” (1933)</i>	291
Delia Roxana Cornea, <i>Din istoria pierdută a monumentelor constănțene – documente privind inițiativele autorităților comuniste de salvare și valorificare turistică a monumentului Casa Beilului</i>	309

IV. VARIA

Cristina Boțoghină, <i>Pictorul Nicolae Grant (1868-1950) - vlăstar din neamul Goleștilor</i>	327
Valentin Gheorghe, <i>Alegerea parțială, din 6 septembrie 1926, în județul Ialomița</i>	335
Costin Scurtu, Ana-Maria Scurtu, <i>Stabilirea normelor juridice privind funcționarea Serviciului Religios în Armata Română</i>	343
Dorin Popescu, <i>Marea Neagră – din nou Pont fără hegemon, din nou teatru hibrid</i>	359

V. RECENZII

Sorin Marcel Colesniuc (coordonator), <i>Dobrogea, edificii cu mozaic: Credința, Cultura, Cetatea</i> , Editura Ex Ponto, Constanța, 2019, 500 p. (Lavinia Dacia Dumitrașcu).....	373
Vasile Bâțlan, <i>Deceniul uitat: Constanța în anii 1979-1989</i> , Editura Printech, București, 2018 (Constantin Cheramidoglu).....	375
Sorin Marcel Colesniuc (coordonator), <i>Marea Unire de la Marea Neagră. Volum omagial dedicat Centenarului Marii Uniri a Românilor și împlinirii a 140 de ani de la unirea Dobrogei cu România</i> , Editura Celebris, Constanța, 2018, vol. I-II, 786 p. (Gabriel Mircea Talmațchi).....	379
Valentin Ciorbea, Florin Stan (editori), <i>Dobrogea în documente diplomatice românești (1878-1884)</i> , Editura Academiei Oamenilor de Știință din România, București, 2019, 165 p. (Delia Roxana Cornea).....	387
Livia Buzoianu, Traian Cliante (redactori), <i>Tristia: Epistulae Ex Ponto = Tristele. Scrisori din Pont/ Publius Ovidius Naso</i> , traducere în limba română de Teodor Naum, Editura Ex Ponto, Constanța, 2019, 751 p. (Livia Buzoianu).....	391

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

**PREOTUL LOCOTENENT SACHELAR NICOLAE V. FURNICĂ
(5 MAI 1883 - 24 AUGUST 1916) - PRIMUL PREOT MILITAR
ORTODOX ROMÂN CĂZUT PE FRONT.
EROUL DE LA TURTUCAIA**

*Aduceți-vă aminte de mai-marii voștri,
care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu;
priviți cu luare aminte cum și-au încheiat viața
și urmați-le credința. (Evrei 13, 7)*

Părintele Nicolae V. Furnică a fost preot paroh la Parohia Sfânta Treime din Urziceni - de care depindeau Biserica parohială Sfânta Treime (construită în 1866) și Biserica filială Volna-Adormirea Maicii Domnului - cu supliniri periodice la Bărbulești și Cotorca. A căzut la datorie în Războiul de Reîntregire a neamului la 1916, având gradul de locotenent și fiind primul preot militar erou.

S-a născut la 5 mai 1883, ca fiu al lui Vasile Gh. Furnică și Elena V. Gh. Furnică, din Curcani -Ilfov (azi Călărași), agricultori. Absolvent de liceu, își face stagiul la Regimentul 1 Cetate; eliberat în 1905, cu gradul de sublocotenent în rezervă, se înscrie la Facultatea de Teologie.¹

S-a căsătorit, pe 11 iunie 1906, cu Marioara/Maria Petrescu din Ștefănești, fiica preotului econom Enache Petrescu (paroh de la Parohia/Comuna Radu Negru, Județul Ialomița²) și a Elenei E. Petrescu. Maria era menajeră și avea 17 ani. Vasile și Elena Furnică au avut 4 copii:

* Preot, Catedrala Sfinții Împărați - Urziceni

¹ „Cultul eroilor noștri”, iunie 1922, p. 14.

² Despre preotul econom Enache Petrescu, vezi: Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare, A.N.I.C.), fond M.C.I.P., Direcția Contabilității, dosar 529/1916, f. 36, 318 verso, dosar 242/1914, vol. II, f. 124, 127, dosar nr. 4053/1912, f. 118; Mădălin-Roberto Dumitrașcu, *Monografia Parohiei Radu Negru, Călărași*, bazată pe documente de arhivă, p. 25-2 - lucrare în manuscris.

Elisabeta - născută pe 24 aprilie 1907 în București, Gheorghe/George - născut pe 4 martie 1910 în Urziceni, Savin - născut pe 25 noiembrie 1912 în Urziceni și Ștefania - născută pe 17 iulie 1914 în Urziceni.³

În 1907, Vasile Gh. Furnică a absolvit Facultatea de Teologie de la București. Teza sa de licență a avut ca temă pe apologetul Tațian Asirianul, devenind astfel primul traducător al operelor acestuia în limba română.

A fost numit la Parohia Urziceni/Sfânta Treime din Urba Urziceni pe 1 octombrie 1907, când apare pe statele de plată cu observația „Hirotonisit preot pe 1 octombrie 1907, Ord. nr. 6422, din 10 octombrie a.(nul) c.(urent) Licențiat în Teologie. Fostul titular pus în retragere din oficiu”. La Urziceni a fost și confesorul garnizoanei.⁴

Nu cunoaștem cu exactitate data, dar între 31 decembrie 1914 și 16 februarie 1915 părintele a primit gradul bisericesc de sachelar.⁵ Oricum, în perioada 1907 și 1916 părintele Nicolae Furnică a fost singurul licențiat în Teologie din parohiile rurale ale Județului Ialomița.

În timpul pastorației părintelui Nicolae V. Furnică la Parohia Urziceni, biserica parohială și biserica filială au fost în bună stare, așa cum reiese din procesele-verbale de inspecție din 27 iunie 1908, 20 iunie 1909, 30 martie 1910, 25 aprilie 1911 și 11 iulie 1914. Acesta înființase câte un pangar la bisericile parohiei și realizase reparații la Biserica „Adormirea Maicii Domnului”.⁶ De altfel, părintele făcuse diligențe în acest sens pe lângă Administrația Casei Bisericii, de la care a primit o parte din suma necesară, aceasta fiind completată, prin efortul său, de la enoriași și prin donații.⁷ În continuare, biserica a fost ajutată prin donații, grație părintelui Nicolae Furnică.⁸

Preotul Nicolae Furnică s-a implicat și în viața culturală a orașului Urziceni. Astfel, în 1911 era casier al societăților „Cultura” și „Liga

³ A.N.I.C., fond M.C.I.P., Direcția Contabilității, dosar 529/1916, f. 361; dosar 4247/1910, f. 262; Serviciul Județean Călărași al Arhivelor Naționale, Fondul IOVR Călărași, dosar F 5.

⁴ *Administrația Casei Bisericii, Anuar. 1909*, București, Tipografia Cărilor Bisericești, 1909, p. 67; *Cultul eroilor noștri*, iunie 1922, p. 14.

⁵ *Lista de persoanele care au drept de vot la alegerea Consistoriului Superior Bisericesc în cursul anului 1915*, în „Biserica Ortodoxă Română”- supliment, XXXIX, nr. 4, iulie 1915, p. 34.

⁶ A.N.I.C., fond M.C.I.P., Direcția Contabilității, dosar 1732/1908, f. 1, f. 24; dosar 1704/1913, f. 26.

⁷ *Idem*, dosar 4053/1912, f. 115, f. 123; dosar 2599/1915, f. 6; dosar 270/1915, f. 7, 8, 9.

⁸ *Idem*, dosar 2599/1915, f. 27; dosar 2802/1916, f. 2, 4 verso.

Culturală” - secția Urziceni.⁹ Cum era de așteptat, acesta participă și la sărbătorile orașului. Astfel, pe 10 august 1913, împreună cu colegul său Călin Georgescu, a luat parte la inaugurarea noului local de școală și la punerea pietrei de temelie a Palatului Comunal din Urziceni. Cu acest prilej, cei doi preoți au săvârșit o slujbă religioasă, iar la recepție, preotul Nicolae Furnică a închinat pentru Mihail Gh. Cantacuzino, „iubitul șef al ialomițenilor”¹⁰.

*

La intrarea României în Primul Război Mondial, părintele Nicolae V. Furnică a fost mobilizat, pe 15 august 1916, ca preot militar în Regimentul 75 Infanterie.

Acesta se numără printre cei 36 de preoți mobilizați, semnatarii moțiunii adresate, pe 21 iunie 1916, Părintelui Protopop al preoților de armată: „Subsemnații, preoții mobilizați din Eparhia Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei, concentrați pe ziua de 20 iunie a.(nul) c.(urent), văzând că unii din colegii noștri, rânduși la diferite unități ca preoți în timp de campanie, astăzi nu mai sunt trecuți în numărul celor mobilizați, știind că acești frați au umblat pe căi lăturalnice și s-au sustras de la îndatorirea obștească, aducând prin asemenea acte asupra noastră, a tuturor, desconsiderare și blam - ba unii au încasat și primă de echipare, provocând prin această chestie hotărâri ca cele știute și îndepărtându-ne și pe noi de la beneficiile leale ale oricărui mobilizabil - noi, subscriși, detestăm din tot sufletul conduita acestor frați, echivalentă cu o dezertare condamnată de la cea mai sfântă datorie impusă până și celui din urmă cetățean și vă rugăm să binevoiți a cerceta și a face, pentru cinstea corpului preoțesc și pentru a nu mai plana asupra noastră acest blam, să fie readuși la locurile lor, după ce mai întâi le veți da dojana duhovnicească cerută de asemenea rare împrejurări, spre a sluji de pildă și altora”¹¹.

Părintele Nicolae V. Furnică a căzut în luptele de la Turtucaia.

Ce am găsit, concret, în literatura de specialitate nu ne permite să reconstituim amănunțit participarea în război a preotului locotenent Nicolae Furnică. În cunoscuta lucrare a iconomului Constantin Nazarie, *Preoți în lupta pentru făurirea României Mari. 1916-1919*¹², numele lui

⁹ Anuarul „SOCEC”. *România și Capitala București*, anul II, 1911, Editura Librăriei SOCEC & Co., București, 1911, p. 383; „Dunărea”, 6 ianuarie 1911, p. 3.

¹⁰ *Inaugurarea Școlii din Urziceni, de la corespondentul nostru*, în „Deșteptarea Ialomiței”, 15 august 1913, p. 2.

¹¹ Arhivele Militare Române, fond Inspectoratul Clerului Militar, dosar 1, f. 32, 71, apud Gh. Nicolescu, Gh. Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Preoți în lupta pentru făurirea României Mari. 1916-1919*, Ed. Europa Nova, București, 2000, p. 37-38.

¹² Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în Campania din 1916-1918*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1921, p. 99.

Nicolae Furnică apare pe lista preoților mobilizați și pe lista scurtă de 24 de clerici, de preoți dispăruți (prizonieri sau morți), la numărul 8. În Tabloul personalului bisericilor urbane și rurale din Ialomița¹³, din 14 august 1916, realizat de Protoiereul Județului Ialomița, Preot Iconom Dimitrie Dobre, apare numele „Preot Sachelar Nicolae Furnică – Parohia Sfânta Treime-Urziceni Nicolae Furnică”.

Numele preotului apare într-o cerere a preotului Enache Petrescu către Ministrul Finanțelor, datată 8 noiembrie 1916, care are drept obiect obținerea permisiunii ca el și cântărețul bisericesc al parohiei să doneze bani din salariul lor pentru întreținerea familiilor celor doi gineri dispăruți și celor doi băieți aflați pe front¹⁴:

„Domnule Ministru,

Având pe câmpul de luptă doi gineri preoți, unul Preotul Marin Demetrescu din Călărași, cu o familie compusă din 7 copii, preot la Regimentul 23 Infanterie și unul Preot Nicolae V. Furnică din Urziceni, cu o familie din 4 copii, care a(u) dispărut în luptele de la Turtucaia împreună cu Domnul Colonel Josescu, fie că morți, fie că prizonieri, ambi(i) la Regimentul 75 Infanterie, mai având și doi fii iarăși pe câmpul de luptă, din care unul rănit, Sublocoten(en)t Miron Petrescu, din Regimentul 63 Infanterie și îngrozit de suferințele celor răniți, m-am hotărât, față de modestele mele mijloace, a da din micul meu salariu de 62 lei 64% lunar, câte zece (10) lei pe lună, cu începere de la 1 Decembrie a.(nul) c.(urent) 1916 și până la finele groaznicului războiu, pentru răniți.

De asemenea, Cântărețul Nicolae Vasilescu s-a decis a da și dânsul cinci (5) lei lunar tot cu începere de la 1 Decembrie a.(nul) c.(urent), din salariul său de 15 lei lunar, earăși până la terminarea războiului.

Vă rugăm dar, Domnule Ministru, cu deosebit respect, să binevoiți a dispune ca sumele arătate de noi mai sus să ni se reție lunar din micul nostru salariu, cu începere de la 1 Decembrie a.(nul) c.(urent) și până la finele războiului.

Cu deosebit respect,/ Preot E(nache) Petru/ Cântăreț Neculaiu Vasilescu”.¹⁵

Nu am găsit documente oficiale care să facă referire la moartea pe front a preotului Nicolae Furnică. De altfel, mulți ani a fost declarat dispărut, iar zvonurile au circulat. Scriitorul Nicolae Thomescu-Baciu, cunoscut cercetător al melegurilor Urziceniului, amintește doar că

¹³ A.N.I.C., fond M.C.I.P., Direcția Contabilității, dosar 529/1916, f. 313-319.

¹⁴ Preotul Enache Petru nu a fost singurul preot care a donat pentru armata română. Era o practică în vremea aceea de a dona o parte sau chiar tot salariul armatei române.

¹⁵ A.N.I.C., fond M.C.I.P., Direcția Contabilității, Dosar 529/1916, f. 361.

preotul Nicolae Furnică a căzut pe frontul Războiului pentru Întregirea neamului românesc.¹⁶

În memoriile sale, preotul Mihail Marinescu, mulți ani paroh la Manasia-Ialomița, amintește participarea „manasienilor” la luptele de pe frontul dobrogean. „Când s-a declarat mobilizarea, pe ziua de 16 august 1916, animalele au tăcut ca o orchestră care a sfârșit. De atunci înainte au început rechizițiile de căruțe, cai, hamuri, facerea de coviltire obligatorii și goana după rogojini precum și forfoteală de organizare, trenuri încărcate cu soldați și primii ostași trecuți la Turtucaia.

Sigur, de la exerciții în timp de pace până la tras în plin, era destul de greu. Comanda se făcea pe dibuite și cu surprize. Când comanda a dat greș, trupa a fost împinsă în Dunăre și manasienii au trecut înot. Satele din Bărăgan, fără de apă, au plătit scump, cu câte o scândură, în încercarea de a-și salva viața. Din Urziceni a plătit Preotul Nicolae Furnică, durerea primă ce s-a înecat în Dunăre.”¹⁷ Deci, conform științei acestuia, dispariția preotului Nicolae Furnică este legată de trecerea înot a Dunării.

Incertitudinea privitoare la preotul Nicolae Furnică a continuat și în anii ce au urmat, acesta aflându-se pe lista de dispăruți. Astfel, pe Statele de plată din 1917, numele părintelui Nicolae Furnică apare cu mențiunea de paroh la Biserica „Sfânta Treime” din Urziceni. Nici pe 14 decembrie 1918 nu se știa nimic despre el, așa cum reiese din următorul document:

„Sfânta Mitropolie a Ungrovlahiei/ 14 decembrie 1918

Domnule Ministru,

Preotul Nicolae V. Furnică Sachelarie, parohul titular al Parohiei Urziceni, din Județul Ialomița, fiind mobilizat și nemaivând nici o știre despre dânsul, iar parohienii se găsesc în suferință în căutarea de cele religioase, Noi am admis cererea Preotului G.S. Popescu, de la Parohia Crăsanii de Jos din Județul Ialomița, de a fi transferat în mod provizoriu la Parohia urbei Urziceni din Județul Ialomița, cu începere de la 1 decembrie curent și vă rugăm, domnule ministru, să binevoiți a dispune cele legale în această privință.

Primiți, vă rugăm, domnule ministru, încredințarea deosebitei Noastre considerațiuni și Arhiereasca Binecuvântare.

† Konon Mitropolit Primat/ Director Econ. G.I. ...

Domnului Ministru al Cultelor (Administrația Casei Bisericii)”.¹⁸

În Raportul nr. 458 din 8 mai 1936, Primăria Urziceni aducea la cunoștință că: „În Campania 1916-1918 a murit Preotul Nicolae Furnică,

¹⁶ Nicolae Thomescu-Baciu, *Urziceni cu 24 ilustrațiuni*, București, Tiparul Românesc, 1943; reeditat în facsmil cu adăugiri, la Editura Anca, Urziceni, 2007, p. 28

¹⁷ Adrian Lucian Scărlătescu, Corneliu Ioan Stan, *Manasia în Manuscrisul Părintelui Mihail Marinescu (1640-1972)*, Editura Anca, 2011, p. 56.

¹⁸ A.N.I.C., fond M.C.I.P., Direcția Contabilității, dosar 687/1918.

preot al Regimentului 75 Infanterie, care a luat parte în primele lupte la Turtucaia, 20-25 august 1916 și Preotul Nicolae Furnică nu s-a mai înapoiat nici până azi, fiind dat ca dispărut.”

În 1940, preotul Grigore N. Popescu scria că părintele Nicolae Furnică a tras cu mitraliera dintr-un pom până la ultimul glonț și apoi a fost sfârtecat de bulgari cu baionetele.¹⁹

Un frumos tablou este făcut părintelui erou din Urziceni în revista „Cultul eroilor noștri”, din iunie 1922, p. 14: „Preotul Furnică V. Nicolae, Sub-Lt. în rezervă, de la Reg. 75 Infanterie Urziceni. Absolvent de liceu, își face stagiul la Reg. 1 Cetate. Eliberat de aici în 1905, cu gradul de Sub-Locot. în rezervă, se înscrie la facultatea de teologie și, în 1907, se hirotonește ca Preot la Urziceni, unde e și confesorul garnizoanei de acolo.

Suflet distins și bun creștin, pentru soldați a fost un aprig educator militar, iar la declararea războiului a luat parte cu elan la toate luptele din Dobrogea, nu numai îndemnând și îmbărbătând soldații, dar chiar luptând cot la cot cu ei. Moare ca un erou printre eroi, la 24 August 1916, la Turtucaia, luptând cu arma în mână. Corpul său nu s-a mai găsit. Se crede că, în potopul de foc ce vărsau vrăjmașii noștri neîmpăcați asupra trupelor noastre, ar fi fost fărâmițat de schije obuzelor Germano-Bulgărești.

Asemenea fapte de erou nu se uită și ele nu pot servi decât ca o îmbărbătare și ca o lecție pentru educația noastră națională, ca un îndemn măreț de ceea ce fiecare Român este dator să săvârșească și în viitor pentru apărarea scumpei și frumoasei noastre Patrii.

Lasă în urmă o soție resemnată și trei copii – care acuma sunt la Călărași – pentru care eroismul părintelui lor va fi pentru ei o mândrie, o cinste și un imbold de muncă și de dragoste către Neam și Țară.”

În amintirea părintelui Nicolae Furnică, colegii și enoriașii săi au hotărât să pună o placă comemorativă la biserica la care acesta slujise. „Țăranul” din 16 iulie 1922 oferă mai multe informații privitoare la diligențele făcute în acest sens:

„În luptele de la Turtucaia, căzând mort Pr.(eotul) N.(icolae) Furnică din Urziceni, preoțimea ialomițeană, în dorința de a păstra neștearsă amintirea acestui vrednic păstor, a luat inițiativa așezării unei plăci comemorative în Biserica din Urziceni.

Cu adunarea fondurilor a fost însărcinat Pr. Ec. Dumitru Dobrescu, Protoiereu de Ialomița, iar cu aducerea la îndeplinire a dorinței lor a însărcinat pe Pr.(eotul) Gheorghe Popescu Sachelarie - (din Parohia, n.n.) Coșereni.

În curând se va face dezvelirea plăcii comemorative”.

¹⁹ Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamului*, vol. I, Tipografia Vremea, 1940, p. 46.

Protoiereul Gh. Popescu propunea și crearea unei asociații muzicale, care să se manifeste și cu ocazia sfințirii plăcii comemorative amintite:

„Proces-verbal

Astăzi 10 octombrie 1922

Noi, preoții și cântăreții din cuprinsul Protopopiatului Urziceni, întruniți azi în Catedrala Sf.(ânta) Treime din orașul Urziceni, am hotărât cu toții să punem bazele unei mici Asociațiuni muzicale, cu scopul să unificăm răspunsurile Sf.(intei) Liturghii, spre a fi cunoscute de toți preoții și cântăreții din acest protopopiat, spre a avea un cor al nostru, la orice serbare pe care asociațiunea noastră culturală o va da în cuprinsul acestui protopopiat și mai ales cu ocaziunea sfințirii Plăcii comemorative ce se va așeza în Biserica S.(fânta) Treime din Urziceni, în amintirea și cinstea Pr.(eotului) N.(icolae) Furnică, mort pe câmpul de luptă. Totodată ne obligăm ca, la datele fixate de membrii acestei asociațiuni, să venim regulat la repetițiile respective.

Alegem ca conductor (dirijor) al acestei «Asociațiuni muzicale» pe Pr.(eotul) Gh.(eorghe) T. Vasilescu de la Parohia Malu, fost dirijor al Corului Seminarului Nifon.

Pentru care am încheiat acest proces-verbal.

Protoiereu Gh.(eorghe) St. Popescu/ Dirijor Pr.(eot) Gh.(eorghe) T. Vasilescu/ Membrii (indescifrabil)!”.

Jertfa Părintelui Nicolae Furnică nu avea să fie uitată ușor de locuitorii orașului și de preoții Protoieriei Urziceni. Mărturie stă o invitație a Părintele Protopop de la Urziceni, adresată Episcopului Constanței la 7 iunie 1923, referitoare la sfințirea plăcii comemorative pentru preotul Nicolae Furnică:

„Prea Sfințite Stăpâne,

Avem onoarea a vă aduce la cunoștință următoarele:

În ziua de 24 Iunie 1923 st.(il) v.(echi), fixându-se sfințirea plăcii comemorative pentru Pr.(eotul) N.(icolae) Furnică, mort pe câmpul de luptă în războiul din anul 1916-1918, preoțimea ialomițeană cu toți creștinii din această regiune vă roagă cu deosebit respect, prin mine, să binevoiți a veni în mijlocul nostru pentru a da astfel acestei serbări adevărata ei însemnătate.

Această placă comemorativă este ridicată din donațiunile cucernicilor preoți din Ialomița, ca semn al dragostei și recunoștinței față de Preotul Furnică N.(icolae), care a știut să-și facă datoria și față de biserică și față de țară, sacrificându-și viața pentru apărarea lor.

Placa este gata și se va așeza în biserica unde Pr.(eotul) N(icolae) Furnică a slujit aproape 10 ani.

Pentru aceea, Prea Sfințite Stăpâne, vă rog cu deosebit respect să binevoiți a ne comunica din timp ziua și ora sosirii în mijlocul nostru, spre a putea lua și

noi măsurile ce vom crede, pentru a face ca vizita Prea Sfinției Voastre în orașul nostru să fie cât mai frumoasă și mai înălțătoare”²⁰.

Placa comemorativă în amintirea preotului locotenent Nicolae Furnică s-a sfințit la pomenirea sa de 7 ani, pe 9 septembrie 1923, la Biserica „Sfânta Treime” din Urziceni, în prezența Preasfințitului Ilarie Teodorescu, Episcopul Eparhiei Constanța, care a săvârșit și slujba de parastas.

Pe placa comemorativă din marmură albă este următoarea inscripție:
„AMINITIRE VEȘNICĂ/ fotografia, de formă ovală, bust a
Părintelui/ VREDNICULUI PREOT/ N. FURNICĂ/ MORT PENTRU
PATRIE/ 1916/ PREOȚIMEA IALOMIȚEANĂ.”

Această piatră de marmură a preoțimii ialomițene s-a făcut la inițiativa preotului Ioan Ciolca de la Parohia Grindu Ialomița.²¹

Odată cu sfințirea plăcii comemorative, clerul și credincioșii au mers la locul destinat ridicării unui Monument în amintirea eroilor căzuți pentru țară și întregirea neamului. Aici, Preasfințitul Ilarie a săvârșit slujba Sfințirii celei mici a apei și a așezat piatra de temelie a viitorului monument.²²

În 1971, placa comemorativă era așezată pe peretele din stânga din sânul (absida) bisericii. Înainte de demolarea vechii Biserici „Sfânta Treime”, noiembrie 2009, placa comemorativă de marmură a Preotului erou Nicolae Furnică era așezată jos, în partea dreaptă, în pronaos, lângă mormântul ctitorilor. În noua biserică, finalizată în noiembrie 2010, este reasezată la loc de cinste.

Am găsit numeroase documente privitoare la discuțiile ce vizau locul unde urma să fie ridicat Monumentul Eroilor, locația inițială fiind alta decât cea de azi - în fața Bisericii Adormirea „Maicii Domnului”- Volna din Urziceni. Vechiul amplasament al Monumentului eroilor, pe care este scris și numele Părintelui Nicolae Furnică, era „în fața cârciumii

²⁰ Document din Arhiva Protopopiatului Urziceni, fără cotă.

²¹ Preotul Ioan Ciolca este autor al monografiei localității *Grindu*, apărută la Tiparul Românesc, București, 1944. La pagina 236, este reprodusă inscripția amintită.

²² Constantin D. Matei, Ion D. Barbu, Stelian Băducu, *Protoieria Urziceni, de la început și până astăzi*, Episcopia Sloboziei și Călărașilor, 2004, p. 94-95, 191-192. Volumul preia această informație din Arhiva Protopopiatului Urziceni. I. T. Vladimir, *Figuri contemporane dobrogene. P.S. Ilarie, Episcop de Constanța*, cu un studiu introductiv asupra Episcopiei Tomisului, Editura Semaforul, Constanța, 1925, p. 80-85, citată în monografia protoieriei și confirmă doar itinerariul vizitelor canonice, evenimentul sfințirii locului destinat pentru ridicarea *Monumentului eroilor* la Urziceni, nu și momentul sfințirii *Plăcii comemorative*, eveniment pe care îl confirmăm din Arhiva Protopopiatului Urziceni și din A.N.I.C., fond M.C.A., dosar 9/1923, f. 50 verso.

lui Mitu al Năstăsoiului", aflată „la un colț de stradă”²³, anume strada Paul Teodoru, astăzi strada 1918.²⁴ Inițiativa construirii monumentului a aparținut Societății Demobilizaților și terminarea lui s-a datorat primarului Miltiade B. Theodoru.²⁵

În programul său prezentat presei la 24 martie 1935, primarul Urziceniului, Gogu T. Mihăilescu, promitea „repararea Bisericilor Sfânta Treime și Volna; cumpărarea unui loc lângă primărie pentru amenajarea unui parc comunal în care se va muta și Monumentul eroilor”.²⁶

Că acest monument a fost ridicat în alt loc decât cel pe care se află azi stă mărturie și îndemnul scriitorului Nicolae Thomescu-Baciu, pe care îl adresa primarului Urziceniului, Vasile I. Rădulescu, în septembrie 1938: „Domnule Primar! Desființează, domnule, pedestalul de beton din centrul orașului pe care l-ai primit moștenire. Curăță, te rog, terenul acolo unde a fost Monumentul eroilor, căci tare va fi frumos”.²⁷

Dezvelirea acestui monument era importantă pentru autoritățile locale. Astfel, ziarul „Voința Ialomiței” titra promisiunea făcută de primarul Miltiade B. Theodoru: „(...) Tot în ziua de 23 august, se va face în orașul Urziceni, dezvelirea Monumentului Eroilor morți în Războiul 1916-1918.

Serviciul divin se va oficia de Prea Sfinția Sa Arhiepiscopul Gherontie Nicolau, asistat de Sfinția Sa Părintele Protoiereu Gheorghe Popescu și alți preoți din localitate și comunele vecine.

Sunt invitate toate autoritățile din orașele Călărași și Slobozia, precum și Societățile de Demobilizați din aceste orașe și Țândărei.

Comitetul își dă mari silințe ca serbarea să aibă o frumoasă reușită.

Banchetul va fi de 500 tacâmuri”.²⁸

Monumentul eroilor, pe care la loc de cinste se afla înscris numele eroului locotenent preot Nicolae Furnică, a fost inaugurat la 23 august 1925.²⁹

²³ Nicolae Thomescu-Baciu, *Vasile Holeva*, în „Bărăganul”, februarie 1933, p. 8.

²⁴ Cf. *Anuarul României pentru Comerț, Industrie, Meserii și Agricultură 1925-1926*, Editura Rudolf Mosse, S.A., București, p. 1947; Constantin Matei, Sorin Geacu, Alexandru Buleandră, Ion Barbu, *Monografia Municipiului Urziceni*, 1996, p. 121.

²⁵ „Voința Ialomiței”, 15 august 1925, p. 2.

²⁶ *Un bun gospodar*, în loc. cit., 24 martie 1935, p. 2.

²⁷ Nicoară Thom-Bak, *În satul meu se muncește*, în „Bărăganul”, septembrie 1938, p. 11.

²⁸ *Informațiuni*, în „Voința Ialomiței”, 15 august 1925, p. 4.

²⁹ Constantin Matei, Alexandru Buleandră, Sorin Geacu, Ion Barbu, *op. cit.*, p. 75, având drept sursă pe Nicolae Thomescu-Baciu, *Urziceni cu 24 ilustrațiuni*, București, 1943, p. 62, indică greșit data inaugurării ca fiind 23 august 1923.

După oficierea unei slujbe religioase la Biserica „Sfânta Treime”, cele circa 4000 de persoane au participat la pomenirea eroilor căzuți pentru patrie, la sfințirea și dezvelirea Monumentului eroilor, în acordurile fanfarei Regimentului 23 Infanterie și în prezența drapelului Societăților demobilizaților din Călărași și Urziceni. Au luat cuvântul Preasfințitul Părinte Gherontie Nicolau, Nicolae Stoicescu, Nicolae Thomescu-Baciu, Tudor Poenaru, Gogu Mihăilescu, Gheorghe Cristodorescu. Președintele Comisiei interimare Urziceni, Miltiade Teodoru, „*primind monumentul a promis că-l va păstra și păzi cu sfințenie*”.

An de an s-au făcut slujbe în memoria eroilor căzuți în Primul Război Mondial, preotul Nicolae Furnică, unul dintre eroii de la Turtucaia, fiind amintit cu respect și recunoștință. Am putea da multe exemple, dar ne oprim doar la unul: pe 19 mai 1924, în cadrul Conferinței Generale Preoțești la Catedrala Sfânta Treime din Urziceni, s-a făcut o slujbă de pomenire pentru părintele Nicolae Furnică, fost paroh al Bisericii Sfânta Treime din Urziceni, mort pe câmpul de luptă.³⁰

Tot ca o formă de păstrare în amintire, în anul 1929 strada pe care se afla Biserica Sfânta Treime din Urziceni, numită Strada Sfânta Treime, a fost redenumită Strada Preot Nicolae Furnică. Azi poartă numele Gheorghe Doja.³¹

La conferința Cercului pastoral Căzănești, desfășurată în ziua de 23 martie 1930 la Biserica Sfânta Treime, s-a oficiat un parastas pentru eroii, ctitorii și preoții ce au slujit în acel lăcaș de cult, deci și pentru părintele Nicolae Furnică, preotul erou.³²

Din dosarul pensiei de urmaș al Mariei Furnică³³ aflăm mai multe amănunte despre viața acesteia, după moartea soțului său, în încercarea de a-și crește copiii.

Pe 9 mai/6 iunie 1919 a primit de la Ministerul de Război, Serviciul Contenciosului, un certificat prin care era anunțată că părintele Nicolae V. Furnică „*a încetat din viață în ziua de 24 august 1916, în luptele date la Turtucaia, fiind lovit de gloanțele inamice*”, după mărturia sublocotenentului în rezervă Vasile Costiean. Decesul părintelui a fost constatat și în instanță, în Ședința din 7 decembrie 1920 a Tribunalului Ialomița, în prezența martorului Ligi Mușon.

³⁰ „Tomis”, 15 iunie 1924, p. 62

³¹ *Buletinul Camerei de Comerț și Industrie Călărași*, septembrie-octombrie 1929, p. 47.

³² *Serviciul Județean Călărași al Arhivelor Naționale*, fondul I.O.V.R. Călărași, dosar F 5, Lt. Furnica Nicolae, f. 5, 15, 20, 21, 27, 28, 56-57.

³³ *Ibidem*.

Tot din acest document aflăm că din 22 octombrie 1918 văduva Maria Furnică s-a mutat, împreună cu cei 4 copii, în Călărași, pe strada Eliade Rădulescu nr. 27.

În 1921, dintr-o adresă a preotului econom Enache Petrescu către Protoieria Județului Ialomița, reiese că Maria Furnică pierduse o fiică și din cei trei copii rămași, doi erau studenți la București, fiind întreținuți de familia sa.³⁴

Pentru că avea nevoie de ajutor pentru a-și crește copiii, între 1922 și 1943 aceasta a făcut mai multe demersuri pentru revizuirea pensiei de urmaș, de la gradul de locotenent la gradul de căpitan (așa cum este trecut pe monumentul de lângă Catedrala Urziceni).³⁵

Maria Furnică s-a implicat în activitatea Asociației Preoteselor Ortodoxe din București, înființată pe 23 martie 1932, scopurile acesteia fiind: educativ, religios și filantropic.³⁶

În 1935 fiul lui Nicolae Furnică, Savin, era avocat în Călărași și domiciliu, împreună cu mama sa, în Strada Grivița nr. 167, adresă la care dădea „*Consultațiuni gratuite pentru I.(nvalizi) O.(rfani și) V.(ăduve de război), în fiecare după masă*”.³⁷

Găsirea dosarului cu privire la pensia de urmaș a Mariei Furnică la Serviciul Județean Călărași al Arhivelor Naționale i-a determinat pe autorii volumului *Cartea Eroilor Călărășeni*³⁸ să-l treacă pe Părintele Nicolae Furnică în Lista Eroilor călărășeni din Primul Război Mondial (1916-1918). De asemenea, numele părintelui se află și în albumul lui Nicolae Țiripan³⁹.

După ce o perioadă de peste o jumătate de secol, părintele Nicolae V. Furnică a fost uitat, acum este comemorat și exemplul său (re)amintit în fața civililor și militarilor prezenți la slujbele de pomenire a eroilor de la Monumentul eroilor din centrul Urziceniului, lângă Catedrala Ortodoxă „Sfinții Împărați”, din Ziua Înălțării Domnului.⁴⁰

³⁴ Preot Mădălin-Roberto Dumitrașcu, *op. cit.*, p. 26.

³⁵ Serviciul Județean Călărași al Arhivelor Naționale, fondul I.O.V.R. Călărași, dosar F 5, Lt. Furnica Nicolae, f. 5, 15, 20, 21, 27, 28, 56-57.

³⁶ *Ultime informații*, în „Curierul Ialomiței”, 10 aprilie 1932, p. 2.

³⁷ *Cuvânt către invalizi, văduve și orfani de război*, 7 februarie 1935, p. 2; 6 aprilie 1935, p. 4; 27 aprilie 1935, p. 4; 3 iunie 1935, p. 4; 5 septembrie 1935, p. 4; 15 octombrie 1935, p. 4.

³⁸ *Cartea Eroilor Călărășeni*, București, 2010, p. 62.

³⁹ Nicolae Țiripan, *Cartea de aur a eroilor, veteranilor și a operelor comemorative de război din Municipiul Călărași*, Muzeul Municipal Călărași, 2018, p. 50.

⁴⁰ *Ziua Eroilor la Catedrala din Urziceni*, în „Ialomița”, 14 iunie 2016, p. 6.

**PRIEST LIEUTENANT SACHELAR NICOLAE V. FURNICĂ
(MAY 5, 1883 – AUGUST 24, 1916) -
FIRST ROMANIAN ORTHODOX MILITARY PRIEST FALLEN
ON THE BATTLEFIELD. THE HERO FROM TURTUCAIA**

Abstract

Priest lieutenant Nicolae V. Furnică represents another example of Romanian heroes in the First World War. Being mobilized even from the beginning of the hostilities, he paid with his blood for the reunification and dignity of Romania.

Keywords: Nicolae V. Furnică, The First World War, Turtucaia, hero, priest.

ACȚIUNILE FLOTEI DE OPERAȚIUNI A ROMÂNIEI ÎN CAMPANIA ANULUI 1917

În preajma Primului Război Mondial, efectivele Marinei Militare se ridicau la 2.562 oameni, dintre care 147 ofițeri și asimilați, 98 maiștri și meseriași civili, 2.242 - trupă și reangajați.¹ Efectivele Marinei Militare au crescut, în perioada 1878 - 1914, de la 626 ofițeri și trupă în 1878 la 2.562 în 1914.²

La izbucnirea Primului Război Mondial, Marina Militară Română dispunea de 40 de nave fluviale și maritime, fiind alcătuită din Divizia de Mare, Divizia de Dunăre, Depozitele Generale și Arsenalul Marinei. Divizia de Dunăre, Depozitele Generale, Arsenalul Marinei și Comandamentul se aflau la Galați, comandant al Marinei fiind, în acea perioadă, contraamiralul Sebastian Eustațiu.

Divizia de Mare era slab dotată, compunându-se din crucișătorul „Elisabeta”, bricul „Mircea” și torpiloarele „Smeul”, „Zborul” și „Năluca”, doar ultimele fiind apte pentru luptă. Divizia de Dunăre era alcătuită din patru monitoare și opt vedete fluviale, câteva nave mai mici și un serviciu de mine și torpile.

Când, după doi ani de neutralitate, la 14/27 august 1916 România a intrat în război, au fost mobilizate toate forțele Marinei, atât cele navale, cât și cele ale apărărilor fixe. Forțele de luptă cantonate pe Dunăre au fost împărțite în două mari unități operative: Flota de Operațiuni, la comanda căreia s-a aflat contraamiralul Nicolae Negrescu, și Apărările sub Apă, condusă de comandorul Constantin Niculescu-Rizea. În compunerea Flotei de Operațiuni au intrat Escadra de Dunăre (formată din cele patru monitoare și opt vedete de siguranță), o Divizie ușoară (alcătuită din canoniere și șalupe), un convoi de aprovizionare, spitalul naval, șantierul naval mobil și grupul bateriilor de coastă. În cadrul Apărărilor sub Apă s-au aflat:

* Comandor (r) dr. - Liga Navală Română

¹ *Istoria militară a poporului român*, Vol. V, Editura Militară, București, 1988, p. 101.

² Muzeul Marinei Române, *Statul Major al Forțelor Navale. 1860-2005. Tradiții și perspective* /coord. Marian Moșneagu/ Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2005, p. 44.

Grupul port-mine Dragă-mine, Grupul de artilerie de debarcare și Grupul de torpiloare și stațiuni de lansare.

În aceste condiții, printre cele mai importante misiuni executate de Marina Militară Română s-au numărat atacul flotei austro-ungare, la 14 august 1916, în portul Rusciuk, acțiunea navelor Escadrei de Dunăre în apărarea Capului de pod de la Turtucaia și protejarea retragerii trupelor române din această zonă, respectiv susținerea flancului drept al armatei de uscat din Dobrogea de către navele Flotei de Operațiuni, sub focul artileriei germane.

Referindu-se la modul în care flota a susținut trupele noastre de uscat, reușind să înainteze sub tirul a șapte baterii grele germane, în amintirile sale, contraamiralul Nicolae Negrescu arăta că „zilele de urmărire a flancului stâng al armatei germane din Dobrogea și zilele de la Rasova vor forma pururea pagini de glorie, pentru mica dar brava și neobosita flotilă română”³.

Marina Română în campania anului 1917

În decembrie 1916 generalul Henri Mathias Berthelot, șeful Misiunii Militare franceze în România, a supus regelui Ferdinand un proiect de reorganizare a Marinei Militare, bazat pe propunerile maiorului Berg de Breda. Conform mandatului încredințat de suveran, contraamiralul Constantin Bălescu a analizat *Ordinea de bătaie a Marinei* și a prezentat-o Marelui Cartier General (M.C.G.) spre aprobare, cu unele modificări impuse de specificul național. Noua organizare a Marinei Militare Române a intrat în vigoare la începutul lunii ianuarie 1917. Ca urmare a propunerii Misiunii Navale franceze, la 6 decembrie 1916 contraamiralul Bălescu a fost avansat viceamiral, fiind promovat director superior al Marinei în Ministerul de Război.⁴

În replică, la propunerea ministrului de Război, Vintilă Brătianu, contraamiralul Nicolae Negrescu a fost pus în poziție de retragere din oficiu, începând cu 1 ianuarie 1917, împreună cu trei generali de divizie și 11 generali de brigadă din trupele de uscat, pe baza Înaltului Decret nr. 11 din 9 ianuarie 1917. Alți 15 ofițeri de marină - unii comandanți în prima parte a campaniei - au fost trecuți din serviciul activ în retragere, „neîndeplinind însărcinarea de comandant ce le-a fost încredințată potrivit cerințelor împrejurărilor”, conform Î.D. nr.

³ Nicolae Negrescu, *Rolul Marinei în Războiul pentru Întregirea Neamului și recompensa finală (icoane și documente de război)*, Tipografia Gutenberg - Societate Anonimă, București, 1920, p. 200.

⁴ Nicolae C. Petrescu, *Marina Română în Războiul pentru Întregirea României. File de istorie*, Editura și Tipografia Europroduct, Pitești, 2004, p. 110 și urm.

70 din 31 ianuarie 1917.⁵ Printre aceștia s-au numărat comandorii Paul Rădulescu, Vasile Toescu, căpitan-comandorii Grecescu Dumitru, Oprișan Emil, Miclescu Constantin, Gheorghe Ionescu, locotenent-comandorii Eugeniu Tăutu, Alexandru Oprișan și căpitanii Constantin Ciudin, Petre Săvescu, Adrian Vasiliu, Titus Ciornei, Aurel Cătuneanu, Matei Niculescu și Petre Ureche.⁶

La 1 ianuarie 1917 ordinea de bătaie a Marinei Militare Române era următoarea:

I. Comandantul Marinei din Marele Cartier General cu: Stabilimentele Marinei, Depozitele Marinei, Administrația Centrală a Marinei și Transporturile;

II. Comandamentul Marinei P.S. (Partea sedentară) cu: Serviciile Artilerie, Torpile, Tehnic, Ofițeri atașați pe lângă amiralul rus, comandant al Dunării de Jos (5), Ofițeri atașați pe lângă Comandamentul Armatei a 6-a ruse (1), Șantierul Naval Fernic și Comandamentul militar al portului Galați;

III. Flota de Operațiuni pe Dunăre cu:

- Statul Major (aici se aflau și doi ofițeri francezi);
- Divizia de monitoare: „Alexandru Lahovari“, „Mihail Kogălniceanu“, „Ion C. Brătianu“, „Lascăr Catargiu“;

- Vedetele: „Maior Ene“, „Locotenent Călinescu“, „Căpitan Lascăr Bogdan“, „Maior Nicolae Grigore Ioan“, „Maior Giurescu“, „Căpitan Romano“, „Maior Șonțu“, „Căpitan Valter Mărăcineanu“ (nedisponibilă);

- Divizia ușoară, cu canonierele: „Oltul“, „Bistrița“, „Siretul“, „Grivița“ și torpiloarele „Zmeul“, „Sborul“, „Năluca“;

- Bateriile plutitoare;

- Convoiul de Aprovizionare (șlepuri, remorchere, bacuri, șalupe);

IV. Apărările sub Apă (A.S.A.), cu:

- Secția de dragaj (comandant, ofițerul de marină francez Carion), cu remorcherele „Petru Rareș“, „Basarab“ și „Ungheni“, șalupe;

- Secția de baraje mine (pontoane, bărci de baraj, șlepuri, șalupele „Opandez“ și „Poterașul“; aici se afla și un subofițer de marină francez);

⁵ Arhivele Militare Române (în continuare - A.M.R.), „Monitorul Oastei“, februarie 1917.

⁶ Detalii în Nicolae C. Petrescu, *Cu tricolorul la catarg. Comandanți de marină în Războiul pentru Întregirea României. File de istorie*, Editura și Tipografia Europroduct, Pitești, 2002.

- Secția stăvilare (șlepuri depozite materiale, pontoane, bărci și șalupele „Rahova” și „Sentinela”);

- Stații de lansare (șlepuri cu torpile, stațiuni de lansare, bacuri);

- Atelierul Mobil (șlepuri);

- Aparate fotoelectrice;

V. Șantierul Naval Mobil (șlepuri, remorchere, bacuri, șalupe, grupe flotante);

VI. Spitalul Mobil, cu vasul-spital „Basarabeasca”, vasul-spital dublu, remorchere și șalupe;

VII. Serviciul Transporturilor (Convoiul de Aprovizionare);

VIII. Grupul Sectoarelor Fluviale (aici se aflau și trei ofițeri francezi);

IX. Grupul Tunurilor de Marină (aici se aflau și doi ofițeri francezi; tunuri de calibrul 120 mm, 75 mm și 75 mm a.a.);

X. Arsenalul Marinei și Șantierele Navale (Direcția Tehnică, Depozitele generale, Atelierul de torpile);

XI. Batalionul Debarcare Marină (patru companii);

XII. Divizia de Mare, cu crucișătorul „Elisabeta”, Școlile Marinei și Punctul Naval Sulina (bateria de 75 mm calibru);

XIII. Serviciul Podurilor din regiunea Galați-Reni, Ismail-Chilia;

XIV. Artileria Grea.

Ordinea de bătaie a Marinei Militare Române pe timp de război a fost stabilită prin Ordinul de Zi nr. 149 din 16 ianuarie 1917, conform Ordinului M.C.G. nr. 1933 din 11 ianuarie 1917. Funcția de comandant al Marinei în M.C.G. era deținută de viceamiralul Constantin Bălescu.

În Statul Major al Flotei de Operațiuni se aflau maiorul francez Berg de Breda, ajutor pentru serviciul de artilerie, și căpitanul francez Beherze de Lauley, pentru serviciul de mine, torpile, dragaje, estacade. Grupul Sectoarelor Fluviale era comandat de căpitanul de Nicolay, avându-l ca ajutor pentru artilerie pe maiorul Berg de Breda și, pentru mine, torpile, estacade, stăvilare, pe căpitanul Beherze de Lauley.⁷

În ianuarie 1917 Flota de Operațiuni și navele din organica sa erau dispuse astfel:

1. La Chilia Nouă: monitorul „Lascăr Catargiu”, vedetele fluviale „Căpitan Romano” și „Maior Nicolae Grigore Ioan”, canoniera „Oltul”, torpilorul „Sborul”, Apărările sub Apă, Convoiul de Aprovizionare, Spitalul Naval Mobil, șlepuri, pletine, bacuri etc.;

2. La Galați: vedetele fluviale „Maior Ene”, „Căpitan Bogdan”, „Maior Șonțu”, „Lt. Călinescu”, torpilorul „Năluca” și șalupe „Trotuș”;

⁷ A.M.R., fond Divizia de Dunăre, dos. 16, f. 173-175.

3. Pe canalul Tătaru: monitoarele „I.C. Brătianu”, „Alexandru Lahovari” și „Mihail Kogălniceanu”, canonierele „Grivița”, „Siretul” și „Bistrița”, șalupe, șleपुरi, tancuri, Șantierul Naval Mobil etc.;

4. La Sulina: crucișătorul „Elisabeta”, canoniera „Alexandru cel Bun”, torpilorul „Zmeul”.

La începutul lui 1917 Flota de Operațiuni se afla în dificultate în ceea ce privește stocul de muniții pentru artileria de la bordul navelor. Mai existau, în depozite și magazine, doar 50 de șrapnele brizante, 409 obuze-mină, 1239 șrapnele și 4016 proiectile franceze. Așadar, exista muniție insuficientă pentru o eventuală confruntare cu Flotila austro-ungară, iar pentru operațiuni contra uscatului aceasta lipsea cu desăvârșire.⁸

La 10 iunie 1917 Comandamentul Suprem Rus a înființat un post de comandant al Forțelor Fluviale pe Dunăre, comandament de armată separat, numindu-l pe amiralul Nenicov în calitate de comandant.

Comandamentul Forțelor Fluviale pe Dunăre avea în subordine: Flota fluvială rusă, Flota rusă de transport pe Dunăre, Raionul Dunărea-Prut, Servicii de legătură, Inspectorul de artilerie al Detașamentului Apărării Dunării și Flota de Operațiuni Română, cu toate mijloacele ruse și române de navigație.⁹

Apărarea regiunii Chilia

Pe 17 ianuarie 1917 Statul Major al Flotei de Operațiuni a elaborat documentul *Apărarea regiunii Chilia cu trupe de marină*, considerându-se că apărarea acestei zone se putea asigura în condiții optime numai extinzând serviciul de supraveghere până la brațul Sulina, argumentându-se existența în perimetrul respectiv a numeroase canale, lacuri și viroage, prin care se putea pătrunde la grindurile Stipocului și Chiliei și, deci, la localitatea și portul Chilia Veche. Existau posibilități de a se ajunge de la Mila 23 la Alioși și de acolo la Chilia, prin grindul Stipocului, unde urma să se instaleze posturi de observație și detașamente puternice de marinari.

Deoarece canalul Sulina și punctul Pardina se aflau în responsabilitatea trupelor ruse, Marinei Române îi revenea misiunea de apărare locală, pentru care dispunea de Batalionul de Debarcare și de două canoniere. Punctul de comandă al batalionului urma să se instaleze la Chilia Veche și să aibă în subordine posturi înaintate la Gârla Jidanului (60 de militari), canalul care leagă lacul Roșca cu grindul Chilia (170 de militari), Cot NE grind Chilia (24 de militari),

⁸ A.M.R., fond Comandamentul Marinei Militare, dos. 243, f. 98.

⁹ A.M.R., fond Divizia de Dunăre, dos. 17, f. 25.

malul drept al brațului Tătaru (24 de militari) și Nord Câștele (35 de militari).

Era prevăzută executarea unor lucrări de apărare (tranșee, șanțuri de comunicații, rețele de sârmă ghimpată - n.n.) la nord de gârla Jidanului, nord est-vest brațul Tătaru și sud Chilia. Se avea în vedere și cooperarea cu trupele ruse care apărau întreaga Deltă, batalionul fiind ca rezervă sau să ia parte la operațiuni în zona în care coopera și Escadra.

Biroul Operații al Serviciului Marinei din M.C.G. aprecia că apărarea făcută în Deltă cu mijloace atât de reduse nu putea constitui o apărare, ci numai un serviciu de pază și de siguranță. *„Este periculos să i se atribuie calificativul de apărare”*, arăta șeful Biroului Operații în referatul înaintat viceamiralului Bălescu. Propunerea de cooperare pe uscat și pe apă cu rușii a fost socotită de mare preț și se impunea, dar hotărârea trebuia luată numai de către comandantul armatei ruse pe Dunăre.

Punctul de vedere al specialiștilor în domeniul operațiilor navale cu privire la apărarea brațului Chilia în Deltă evidenția necesitatea stăpânirii absolute a canalului Sulina dacă brațul Sf. Gheorghe ar fi prea greu de menținut, cu specificația că malul stâng al acestui braț nu trebuia abandonat. Se exemplifica astfel cu împrejurarea că apărarea malului stâng al brațului a împiedicat și a prăbușit la vreme trecerea a două batalioane bulgare la nord de acest aliniament. *„Fără aceasta, operația se făcea și consecințele ei puteau fi foarte mari asupra materialului de la Chilia”*, se consemna într-un document al Marinei Militare. În final, se arăta că apărarea Deltei trebuia asigurată de o armată special utilată și cu concursul tehnic efectiv al Flotei.

La 28 ianuarie 1917 comandantul Marinei Militare, viceamiralul Constantin Bălescu, a decis: *„Aprob planul apărării locale cu caracter serviciul de siguranță și instrucție de campanie”*.

În primul semestru al anului 1917 monitoarele și canoniera „Oltul” au îndeplinit serviciul de gardă în aval de Reni. La 4 ianuarie 1917, pe timpul unui marș spre Ismail, monitorul „Catargiu” a fost atacat cu foc de arme de infanteria rusă, aflată în tranșeele din fața localității Isaccea. Timp de 55 de minute nava s-a aflat sub tirul puștilor soldaților ruși, fiindu-i perforate proiectoarele de la bord. Au fost răniți grav sergentul Vasile Luca, caporalul Constantin Chiriță, soldații Ion Gheorghisanu și Nicolae Manolache. În ziua următoare s-a tras și asupra monitorului „Kogălniceanu”, la mila 56, fiind răniți trei marinari din echipaj.¹⁰ Aceste incidente au dovedit lipsa de

¹⁰ *Idem*, dos. 39, f. 39.

informare și legătură dintre navele militare române și soldații ruși din zonă.

Pe 21 ianuarie 1917, monitorul „Catargiu”, aflat la reparații în Șantierul Naval Mobil la Chilia, a fost vizitat de amiralul rus Fabrinski, cu care s-au stabilit unele măsuri pentru preîntâmpinarea apariției de noi atacuri rusești asupra navelor române.

În februarie-martie 1917, în cadrul Flotei de Operațiuni, aflată cu toate mijloacele navale la ancoră pe canalul Tătaru, s-au organizat conferințe pentru sporirea pregătirii de specialitate a echipajelor, trageri directe contra țintelor mișcătoare pe apă și pe uscat, în special. S-au făcut informări trupei despre situația în care se găsea țara și s-a cerut marinarilor și infanteriștilor de marină să se pregătească pentru victorie și realizarea idealului național. S-au organizat activități de propagandă, acordându-se o atenție deosebită educării patriotice a efectivelor, cursurilor de telefonie, de sanitari și școlilor de carte. De asemenea, s-a cerut ofițerilor *„a veni cât mai des în contact cu trupa și să cunoască cât mai mult preocupările sufletești ale soldatului”*.

Pentru contracararea submarinelor inamice, care ar fi putut să se strecoare în amonte pe canalele Oceacov și Starii Stambul, s-a organizat la 24 aprilie 1917 un Serviciu de Apărare format din canonierele „Siretul”, „Grivița” și șalupele „Argeș” și „Vedea”, care ar fi urmat să fie dislocate la Vâlcov și să fie pregătite pentru atacul submarinelor cu artileria, torpile cu scondru, focuri de armă și prin pintenare.¹¹

Hidroavioane germane au bombardat navele ancorate pe canalul Tătaru și Chilia, producând pierderi de vieți omenești în rândurile marinarilor, precum și numeroși răniți.¹²

Între km 105 și 106, în amonte de pichetul de la Ceatalchioi, a fost organizat un stăvilar contra minelor de curent, lung de 100 de metri.

Atacul Insulei Șerpilor de către crucișătorul german „Breslau”

Pe 12 iunie 1917 crucișătorul german „Breslau”, care se afla în Marea Neagră, a atacat Insula Șerpilor. Folosind tunurile de calibru 150 și 105 mm, a bombardat insula de la o distanță de 100-200 de metri. În sprijinul crucișătorului au acționat și două avioane, care au lansat bombe și au mitraliat, *„predispunând oamenii la teroare”*. Un detașament format din 16 marinari a debarcat pe insulă și a făcut prizonieri 11 militari (nouă ruși și doi români). Primul prizonier a fost soldatul Tudor Coman. La întrebarea, adresată în limba română, *„câți oameni sunt pe insulă?”*, acesta a răspuns: *„Sunt nou pe insulă și nu*

¹¹ *Idem*, dos. 41, f. 151.

¹² *Ibidem*, f. 155.

știu". Al doilea prizonier, Vasile Sandu (de origine bulgară), a spus: „Sunt 30". Trei militari români au scăpat, ascunzându-se printre stânci. Detașamentul inamic a ambarcat la bordul crucișătorului prizonierii, o mitralieră, diverse obiecte și efecte, cutii de conserve și doi porci. Au fost demontate cele două tunuri de 75 mm calibru (unul fusese atins în chiulasă în timpul bombardamentului). Operațiunea a durat circa două ore. În Insula Șerpilor se găsea o subunitate formată din 26 soldați ruși și cinci soldați români, două tunuri de 75 mm calibru și o mitralieră. Atacul s-a realizat printr-o surprindere absolută și datorită convingerii militarilor ruși și români că insula este în deplină siguranță. De altfel, postul rusesc de la far, care trebuia să dea alarma, nu a reacționat, telegrafistul de veghe dormind. Singurul care a intervenit a fost soldatul român Ion Mocanu, surprins în timp ce introducea pâinea în cuptor.

După părăsirea zonei de către crucișătorul „Breslau“, contratorpilorul rus „Zanetni“ a luat din insulă șase soldați ruși și trei români, pe care i-a dus la Sulina.

O comisie formată din comandorul Lebedev, comandantul apărării Gurii Sulina, căpitanul român de marină Coandă și un inginer a venit în insulă cu contratorpilorul „Zorki“, pentru a constata, la fața locului, urmările atacului german. Cu acest prilej s-a constatat că, deși farul fusese lovit, unele dintre accesoriile acestuia (motorul și aparatele T.F.F.) erau în stare de funcțiune. Pe insulă se mai aflau multe bidoane cu petrol, opt-nouă oi și vaci care aparțineau rușilor.¹³

Ulterior, crucișătorul „Breslau“ a fost distrus de aviația și navele britanice.

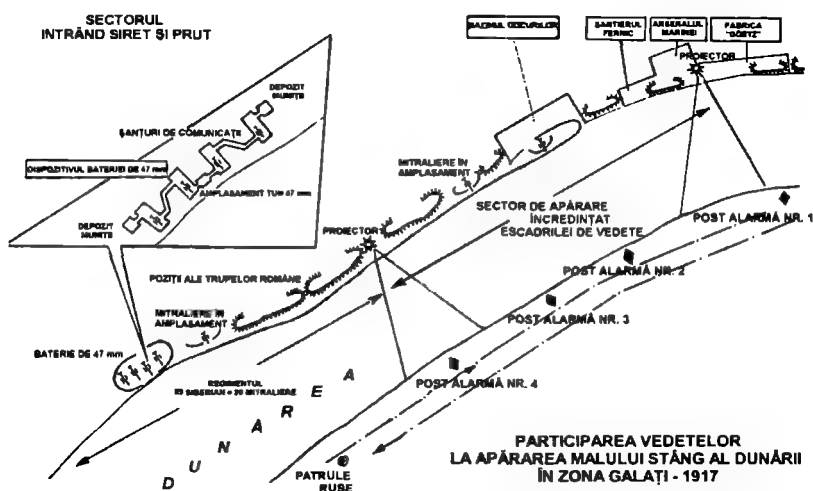
Vedetele fluviale în apărarea malului stâng al Dunării la Galați

Cele patru vedete fluviale de la Galați au fost organizate într-o escadrilă pentru apărarea malului stâng al Dunării, între Gura Siretului și a Prutului, în cooperare cu armata rusă. Porțiunea încredințată escadrilei de vedete era cuprinsă între localul Serviciilor Transporturilor și Arsenalul Marinei. La apărare a participat un detașament format din 80 de marinari. Mitralierele vedetelor au fost montate pe afete mobile și dispuse la intervale aproape egale, putând concentra focul asupra oricărui punct din această zonă.

În curtea Arsenalului Marinei a fost amplasat un proiector, care putea lumina cu eficacitate această porțiune, asigurându-se astfel executarea unui tir precis în zona respectivă. Șase posturi de santinele duble și patrule de recunoaștere supravegheau sectorul de apărare încredințat vedetelor. Ceilalți marinari din cadrul detașamentului se

¹³ *Idem*, dos. 41, f. 165, 166.

aflau încartiruiți în localul Căpităniei portului, fiind gata de acțiune la semnalul de alarmă, sub conducerea unui plutonier. Atât pentru mitraliere, cât și pentru trăgători au fost organizate adăposturi, pentru a fi apărați de gloanțele infanteriei inamice. Pe malul drept al Dunării au fost amplasate patru posturi de alarmă, prevăzute fiecare cu câte un pistol cu rachete de la vedete și un șomoioș îmbibat în păcură amestecată cu petrol. Aceste posturi aveau misiunea de a înștiința din vreme întreaga armată de apărare a Galațiului asupra unei eventuale apropieri a inamicului.

Cu cele patru tunuri de 47 mm ale vedetelor s-a format o baterie, instalată pe înălțimea din fața satului Azacław, pe malul drept al Dunării. Misiunea încredințată bateriei era de a bate zona de peste Dunăre, în fața Galațiului și șoseaua ce ducea la Azacław. Bateria nu trebuia să fie descoperită decât în cazul unui atac din partea inamicului. Pentru apărarea apropiată, lângă baterie a fost montată o mitralieră. Un proiector dispus în apropierea bateriei lumina atât Dunărea, cât și șoseaua Azacław. O legătură telefonică era asigurată între baterie, proiectoare și detașamentul cu mitralierele. Muniția bateriei era formată din 1.600 de proiectile. Cei patru ofițeri comandanți ai vedetelor au fost repartizați astfel: unul la detașamentul de trăgători, al doilea la mitraliere, al treilea la comanda bateriei de 47 mm, iar al patrulea la vedete, împreună cu oamenii nearmați, având misiunea de a duce la îndeplinire ordinele care priveau situația acestora.

Monitoarele și Bateriile Marinei în campania anului 1917

În prima jumătate a anului 1917 Flota de Operațiuni Română s-a aflat sub comanda superioară a amiralului rus Dimitri Neniukov și a constituit doar rezerva forțelor ruse, care nu au ținut cont de ea, în planurile de operații. Numai după ce bateriile germane de la Tulcea au bombardat portul Ismail (la 9 iulie 1917), baza de aprovizionare a Armatei Ruse de pe frontul Siretului, la intervenția comandorului Vasile Scodrea, amiralul rus a aprobat un plan de operații în care se prevedea și cooperarea forțelor ruse care dispuneau de artilerie grea.

Monitoarele și bateriile Marinei au desfășurat acțiuni de luptă decisive în iulie și august 1917, în timpul marilor bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz. Astfel, prin Ordinul nr. 10 al comandantului Flotei de Operațiuni, comandorul Vasile Scodrea, monitoarelor și secției de obuziere¹⁴ li s-a fixat ca misiune să bată bateriile grele și ușoare inamice aflate în Tulcea, ale căror poziții fuseseră reperate prin recunoașteri aeriene și terestre.

Pe 11 și 13 iulie 1917 monitoarele „Kogălniceanu” și „Lahovari”, având poziția de tragere la km 110 și secția de obuziere la Pătlăgeanca, au tras asupra bateriilor inamice de la Tulcea. Tirul a fost direcționat și asupra unei baterii grele inamice care bombarda canonierele rusești cantonate la km 103-104. La intervenția monitoarelor, artileria dușmană a dirijat focul asupra acestora. Pentru monitorul „Lahovari”, inamicul a repartizat 14 lovituri, care au căzut foarte aproape de navă - la 40, 20 și 3 metri - producându-i avarii. Monitorul a tras asupra bateriilor inamice 45 de lovituri de calibrul 120 mm.

A fost descoperită și poziția monitorului „Kogălniceanu”, care fusese reperat dintr-un balon. Loviturile inamice, precise ca direcție și bătaie, au căzut în apropierea navei. La ora 09,20, un proiectil de 105 mm calibru (a 12-a lovitură) a explodat pe puntea monitorului, în dreptul locului obuzierului din pupa. Schizele au atins turela, doar „a scofâlcit puțin chiurasa”¹⁵, fără a produce victime. Monitorul a schimbat imediat poziția și a continuat să riposteze. Cu toate avariile ușoare care au survenit la piesele monitorului „Lahovari”, monitoarele au realizat un foc foarte bine orientat asupra inamicului, obligându-l să înceteze tragerea. În această luptă de artilerie, monitoarele au tras 150 de proiectile, iar secția de obuziere - 43.

În Ordinul de zi nr. 205 din 19 iulie 1917, comandantul Flotei de Operațiuni, comandorul Vasile Scodrea, arăta: „Având în vedere rezultatul tragerilor de la 11 și 13 iulie curent contra bateriilor din Tulcea,

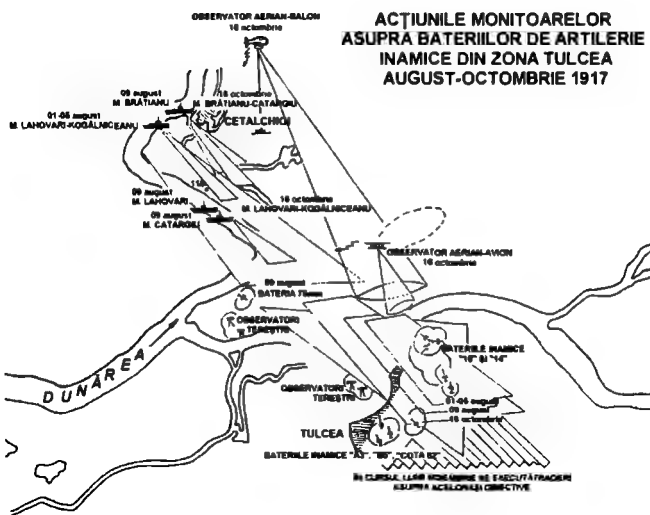
¹⁴ Bateria de 120 mm calibru retrasă de la Oltenița a fost instalată la Galați.

¹⁵ A.M.R., fond Divizia de Dunăre, dos. 30, p. 136.

aduc viile mele mulțumiri ofițerilor care au lucrat la preparațiile de tragere, comandanților de monitoare, ofițerilor cu artileria, ofițerilor observatori și echipajelor vaselor pentru devotamentul, curajul și calmul arătate în timpul luptei”.¹⁶

În iulie 1917 cele două baterii ale Marinei de la Galați, de 120¹⁷ și 75 mm calibru, au executat numeroase trageri de artilerie asupra trupelor și lucrărilor inamice din ostrovul Chiciu, precum și a podurilor de pontoane peste Dunăre ale acestuia.

Asupra lucrărilor inamice din ostrovul Chiciu, bombardamente intense au fost în perioada 10-17 iulie 1917.¹⁸ Astfel, pe 10 iulie, bateriile Marinei au executat un bombardament de distrugere asupra lucrărilor inamice din mijlocul ostrovului Chiciu, trăgând 15 proiectile razante de 120 mm. A doua zi a declanșat un tir de distrugere asupra unei redute inamice situate la coada ostrovului, trăgându-se 19 proiectile de 120 mm și 12 de 75 mm. Rezultatele au fost caracterizate de colonelul rus Galejevski ca „magnifice”, trupele germane fiind obligate să abandoneze poziția.

Inamicul, întărit în acest ostrov, a fost supus permanent focului artileriei de marină și în zilele următoare. Podurile de pontoane inamice de la Bugeac și punctul „Lățime” au fost bombardate în 11 și

¹⁶ *Ibidem*, dos. 99, f. 255.

¹⁷ Cu două obuziere de 120 mm calibru, scoase de pe monitoare, s-a format o secție plutitoare care putea să tragă din dreptul satului Pătlăgeanca asupra bateriilor inamice.

¹⁸ A.M.R., fond Divizia de Dunăre, dos. 30, p. 136.

16 iulie, trăgându-se asupra lor 48 de lovituri. La 14 iulie bateria de 120 mm de marină a tras asupra unei coloane de cavalerie inamică, de valoarea unui regiment, aflată în marș spre Garvan, pe care a împrăștiat-o. În 15, 16, 17 și 18 iulie, tirurile bateriilor de marină au fost orientate asupra podului german de la Bugeac și a lucrărilor din ostrovul Chiciu. Pozițiile inamice de pe malurile Dunării au mai fost bombardate pe 19 iulie și de bateria de 75 mm. Un succes deosebit a realizat, pe 20 iulie 1917, bateria de 120 mm în duelul de foc cu o baterie inamică instalată la Bugeac. Din 16 lovituri trase, șase au lovit ținta.

La începutul lui august 1917, conform ordinului Comandamentului Forțelor Fluviale și al Deltei de a se face demonstrații de artilerie și mici incursiuni cu forțe de infanterie până la o companie, pentru a atrage atenția inamicului în aceste zone monitoare „Lahovari” și „Kogălniceanu” au primit ordin să ocupe poziții de tragere la km 106 Ceatalchioi.¹⁹ Misiunea monitoarelor era să bată materialul plutitor inamic, care se găsea după ostrovul Salcia, și bateriile inamice de la Tulcea. Monitoare au declanșat tragerea pe 1 august 1917, la ora 19.10, întrerupând-o după circa o oră din cauza ceței dense care se lăsase asupra malului dobrogean și care împiedica observarea loviturilor. Tragerea a fost reluată pe 5 august, când, din poziția de la km 106, focul monitoarelor a încadrat perfect obiectivul. În noaptea de 8-9 august 1917 monitoare „Brătianu” și „Catargiu” au ocupat poziții de tragere la Ceatalchioi și km 111. Pe 9 august, la ora 18.15, comandantul Flotei de Operațiuni a ordonat monitoarelor să deschidă focul asupra bateriilor inamice din Dobrogea. Ca urmare, monitoare „Brătianu” și „Catargiu” au tras asupra unei baterii germane, care a fost imediat încadrată. După executarea a 36 de lovituri, s-a ordonat schimbarea obiectivului. Noul obiectiv, o altă baterie inamică, a fost repartizat monitorului „Lahovari”, care, din poziția de la km 111, a tras 10 proiectile, încadrând ținta din primele lovituri. Această tragere a fost puțin întârziată, din cauza a trei hidroavioane inamice de bombardament, care se ridicaseră de la Tulcea și căutau să descopere poziția monitoarelor. Diviziunea I de monitoare („Brătianu” și „Catargiu”) de la Ceatalchioi, fiind departe de mal din cauza adâncimii mici, a fost descoperită de hidroavioane și bombardată. Bombele au căzut foarte aproape de nave, fără însă a le atinge.

Paralel cu tirul monitoarelor, a executat trageri și bateria de la Pătlăgeanca. Pentru promptitudinea și precizia cu care monitoare au executat tragerile ordonate, generalii și amiralii aliați participanți la

¹⁹ A.M.R., fond Comandamentul Marinei Militare, dos. 151, f. 130, 264.

acțiunile respective au adus mulțumiri comandantului Flotei de Operațiuni. Cele două baterii au continuat tragerile și în septembrie, lovind artileria inamică de la Bugeac.

În octombrie 1917 monitoarele au continuat tragerile de artilerie asupra bateriilor din Tulcea. Bateriile inamice din jurul Tulcei bombardau zilnic satele Regele Carol și Pătlăgeanca.

În consecință, monitoarele au primit misiunea să bombardeze aceste baterii pe 16 octombrie 1917. S-a ordonat Diviziunii I de monitoare să ocupe o poziție de tragere la Ceatalchioi, iar Diviziunea a II-a la km 111. Pentru observarea loviturilor, s-au organizat patru observatori tereștri, câte doi în satele Regele Carol și Pătlăgeanca, și doi observatori aerieni, unul în balon și altul în avion. Pe 16 octombrie 1917, la ora 15.45, Diviziunea I monitoare a deschis focul asupra unei baterii inamice, reglând tirul cu ajutorul observatorului din avion. Din cauza defecțiunii aparatului TFS al avionului, după a doua salvă tragerea a continuat cu ajutorul observatorilor tereștri și al celui din balon, avionul rămânând să observe riguros rezultatul loviturilor. Ținta fiind foarte bine încadrată, a fost intens bombardată, rezultatul fiind cât se poate de bun. Din avion s-a observat o lovitură în amplasamentul primului tun, iar alta în apropierea celui de-al patrulea. S-au tras, în total, 36 de proiectile. În timpul tragerii, tunul nr. 2 de la monitorul „Catargiu” s-a defectat, focul continuându-se numai cu un tun.

La ora 17.00 a început tragerea asupra altei baterii inamice, trăgându-se 36 de lovituri. Bateria a fost perfect încadrată, o explozie având loc chiar în clădirea lângă care aceasta era așezată. Diviziunea a II-a monitoare a executat trageri asupra altor baterii inamice de la Tulcea. Pe 16 octombrie 1917 s-au tras asupra bateriilor dușmane 95 de proiectile.²⁰

Pe 24 octombrie 1917 soldații și marinarii ruși au devastat biserica din localitatea Ceatalchioi, furând un clopot, cazanul de botez și mai multe cădelnițe. De pe monitorul „Brătianu” a fost trimisă o gardă pentru a recupera obiectele prăduite.²¹

La începutul lui noiembrie 1917 pe două monitoare au fost instalate tunuri de 76 mm a.a. japoneze, acestea executând trageri de artilerie asupra bateriilor inamice de la Tulcea.

Întrucât pe 29 decembrie 1917 Dunărea a început să înghețe, monitoarele s-au retras la Chilia, pentru iernat.

În Referatul șefului Biroului Operații din M.C.G., maiorul Ion Antonescu, în legătură cu rolul bateriilor de marină de la Galați, pe 2

²⁰ A.M.R., fond Divizia de Dunăre, dos. 28, p. 157-158.

²¹ *Ibidem*, dos. 28, p. 165.

noiembrie 1917, acesta îi preciza generalului Constantin Prezan: „După retragerea armatelor ruso-române pe Siret, Dunărea se găsea completamente deschisă și, în consecință, pe de o parte Galațiul era la discreția incursiunilor monitoarelor austriece, iar pe de altă parte, frontul Siretului amenințat de a fi întors. Pentru a se înlătura aceste inconveniente era nevoie de următoarele două mijloace: a) Baraj de mine în sus de Galați; b) Baterii cu tragere repede care pe de o parte să țină la distanță monitoarele inamice, iar pe de altă parte, să împiedice pe inamic a ridica barajul. (...) S-a luat deciziunea să se aducă la Galați tunurile de 75 și 120 mm calibru debarcate de pe crucișătorul «Elisabeta». Aceste tunuri s-au constituit în două baterii. Prin Ordinul nr. 144 din 13 aprilie a.c. (1917 - n.n.) s-a dat acestor baterii următoarea misiune: a) Să acopere barajul de mine care este pe cale a se executa; b) Să împiedice vasele inamice să scoboare către Galați și c) Să țină sub foc terenul cuprins între înălțimile Bugeacului și calea ferată Bărboși-Brăila.

Ordinul s-a executat și bateriile au fost instalate pe poziții la sud de Galați. (...).

Bateriile sunt singurele care satisfac din punct de vedere operativ nevoile arătate la capitolul III (barajul de mine nu fusese executat - n.n.).

În timpul iernii, monitoarele inamice au încercat să scoboare pe Dunăre, însă au fost nevoite să se reîntoarcă din cauza focului de 120 mm (...)’²².

S-a propus formarea a patru baterii de câte două piese fiecare, de 120 mm și 75 mm, propunere respinsă de generalul Prezan, care a cerut să se păstreze organizarea tradițională a bateriilor de artilerie din armata română. Au rămas, deci, două baterii cu misiunea „să bată indirect și direct înălțimile dobrogene și sectorul Vădesei, precum și Dunărea de anfiladă”.

Pe 13 decembrie 1917, în timp ce conducea șase remorchere spre Galați, vedeta fluvială „Maior Grigore Ion” a fost primită cu focuri de pușcă-mitralieră din direcția posturilor rusești - aflate în regiunea podurilor peste Dunăre, în fața localității Isaccea - de la o distanță de 50-70 metri. Luată prin surprindere, nava a fost lovită în dreptul cazarmii și în spiraiul²³ mașinilor. Patru membri ai echipajului, printre care submaistrul mecanic clasa I Alexandru Loghin, au fost răniți ușor.²⁴

În urma armistițiului, semnat la 26 noiembrie 1917 la Focșani, în legătură cu activitatea forțelor navale s-a încheiat o convenție specială semnată de președintele Comisiunii de armistițiu a Puterilor Centrale, viceamiralul Albert Hopmann, și de președintele Comisiei

²² Idem, fond M.C.G., Biroul Operații, dos. 850, f. 149-150; 174-176.

²³ Luminator de punte, care se poate deschide pentru aerisire.

²⁴ A.M.R., fond Divizia de Dunăre, dos. 39, f. 8.

Româno-Ruse, viceamiralul Constantin Bălescu. Primul articol stipula: „Pe tot timpul cât va dura Armistițiul de la Focșani, toate ostilitățile, operațiunile militare și orice pregătire în acest scop încetează pe întreaga Marea Neagră și contra coastelor din partea tuturor”. Articolul 2 prevedea: „Se stabilește o linie dreaptă imaginară de demarcație, care, pornind de la farul Olinca, ce se află la gura Brațului Sf. Gheorghe, se termină la jumătatea distanței dintre pozițiile turce și ruse pe coasta Mării Negre în Asia Mică, într-un punct care se găsește aproximativ la est de Tirabolu, la 41° și 5' latitudine nord și 38° și 56' longitudine estică (după Greenwich). Forțele navale și aeriene ruso-române, precum și forțele navale și aeriene ale celorlalte țări ale Înțelegerii nu pot depăși spre sud această linie; tot astfel nici forțele navale și aeriene ale celor patru Puteri Centrale aliate nu pot trece la nord de această demarcație” (Brăila, 14 ianuarie 1918 -st.n.)²⁵.

Prin Ordinul de zi nr. 41 din 28 noiembrie 1917 comandantul Forțelor Fluviale pe Dunăre a ordonat încetarea acțiunilor militare. În aceste împrejurări, ministrul de Război, Vintilă Brătianu, a ordonat evacuarea vaselor comerciale la Odessa. Viceamiralul Constantin Bălescu i-a ordonat comandorului Vasile Scodrea: „*Studiați de acord cu amiralul Neniukov modul retragerii tuturor navelor marinei la Odessa, cu protejarea contra atacurilor submarine*” (12 decembrie 1917 - n.n.).

Învățămintele campaniei

În memoriul intitulat *Situația Flotei la 11 ianuarie 1917 când am luat comanda*, contraamiralul Vasile Scodrea preciza: „După retragerea armatei ruso-române pe linia Siret, Flota a fost adăpostită pe brațul Chilia.

Pe baza propunerilor domnului amiral Bălescu - provocate de memoriul generalului Berthelot - și sprijinite de șeful de stat-major al Marelui Cartier General, M.S. Regele i-a luat amiralului Negrescu comanda Flotei, comandorului Nicolae Negru comanda escadrei și comandorului Constantin Niculescu-Rizea pe aceea a Apărărilor regionale. Subsemnatului i se încredințează reorganizarea și comanda Flotei.

Am fost cu totul strivit de luarea comenzii acestor ofițeri, de numirea înlocuitorilor, precum și de punerea în retragere a celorlalți ofițeri.

1. Am început prin a organiza serviciul de stat major al Flotei, pentru a putea studia și rezolva toate problemele ce se prezentau. Această organizare lipsea cu desăvârșire fostului Comandament. Statul major astfel reorganizat mi-a dat posibilitatea de a stabili principii tactice pentru toate ipotezele ce se puteau prezenta Flotei la Dunăre, ipoteze ce s-au înaintat Marelui Cartier General în luna iulie 1917 și care și-au găsit aplicarea ulterior, cu rezultate cât se poate de frumoase.

²⁵ A.M.R., fond Comandamentul Marinei Militare, dos. 243, f. 55.

2. Am organizat Serviciul Artileriei ținând seamă de învățămintele războiului, astfel ca să pot obține de la artileria vaselor cel mai mare randament.

3. Am înzestrat Flota cu muniții adresându-mă amiralului Kolceag, comandantul Flotei Ruse din Marea Neagră, de care depindeam și care mi-a pus la dispoziție muniția de care aveam nevoie - câte 1000 lovituri de fiecare piesă de 120 mm. Cum aceste muniții nu se puteau utiliza la piesele noastre, a trebuit să li se aducă modificări, fapt care a necesitat înlocuirea brâurilor etc. Greutatea acestor obuze fiind diferită de a celor proprii, a fost de asemenea nevoie de stabilirea de noi table de tragere. Odată cu adoptarea noilor obuze s-a mărit și bătaia tunurilor de la 10 la 13 km, prin modificări la afete și turele. Aceste modificări și studii s-au făcut numai de flotă, fără nici un concurs din afară, deși nu intra în atribuțiile ei.

4. Minele de baraj au fost modificate tot de Flotă, făcându-le să corespundă cerințelor războiului.

5. Paralel cu pregătirea de război a Flotei, am căutat să restabilesc disciplina și spiritul de camaraderie. Rezultatele obținute au fost concretizate de comandantul Diviziei a 13-a în raportul nr. 8012 către Corpul VI Armată: «...impresia ce mi-au lăsat marinarii este mai presus de ori ce laudă. Disciplinați, avizi de a combate, nescăpând nici un factor cât de mic de a delega și coopera etc., sunt calități pe care le-am dovedit la ofițerii marinari cu care am lucrat și în special în bravul lor comandant comandor Scodrea»²⁶.

Referindu-se la acțiunea Flotei pe frontul Tulcea, același amiral sublinia: „Din ianuarie 1917 și până în iulie același an, flota noastră a constituit numai rezerva forțelor ruse, care în planurile lor aproape nu țineau seamă de dânsa.

Voind cu orice preț să arăt rușilor că sunt în eroare nesocotind flota noastră, am profitat de faptul că la 9 iulie 1917 portul Ismail, care servea de bază de aprovizionare a armatei ruse de pe frontul Siretului, a fost bombardat de bateriile de la Tulcea, pentru a cere amiralului Neniukov, sub a cărui comandă se găsea Flota noastră, să nu autorizeze a angaja lupta cu acea baterie a cărei poziție fusese determinată de observatorii mei permanenți din Deltă. Acest bombardament produsese mare neliniște la Comandamentul Rus.

Amiralul rus, bazat pe principiile în vigoare la flotă în prima perioadă a campaniei, mi-a obiectat că monitoarele neputând rezista tunurilor mari (distanța fiind de 17 km bombardarea nu putea fi făcută decât de tunuri de calibru mare) nu-și poate lua răspunderea unei asemenea operații. Am insistat declarând că iau toată răspunderea asupra mea și de este nevoie fac

²⁶ Biblioteca Academiei României, Fond Manuscrise, Miscellanea, dos. 259, f. 1-4.

aceasta și în scris.

În urma insistențelor mele am obținut aprobarea sa și, în ziua de 11 iulie, două monitoare au luat poziție de tragere în amonte de Ceatalchioiu, la 8,5 km de baterie, asupra căreia s-au tras aproximativ 150 de obuze. Nicio baterie din Tulcea nu ne-a răspuns.

A doua zi am expus amiralului rezultatul obținut și am cerut ca în ziua de 13 să atac din nou, de data aceasta însă cu o altă baterie și numai în cazul când bateria de 150 mm ar interveni, să schimb tragerea asupra ei.

Amiralul a aprobat, ordonându-mi a face un plan de operații în care să coopereze și forțele rusești care dispuneau de artilerie grea.

Planul elaborat a fost aprobat și în timp ce două obuziere de 120 mm, scoase de pe monitoare și instalate pe un ceam, băteau din satul Pătlageanca o baterie de 75 mm de la cota 47, din apropiere de Tulcea, mi se comunică la postul de comandă instalat în satul Pătlageanca că bateria de 150 mm din Tulcea a deschis focul asupra unei canoniere rusești, care ocupase poziție de tragere la Ceatalchioi. Am ordonat imediat Diviziei a II-a Monitoare, ce se găsea în amonte de Ceatalchioi, să deschidă focul asupra bateriei de 150 mm, care însă nu a răspuns.

În schimb, Divizia de Monitoare este atacată de o altă baterie de 105 mm și unul din monitoare - «Kogălniceanu» - primește o lovitură pe punte. Raportându-mi-se aceasta, am ordonat Diviziei a II-a să-și mențină poziția și să continue tragerea, ceea ce s-a făcut până ce bateria a fost redusă la tăcere.

Bateria de 150 mm ce produsese perturbarea aprovizionării armatei, prin bombardarea bazei de la Ismail, după această acțiune a flotei nu a mai tras, iar după încheierea armistițiului am constatat că de fapt nu fusese decât un singur tun de 160 mm, care primise o lovitură fericită pe platformă.

Acțiunea de mai sus a avut ca urmare: 1. Echipajele monitoarelor au căpătat încredere în nave, convingându-se că pot lupta cu bateriile de la uscat chiar când acestea sunt armate cu tunuri grele; 2. Atitudinea rușilor s-a schimbat într-atât încât în toate planurile lor ulterioare rolul principal era atribuit flotei noastre. Astfel, ori de câte ori trupele ruse ce ocupau Pătlageanca erau atacate de bateriile din Tulcea, Flota primea misiunea de a bate acele baterii pe care a reușit a le scoate din luptă²⁷.

Aflat la comanda superioară a Deltei Dunării, contraamiralul Vasile Scodrea sublinia: „În decembrie 1917, în urma defecțiunii din armata rusă, trupele care ocupau Delta, aproximativ 8000 de oameni, au părăsit pozițiile lor.

Arătând situația Marelui Cartier General și cerând trupe pentru a ocupa pozițiile din Deltă, Marele Cartier General îmi dă comanda superioară a Deltei și îmi trimite Batalionul de Debarcare al Marinei, care însă era neîndestulător pentru acest front, cu toate că dispunea de un efectiv de 1600

²⁷ Ibidem, f. 5-11.

oameni cu 30 mitraliere și 32 puști mitraliere. Cum la Chilia se găseau 1200 de pontonieri, din proprie inițiativă și contrar ordinelor generale ce aveam de a nu utiliza acei oameni, am organizat cu ei un batalion care, după ce a făcut timp de 15 zile instrucție intensivă la Sulina, sub conducerea ofițerilor de la Batalionul de Debarcare, au fost trimiși pe front în tranșee, Batalionul de Debarcare rămânând ca trupă de manevră.

Cu aceste forțe reduse de uscat, sprijinite de Flotă, am putut face față situației, ținând pe de o parte frontul Deltei contra inamicului și împiedicând pe de alta dezordinile provocate de trupele ruse în retragere”.²⁸

În anul 1917 Marina Militară, alături de armata de uscat, a contribuit la apărarea frontului de pe Dunăre - bombardând, cu artileria navelor, bateriile inamice de la Tulcea - și la asigurarea transporturilor pe apă între Galați și Gurile Dunării.

Din pregătirea pe fluviu a războiului din 1916-1917 a rezultat o serie de învățăminte și principii doctrinare. În primul rând, Marina trebuia considerată ca trupă de acoperire, care, încă din perioada conflictului politic, trebuia să se găsească la postul său și, în consecință, principiile ei de mobilizare trebuiau astfel întocmite încât ziua mobilizării să o găsească complet pregătită.

Organizarea unei poziții de rezistență pe fluviu, cu câmp minat și baterii de coastă, cu artilerie ușoară pentru apărarea câmpului minat, cu nave în măsură să constituie adevărate baterii ultramobile, stațiuni de lansare a torpilelor și mine de curent, constituia apărarea cea mai indicată atunci când o flotă de fluviu inferioară trebuia să opună rezistență uneia superioare. Acțiunea flotei austro-germane pe Dunăre a confirmat acest principiu și, dacă ea ar fi încercat să aibă o atitudine ofensivă, cu siguranță că ar fi avut atâtea pierderi că s-ar fi stabilit un echilibru mai stabil între ambele forțe de apă.

Acțiunea unei flote de fluviu în această situație, în misiune defensivă, comporta două faze: o acțiune artileristică de la ancoră, prin întocmirea unor focuri de baraj cu tragere indirectă la distanță depărtată; o acțiune apropiată, care trebuie primită cu navele în mișcare și prin întrebuițarea tirului direct. Exista posibilitatea atacatorului de a întrebuița nave ușoare în masă pentru executarea unui atac împotriva navelor apărării și distrugerea câmpului minat, dar această acțiune ar fi impus mari sacrificii din partea agresorului.

De aici necesitatea unei flote de nave ușoare, de care trebuia să dispună atacatorul pentru a face față acestui gen de atac.

Bateriile de coastă în lucrări betonate, aflate pe țărmul pe care manevrau trupele celor două partide, erau expuse pierderii la cea mai ușoară oscilare a frontului; de aceea, era de preferat ca artileria să fie

²⁸ *Ibidem*, f. 12-16.

mobilă. În schimb, artileria aflată pe malul opus avea posibilități de retragere, dar și de tragere până în ultimul moment. De aici și necesitatea de a fi amplasate în lucrări solide, fiind joasă și descoperită.

Un câmp minat bine organizat, chiar dacă frontul de uscat cădea, oferea suficiente posibilități de retragere a navelor și materialului naval aflat la adăpostul acestuia.

Necesitatea unui serviciu de informații și supraveghere îndepărtată, prin nave de patrulare mici și fără valoare militară și prin posturi de observare pe țărmul amic, era de mare importanță și niciodată nu trebuia neglijat în perioada de pregătire și încordare politică premergătoare războiului.

Stațiile de lansare de torpile și mine de curent izolate, care nu făceau parte dintr-o organizare defensivă, puteau fi întrebuințate atât timp cât nu erau descoperite de inamic.

O flotă de Dunăre, care operează în sprijinul flancului unei armate, trebuia să aibă întotdeauna la îndemână un parc de nave de transport, pe care să poată ambarca și retrage trupele de uscat, care, eventual, ar fi fost împinse către Dunăre sau cărora li s-ar tăia retragerea. O organizare de cap de pod, asemănătoare celei de la Turtucaia, trebuia să dispună de un pod ușor de pontonieri, pentru a avea retragerea asigurată.

Problema unui baraj la Dunăre destinat să stea multă vreme în apă era foarte dificilă și parțial nerezolvată, întrucât nici un fel de mină, oricât de sofisticată, nu putea rămâne multă vreme activă. Propunerea de baraje vizibile sau a minelor cu flotabilitate redusă, susținute cu flotoare, nu era o soluție practică, deoarece puteau fi împușcate de la distanță. Mult mai practică părea a fi combinația de mine cu flotabilitate negativă, susținute de elemente din estacadă. Cel mai practic sistem părea amenajarea barajelor cât mai aproape de momentul când ele deveneau necesare, iar minele de Dunăre trebuiau să aibă posibilitatea de ancorare rapidă și scoatere lesnicioasă.²⁹

Așadar, în Războiul de Reîntregire Națională, Marina Militară a luat parte activă și continuă în operațiunile întreprinse la Mare și pe Dunăre. Ea a organizat și apărât sectoarele fluviale și maritime și a cooperat cu armata de uscat în operațiunile de la Turtucaia și Dobrogea, acoperind flancurile armatelor în retragere, păstrând comunicația Dunării și salvând întreg parcul național flotanț.

Apărând spatele frontului și linia Dunării de Jos, a dat posibilitatea aprovizionării armatei din Moldova, secătuită de

²⁹ *Idem*, fond 2568, dos. 345, f. 136-170.

armatele ruse, și a contribuit, în mare măsură, la pregătirea victorioasei ofensive de la Mărăști și Mărășești.

Aceste măsuri au revenit, în cea mai mare parte, Escadrilei de Dunăre, unitate tactic aflată sub ordinele Flotei de Operațiuni.

Edificatoare este consemnarea din jurnalul istoric al vedetei fluviale „Lt. Dimitrie Călinescu”, contrasemnata de comandantul navei: *„Anul 1917 se sfârșește în prada unei crize acute și în perspectiva unui viitor enigmatic. Moralul și demnitatea echipajelor îi mențin o inalterată sănătate”*.

ACTIONS OF THE ROMANIAN OPERATING FLEET IN THE 1917 CAMPAIGN

Abstract

In the War of National Reunification, the Romanian Navy took an active and continuous part in the operations undertaken at Sea and on the Danube. It organized and defended the river and maritime sectors and cooperated with the army in the operations at Turtucaia and Dobruja, covering the flanks of the retreating armies, preserving the Danube's communication and saving the entire national floating park.

Defending the back of the front and the line of the Lower Danube, it gave the possibility of supplying the Moldavia army seized by the Russian armies and contributes largely to the preparation of the victorious offensive from Mărăști and Mărășești.

These measures mainly came back to the Danube Squadron, a tactical unit under the orders of the Operations Fleet.

Keywords: WWI, Romanian Navy, operations in 1917 campaign, the Danube Squadron missions.

ANUL 1919 – DOBROGENII REVIN LA VIAȚA LOR NORMALĂ

Anul 1919 găsea Dobogea într-o situație dificilă; populația se întorcea din refugiu la gospodăriile afectate de cei doi ani de ocupație străină, podul peste Borcea fusese distrus și legătura spre restul țării era dificilă, ceea ce avea urmări asupra comerțului și, în general, în viața economică a acestei zone. Totul trebuia refăcut, instituțiile urmau să-și reintre în atribuțiuni, iar locuitorii dobrogeni, de toate etniile și religiile, să revină la viața lor normală.

La 24 ianuarie 1919, prefectul Negulescu emitea un ordin pentru primarii comunelor din județul Constanța, îndemnându-i la acțiuni ponderate pentru restabilirea ordinii în localitățile lor. Reținem din textul documentului de arhivă: *„Din prima zi a instalării noastre aci, am recomandat tuturor funcționarilor administrativi care mi s-au prezentat, o măsură egală, din punct de vedere legal, pentru toți locuitorii acestui județ. Același lucru l-am promis și locuitorilor înșiși, cu ocazia diferitelor inspecțiuni și cercetări ce am făcut prin unele comune, cât și delegaților lor care au venit să-mi reclame, să mi se plângă sau să ceară câte ceva îndreptățit. Știu că mulți din ei au suferit în timpul ocupației din partea unor conducători deveniți instrumente credincioase, servile și hrăpărețe, în mâinile ocupațiunei dușmane. Îndreptățiți erau deci, ca în primul moment al revenirii noastre aci, să caute ei pe cei vinovați să fie pedepsiți, sau deposezați de bunuri a căror proprietate nu o puteau aceștia justifica“.* Apoi, prefectul atrăgea atenția asupra populației de etnie turcă și tătară ce *„au fost întotdeauna elementele de ordine și disciplină în județ“,* dar care, acum, era instigată la nesupunere de agenții bulgari. *„Doresc să fim ținuți în curent de cel puțin două ori pe lună, de starea de spirit a populațiilor turce și tătare și mai ales de modul de apropiere între ele și populația română”¹,* își încheia prefectul ordinul către primari.

Situația din comunele și satele dobrogene era relatată în rapoartele pretorilor de plasă, înaintate apoi prefectului. Iată un exemplu în acest sens: vizitând comuna Crucea (Satișchioi), administratorul plasei Hârșova constata: *„Starea sanitară a populației s-a îmbunătățit în mod simțitor, nemaexistând epidemie cu caracter grav. În localitate e liniște, domnind ordinea. (...) Vineri 13 iunie curent, s-au distribuit populațiunei*

* Dr., Societatea de Științe Istorice din România, Filiala Constanța

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța (în continuare SJAN Constanța), fond Primăria Horia, dos. 4/1919, f. 468.

sărace, alimente oferite gratuit în portul Hârșova de Misiunea Crucii Roșii Americane. Ieri s-au mai adus de la acea misiune din Constanța încă o cantitate de alimente care se găsesc depozitate la oficiul Primăriei, urmând ca duminică 22 iunie să se împartă tot gratuit la populațiunea din această comună. Distribuția se face în mod regulat. Astăzi s-a mai adus din Constanța un stoc de 7.000 kg făină pentru hrana populațiunei; fiind creditată de onor Prefectura plata pe termen de zece zile. Biserica de la reședință se găsește relativ în bună stare, însă preotul paroh titular nu s-a mai înapoiat din refugiu nici până astăzi, aflându-se cu familia sa în comuna Marteni, județul Dâmbovița. Serviciile religioase se îndeplinesc de către preotul Stanciu Vasile, din comuna Pantelimon. Biserica din satul pendinte Erchesec, fiind adusă în stare de ruină de către inamicii bulgari, nu funcționează. Școala, în lipsă de localuri proprii, care de asemenea sunt (cu) desăvârșire distruse tot de bulgari, funcționează în niște case particulare amenajate în acest scop, care însă nu corespund unei asemenea destinațiuni”².

Revizorul școlar Vasile Helgiu raporta, la rândul său, ministrului de resort: „La venire am găsit școala românească desființată și ici colo urmele de încercare ale poporului sălbatic de a-și imprima violența și acțiunea de bulgarizare”. A bățut, apoi, drumurile prin satele dobrogene, inspectând școlile și concluzionând în raport: „am găsit totdeauna învățătorii la datorie, făcând pe vreme calduroasă cursurile în aer liber sau în clasele văduvite de geamuri; drept bănci cărămizi, drept scaune pietroaie (Mustafaci, Tatlageac etc.), drept tablă ușa clasei dacă era, dacă nu o tablă de fier sau tinichea ruginită – sau ardezii de învelit – toți însă la datorie. Iar mai încoace, acum pe vreme de iarnă sau ploi torențiale, am găsit și copii și învățători tremurând, dar toți muncind”. Iar mai departe: „Adăugam la această activitate de control, contribuția morală la întemeierea comitetelor școlare, la înființarea și repartitia echitabilă prin cunoașterea amănunțită a localităților – a posturilor noi înființate, la ridicarea nivelului cultural al suplinitorilor așa de mulți și de nepregătiți, la conducerea lucrărilor și a corespondenței care cerea dezlegare, ca și acum, chiar între timp seara acasă între «post școlare». Datorită acestei munci am izbutit să pun în stare de funcționare toate școlile din județul Constanța și să se repare, să se completeze mobilierul la toate, să se dea absolvenți și la școlile rurale”. Și menționa un exemplu relevant: în cursul lunii ianuarie 1919, administratorul de plasă Ioan C. Dinu de la Adamclisi a pus în stare de funcționare toate școlile din plasa sa, însărcinând cu ținerea cursurilor, în localitățile unde învățătorii nu se întorseseră încă, pe dascălii de biserică.

² Ibidem, fond Primăria Crucea, dos. 4/1919, f. 5, 6.

Același administrator a procurat cărți copiilor și material didactic școlilor.³

Un articol în ziarul „Farul” scris de Badea Rădulescu, învățător din comuna Lipnița, atrăgea atenția asupra nevoilor școlii dobrogene, lipsite de material didactic. Cităm câteva din gândurile sale, exprimate cu durerea celui care vedea eforturile de atâtea ani risipite: *„Din atâtea școli cu material didactic și biblioteci destul de frumoase, din revistele și arhivele atâtor școli, nu se mai găsește o cât de mică foaie de hârtie sau inscripție românească. Doar ziduri părăginite sau câte o școală ici-colo în satele bulgare, am regăsit la înapoiere. În satele românești, școala și materialul didactic au fost distruse, ca să nu mai aibă românii rămași pe ce să învețe”*. Se solicita aducerea rapidă a materialului didactic necesar, inclusiv a hărților României Mari, a tablourilor suveranilor, ce urmau să înlocuiască chipurile *„de bandiți, șefi ai comitagiilor bulgari, care n-au lipsit în tot timpul ocupației de pe pereții școlilor românești și din nici o casă particulară”*⁴.

Delegații băncilor populare din județul Constanța, adunați în ședința federației Băncilor Populare din județ, au făcut publice doleanțele lor. Reținem din memoriul publicat de ziarul local „Dobrogea Jună”: *„Când populația a venit din nou pe la căminuri, aici n-a mai găsit decât ruină și pustiu, plus o lipsă totală de vite și alimente. Treptat, această lipsă s-a agravat și mai mult, așa că astăzi putem înregistra, cu durere, numeroase cazuri mortale, din cauza foamei. Numărul cazurilor va crește simțitor și repede, dacă această stare de lucruri va dăinui”*. Ca urmare, se solicita sprijinul autorităților, prin intervenția la guvern spre a se obține acordarea unui *„acout de maximum 25% din despăgubirile de război tuturor aceloră ce au fost nevoiți sa caute refugiu aiurea”*. Se mai dorea *„emiterea bonurilor de rechiziție definitive pentru ca titularii să poată cât mai neîntârziat să capete valoarea lor”*. La aceste solicitări se adăugau cele ce prevedeau procurarea de alimente, în special făină și porumb, precum și a semințelor de primăvară, *„cel puțin semințe de porumb, fasole, cartofi și mei, cereale ce se pot semăna și mai târziu”*.⁵

La 25 aprilie 1919, ministrul român de Interne se adresa autorităților dobrogene, aducându-le la cunoștință - și, prin ele, și trupelor franceze aflate la Constanța - deciziile ce urmau să se aplice în zona Dobrogei. Redăm din acest ordin⁶: *„Dl. ministru de Război ne-a informat prin adresa nr. 533/1919 că, în urma înțelegerii luate în prealabil cu Comandamentul aliat, a dispus următoarele în ce privește teritoriul dobrogean:*

³ *Ibidem*, fond Inspectoratul Școlar al Județului Constanța, dos. 3/1919-1920, f. 183, 184.

⁴ „Farul”, I, nr. 119, 30 aug. 1919, p. 1.

⁵ „Dobrogea Jună”, XIII, nr. 14, 17 feb. 1919, p. 1.

⁶ SJJAN Constanța, fond Prefectura Constanța, dos. 1/1919, f. 9.

Corpul V armată, P.S. (partea sedentară), să-și întindă jurisdicțiunea asupra întregului său teritoriu, deci și asupra Dobrogei vechi și noi (Cadrilaterul), unde se va aplica de acest Comandament legea stării de asediu. Curtea Marțială a Corpului V Armată P.S. va judeca toate procesele inculpaților de pe teritoriul său, conform legei excepționale.

Numirea de comandanți de garnizoane în localitățile din Dobrogea până la sosirea trupelor (când se va permite aceasta).

Cele trei companii de grăniceri destinate pentru frontiera Cadrilaterului să ia reședința provizorie în Tulcea și Constanța, sau posturi mai mari în Babadag, Hârșova și Cernavoda“.

Situația deosebită din Dobrogea afecta și libertatea presei, iar publicația „Dobrogea Jună” apărea, de multe ori, cu spații și coloane albe, în paginile sale, precum și cu scurte luări de poziții față de cenzurarea materialelor scrise de redactorii săi.⁷

Apropierea zilei de 1 Mai făcea ca autoritățile centrale să le pună în gardă pe cele locale față de eventualele manifestări ale forțelor bolșevizate. Iată un fragment dintr-o astfel de telegramă, sosită la Prefectura județului Constanța, la 30 aprilie 1919: „Vă este cunoscut că ziua de 1 Mai este o zi de manifestare a organizațiilor socialiste și muncitorești. Această zi poate fi însă și prilej de manifestare a organizațiilor revoluționare ce există pe teritoriul Dobrogei; de aceea vă rog, pentru a evita orice surprindere, să luați de comun acord cu autoritățile noastre militare și cu comandamentele armatelor aliate, măsurile de supraveghere și de ordine necesare“. Se atrăgea atenția în special asupra „elementelor rusești ce au fost evacuate în Dobrogea și chiar a elementelor răsvrătite din armatele aliate“. Anume se cerea: „veți confisca manifestele și publicațiunile de orice natură cu caracter revoluționar și veți căuta a împiedica încercarea de fraternizare a elementelor bolșevizate cu organele administrative sau militare însărcinate cu menținerea ordinei. Aceeași atențiune trebuie să o aveți asupra populațiunei bulgare și lipovene și să căutați a preveni mișcările la care ar putea fi îndemnați de agitatori bulgari și organizațiile revoluționare ce vă sunt cunoscute“⁸.

Conform legislației în vigoare, din 21 decembrie 1916, averea imobiliară a supușilor statelor cu care România se afla în conflict trebuia declarată la tribunalul local și pusă sub sechestru până la încheierea păcii. Aplicarea acestei măsuri la Constanța a provocat nemulțumirile guvernului otoman, care, la 24 mai 1919, a adresat o notă verbală Înalțului Comisariat Francez, prin care se solicita intervenția acestora pentru a se ușura aplicarea legilor asupra supușilor otomani din Dobrogea. Iată un fragment din acest document: „rezultă din

⁷ Vezi „Dobrogea Jună”, 2 feb. 1919 și numerele următoare.

⁸ SJAN Constanța, fond Prefectura Constanța, dos. 1/1919, f. 6.

informațiunile primite, că Tribunalul de primă instanță din Constanța, după ce a chemat pe supușii mai sus citați, pe fiecare în parte, și ar fi obținut de la ei informațiuni precise cu privire la averile lor, a confiscat pe acestea din urmă, chiar în aceeași zi. Astfel a ordonat închiderea prăvăliilor lor, i-a împiedicat de a exercita comerțul lor, le-a luat mașinile și uneltele lipsindu-i de mijloacele lor de câștig și lăsându-i fără resurse în mizerie. De observat este că măsurile de mai sus au fost aplicate cu o rigoare deosebită la Constanța, pe când la Galați și București, care sunt centre comerciale însemnate, ele nu au fost impuse cu aceeași strășnicie. Ministerul Imperial aducând cele ce preced la cunoștința Înalțului Comisariat francez este încredințat că dânsul va voi să recunoască nedreptatea procedurii aplicat de către autoritățile române sus arătate, într-un oraș unde rezidă forțe militare franceze și în ajunul încheierii păcii și îl roagă să binevoiască să intervie spre a invita pe autoritățile în chestiune să revină asupra măsurilor arătate, care nu au fost aplicate, până în prezent, supușilor români din Imperiu“.

A doua zi, se trimite o nouă notă Înalțului Comisariat Francez, acuzând autoritățile românești că „urmează o politică de opresiune în contra elementului musulman din Dobrogea. Așa bunăoară ele pun stăpânire, cu forța, pe vitele și semințele lor și împiedică pe musulmani să cultive câmpurile lor“. Cercetând aceste aspecte, directorul prefecturii avea să constate că plângerea guvernului otoman nu era întemeiată. În fapt, țăranii turci și tătari din Dobrogea au lucrat în anii anteriori și pământurile ce aparțineau românilor care erau concentrați sau refugiați dincolo de Dunăre, fără a avea un drept legal în acest sens. La întoarcerea românilor, aceștia și-au reluat terenurile pe care erau proprietari, chiar dacă unele dintre ele fuseseră semănate de vecinii lor turci. De aici, firește, unele nemulțumiri, dar, la intervenția Inspectoratului Domenial din Constanța, s-a convenit „cu locuitorii români, ca la recoltare să înapoieze sămânța și arătura tătarilor, deși aceștia s-au folosit fără de nici un drept de pământurile lor“. Tot la locuitorii musulmani s-au găsit și vite pentru care nu aveau acte justificative, provenind din gospodăriile abandonate de românii refugiați în toamna 1916.

Problema care îi frământa pe conducătorii turci era însă alta, așa cum vedem din textul aceleiași note, din 25 mai: „Astfel, strânși din toate părțile și lipsiți aproape complet de mijloace de trai și de muncă, acești bieți musulmani sunt nevoiți să-și părăsească căminul: ceea ce dă loc unui curent de imigrațiune, care se precizează din ce în ce mai bine, prin sosirea la Kara-Agatch a unui mare număr de musulmani din Dobrogea. Fiind dat că guvernul Imperial întâmpină mari greutăți în momentul de față, cu reinstalarea emigranților rămași fără adăpost în interiorul chiar al țării, i-ar fi aproape cu

nepuțință, din cauza lipsei de locuințe în Turcia, să primească și să întrețină o sumă de imigranți veniți din România”⁹.

În localitățile rurale dobrogene, sătenii întorși la vetrele lor s-au constituit în comitete pentru strângerea de fonduri necesare lucrărilor de refacere a localurilor publice: școli, biserici, primării. Documentele de arhivă vorbesc despre constituirea acestora în comunele Chiragi, Gargalâcul Mic, Parachioi, Ghiuvenlia, Hasiduluc, Topalu și Lipnița. Dar și la orașe apar inițiative ale cetățenilor dornici să recupereze timpul pierdut în evoluția acestora. Astfel, primarul orașului Cernavodă, N.N. Iordăchescu, nota, în procesul-verbal din 5 iunie 1919, următoarele: *„sub ocupațiunea străină mobilierul tuturor școalelor fiind cu desăvârșire distrus, comuna nu dispune de fonduri bugetare tot din cauza războiului, pentru ca să suporte cheltuiala de minimum 20.000 lei spre a face din nou mobilierul strict necesar școalelor. (...) Școalele însă nu mai pot suferi lipsa mobilierului. În anul școlar încheiat, ca bănci au servit mese lungi de prăvălie, iar catedre mese stricate, iar ca table niște tăblițe mici de lemn și atât de rău vopsite încât cu mare nevoință se putea scrie cu creta pe ele”.* Din comitetul școlar format făceau parte conducătorii școlilor din oraș, primarul, dar și Raymond Flamand, directorul marii fabrici de ciment din oraș, doctorul Rozeanu - care conducea rafinăria de petrol, alți proprietari, avocați și comercianți. La Medgidia, locuitorii din fruntea comunității s-au strâns în jurul ideii de a pune bazele primului gimnaziu din oraș, a cărui înființare fusese aprobată prin Decretul-Lege nr. 3864/1919. Din motivația acțiunii lor reținem ideile următoare: *„Lipsa unei astfel de școale în această localitate era foarte mult simțită, căci tineretul dobrogean, ai căror părinți au fost mai greu încercați în avutul lor de evenimente barbarismului trecut acestei provincii, mulți erau forțați a-și duce fiii lor prin alte orașe, unde traiul e cu mult mai scump, iar alții, ale căror gospodării au fost pustiite de dușmani prin forța lucrurilor se găseau nevoiți a renunța la luminarea acestor fragede elemente din lipsă de mijloace”.*

Se știe însă că nu toți soldații se întorseseră acasă; războiul României s-a terminat abia în 1919, după încheierea campaniei din Ungaria, iar autoritățile remarcău că militarii de pe front erau nemulțumiți după ce citeau scrisorile de acasă. Aflau, astfel, că *„familiile lor aflate în suferință nu sunt scutite de rechiziții, prestații și alte obligațiuni din partea autorităților din sate, pe când unii nemobilizați și rămași în țară se sustrag de la asemenea obligațiuni”.* Ca urmare, administratorul de plasă cerea să se renunțe la asemenea practici, iar primării și jandarmii s-au conformat, după cum vedem din documentele de arhivă.¹⁰

⁹ Ibidem, f. 134-140.

¹⁰ Idem, Primăria Tuzla, dos. 8/1919, f. 228.

Din presa locală reținem unul din articolele scrise de Constantin Sarry despre drama refugiaților dobrogeni: „*La ce trist spectacol ni-i dat însă să asistăm! Nenorociții refugiați stând cu săptămânile sub cerul liber sau în câte o paragină de magazie prin diferite gări, cu familiile istovite și înfometate, iar câte un delegat de-al lor bătând cu zilele drumurile și scările ministerelor din Capitală și trăind din mila celor câțiva concetățeni, care au mai rămas pe aici*”. Vorbind despre intervențiile anterioare făcute de el pe lângă secretarii de la interne și transporturi (Georgescu și Bușilă), cărora le mulțumea pentru ajutorul acordat, ziaristul local continua: „*în afară de convoiurile de la Ianca și Făurei, pentru care am obținut alaltăieri ordin de imbarcare imediată – de a cărui executare avem cuvinte să ne îndoim însă – am mai primit telegrame din gările Moțăței, jud. Dolj, Sărulești, jud. Ilfov, toate cu același cuprins implorator și deznădăjduit, iar aseară am întâlnit doi dintr-un grup de refugiați originari din Ghiolpunar, care, expediați pe jos din județul Vlaşca, își fac stagiul în maidanele din jurul Gării de Nord, în aceeași batjocoritoare așteptare*”¹¹.

La Hârșova, prioritatea locuitorilor întorși acasă era alta, după cum aflăm dintr-o adresă a acestora către prefect, datată 13 mai 1919: „*Reîntorsă populația din pribegie, nu puțină bucurie a cuprins-o când s-a găsit intact lăcașul bisericesc care face fală orașului și oricărui vizitator, însă lipsit de orice odor cu care a fost înzestrat, fiind prădat bineînțeles de dușmani, astfel că în așa împrejurare gravă găsindu-ne, neavând odoarele sfinte strict trebuincioase serviciului divin și nici fondul material pentru procurarea lor, enoriașii creștini de aci, animați de dragostea scumpă ce o poartă dogmelor și religiunii creștine, întruniți duminică 11 ale curentei luni în catedrala orașului, au înființat un comitet compus din 31 persoane*”.

La 21 septembrie 1919, locuitorii orașului Ostrov au hotărât în cadrul unei adunări generale constituirea unui „comitet care să strângă fondurile necesare pentru ridicarea unui monument eroilor din acest oraș căzuți în timpul marelui război 1916-1919, pentru întregirea neamului românesc”. Primii care au răspuns apelului au fost podgorenii din Ostrov, care, strânși și ei într-un comitet, au donat 508,20 lei.¹²

Un comitet de inițiativă pentru ridicarea unui monument comemorativ al luptelor de la Topraisar, care îl avea în fruntea sa pe prefectul N. Negulescu, obținea, în vara 1919, suma de 1500 de lei de la Primăria Constanța, spre realizarea acelei inițiative.¹³ De asemenea, se

¹¹ „Dobrogea Jună”, XIII, nr. 17, 10 mar. 1919, p. 1.

¹² SJAN Constanța, fond Prefectura Constanța, dos. 2/1919, f. 6, 10, 14, 19, 34, 47, 48, 74.

¹³ *Ibidem*, dos. 25/1919, f. 2.

alocaseră sume diverse și pentru alte monumente ce urmau a fi ridicate la Turtucaia sau în alte locuri simbolice pentru jertfa armatei române.

La 6 iunie 1919 se făcea publică inițiativa directorilor Liceului „Mircea cel Bătrân” și al Școlii Normale din Constanța de a se oficia a doua zi, sâmbăta de 7 iunie, la biserica catedrală, un serviciu divin în amintirea elevilor acelor școli, a militarilor și celorlalte persoane dispărute în acel război. După slujbă, elevii celor două școli, însoțiți de cler și de cetățenii orașului, urmau să se deplaseze, în procesiune, către cimitirele orașului, unde aveau să se desfășoare alte servicii religioase.¹⁴ Ceva mai târziu, la 15 iunie, la aceeași biserică, erau pomeniți membrii „corpului didactic primar căzuți pe câmpul de onoare”.¹⁵

Pe 7 august 1919 secția regională Constanța a Societății „Ocrotirea orfanilor de război” organiza o serbare la cazinoul comunal, sub patronajul Crucii Roșii Americane.¹⁶

La 20 mai 1919, primarul Virgil Andronescu solicita sprijinul ministrului Industriei, Comerțului și Alimentației, printr-un document prin care îi prezenta, succint, starea orașului și necesitățile sale presante. Redăm, în continuare, din acest concludent document de arhivă: „Cunoașteți că starea deplorabilă lăsată de dușmani în Constanța este dureroasă. Acum că fiecare locuitor s-a reîntors la căminul lui, trebuie începută viața de refacere a tot ce s-a stricat. Locuitorii români mai ales n-au puțință a-și repara imobilele și avutul lor, din lipsă de materiale prime ca lemn de cherestea, var, cărămidă și ciment. Orașul Constanța, care, ca și Giurgiu, a suferit de pe urma războiului, are mare nevoie de înaltul și părintescul vostru sprijin. În acest scop vin respectuos să vă rog în numele orășenilor și consiliului comunal să binevoiți a ne aproba și nouă ca în același mod să ni se înlesnească materialul lemnos din fabricile din țară și din cel rămas de pe urma dușmanului, cu un preț mai avantajos. Avem nevoie de câteva sute de vagoane de cherestea de brad și stejar. În special însă comuna are de refăcut mobilierul complet la 18 școli, la oficiile primăriei, poliției și serviciile ei, pentru construirea palatului comunal, a abatorului, a băilor de la Mamaia, a Cazinoului comunal și a împrejuririi parcurilor și tuturor locurilor virane din oraș, pentru care scop numai ei îi trebuie 200 de vagoane”. Ca urmare, ministerul emite o autorizație la 28 mai 1919, prin care primăria Constanța era autorizată, prin reprezentantul său, „a cumpăra din țară și a transporta la Constanța, pentru trebuințele comunei, diferite materiale de lemnărie pentru construcție, cherestea, var, cărămidă și ciment în cantitate de circa două sute vagoane”. Prin același

¹⁴ Ibidem, dos. 7/1919, f. 16.

¹⁵ Ibidem, f. 21.

¹⁶ Ibidem, f. 27.

act, cei de la căile ferate erau rugați „să îlesnească transportul acestor materiale, punând la dispozițiune vagoanele necesare”.¹⁷

Câteva zile mai târziu, primarul Andronescu se adresează, din nou, ministrului, de această dată pentru a solicita un ajutor pentru locuitorii orașului: „în Constanța se găsesc peste 900 de clădiri stricate de dușmani, care sunt în mare parte proprietate a foștilor mobilizați”, iar „o bună parte din clădiri aparțin meseriașilor și lucrătorilor cărora li s-au distrus atât atelierele, dar chiar și uneltele de lucru”. Se solicita acum „pentru refacerea locuințelor, mobilierului și uneltelor o cantitate de lemne și cherestea, gratuit sau cu reducere”. În urma înțelegerii cu ministerul, s-a decis ca 400 de vagoane de cherestea sosită de la Nehoiși să fie încărcată la Brăila, în vapoarele ce plecau spre Constanța, „pentru refacerea locuințelor dobrogenilor”.¹⁸

Din paginile presei mai aflăm că „în județul Tulcea, în afară de orașul de reședință, în care clădirile românești sunt cu desăvârșire distruse, din sate, acelea care au suferit cel mai mult, sunt tot cele românești și anume: Văcăreni, Garvăn, Luncavița, Principele Nicolae, Isaccea, Niculițel, Parcheș, Ortachioi etc. Acestea au nevoie de o completă restaurare”.¹⁹

Pentru refacerea gospodăriilor ruinate și reluarea activităților agricole sau industriale, locuitorii dobrogeni și-au pus speranțele în ajutoarele pe care le puteau obține de la autorități, iar presa locală a sprijinit demersurile în acest sens. La 17 martie 1919, ziarul local „Dobrogea Jună” publica un memoriu ce fusese înaintat, la 9 martie, regelui Ferdinand, semnat fiind de „un grup de aproape 500 de proprietari, profesioniști liber, plugari, comercianți și meseriași din Dobrogea”. Pornind de la realitatea că războiul afectase din plin Dobrogea, iar locuitorii săi au „fost cei mai loviți de soartă, mai greu decât oricare alții din restul țării”, se vorbea, apoi, de drama refugiului de aproape doi ani, de faptul că la înapoiere nu au găsit decât „dezastru, jale și pustiu”, de lipsa vitelor de muncă, a semințelor, a îmbrăcăminții și hranei. Amintind de un alt memoriu înaintat guvernului la începutul lui ianuarie și rămas fără efect, semnatarii documentului citat solicitau regelui să intervină pentru plata integrală a despăgubirilor ce nu depășeau valoarea de 20 000 de lei, „sumă care astăzi abia poate servi unui agricultor pentru punerea în stare de recoltare a unei întinderi de 10 ha pământ – iar pentru alte meserii iarăși abia se le înjghebeze”.²⁰ La 6 iulie se revine cu un alt memoriu adresat regelui, prin care se solicită îndeplinirea a două dorințe ale dobrogenilor: „1. A se da de urgență acotul de 20% asupra totalului pagubelor noastre de război

¹⁷ Ibidem, dos. 28/1919, f. 34, 39.

¹⁸ Ibidem, f. 41, 57.

¹⁹ „Dobrogea Jună”, XIII, nr. 22, 14/27 apr. 1919, p. 2.

²⁰ Loc. cit., nr. 18, 17 mar. 1919, p. 1.

tuturor dobrogenilor păgubiți, ca fiind cei mai rău încercați, afară de cei care, ca conaționali, au simpatizat cu ocupațiunea dușmană, devastând și jefuind averile românilor, trăgând foloase; 2. Legătura cu țara, oricare ar fi sacrificiul și în cel mai scurt timp posibil". Printre cei ce semnau acest apel amintim pe căpitanul Șteflea, dr. Butărăscu, Teodor Miulescu, căpitan Cazacincu, Drăgan Șeitan, Const. N. Sarry și alții, toți importante personalități locale.²¹

Poate cel mai important lucru era însă refacerea conexiunii directe cu țara. Legătura Dobrogei cu restul țării era dificilă, în condițiile în care podul peste Borcea nu era reparat. În toamna anului 1919 o delegație condusă de Tache Manicatide - cunoscut comerciant și fost președinte al Camerei de Comerț - a prezentat ministrului Lucrărilor Publice un memoriu privind necesitatea absolută a reparării grabnice a podului. Dacă pasagerii pierdeau 10-15 ore la transbordarea de la Cernavodă la Fetești, pentru mărfuri situația era și mai dificilă: „nu există nici o bază sigură, întrucât ferrybotul funcționează în mod neregulat, din cauza creșterii sau descreșterii apelor. În străinătate știindu-se această stare de lucruri, toți fabricanții și marii comercianți și armatori dirijează vapoarele cu mărfuri în alte porturi, iar portul Constanța, singurul port maritim al țării, este la decadență și tot comerțul nostru și al Dobrogei întregi este completamente ruinat. Podul de vase, pus de câteva zile în funcțiune, nu va putea aduce o ameliorare statornică, deoarece regiunea Borcei este supusă inundației la fiecare creștere de apă și în timpul iernii scurgerea de sloiuri ne va cauza aceleași neajunsuri ca și ferry-boatul”²².

Trupele franceze din Dobrogea făceau parte din Armata Dunării. La Constanța, ele erau comandate de lt. colonelul Bonneau, care, împreună cu ceilalți ofițeri superiori francezi și englezi, locuiau în casa Manisalian de pe bulevardul Elisabeta.²³ Pe 28 ianuarie 1919, ora 11, sosea în Constanța comandantul armatelor de la Dunăre, generalul Berthelot, prilej pentru primarul Virgil Andronescu să mobilizeze cetățenii orașului spre a-i face o primire triumfală celebrului general francez. Reținem din textul chemării: „Voi care ați suferit invazia dușmană, voi care ați avut totdeauna încredere în izbânda dreptății neamului românesc; voi, care trăiți zilele mari ale întregirii neamului; lăsați ocupațiile voastre și veniți să salutați pe marele comandant al trupelor aliate liberatoare. Să salutăm cu toată dragostea pe marele general al națiunii nobile și generoase, să salutăm cu toată admirațiunea pe reprezentantul neamului de eroi, pe cel ce fără preget aleargă

²¹ Loc. cit., nr. 32, 23 iun./6 iul. 1919.

²² Loc. cit., nr. 45, 16 oct. 1919, p. 2.

²³ SJAN Constanța, fond Prefectura Constanța, dos. 29/1918-1919, f. 4.

pentru binele și siguranța României Mari, de la Tisa până la Nistru și de la munții din Nord la Mare”²⁴.

În seara de 10/23 februarie 1919, Consiliul Comunal al orașului Constanța a organizat un banchet în saloanele hotelului Grand, „în onoarea glorioaselor armate franceze”.²⁵

În zilele de 24-28 decembrie 1919 se întorceau acasă și primele trupe din garnizoana Constanța. Astfel, populația era chemată să întâmpine la gară ostașii Regimentelor 34 Infanterie, 13 Artilerie și 18 Obuziere. Primarul Virgil Andronescu înștiința constănțenii de sosirea lor, cu cuvinte înflăcărâte: „După o zbuciumare de mai mult de trei ani, după lupte și greutăți de nedescris, ce au avut de îndurat acești eroi ai neamului în acest interval, la frontierele țarei, ei reintră la reședințele și căminurile lor adevărate. Cu această ocaziune îndemnăm populațiunea orașului Constanța ca să facă o primire cât mai calduroasă acestor eroi, întâmpinându-i la gară în număr cât mai mare și a le ura de bună sosire”²⁶.

Urmele războiului se vedeau pretutindeni, iar cetățenii erau avertizați să se ferească de proiectilele și grenadele rămase neexplodate pe câmpurile dobrogene. La începutul anului 1919, un grup de copii găsisse o grenadă la Pazarlia (azi, Târgușor); joaca lor a ucis doi și a mutilat alți doi copii.²⁷ Primăria Tuzla anunța administratorul de plasă că valurile mării aruncaseră la mal o mină, la sud de farul Tuzla, „iar mai jos de satul Mangiapunar spre Mangalia, alte trei mine”. Se luaseră măsuri de protecție și se aștepta sosirea specialiștilor de la Constanța, „pentru demontarea și ridicarea lor”.²⁸

La Constanța se aflau, în primăvara lui 1919, 140 de refugiați sârbi, care erau internați la Școala primară de fete nr. 1 din oraș și de a căror aprovizionare cu alimente se ocupa tot Primăria Constanța.²⁹ La 12 ianuarie 1919, pleca din portul Constanța ultimul vapor cu prizonieri italieni ce se întorceau acasă.³⁰

După cum declarau arendașii moșiilor din jurul Constanței, „la venirea autorităților românești nu se afla nici un bob de grâu în nicio magazie”³¹, astfel că aprovizionarea orașului cu alimentele de bază a constituit prima grijă a autorităților în 1919. Se aduceau, astfel, din

²⁴ *Idem*, dos. 29/1918-1919, f.50.

²⁵ *Idem*, dos. 27/1919, f. 39 v.

²⁶ *Idem*, dos. 15/1919, f. 56.

²⁷ *Idem*, Primăria Tuzla, dosar 8/1919, f. 13.

²⁸ *Idem*, fond Prefectura Constanța, f. 29.

²⁹ *Idem*, dos. 27/1919, f. 142.

³⁰ *Idem*, dos. 29/1918-1919, f. 40.

³¹ *Idem*, dos. 28/1919, f. 4.

Moldova trei vagoane cu cartofi, din județul Caliacra 10.000 de miei pentru consum, sarea de la salina Slănic, iar făina se descărca din vapoarele țărilor aliate aflate în portul Constanța. Comercianții locali se străduiau și ei să aducă pe piață alimentele deficitare, precum zahărul, uleiul și, în principal, carnea.³² Trebuie să avem în vedere greutatea cu care se făcea aprovizionarea Constanței, mărfurile sosind cu vaporul de la Brăila, Galați sau chiar de la Constantinopole, iar din județele din jur cu căruțele, podul de la Borcea fiind distrus din timpul războiului. Pentru a ușura obținerea autorizațiilor necesare, la București se afla tot timpul ajutorul de primar Ion Berberianu, care primea telegrame de la Constanța privind intervențiile pe care urma să le facă spre a intra în posesia aprobărilor de achiziții alimente din alte județe.

Despre ilegalitățile comise de autoritățile din Tulcea în ceea ce privește distribuirea mărfurile vitale pentru cetățeni, aflăm dintr-un articol de ziar din primăvara anului 1919, intitulat *Ca la noi la nimeni: „Au sosit bunăoară 7 vagoane de petrol, însă distribuția acestuia nu începe până ce nu se va fi vândut petrolul de pe piață, pus în consumație de depozitarii Chirilă Samoil și Morav, favoriți ai regimului. Din cauza aceasta populațiunea trebuie să plătească acest articol cu 6-7 lei litrul. S-au adus deasemenea 67 vagoane de făină australiană, din care 16 destinate primăriei de reședință, iar restul comunelor din județ. Și efectuarea distribuției acestui aliment întâmpină însă piedici, care de altfel nu se resimt în special de țărani, deprinși acum cu o altă hrană: rumăgătura de ferăstrău. Făina sosită – se spune – se va păstra până aproape de alegeri, când conștiințele cetățenilor au nevoie de mai multe ... calorii”*.³³

Încă de la mijlocul lui decembrie 1918, prefectul Negulescu anunțase primarii că, pentru a veni în ajutorul populației din țară, puterile aliate au trimis spre Constanța un vapor cu grâu. Spre a realiza o repartizare cât mai echitabilă, s-a cerut fiecărui primar să întocmească un tabel cu cei ce urmau să fie ajutați cu prioritate. Ca urmare, primarul din Valu lui Traian trimite un tabel cu persoanele „lipsite de alimente și mijloace de trai”. Cei 540 de locuitori aveau să primească în total 2500 kg grâu, urmând a fi plătite de primar prefecturii cu 70 bani kilogramul de grâu. Rația zilnică fusese calculată la 400 grame de persoană. Pe măsură ce numărul locuitorilor întorși la casele lor creștea, primăria primea noi solicitări să procure celor aflați în suferință alimente la prețuri convenabile, astfel că, la 18 ianuarie 1919, prefectura aprobă o nouă tranșă de 1320 kg de făină de grâu, calculate însă la câte 245 grame pe zi de suflet.³⁴ Iar operațiunea

³² *Idem*, dos. 28/1919, f. 24, 26, 35, 87.

³³ „Dobrogea Jună”, XIII, nr. 21, 7/20 apr. 1919, p. 1.

³⁴ SJAN Constanța, Primăria Valu lui Traian, dos. 1/1919, f. 75, 82, 91.

a continuat și în lunile următoare, prin intermediul băncilor populare, aducându-se nu doar făină, ci și zahăr, aliment căutat la acea vreme. Și tot la Valu lui Traian, în primăvara aceluia an și la îndemnul celor de la centru, se puneau bazele unui comitet „pentru alimentarea copiilor și a femeilor sărace care alăptează”³⁵.

La începutul anului 1919 notarul comunei Hasancea (azi Valu lui Traian) era înștiințat că trebuia să vină în ajutorul vecinilor de la sud; iată ce îi scria administratorul de plasă cu trei zile înainte: „*locuitorii din comuna Osman Facâ fiind cu desăvârșire lipsiți de hrană vă rog să luați măsuri ca mâine luni 31 decembrie a.crt. toată dijma care se va percepe de la moara din satul Omurcea să fie luată în natură și vândută pe prețul ce veți conveni delegatului primăriei comunei Osman Facâ, care se va prezenta cu acest ordin*”³⁶.

Prin noile cartele intrate în vigoare la 1 februarie 1919, primăria Constanței urmărea să asigure aprovizionarea întregii populații cu alimentele de bază: pâine, fasole, mălai, zahăr etc. Pentru aceasta, toți capii de familie trebuiau să depună o declarație nominală a persoanelor aflate în gospodăria lor. Interesant este faptul că, pentru a fi siguri că părinții își vor aduce copiii la dispensar pentru a fi vaccinați, edilii orașului au condiționat reînnoirea cartelei de pâine cu viza doctorului de la dispensarul unde se vaccinau copiii.³⁷

La 11 februarie 1919 primarul V. Andronescu adresa un memoriu ministrului Aprovizionării, spre a obține cota de făină necesară locuitorilor orașului. Iată, însă, cum prezenta situația edilul constănțean: „*Populația refugiată, în cea mai mare parte, s-a înapoiat în Constanța. După cartelele de pâine eliberate în urma unui recensământ făcut, s-au găsit 28.000 de suflete. Această populație tinde a se mări din cauză că în jurul Constanței satele au fost distruse de dușman și o bună parte din populație neavând unde locui a venit și s-a stabilit la Constanța, unde cu toată aglomerațiunea totuși poate găsi un adăpost și hrană*”. În aceeași zi, același primar se adresa și șefului celei de a VI-a Regiuni alimentare, care, conform cadrului legal, de la 9 ianuarie 1919 coordona serviciul de aprovizionare al județelor din dreapta Dunării; de această dată nu se avea în vedere numai perioada zilelor următoare, ci și asigurarea semințelor ce puteau fi plantate în primăvară pe terenurile din jurul orașului. Iată câteva din argumentele lui Virgil Andronescu: „*Orașul Constanța are nevoie absolută de alimente. Populația suferă enorm din cauza absenței alimentelor de prima necesitate, cum sunt fasolea, porumbul, cartofii, mazărea, orzul, ceapa și altele. Prețurile pieței*

³⁵ *Ibidem*, f. 136, 137.

³⁶ *Idem*, dos. 1/1919, f. 81.

³⁷ *Idem*, fond Prefectura Constanța, dos. 29/1918-1919, f. 33, 41.

sunt libere comerțului și cu mari greutate se pot aduce mici cantități. Fasolea se vinde cu 7 lei kg, cartofii cu 5-6 lei kg, orzul cu 3 lei kg, porumbul cu 4 lei kg. Cu aceste prețuri populația nu se poate hrăni și din cauza mizeriei, bolile contagioase, variola și tifosul exantematic, fac ravagii simțitoare. Primăvara se apropie. Măsuri trebuie luate de urgență pentru ca acum în primăvară să avem semințele necesare grădinilor de zarzavat cărora urmează să le dăm o cât mai întinsă dezvoltare. În consecință pentru necesarul total al orașului avem imediat nevoie de 40 vagoane de cartofi din care 20 pentru consumație și 20 pentru sămânță. Ne mai trebuiesc 6000 kg arpagic, 20 vagoane fasole, 20 vagoane orz, 30 vagoane porumb, 5 vagoane mazăre". Se dorea aprobarea pentru a se putea achiziționa aceste produse din județele Moldovei și, apoi, de la Galați, să fie aduse pe calea apei la Constanța.³⁸

De pe piața Constanței lipseau însă și alte alimente obișnuite pentru locuitorii săi, așa-numitele „coloniale”, iar comercianții locali, precum Terzian sau Damadian, cu legături de afaceri pe piața de la Constantinopol, solicitau primăriei să intervină pe lângă comandamentul aliat francez, spre a obține aprobarea de a aduce la Constanța mărfurile atât de dorite de constănțeni: ulei de măsline, lămâi, stafide, sardele, halva, dar și săpun.³⁹ La fel, Bercovici și Tobias se ofereau să procure, din Grecia și Turcia, pește sărat și lemn de foc, mărfuri pe care constănțenii nu le găseau pe piața locală.⁴⁰ Rația de făină pentru o persoană s-a redus, începând cu 7 martie 1919, la doar 175 grame pe zi; pâinea era de 440 de grame, pentru două zile de persoană și costa 90 de bani, fiind distribuită, la două zile, la brutării și depozitele comunale, pe cartelă.⁴¹ Cât despre prețul pâinii la Constanța, la începutul lunii martie, presa ne oferă datele necesare: „În urma celor relatate de noi și față de intervenția energică a d-lui consilier comunal Niță Manolescu – motivate de injuncțiunile Comandamentului militar din localitate – Primăria din Constanța a trebuit să renunțe la specula neomenoasă practică pe spinarea sărăciei orașului, scăzând prețul pâinei de la 1,75 la 80 bani”⁴². În numărul următor, ziarul anunța că prețul urcase, iar, la 90 de bani.

Având în vedere că la abatorul din Constanța se tăiau rar vite, tăierile făcându-se mai mult clandestin, astfel că nu se asigura controlul veterinar al animalelor, iar carnea se vindea, pe ascuns, la suprapreț, primăria Constanței era nevoită să limiteze consumul de carne în

³⁸ *Idem*, dos. 27/1919, f. 10, 23, 24.

³⁹ *Ibidem*, f. 25.

⁴⁰ *Idem*, dos. 27/1919, f. 151.

⁴¹ *Idem*, dos. 29/1918-1919, f. 65.

⁴² „Dobrogea Jună”, XIII, nr. 15, 2 mar. 1919, p. 2.

restaurante la zilele de marți, joi și duminică, carnea fiind procurată de restaurante pe baza bonurilor de la primărie.⁴³

În aceste condiții, era normal să apară specula cu alimente, iar prețul produselor deficitare să crească rapid. Din presa locală aflăm că prețul unei cutii de chibrituri ajunsese, în ianuarie 1919, la 2 lei.⁴⁴ Aflat în control pe teren, inspectorul de la primăria Constanța, A. Septville, sesiza această situație primarului: *„cum zilnic se transportă din oraș cu calea ferată de către speculanți tot felul de alimente și din care cauză pe fiecare zi se scumpesc tot mai mult alimentele, chiar joi, când eu eram încă la Borcea, erau tocmai 20 din acești preținși negustori cu saci de cafea, cu lăzi de pește, măsline și diferite alte alimente. Pentru împiedicarea acestei specule și pentru ca alimentele să nu mai iasă din oraș, rog să binevoiți a-mi da o delegație ca împreună cu funcționarul N. Ciocea să fim la fiecare tren și să pot controla și confisca toate alimentele ce ies în mod clandestin din oraș”*. Rezoluția primarului îi acorda delegația cerută.⁴⁵

În 1 februarie sosea în Dobrogea prima misiune americană, iar membrii ei au vizitat 45 de comune, unele de mai multe ori, și, conform presei locale, *„nu s-au mărginit a împărți numai îmbrăcăminte și alimente, ci s-au interesat de adevărata stare de lucruri din partea locului cum și de multiplele nevoi ale populațiunei”*. O a doua misiune sosea în martie, condusă de doamna Moran și, ca și prima, s-a bazat pe fondurile puse la dispoziție de Crucea Roșie Americană. Despre activitatea concretă aflăm din același ziar: *„a început prin a distribui 800 de porții de mâncare pe zi, număr care s-a urcat la 1600, în afară de laptele de două ori zilnic copiilor de la școlile froebeliene. Aceeași misiune a oferit trusouri la copii nou născuți, de o bogăție neobișnuită”*. O nouă misiune condusă de domnul Schall, venită atunci, intenționa *„să înființeze cantine în toate comunele urbane și rurale din județele Tulcea și Constanța”*⁴⁶. La începutul lunii septembrie, misiunea Crucii Roșii americane se încheia și, din presa locală, aflăm atât de unele abuzuri făcute de cei ce „ajutaseră” la împărțirea ajutoarelor, cât și de recunoștința sinceră a persoanelor serioase implicate în acest demers. Iată un fragment în acest ultim sens: *„în saloanele d-nei inginer Erbiceanu, în ziua de 6 septembrie, d-nele și d-șoarele, care în zelul lor neobosit au ajutat Crucea Roșie Americană în nobila sarcină, pe care cu atâta bunăvoință au dus-o la îndeplinire, cu ocazia plecării misiunii din localitate, au oferit un ceai membrilor ei ținând să arate prin aceasta recunoștința și dragostea ce o poartă*

⁴³ SJAN Constanța, fond Prefectura Constanța, f. 48.

⁴⁴ „Dobrogea Jună”, XIII, nr. 9, 12 ian. 1919, p. 2.

⁴⁵ SJAN Constanța, fond Prefectura Constanța, dos. 27/1919, f. 19.

⁴⁶ „Dobrogea Jună”, XIII, nr. 26, 12/25 mai 1919, p. 1.

față de sacrificiile și devotamentul unor oameni de bine, de nobilă și frumoasă îndeplinire a datoriei de umanitate față de cei năpăstuiți și nevoiași”⁴⁷.

Armatele inamice de ocupație au lăsat în urma lor multă mizerie, curțile caselor fiind pline de bălegar, asemenea și străzile. Prin ordonanțe ale primarului, locuitorii au fost obligați să asigure curățenia orașului. Iată un fragment din documentul de arhivă: „*Toți locuitorii orașului sunt obligați de a mătura strada în dreptul locuințelor lor până la jumătatea drumului, iar gunoaiile le vor strânge în grămezi pe marginea trotuarului, de unde vor fi ridicate în vehiculele Primăriei și transportate afară din oraș. Toți hangii din cuprinsul orașului sunt obligați a ține curțile hanurilor și grajdurilor în cea mai perfectă stare de curățenie, ridicând gunoaiile în fiecare zi și transportându-le cu propriile lor mijloace în gropile de la cărămidărie*”⁴⁸. Cât despre igiena locuitorilor, aceștia erau obligați să facă baie obligatoriu la băile moderne din oraș, din strada Al. Lahovari, pentru a se evita răspândirea tifosul exantematic, transportat lesne de păduchi în condiții de necurățenie.

Autoritățile aveau în atenție revenirea la viața normală a cetățenilor din comunele respective, motiv pentru care administrația plășii Constanța înștiința des primarii și notarii din comune de schimbările ce urmau a fi făcute. Reținem dintr-un astfel de document ce era afișat la loc vizibil pentru toți locuitorii comunei Tuzla: „*în scopul de a face să dispară legitimațiile liberate de către puterile centrale pe timpul ocupațiunei, vă rog înștiințați populațiunea, să nu mai întrebuințeze aussveisele ce ar avea sau orice legitimații emenate de la ocupanți, asemenea acte nefiind ținute în seamă de vreo autoritate și fiind considerate ca neexistente. Autoritățile nu vor mai pretinde astfel de legitimații, obligând locuitorii să-și scoată bilete de identitate prevăzute de legile și regulamentele noastre*”⁴⁹.

La 15 mai 1919, urmau să aibă loc alegeri pentru Cameră și Senat, dar au fost amânate pentru 28, 29 iulie și 4 august, apoi, la 15-21 septembrie. Cetățenii erau chemați să verifice înscrierea lor în listele electorale și să-și ridice certificatele de alegători.⁵⁰ Ulterior, alegerile generale au fost, din nou, amânate pentru 2-8 noiembrie 1919.⁵¹ Pe 7 și 8 noiembrie 1919 au avut loc alegeri pentru trei senatori ai județului Constanța.⁵²

⁴⁷ Loc. cit., nr. 43, 5 oct. 1919, p. 2.

⁴⁸ SJAN Constanța, fond Prefectura Constanța, dos. 29/1918-1919, f. 59.

⁴⁹ Idem, fond Primăria Tuzla, dos. 8/1919, f. 203.

⁵⁰ Idem, fond Primăria Constanța, f. 87. 106.

⁵¹ Idem, dos. 4/1919, f. 1.

⁵² Idem, fond Judecătoria M. Kogălniceanu, dos. 13/1919, f. 1.

Și totuși viața mergea înainte... La 9 iunie 1919 Comandamentul militar francez de la Constanța se adresa primarului pentru a afla ce documente trebuie să prezinte un militar francez ce dorea să se căsătorească aici cu o româncă, iar primarul îi răspundea cu rapiditate, lămurind că legislația noastră nu cerea decât un act de identitate al francezului respectiv.⁵³

Primăria Constanța împreună cu Societatea Marilor Stabilimente au început lucrările de refacere a Cazinoului, ce fusese puternic afectat de bombardamentele inamice din octombrie 1916. Asemenea, și clădirea hotelului Palace, al aceleiași societăți, fusese și ea devalizată de tot mobilierul specific, astfel că s-au adus, în acea vară, de la Paris, toate dotările necesare atât hotelului, cât și Cazinoului din Constanța, în încercarea de a le pune mai repede în exploatare pentru recuperarea pagubelor suferite.⁵⁴

La Carmen Sylva, în iunie 1919, Sever Movilă deschidea stabilimentul de băi și solicita aprobarea pentru a înființa un restaurant și un debit de băuturi spirtoase pentru perioada sezonului.⁵⁵

După cum vedem din paginile ziarelor de atunci și din documentele de arhivă, în anul 1919 dobrogenii se străduiau să revină la viața lor normală. Situația politică incertă, în perspectiva deciziei așteptate a marilor puteri privind soarta Dobrogei, agitațiile din rândul unor minorități naționale, bolșevizarea unor elemente din armată și posibilitatea radicalizării unor mișcări politice în contextul economic precar au afectat toate viața dobrogenilor.

Chiar dacă, întorși cei mai mulți dintre ei din refugiu, și-au găsit gospodăriile distruse, prin muncă ordonată, cu puținul ajutor pe care statul îl putea acorda în acele vremuri grele, ei au reușit să reia firul vieții obișnuite. Au început să se refacă clădirile, s-au adunat arhivele instituțiilor statului, comercianții și meseriașii și-au reluat activitatea, în ciuda greutăților legate de transportul dificil peste Dunăre sau de dotarea deficitară a portului Constanța. Ajutorul extern, mai ales cel prin Crucea Roșie Americană, a înlăturat pericolul foametei, iar activitatea medicilor și măsurile de igienizare luate de autorități au împiedicat izbucnirea unor epidemii. Viața politică se relua în noile condiții democratic largite ale României Mari; au loc, în acest sens, primele alegeri și partidele se reorganizează și în orașele dobrogene, sprijinite de o presă viguroasă. Erau primele semne ale începutului unei epoci noi, de referință în istoria României.

⁵³ *Ibidem*, f. 93, 94.

⁵⁴ *Idem*, dos. 20/1919, *passim*.

⁵⁵ *Idem*, fond Primăria Tuzla, dos. 6/1919, f. 63.

THE YEAR 1919 - THE INHABITANTS OF DOBRUJA RETURN TO THEIR NORMAL LIFE

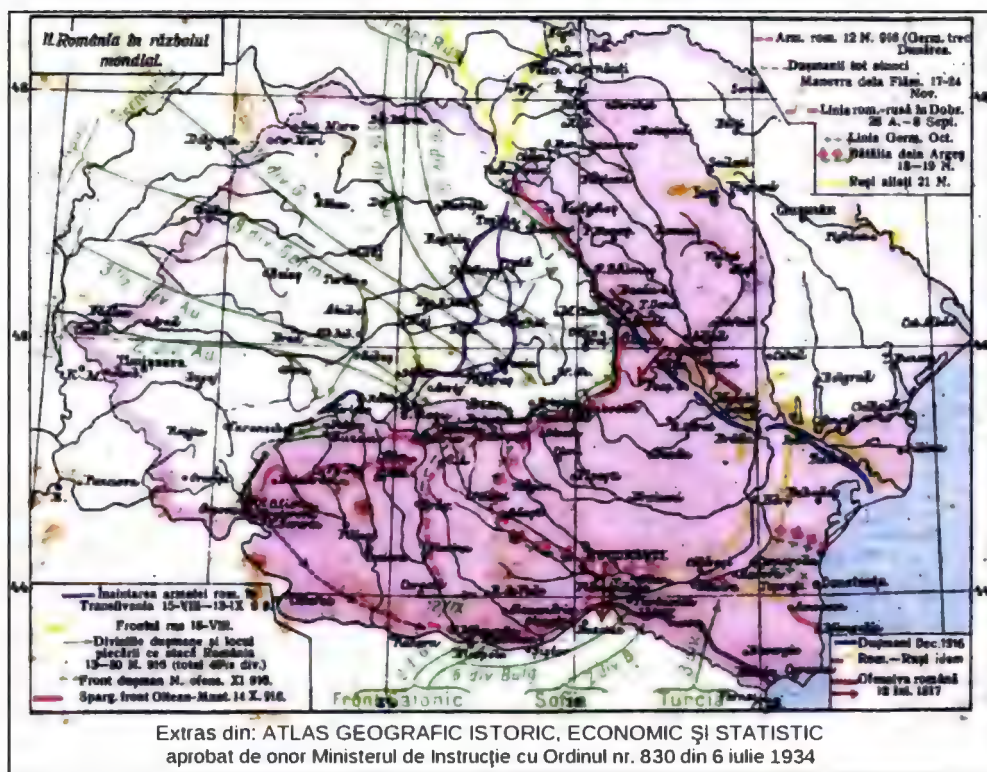
Abstract

In 1919 the inhabitants of Dobruja returned to their homes and tried to resume their normal life. But the conditions were difficult. The allied armies of France and Great Britain were in Dobruja, and the Romanian administration hardly returned to its duties. Its first concern was to provide the population with the necessary food and firewood, but also to apply hygiene measures to avoid the epidemics that usually occur after wars. However, the residents mobilize and manage to restore their homes, repair the destroyed schools, and the economic activities begin to return to normal. There are also the first post-war elections, so the country is back on its natural path.

Keywords: Dobruja, World War I, Romanian administration.

DRAMELE COPILĂRIEI: ORFELINATELE MILITARE DOBROGENE, ÎN ROMÂNIA POSTBELICĂ (1919-1920)

În 1918, după doi ani de război purtat pe teritoriul național, după ocupația și jaful inamic, starea morală și viața materială a românilor erau din ce în ce mai chinuitoare. Producția industrială mergea din ce în ce mai prost, transporturile erau paralizate, agricultura nu satisfăcea nevoile curente ale populației, inflația era în creștere, iar specula înflorea. Multe întreprinderi se închiseseră din lipsa materiei prime și a personalului, astfel că populația nu mai avea asigurat traiul zilnic.¹

ROMÂNIA ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

* Expert arhivist, Depozitul Central de Arhivă, Pitești

¹ Gheorghe Buzatu, Ioan Scurtu, *Istoria românilor în secolul XX*, Editura Paideia, București, 1999, p. 22-23.

Cei care s-au mai întors de pe front și-au găsit casele și gospodăriile distruse, așa că era simplu de înțeles de ce ei nutreau, în acele momente, o puternică dorință de schimbare, de reconstrucție, de începere a unei noi etape în viață. Însă mulți dintre ei nu mai puteau să muncească, întrucât erau răniți sau invalizi. În urma celor care nu s-au mai întors de pe front au rămas acasă văduvele lor și copiii orfani.

Așa se face că prima grijă a statului român după Marele Război a fost aceea de a-i ajuta atât pe invalizii de război, cât și pe orfanii și văduvele de război, prin înființarea unor *cămine* pentru invalizi și orfani în fiecare reședință de județ.

În cele ce urmează, vom prezenta activitatea desfășurată de statul român, alături de inițiativele private pentru ajutorarea văduvelor și orfanilor de război, în câteva unități militare din Dobrogea, în prima jumătate a anului 1920.

Însă, înainte de aceasta, mi se pare oportun să facem câteva precizări cu privire la însemnătatea unirii Dobrogei cu România și efectele demografice și economice ale Primului Război Mondial asupra acestui teritoriu.

Se știe că Dobrogea a devenit un „obiect” al dezbaterei internaționale într-un context politic care avea la bază echilibrul prin compensații. Unirea celei mai mari părți a Dobrogei cu România, stabilită prin Congresul de la Berlin, urmată de instalarea autorităților românești între Dunăre și Marea Neagră, începând cu noiembrie 1878, precum și programele de dezvoltare promovate de guvernele de la București și de Regele Carol I, au înscris regiunea într-un vast proces de modernizare și integrare cu efecte demografice semnificative.²

În 1913, înainte de intrarea României în război, în județele Constanța și Tulcea trăiau 380.430 locuitori. S-a observat o creștere importantă față de anul 1879, cu aproximativ 273.500 de locuitori, conform statisticilor.³ Cursul ascendent al evoluției economico-demografice a fost întrerupt după intrarea țării noastre în război, regiunea Dobrogei fiind prima care a resimțit consecințele conflagrației.

După înfrângerea de la Turtucaia (24 august-6 septembrie 1916), cea mai mare parte a Dobrogei (mai puțin Delta Dunării) a fost ocupată de trupele Puterilor Centrale. Autoritățile și numeroși locuitori s-au refugiat în stânga Dunării. Administrația bulgară s-a instalat rapid în zonă. Ocupanții și-au consolidat pozițiile și și-au stabilit centre de acțiune

² *Istoria Românilor. De la Independență la Marea Unire (1878-1919)*, vol. VII, tom. II, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 36-44/ coord. Gheorghe Platon/.

³ Răzvan Limona, *Populația Dobrogei în perioada interbelică. Semănătorul*, Editura-online, 2009, p. 25.

implicate în mișcarea iredentistă bulgară. Sunt bine cunoscute acțiunile interbelice violente ale comitagiilor. Bulgarii au avut un comportament agresiv față de români, fiind preocupați de jefuirea bunurilor din regiune, de distrugerea documentelor și agresarea populației (crime, violuri).

Însă drama populației dobrogene nu avea să se încheie nici după 1918, deoarece regiunea a rămas sub ocupație militară și abia în urma unor intervenții pe lângă aliații României, autoritățile și populația refugiată încep să se întoarcă în teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră.⁴

Avea să înceapă, cu pași mici, ce-i drept, un lung proces de modernizare a Dobrogei, care s-a desfășurat pe întreaga perioadă interbelică, însă condițiile au fost fundamental schimbate. Porturile din nordul Dobrogei (în special Sulina și Tulcea) au decăzut în condițiile reducerii dramatice a comerțului și navigației pe Dunăre. Constanța a rămas însă principalul port la Marea Neagră, în ciuda faptului că orașul a fost afectat de scăderea volumului comerțului și incertitudinile legate de noul statut al navigației prin strâmțorile Bosfor și Dardanele. A continuat stabilirea în Dobrogea a numeroși români din alte provincii, iar în anii '20, în special în partea de sud a județului, s-au așezat numeroși aromâni. Tot în această perioadă are loc o emigrare masivă a turcilor din Dobrogea în Turcia, ca urmare a politicii lui Mustafa Atatürk de a încuraja stabilirea musulmanilor din Balcani în noul stat turc.

Revenind la subiectul nostru, continuăm prin a spune că, în acea perioadă de grele încercări, o situație deosebită cu care avea să se confrunte guvernul român a reprezentat-o cea a veteranilor de război, în general, a invalizilor, orfanilor și văduvelor de război, în special.

Au apărut, mai întâi, inițiativele private de ajutorare a invalizilor, orfanilor și văduvelor de război. Încă din timpul războiului, în ianuarie 1917, la inițiativa Reginei Maria, s-a înființat *Societatea invalizilor de război*. Aceasta și-a desfășurat activitatea într-un spital de la Iași, începând cu 1 octombrie 1917.⁵

Dacă în 1912 statisticile cercetătorilor români aproximau la 2.000 numărul invalizilor de război, pe măsură ce activitatea acestei instituții a

⁴ *Istoria Românilor. De la Independență la Marea Unire...*, p. 36-44.

⁵ Silviu Hariton, *Asumarea politicilor sociale de către stat în România. Cazul invalizilor, orfanilor și văduvelor de război (IOVR) după Primul Război mondial*, în „Archiva Moldaviae, Supliment I”, 2014, p. 115-140; vezi și Gheorghe Banu, *Sănătatea poporului român*, București, Fundația pentru Literatură și Artă Regele Carol II, 1936, p.65.

continuat, numărul invalizilor a crescut la 72.000 în 1923, pentru ca în 1932 numărul acestora să fie în jur de 70.000.⁶

În ceea ce privește orfanii de război, despre care vom detalia în expunerea noastră, Prințesa Olga Sturdza, cu sprijinul elitelor sociale, a format, tot în Iași, la 1 decembrie 1917, *Societatea pentru ocrotirea orfanilor de război*. Numărul membrilor cotizanți avea să crească destul de repede.⁷

Alături de inițiativele private, autoritățile statului au depus eforturi considerabile pentru a realiza o situație cât mai exactă a invalizilor și orfanilor de pe întreg teritoriul țării.

Mai întâi, pentru a înlesni ocrotirea orfanilor de război, la 22 aprilie 1918 au fost aprobate Dispozițiile generale referitoare la această mare problemă cu care s-a confruntat România după război. Conform acestor dispoziții, primarii comunelor urbane și rurale aveau obligativitatea de a identifica toți copiii orfani de război și de a întocmi o evidență

amănunțită a acestora. Erau considerați orfani de război următoarele categorii de copii:

- cei ai căror tați decedaseră în timpul și din cauza războiului și ai căror mame muriseră înaintea sau după moartea acestora;
- cei rămași orfani de tată și a căror mamă nu avea posibilități de a-i mai crește;
- cei fără mame, ai invalizilor de război, internați sau în neputință de a se îngriji de ei;
- cei orfani de mamă, părăsiți de tată, fără mijloace de supraveghe sau bolnavi;

⁶ Silviu Hariton, *op.cit.*, p.115-140.

⁷ „Monitorul Oficial”, nr.19, 22 apr. 1918, p. 237-240, cu statutele publicate în acest număr din Monitor la p. 939-943 și, apoi, republicate, cu modificările ulterioare, în „Monitorul Oficial”, nr. 255, 12 feb. 1919, p. 5277-5281, „Monitorul Oficial” nr. 19, 10 mai 1919, p. 1046-1049.

- cei orfani de mamă și fără supravegherea tatălui, chemat să îndeplinească serviciul militar pentru armată, în afara comunei în care locuiau.⁸

O parte dintre aceștia erau puși sub tutela unor rude sau cunoștințe, dar majoritatea erau încredințați pentru întreținere unor orfelinate, cămine sau stabilimente existente.⁹

Peste numai câteva săptămâni, prin Înaltul Decret nr. 1037 din 8 mai 1918¹⁰, s-a obținut calitatea de „*persoană morală*” a *Societății pentru ocrotirea orfanilor din război*. Scopul înființării acestei instituții a fost ocrotirea fizică și morală a orfanilor de război. Această societate avea filiale în toate județele țării și se compunea din comitete regionale, județene și comunale.

Imediat după înființare, autoritățile române au întocmit statistici pentru a cunoaște numărul cât mai exact al orfanilor de pe întreg teritoriul țării.

La începutul lui 1918 au fost recenzați inițial 40.000 de orfani, în teritoriul controlat de autoritățile române în Moldova. Peste numai doi ani, în 1920, numărul estimat al orfanilor de pe întreg teritoriul țării a fost de 296.000. În Muntenia și Dobrogea erau 127.135 orfani de război. Pentru aceștia aveau să se strângă peste două milioane de lei din donații și alte ajutoare, obținute în urma organizării unor spectacole, serbări, sau de la diferite misiuni umanitare.¹¹

În 1920, *Societatea pentru ocrotirea orfanilor de război* avea în îngrijire 3.900 de copii în 57 de orfelinate și alți 96.900 de orfani erau îngrijiți și cazați în orfelinate doar pentru o anumită perioadă de timp, fiind asistați și la domiciliu, acolo unde mai trăia unul dintre părinți sau unde exista un tutore, conform statutului societății.¹²

După cum ușor putem observa, *Societatea* a avut în grijă un număr mic de copii orfani (cazați permanent sau temporar în orfelinate), comparativ cu cel înregistrat de autorități în Dobrogea și Muntenia.

Activitatea acestei instituții a fost extrem de importantă și foarte intensă, mai ales după prima conflagrație mondială. A fost nevoie să treacă ceva timp până când *Societatea pentru ocrotirea orfanilor de război* să funcționeze la adevăratele valențe. Abia după Marele Război adăposturile sociale din întreaga țară aveau să capete importanța

⁸ „Monitorul Oficial”, nr.19, 22 apr. 1918, p. 237-240.

⁹ *Loc. cit.*

¹⁰ *Loc. cit.*, nr. 31, 8 mai 1918, p. 400-401.

¹¹ Silviu Hariton, *op.cit.*, p.115-140.

¹² *Ibidem*; vezi și „Monitorul Oficial”, nr.19, 22 apr. 1918, p. 937-943; nr.31, 8 mai 1918, p. 400-401; nr.19. 10 mai 1919, p. 1046-1049.

cuvenită, numărul copiilor cazați și îngrijiți aici fiind din ce în ce mai mare. De-a lungul timpului, această activitate de asistență civică națională s-a ridicat la cel mai înalt nivel, atunci când tații lor „*au fost cu sabia în mână, țintă la inamic, nu aveau putința să-și îndrepte nici cel puțin o clipă atenția și sprijinul către cei rămași în voia soartei la căminuri*”¹³.

Tocmai de aceea, după război, alături de inițiativele private¹⁴, armata a fost instituția cu o însemnată contribuție la rezolvarea acestei dificile probleme.

Ministerul de Război, prin factorii conducători, a lăudat inițiativele private care au reușit să aline suferința copiilor rămași orfani de tată sau chiar de ambii părinți. Într-o statistică a Ministerului de Război din decembrie 1919 este consemnat faptul că societățile private din țară adăposteau aproximativ 200.000 de „*gingașe vlăstare*”¹⁵, un număr mic, totuși, comparativ cu pierderile umane înregistrate după prima conflagrație mondială.

După război, autoritățile militare centrale și teritoriale (șefii marilor corpuri de armată) au colaborat cu filialele județene ale *Societății pentru ocrotirea orfanilor de război*, cu scopul instituționalizării acestor marginali în spațiul cazon al cazărmilor, fără a se încerca, însă, militarizarea lor. Membrii activi ai societății au întocmit situații cu numărul copiilor orfani care aveau nevoie de îngrijire, cu

Copii orfani, la coadă, așteptând porția de hrană

¹³ Depozitul Central de Arhivă, Pitești (în continuare Dp.C.A.), fond *Ministerul de Război-Cabinetul ministrului*, dos. 369, f. 114.

¹⁴ Două dintre acestea au fost pomenite mai sus; au fost înființate numeroase fundații care au venit, și ele, în ajutorul copiilor rămași orfani; alături de acestea, foarte multe persoane fizice au făcut donații pentru copii, au organizat spectacole, baluri sau alte reprezentații, în urma cărora s-au strâns fonduri semnificative.

¹⁵ Dp.C.A., fond *Ministerul de Război-Cabinetul ministrului*, dos. 369, f. 114.

situația părinților sau tutorilor cărora erau încredințați, starea materială, situația școlară, meseriile pe care le cunoșteau și orice alte informații considerate utile pentru a asigura instituționalizarea orfanilor în condiții optime. Aceste situații au fost trimise către fiecare unitate militară.¹⁶

Astfel, Ministerul de Război a pus în practică inițiativa înființării unor adăposturi pentru copiii defavorizați, organizând la nivelul fiecărui regiment *cămine pentru orfanii de război*, care nu erau nimic altceva decât niște clădiri special amenajate. S-au dat instrucțiuni precise corpurilor de armată pentru a-i primi pe toți cei care aveau nevoie atât de locuință, cât și de hrană și îmbrăcăminte. Pentru amenajarea acestor adăposturi s-au folosit fie construcțiile deja existente, care au fost reabilitate, fie s-au construit altele. Însă, în ambele situații, cazarea copiilor a fost dificilă, dar nu imposibilă.

În aceste adăposturi sociale, numite „orfelinate”, au fost primiți copii până la vârsta de 18 ani. În unele orfeline nu au fost primiți decât băieții, fetele nefiind acceptate. Fiecare orfan primea de la statul român un ajutor social, o pensie de stat, trimisă direct în adăposturi, prin filialele societății. În situația în care mama nu-și mai putea îngriji propriul copil, orfan de tată, așa cum de multe ori se întâmpla, și hotărâ să-l ducă în orfelinat, o parte din pensie îi revenea acesteia, iar cealaltă parte era direcționată către copil.¹⁷

Au fost primiți atât orfanii de război, care nu mai aveau case și trebuiau să locuiască permanent, precum și cei care doreau să fie găzduiți temporar, aceștia din urmă având cel puțin un părinte în viață sau un tutore. Cei mai oropsiți de soartă, care nu puteau trăi decât cu ajutorul statului, erau permanent cazați aici, primeau hrană, îngrijire medicală, mergeau la școală. Erau pregătiți pentru a putea intra ușor în societate, pentru a se dezvolta independent și individual, ei reprezentând viitorii militari ai armatei române.

Alături de cazarea lor, o problemă la fel de importantă a fost educarea copiilor adăpostiți în cazărmi, fără a se urmări însă militarizarea lor, ci numai buna creștere și pregătirea lor pentru a putea înfrunta greutățile vieții. O parte dintre ei au fost adoptați „copii de trupă” pe lângă unitățile militare. Alții au dorit să urmeze cariera militară.

După o scurtă trecere în revistă a ceea ce a însemnat statutul de „copil orfan de război” și după prezentarea statisticilor întocmite de statul român și de *Societatea pentru ocrotirea orfanilor de război*, în cele ce urmează vom încerca să descriem activitatea din câteva cămine

¹⁶ „Monitorul Oficial”, nr.19, 22 apr. 1918, p. 239.

¹⁷ Dp.C.A., fond Ministerul de Război-Cabinetul ministrului, dos. 369, f. 76.

regimentare din Dobrogea, în primele luni ale anului 1920, care au fost înființate pentru ajutarea celor năpăstuiți de soartă. Activitatea era raportată constant, astfel că putem observa evoluția numărului copiilor în adăposturile din garnizoane.

Așadar, în perioada 23-29 ianuarie 1920, comandantul Regimentului 39 Infanterie din Divizia 10 Infanterie a raportat că avea în îngrijire șapte orfani, care au primit îmbrăcăminte și hrană „*la fel ca soldații*”; de educația lor s-a ocupat fie un subofițer desemnat de comandantul unității, fie chiar soțiiile ofițerilor din unitate. S-a organizat un spectacol artistic, în cinstea Anului Nou, respectiv la 3 ianuarie 1920, care a adus un „*beneficiu*” de 1000 lei, bani folosiți exclusiv pentru copiii adăpostiți aici.

Conducerea Diviziei 9 Infanterie a raportat că nu avea în îngrijire niciun copil orfan. La fel și Regimentele 23, 33 și 38 Artilerie, precum și 20 Obuziere și 10 Pionieri.¹⁸

Comandantul Regimentului 10 Vânători a raportat forului superior al armatei (Ministerul de Război) că adăpostea și îngrijea cinci copii orfani, doi dintre ei urmau cursurile școlii primare, iar ceilalți trei erau internați în spital, în garnizoana Brașov, fiind bolnavi. Regimentul 2 Vânători nu avea camere disponibile pentru a mai primi copii, deși avea cazați doi. Regimentul 6 Vânători avea o cameră disponibilă cu șase paturi, însă niciun copil. Regimentul 4 Infanterie avea două camere în cazarmă, cu 14 și, respectiv, 17 paturi și îngrijea 11 copii. Alături de aceștia, alți 253 fuseseră îngrijiți de militarii unității, copii care au fost „în trecere” prin cazarmă, adică nu au fost cazați permanent, ci doar atât cât au avut nevoie de ajutor. Regimentul 20 Infanterie a raportat că, în perioada 23-29 ianuarie 1920, a îngrijit cinci copii, deși dispunea de două camere cu 11 paturi pentru orfani și 16 pentru invalizii de război. Regimentul 5 Infanterie avea puși pe ordinea de zi zece copii orfani, însă

Copiii orfani primeau hrană de la bucătăriile de campanie ale unităților militare

¹⁸ *Ibidem*, f. 273-274.

au fost prezenți, în săptămâna 23-29 ianuarie, doar șapte. Această unitate a raportat că primise subvenții în valoare de 1435 lei, bani folosiți exclusiv pentru îngrijirea copiilor și invalizilor de război. Regimentul 6 Infanterie a transformat o cameră din cazarmă, unde a instalat 60 de paturi suprapuse pentru invalizii de război, și o cameră cu 6 paturi, pentru copiii orfani. Însă, în săptămâna 23-29 ianuarie, a avut în îngrijire doar doi copii. Avea fonduri în valoare de 2740 lei.¹⁹

O situație aparte a fost raportată de comandantul Regimentului 21 Infanterie. Deși avea fonduri în valoare de 2137 de lei, nu dispunea de nicio cameră pe care putea să o transforme în cămin pentru copiii orfani.²⁰

În cazarma Regimentului 107 Infanterie situația era complet diferită. S-au amenajat două camere cu mobilierul necesar pentru copiii care urmau să fie aduși aici. La 28 ianuarie 1920 nu avea repartizat niciun orfan și niciun invalid de război.²¹

În săptămâna imediat următoare, respectiv 29 ianuarie - 4 februarie 1920, situația nu era cu mult diferită. Unitățile militare au raportat următoarele:

În cazarma Diviziei 9 Infanterie nu s-a înregistrat nicio schimbare față de perioada anterioară. Regimentul 39 Infanterie din Divizia 10 Infanterie îngrijea tot șapte copii orfani și Regimentul 38 Infanterie, din aceeași divizie, avea sub îngrijire nouă copii, care luau cursuri de muzică la școala primară, alături de celelalte materii studiate, respectiv matematică, citire, caligrafie ș.a. Și cei cinci orfani din cazarma Regimentului 10 Pionieri urmau cursurile școlii primare. Regimentul 74 Infanterie a raportat că îngrijea tot cinci copii orfani. Al cincilea a fost adus la unitate în timpul vacanței școlare de iarnă, fiind înscris la școală în clasa a III-a. Regimentul 25 Artilerie avea în îngrijire doi copii, Regimentul 16 Pionieri - patru copii, iar Regimentul 30 Obuziere nu îngrijea niciun orfan și niciun invalid de război.²²

În perioada 26 martie - 2 aprilie 1920, statistica întocmită de autoritățile militare a fost următoarea: Diviziile 9 și 15 Infanterie, precum și Regimentele 76 și 80 Infanterie, au raportat că nu aveau niciun orfan de război în cazărmi. Așadar, situația nu se schimbese față de cea din primele două luni ale anului 1920. La fel și pentru Regimentele 63, 73, 79 și 87 Infanterie, Regimentele 25 Artilerie și 15 Pionieri. Spre deosebire de

¹⁹ *Ibidem*, f. 354-35.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Idem*, dos. 371, f. 253.

²² *Idem*, dos. 369, f. 656.

acestea, comandanții Diviziei 10 Infanterie și Regimentului 23 Infanterie au raportat că au avut în îngrijire 17 băieți, cu vârste între 7 și 15 ani.²³

În săptămâna 10-17 aprilie 1920, Diviziile 9 și 10 Infanterie nu au raportat nicio schimbare. Conducerea Regimentul 75 Infanterie din Divizia 15 Infanterie a consemnat că avea sub îngrijire 12 orfani, care au fost echipați cu haine și încălțăminte confecționate de militari și înscrși la școală în clasele primare.²⁴

Toți acești copii năpăstuiți de soartă, aflați sub directa supraveghere a autorităților militare, au fost bine îngrijiți, mergeau la cursuri, în clasele primare și gimnaziale. Totodată au fost pregătiți chiar în atelierile de mecanică sau croitorie ale unităților, tocmai pentru deprinderea unor meserii care să le folosească mai târziu în viață. Li s-au confecționau haine în atelierile din cazărmi, primeau hrană la fel ca militarii, pe care o serveau fie la popota unităților, fie în camere special amenajate. Doar pentru cei cu vârste foarte mici, hrana era diferită - primeau lapte - și masa era servită în incinte separate de ale militarilor.

Fără sacrificiul părinților acestor copii, fie că au fost tații care au căzut pe câmpul de luptă sau au rămas infirmi, fie că au fost mamele răpuse de tifosul exantematic etc., victoria noastră nu ar fi fost posibilă.

După încheierea războiului, militarii rămași în viață, precum și ceilalți membri ai familiilor lor au încercat să ia viața de la capăt, să reintre pe un făgaș normal. Însă existența lor era amenințată, deoarece nu au mai putut să-și lucreze pământul, fiind tot timpul sub arme, gospodăriile fuseseră distruse în cea mai mare parte și nu-și mai puteau procura hrana necesară supraviețuirii.

Așadar, o altă problemă dificilă cu care s-au confruntat autoritățile române, la terminarea Primului Război Mondial, a reprezentat-o asigurarea alimentării populației, care era din ce în ce mai săracă. Pentru rezolvarea ei, în 1919 guvernul României a hotărât acordarea subvențiilor, sub formă de alimente, cereale, animale sau alte materiale folosite în gospodărie (unele rechiziționate de la inamic), familiilor celor care au supraviețuit cumplitelor bătălii.

S-a realizat un sistem național care să identifice necesarul populației, sursele disponibile și dirijarea centralizată a acestora, spre regiunile și categoriile de persoane defavorizate.

La nivel național a fost constituită Direcția Generală de Aprovizionare, cu scopul de a asigura aprovizionarea armatei și populației civile. Conform instrucțiunii nr. 313 din 6 ianuarie 1919, emisă de această instituție, la nivelul întregii țări s-au organizat șase servicii

²³ *Idem*, dos. 417, f.8.

²⁴ *Ibidem*, f. 57.

regionale, ai căror membri supravegheau și îndrumau activitatea desfășurată privind aplicarea hotărârilor Direcției Generale de Aprovizionare. La nivelul fiecărui județ se stabilea întregul stoc de cereale sau subzistențe de la producători sau deținători de cereale și subzistențe, controlarea prețurilor minimale și luarea măsurilor de sancționare a celor care nu le aplicau, precum și contabilizarea familiilor a căror existență depindea de acordarea ajutoarelor sociale. Plata produselor disponibilizate se făcea din creditul de război al Ministerului de Război, iar prețul se plătea integral, fără a se mai reține taxe pentru stat.²⁵

Conform Ordinului circular nr. 3074 din 16 august 1919 al Marelui Cartier General, transmis tuturor marilor unități din țară, *„în urma încheierii armistițiului, au fost rechiziționate de la guvernul Ungariei și aduse în țară, toate categoriile de materiale de construcție, materiale rulante, echipamente agricole, animale sau materiale «plutitoare de orice categorie», alături de 20.000 de vagoane de grâu, 10.000 vagoane de porumb și 5.000 vagoane de orz și ovăz”*. Primii care au beneficiat de aceste ajutoare materiale aveau să fie orfanii de război, invalizii de război și văduvele celor căzuți la datorie pe câmpul de luptă.²⁶

Unitățile militare care aveau în îngrijire orfani și invalizi de război au fost aprovizionate cu alimente și cereale de la Depozitul central de subzistențe al armatei din București. Alături de alimente și cereale le-a fost distribuit și material lemnos, folosit la încălzirea camerelor transformate în „orfelinate”. De cele mai multe ori transportul lemnului era îngreunat și ajungea cu întârziere la unități, din cauza vremii sau a lipsei fondurilor.

Depozitele din garnizoana București, în data de 28 martie 1920, conțineau următoarele cantități de cereale și alimente: arpacaș - 34.000 kg, bulion - 4.700 kg, brânză - 2.000 kg, cafea „pisată” - 1.972 kg, ceai - 13.139 kg, ceapă - 70.000 kg, cartofi - 55.000 kg, conserve de carne - 840.000 bucăți, conserve de fasole - 29.000 bucăți, grâu - 1.342 kg, precum și „cărțile orfani” - 141.542 bucăți, „cărțile trupă” - 18.030 bucăți, care au fost distribuite populației.²⁷

De-a lungul timpului s-au depus toate eforturile, atât din partea autorităților militare, cât și civile, pentru ca acești copii orfani de război

²⁵ Remus Macovei, *Ocupația militară a Dobrogei de către Puterile Aliate: reînălțarea autorităților românești în Dobrogea: noiembrie 1918-decembrie 1919*, Constanța, Editura Next Book, 2018, p. 41-42.

²⁶ Dp.C.A., fond Marele Cartier General, dos. 3092, f. 1-15.

²⁷ *Idem*, fond Ministerul de Război-Cabinetul ministrului, dos. 371, f. 92.

să primească a doua şansă, să poată crește frumos și să fie puternici în viață.

Alături de copiii care și-au pierdut tații în cumplitele bătălii, statul român le-a ajutat și pe mamele acestora, văduve de război, care se confruntau cu mari lipsuri financiare, dată fiind situația dificilă din întreaga țară.

Astfel, în martie 1920, văduva generalului Ion Butză (din Regimentul 26 Infanterie „Rovine”) a solicitat ministrului de război ajutor financiar sau alimentar pentru ea și copilul său orfan, care ajunseseră să „*umblă prin restaurante și să cerșească mâncare*”²⁸.

Văduva de război Florica Popovici, din Constanța, a primit de la autoritățile statului următoarele alimente: 16 kg zahăr, 5 kg de orez, 10 kg de făină, 5 cutii de lapte condensat, 5 kg de paste făinoase și 2 kg de untură.²⁹

De asemenea, văduva căpitanului Andreescu, Maria Andreescu, în urma solicitării a primit următoarele cantități de alimente: 4 kg zahăr, 2 kg de orez, 3 kg de făină, 2 cutii de lapte condensat, 2 cutii cu sardele și 1 kg de untură.³⁰

Tot în martie 1920, văduva Maria Ene, din comuna Dichiseni, județul Ialomița, soția soldatului Ene, mort pe front, a solicitat doi cai și „*o pereche de boi*”. Aceste animale erau considerate „*bunuri de rechiziție*” și au fost de mare ajutor în desfășurarea muncilor agricole.³¹

Copiii Ioan și Dafina Pârvu, rămași orfani în urma decesului ambilor părinți, au solicitat Ministerului de Război „*doi boi sau doi cai de la Regimentul 24 Infanterie Tecuci*”, cu care să-și lucreze pământul. Aceste animale au fost repartizate, de fapt, tutorelui acestor copii, Gavrilă Pârvu, care a prezentat autorităților decidente toate actele necesare.³²

Atât animalele, alimentele, cât și alte materiale sau unelte agricole, atât de necesare în gospodăriile familiilor rămase în voia sorții, au fost repartizate în mod gratuit de statul român sau cu prețuri foarte mici, tocmai pentru a nu încuraja specula.

Un caz particular este cel al văduvei de război Ana Poltzer, din Ilfov, care și-a pierdut nu numai soțul pe câmpul de luptă, ci și unicul fiu, caporalul Alexandru Poltzer. Acesta s-a înrolat voluntar în campania din 1916, în Regimentul 21 Infanterie, și a căzut la datorie. În 1920 mama militarului a solicitat Serviciului Pensii militare ajutor financiar, anume

²⁸ *Ibidem*, f. 130.

²⁹ *Ibidem*, f. 151.

³⁰ *Ibidem*, f. 172.

³¹ *Idem*, dos. 400, f. 12.

³² *Ibidem*, f. 841.

pensie de urmaș, precum și alimente și material lemnos pentru gospodărie.³³

De asemenea, în iunie 1920 văduva Maria Benescu, din Brăila, care și-a pierdut soțul și fiul (soldații Marin și Tudor Benescu) în cumplitele bătălii, a solicitat ajutor financiar pentru procurarea hranei necesare creșterii celor doi copii orfani pe care-i mai avea acasă. Dorea să-și crească singură copiii, nu să-i aducă în „orfelinatul” din zona Dobrogei. Această dorință nu se putea materializa fără ajutorul din partea statului român, întrucât nu avea „*avere*”, după cum declara.³⁴

Asemănător este și cazul văduvei de război Ioana Pleșa, din județul Muscel, soția sergentului major Andrei Pleșa. În iunie 1920 a solicitat pensie de urmaș pentru a-și putea crește copiii rămași orfani de tată.³⁵ Și exemplele de acest fel au fost numeroase.

Continuăm prin a spune că mamele văduve au fost scutite de plata anumitor taxe fiscale, tocmai pentru „*ușurarea traiului zilnic*”, pentru a-și putea crește și educa frumos copiii, ele însele afirmând că „*suntem demne de situația și numele tatălui lor*”³⁶.

O altă modalitate de a veni în sprijinul mamelor și copiilor rămași orfani după război a fost organizarea unor spectacole caritabile, cu concursul autorităților militare și civile. De exemplu, concertul de pian susținut la Ateneul Român, în 26 martie 1920, de Corina Sfetea, absolventă a Conservatorului de Muzică din București. Jumătate din suma obținută din vânzarea biletelor a fost trimisă orfanilor de război aflați sub îngrijirea d-nei Lisette Greceanu, membră a Societății „*Ocrotirea Orfanilor de Război*”, una dintre sutele de persoane care au contribuit, prin donațiile lor, la ajutarea acestor copii.³⁷

De asemenea, pentru orfanii din Sighișoara, aflați sub îngrijirea Regimentului 97 Infanterie, în ianuarie 1920 s-a organizat un spectacol teatral. S-au strâns 2.627 lei, sumă folosită exclusiv pentru ameliorarea situației acestor orfani de soartă, victime ale Marelui Război.³⁸ Și exemplele de acest fel pot continua.

Înființarea acestor orfelinate a avut scopul de a adăposti și îngriji un număr cât mai mare de copii rămași în voia sorții, pe de-o parte, iar pe de altă parte s-a încercat educarea lor, pentru a face față mai ușor provocărilor vieții de adult.

³³ *Idem*, dos. 371, f. 400-401.

³⁴ *Idem*, fond Casa Dotației Oastei, dos. 568, f. 11.

³⁵ *Idem*, dos. 568, f. 82.

³⁶ *Idem*, fond Ministerul de Război-Cabinetul ministrului, dosar 371, f.172.

³⁷ *Ibidem*, f. 213-214.

³⁸ *Ibidem*, f. 258.

Acestea fiind spuse, putem concluziona afirmând că numărul copiilor orfani instituționalizați de statul român în spațiul cazon al unităților militare a fost destul de mic, comparativ cu pierderile umane înregistrate după prima conflagrație mondială.

Ocrotirea orfanilor din război a reprezentat o „datorie morală”, o „dorință” și, mai ales, o „obligație” față de jertfa părinților lor, pentru viitorul celor care au supraviețuit într-o țară unită.

Inițiativa de ocrotire a orfanilor de război în așezăminte ale instituției armatei, precum și în casele de copii înființate în întreaga țară, cu ajutorul societăților private, s-a dovedit a fi un real succes.

CHILDHOOD'S DRAMAS: THE MILITARY ORPHANAGES OF DOBRUJA, ROMANIA, AFTER THE GREAT WAR (1919-1920)

Abstract

After The Great War, the first concern of the Romanian State was to help those who were disabled, orphans and war's widows, the military's survivors dead on the battle field. For solving this problem, it was set up, in 1916, a Society for defending the disabled and war's orphans. The purpose of this special society was to defend them morally and physically.

Alongside this one, the army had an important contribution in solving their institutionalization problem. „Houses” for invalids and war's orphans were set up, which were social places developed in military's buildings.

In this article, we would like to present the activity of a few special places, from military organization of Dobruja, where were refuged invalids and war's orphans, from the begining of 1920th.

Keywords: World War I, orphan children, Society for defending the invalids and war's orphans, the military's orphanages, Dobruja, 1920th.

LUPTA INVALIDIZILOR, ORFANILOR ȘI VĂDUVELOR DIN CAMPANIA 1916-1919 CU BIROCRAȚIA ȘI REAUA-CREDINȚĂ A AUTORITĂȚILOR

1. Împroprietărirea participanților la război și a urmașilor celor căzuți

Încă din timpul iernii anului 1917, regele Ferdinand I, în timpul deselor deplasări în primele linii ale frontului sau inspectării taberelor de refacere, în timpul participării la diferite aplicații, a promis militarilor că toți cei care luptă pentru țară vor fi împroprietăriți: „Vouă, fiilor de țărani, care ați apărut cu brațul vostru pământul unde v-ați născut, unde ați crescut, vă spun eu, regele vostru, că pe lângă răsplata cea mare a izbânzii, care vă asigură fiecăruia recunoștința neamului nostru întreg, ați câștigat totodată dreptul de a stăpâni într-o măsură mai largă pământul pe care v-ați luptat. Vi se va da pământ. Eu, regele vostru, voi fi întâiul în a da pilda!”¹

Împroprietărirea țăranilor se va face în baza Legii pentru reforma agrară din Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea din 17 iulie 1921, publicată în „Monitorul Oficial” nr. 82/17 iulie 1921. Această reformă a fost apreciată de către specialiști ca fiind cea mai mare și mai îndrăzneată din punct de vedere economic din lume, fiind un act de dreptate socială, acceptat la nivelul întregii societăți românești.

Referitor la împroprietărirea militarilor care au luptat în război și a urmașilor acestora, legea prevedea următoarele:

„• Pământul expropriat se vinde în loturi celor îndreptățiți în următoarea ordine de precădere:

1. Mobilizaților în războiul 1916-1919;
2. Mobilizaților în campania 1913;
3. Văduvelor de război pentru copii;
4. Agricultorilor mici lipsiți de pământ;
5. Agricultorilor cu proprietăți mai mici de 5 ha;
6. Orfaniilor de război.” (art. 78)

*Colonel, președinte al Asociației Cultului Eroilor „Regina Maria” – Filiala Constanța

¹ Enciclopedia Armatei Române, Editura Centrului Tehnic al Armatei, București, 2009, p. 27.

„• Meseriașii ca: lemnarii, fierarii, croitorii, lăutarii etc., care în trecut nu s-au ocupat cu agricultura, cârciumarii și diferiții comercianți, precum și acei din orice categorie ar fi, care, având pământ, l-au vândut, nu vor fi împroprietăriți decât după ce au fost satisfăcuți toți ceilalți îndreptățiți.” (art. 84);

„• Ofițerii invalizi vor primi cu precădere, în condițiunile de plată ale legii, câte 5 ha pământ; ei vor putea primi până la 25 ha în regiunile de colonizare după terminarea împroprietăririi dacă se obligă a-l cultiva personal și a se stabili pe lot.” (art. 85);

„• Se exclud de la împroprietărire dezertorii condamnați cu hotărâri rămase definitive, chiar dacă au fost amnistiați de delictul săvârșit, precum și toți aceia care s-au pus în serviciul dușmanului. Fac excepție de la cele prevăzute în alineatul de mai sus dezertorii în țară, condamnați și amnistiați, care la revizuirea prevăzută de art. 90 vor dovedi înaintea comitetului de ocol, cu copie de pe foaia matricolă certificată de către comandantul cercului de recrutare respectiv, că în tot cursul războiului 1916-1919 nu au avut lipsuri nelegale de la corpul sau serviciul lor, urmate de mutație de dezertare, neanulate prin ordin de zi, mai mult de 30 de zile.

Mobilizații care n-au urmat armata în Moldova și au rămas în teritoriul vremelnice ocupat și care au fost cercetați de comisiunile instituite în acest scop și găsiți că au rămas în teritoriul ocupat, vor fi împroprietăriți în comunele lor, numai după ce se vor satisface celelalte categorii de îndreptățiți la împroprietărire, iar în cazul când nu va ajunge și pentru ei pământ în comunele lor, ei vor fi împroprietăriți prin colonizare.

Răniții și invalizii, precum și cei care au fost făcuți prizonieri de dușmani și n-au fost condamnați de Curțile marțiale, nu se consideră ca rămași în teritoriul ocupat și deci nu se tratează ca atare în ceea ce privește împroprietărirea.” (art.86);

„• Acolo unde nu este destul pământ pentru a împroprietări pe toți cei îndreptățiți, o parte din ei se vor muta în regiuni de colonizare. Această alegere se va face de către locuitorii înșiși, iar când pe această cale nu s-ar ajunge la un rezultat împăciuitor, alegerea se va face de comitetul local de împroprietărire, preferându-se la împroprietărirea pe loc invalizii și văduvele de război, iar din aceeași categorie sătenii mai în vârstă familiști, care posedă gospodării întemeiate.” (art. 87);

„• Din pământul expropriat prin dispozițiile legii de față peste prevederile Decretului-lege nr. 3697 din 15 decembrie 1918, se vor împroprietări de preferință înaintea celorlalte categorii de îndreptățiți:

a) Invalizii;

b) *Văduvele de război pentru copii și orfanii de război născuți cel mai târziu în anul 1903 și care posedă inventar agricol.*" (art. 88)²

Conform documentelor existente la Serviciul Județean Constanța al Arhivelor Naționale, fond Consilieratul Agricol, au avut dreptul de a fi împrăștiți și au fost trecuți pe listele comunale de împrăștiere, cu respectarea prevederilor legii, 282 invalizi, 1.829 urmași ai celor căzuți pe front și 9.328 mobilizați în campania 1916-1919. Fiecare dintre cei care aveau acest drept a întocmit dosare de împrăștiere, care au fost verificate de comisiile locale, abia ulterior aceștia fiind puși în posesia suprafeței de pământ legal cuvenite.

Pentru urmași – soțiile sau părinții celor căzuți în timpul campaniei – marea lor majoritate neștiutori de carte, a fost un adevărat calvar procurarea tuturor documentelor necesare întocmirii dosarului de împrăștiere. Necunoscând cu exactitate unitățile în care au fost mobilizați, locul și data când au murit sau au fost dați dispăruți militarii, urmașii s-au lovit de birocrăția existentă în Ministerul de Război și în structurile subordonate, dar și la nivelul primăriilor de care aparțineau.

Într-o situație deosebită se aflau urmașii celor declarați dispăruți în timpul campaniei. Membrii de familie trebuiau să găsească camarazi ai militarului care să ateste, prin declarații scrise, date în fața unor reprezentanți legali, moartea sau dispariția acestuia. Astfel, Dobrița N. Florescu din Cernavodă a întâmpinat mari greutăți în întocmirea dosarului pentru a obține pensia de urmaș în urma decesului soțului său, soldatul Florescu Nicolae, în campania 1916-1918. Până pe 27 iulie 1925 aceasta a reușit să procure doar o parte din documentele necesare: de la camarazii soldatului s-a aflat că acesta a fost în contingentul 1896 și că a făcut parte din Regimentul 74 Infanterie. Nu a putut obține actul de căsătorie și certificatele de naștere ale celor 4 copii, deoarece documentele Primăriei Cernavodă fuseseră distruse pe timpul războiului. Din cauza lipsei mijloacelor materiale și a bolii, văduva nu a avut posibilitatea să obțină aceste documente, astfel încât dosarul de pensie depus la Comisia Interimară a Primăriei Cernavodă a fost respins.³

Deputatul Aurel Dragoș face o comunicare în plenul Adunării Deputaților, la 12 noiembrie 1923, prin care solicită simplificarea procedurii declarării ca morți a militarilor dispăruți în război.

² *Legea pentru reforma agrară din Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea din 17 iulie 1921*, publicată în „Monitorul Oficial” nr. 82/17 iulie 1921, Partea a II-a. Împrăștierea, Capitolul 10. Ordinea de preferință la împrăștiere.

³ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța (în continuare, SJAN Constanța), fond IOVR, dos. 5893.

Parlamentarul justifică propunerea și prin prisma faptului că o parte din soțiile celor dați dispăruți ar fi dorit să se recăsătorească, dar, din cauză că procedura declarării soțului dispărut ca fiind mort era deosebit de complicată, nesigură și costisitoare, preferau să trăiască în concubinaj, ceea ce nu era în interesul statului. Traiul în concubinaj a reprezentat o problemă încă înaintea intrării României în război, lucru dovedit de Ordinul nr. 8/1915 al Sfintei Mitropolii, prin care se recomanda preoților să ia „*grabnic măsuri pentru săvârșirea căsătoriilor civile ale celor ce trăiau în concubinaj, înlesnindu-le sau ușurându-le cheltuielile*”⁴. Aceste măsuri trebuiau luate pentru ca urmașii participanților la războiul să beneficieze de drepturi, dacă aceștia vor fi căzuți în lupte. Din păcate, un număr mic de astfel de cazuri au fost rezolvate, astfel încât, după război, soțiile care trăiseră în concubinaj au avut mari probleme în rezolvarea situațiilor legate în mod deosebit de primirea loturilor de pământ convenite celor decedați în campania 1916-1919.

Rada Flutur din Constanța, văduvă de război cu doi copii, arăta că în timpul ocupației bulgaro-germane, pentru a nu fi batjocorită, a trăit în concubinaj cu un bărbat din localitate. În 1918 a fost silită de autoritățile de ocupație să se căsătorească cu acesta, dar actele nu au fost legal întocmite, fiind eliberate de persoane care nu aveau acest drept. A intentat divorț încă din 1919, odată cu revenirea autorităților românești, căsătoria fiind anulată abia în anul 1924. În urma sesizării făcute de o rudă, în martie 1939, i s-a suspendat pensia de urmaș și solicită să i se rezolve această situație.⁵

Deosebit de dificilă a fost lupta cu reaua-voință de care au dat dovadă unii primari și membrii comisiilor de împrăștiere.

La 23 iunie 1923, Zaer Latif Axeit, al cărui soț a murit la Turtucaia, mamă a trei copii, îl acuza într-un memoriu trimis Ministrului Agriculturii și Domeniilor, pe Dumitru Gârtan, primarul comunei Independența (Bairamdede), că a indus în eroare Comisia de împrăștiere, că a șters-o de pe listă și a înlocuit-o cu soră sa, care nu avea acest drept. Primarul mai era acuzat că și-a împrăștiat ilegal un frate, tatăl și o prietenă, totul cu acordul Comisiei de împrăștiere. Zaer Latif Axeit solicita să fie trecut pe tabelul de împrăștiere, iar primarul să fie trimis în judecată pentru abuzurile și falsurile făcute în acest sens.⁶

⁴ Adrian Lucian Scărlătescu, *Cununăți-vă și plecați la război*, în „Misiunea”, nr. 1(4), 2017, p. 156.

⁵ SJAN Constanța, fond IOVR, dosar 1160.

⁶ *Ibidem*, fond Prefectura Constanța, dos. 41/1923, f. 26.

2. Drepturi acordate invalizilor

Pe timpul acțiunilor militare, în perioada 1916-1919, dar și la terminarea războiului, o problemă dificil de rezolvat a reprezentat-o sprijinirea invalizilor de război, atât pe timpul convalescenței, cât și pentru reintegrarea în societate.

La Iași, în ianuarie 1917, a fost înființată Societatea *Invalizii de război*, din inițiativa Reginei Maria, care l-a propus președinte de onoare pe prințul Carol.⁷ Deoarece acesta nu a avut nicio implicare, domnișoara de onoare a Reginei Maria, Simona Lahovari, a fost aleasă președintă executivă a societății, fiind ajutată de doi vicepreședinți – Henri Catargi, mareșalul palatului, și doamna Zărnescu.⁸ La inițiativa acestei societăți se înființează la Iași un adăpost destinat invalizilor, pentru 70 de convalescenți. Ulterior, capacitatea acestuia a fost sporită, prin construcția unor barăci din scânduri. Invalizii care puteau munci și-au „desfășurat activitatea în atelierele armatei, de tâmplărie, cizmărie, croitorie și în subunitățile de manutanță, prestația lor fiind remunerată”.⁹ În perioada imediat următoare au mai fost construite astfel de adăposturi în Piatra Neamț - pentru 700 de invalizi - și la mănăstirile Văratec și Neamț.¹⁰

După terminarea războiului, recunoștința promisă de conducătorii statului celor care au luptat pentru țară s-a dovedit doar... o promisiune deșartă. Situația tuturor invalizilor de război, dar, în mod deosebit, a celor din mediul rural, s-a agravat permanent. Birocrația și reaua-voință a autorităților și funcționarilor aveau să producă multe necazuri invalizilor și familiilor acestora.

La 22 noiembrie 1923 deputatul Iacobescu adresa ministrului Sănătății următoarea interpelare, referitor la problemele cu care se confruntau invalizii de război:

„Invalizii de război, peste 100.000, cărora țara mărită ar trebui să le arate recunoștință, se zbat în cumplita mizerie a unor ajutoare ce variază între 30 și 100 lei. Ofițerii noștri, conducătorii luptelor glorioase, ale căror brațe s-au mistuit cu pământul apărat de ei, înfruntă cu durere disprețul legal al oficialităților noastre, zbatându-se în mizeria unor pensii de foamete.

⁷ Alin Ciupală, *Bătălia lor. Femeile din România în Primul Război Mondial*, Ed. Polirom, Iași, 2017, p. 102.

⁸ *Ibidem*, p.120.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

Legea I.O.V., care ar trebui să îngrijească de invalizi, cuprinde dispozițiuni vexatorii, pentru acei cărora li se datorește România de azi, în vreme ce toate celelalte state, care au luat parte la război, consideră pe invalizi ca pe eroi.

Invalizii de război sunt astăzi cerșetorii diverselor oficii ale Statului și sunt îndepărtați sistematic, ori de câte ori cer dreptul pe care li l-a dat sângele vărsat cu abundență”¹¹.

Scrisorile și memoriile pe care aceștia le adresează autorităților dovedesc cu prisosință acest lucru.

La 4 aprilie 1933, frații Stoian Stoian și Stoian Ion din Techirghiol, ambii invalizi în urma luptelor de la Turtucaia (primul a rămas, în urma luptelor, fără brațul stâng, iar al doilea, cu infirmitatea brațului stâng), au trimis regelui Carol al II-lea o petiție, prin care solicitau rezolvarea de urgență a situației lor: „Vă rugăm a da ordin organelor în drept a ne împroprietări cu câte 5 ha pământ, deoarece de la Războiul pentru Reîntregirea Neamului nu am căpătat câte un lot de 5 ha. Plugăria fiind singura ocupație pe care o cunoaștem, vă rugăm, prin mila dumneavoastră, să ne dați posibilitatea să o practicăm spre agonisirea mijloacelor de trai”¹².

Gologan Gheorghe, caporal din Regimentul 34 Infanterie, domiciliat în Constanța, arată că în 1918 a fost clasat cu grad de invaliditate 40%. În 1924 a fost revizuit, fiind clasat definitiv cu grad de invaliditate 20%, iar peste cinci ani a fost clasat, fără a primi biletul de reformă. În 1933 a sesizat Ministerul de Război, dar până în iulie 1939 nu a primit niciun răspuns. Solicită să fie revizuit conform Legii IOVR.¹³

Soldatul Mihai Badula solicita, la 29 mai 1937, să primească și el aceleași drepturi ca și camarazii săi răniți în campania 1916-1919, deoarece în 1937 a fost clasat de Comisia Medicală cu grad de invaliditate 40%.¹⁴

Elefterie C. Pascu, soldat, invalid de război din comuna Independența (Bairamdede), reclamă la 8 august 1937 faptul că, deși

¹¹ Mircea Vâlcu Mehedinți, *Dezvăluiri, viața necunoscută a istoriei României. 2. Armata, veteranii, siguranța statului, poliția, jandarmeria. Memoria istoriei. Culegere de documente originale din Fondurile Serviciului Special de Informații, Direcția Siguranței generale, Direcția generală a Poliției, Corpului Detectivilor, Casa Regală*, Ed. Mircea Vâlcu Mehedinți, București, 2008, p. 125-126.

¹² SJAN Constanța, fond IOVR, dos. 1218.

¹³ *Ibidem*, dos. 1301.

¹⁴ *Ibidem*, dos. 995.

la 18 decembrie 1936 a fost clasat definitiv cu grad de invaliditate 60%, nu a primit nici la această dată drepturile cuvenite.¹⁵

Oprică Voicu din Medgidia, tată a patru copii, a făcut parte din Regimentul 74 Infanterie. Rănit în timpul luptelor de pe Valea Buzăului și luat prizonier, a fost internat în spitalele din Brașov, Gherla, Arad și Timișoara. La 15 iunie 1918 a fost eliberat din prizonierat. Toate documentele sale medicale de reformă, predate de Comisia Medicală Germană din Orșova ofițerilor români care îi luau în primire pe prizonieri, s-au pierdut. Din această cauză, el nu a fost împrumutat și nici nu a beneficiat de pensia IOVR cuvenită. Drept urmare, acesta solicita la 7 decembrie 1929, printr-o petiție adresată Ministerului de Război, să i se rezolve situația.¹⁶

Oprea Gheorghe, din comuna Castelu (Chiostel), a făcut parte din Divizionul 5 Tren, fiind contingent 1908. În septembrie 1917 a fost internat în spital, fiind clasat ca bun pentru partea sedentară, cu diagnosticul cataractă traumatică stângă. Pe 24 mai 1918 fiind reformat definitiv, a trimis toate documentele necesare pentru a primi pensie IOVR. Deoarece până la 5 decembrie 1922 nu primise niciun rezultat, acesta a adresat un memoriu comandantului Corpului 5 Armată, prin care solicita documente privind situația sa medicală. Specifica faptul că reclamația făcută împotriva sa de cinci consăteni, conform căreia ar fi suferit de ochi înainte de mobilizare, era o răzbunare, deoarece el a dovedit că aceștia, în timpul ocupației Dobrogei, jefuiseră locuințele celor care însoțiseră armata română în Moldova și că s-a opus distribuirii către cei cinci dezertori a unor vite aduse din Ungaria, care trebuiau distribuite doar demobilizaților.¹⁷

Vârzaru Gheorghe din comuna Movila Verde, fost soldat în Regimentul 34 Infanterie, invalid de război, este reclamat, prin două petiții adresate Casei de Pensii IOVR, de către consăteanul său, Ion V. Badea, că și-a pierdut brațul drept în Basarabia, nu în timpul luptelor, ci atunci când a fost surprins de o santinelă când încerca să fure caii regimentului. Din cercetările făcute de șeful Poliției Negru Vodă, plutonierul major Vasile Silaghi, această acuzație nu s-a confirmat.¹⁸

Soldatul Bălăceanu Marin din Cobadin a luat parte la campania 1916-1917 cu Regimentul 34 Infanterie, iar în perioada 1917-1919 a activat în Regimentul de Jandarmi Pedestri. A fost rănit în luptele de la Monteoru. În urma revizuirii a fost clasat pentru serviciul militar.

¹⁵ *Ibidem*, dos. 4221.

¹⁶ *Ibidem*, dos. 4365.

¹⁷ *Ibidem*, dos. 4363.

¹⁸ *Ibidem*, dos.2258.

Acesta arată, la 3 februarie 1940, că din cauza războiului s-a îmbolnăvit de epilepsie, fiind în imposibilitatea de a câștiga existența pentru sine, soția sa și cei patru copii. Solicită să i se acorde o pensie IOVR.¹⁹

Victor Brănescu din Hârșova, fost soldat în Regimentul 40 Infanterie, contingent 1913, într-o petiție adresată Ministrului de Război, pe 25 iulie 1935, arată că a fost reformat și, începând cu 1 aprilie 1924, i s-a acordat un ajutor viager în valoare de 30 de lei lunar. În 1934 a fost clasat mare mutilat de război (orb) și i s-au ridicat carnetul și titlul de pensie pentru rectificare. Deoarece a trecut peste un an fără a primi drepturile cuvenite, solicita rezolvarea situației sale, întrucât nu avea alte surse de întreținere pentru familia sa – soție și trei copii.²⁰

Maria Bogdan Encia din Constanța arată că, fiind rechiziționată în primăvara anului 1917, a fost rănită de schijele unui proiectil de artilerie, în urma acestui fapt fiindu-i amputat membrul superior drept. Solicita, la 22 ianuarie 1923, să fie declarată invalid de război. La 10 aprilie același an, revenea cu un nou memoriu, arătând că este femeie săracă și că nu are cu ce să-și întrețină copiii.²¹

Ioan Clușiu din comuna Bârghiș, plasa Agnita, contingent 1914, stabilit după război în Constanța, căsătorit, tatăl unui copil, în memoriul adresat ministrului de război arată că în 1914 a fost rănit, pe timpul cât a luptat în armata austro-ungară împotriva rușilor. A fost reformat, iar după 1 decembrie 1918 a fost angajat ca sergent în Jandarmeria rurală, în comuna Homorod. Din cauza rănii a fost reformat din nou în 1920. S-a mutat în Constanța, angajându-se ca servitor la Primăria Constanța. A ajuns în situația de a nu-și plăti chiria și asigura alimentele necesare familiei. Solicită, la 21 iulie 1921, să i se acorde o mică pensie din care să-și poată întreține familia.

După intrarea României în cel de-al Doilea Război Mondial, situația invalizilor se ameliorează datorită emiterii de către Președintele Consiliului de Miniștri a Ordinului 3176 M din 24 octombrie 1941, având următorul conținut:

„Domnul mareșal Antonescu dorește să se acorde un tratament special invalizilor și familiilor celor care au murit pe front (mame, soții, copii):

La serbările oficiale urmează a avea locul de cinste în dreapta autorităților;

¹⁹ *Ibidem*, dos.1439.

²⁰ *Ibidem*, dos. 4532.

²¹ *Ibidem*, dos. 4506.

În școli, copiii orfani de război și cei ai invalizilor să fie așezați în primele bănci.

Deasemenea, în toate celelalte ocaziuni, văduvele, orfanii și invalizii de război trebuiesc tratați cu toată solitudinea”.²²

Problemele cu care se vor confrunta invalizii și văduvele de război din Primul Război Mondial vor deveni foarte grave începând cu 1947, odată cu anularea de către autoritățile comuniste a pensiilor acestor categorii, cu scopul de a-i sili să se înscrie în CAP.

Maria Cristache din Ciocârlia (Biulbiul), soție a soldatului Ștefan Cristache din Regimentul 34 Infanterie, mamă a patru copii (Paraschiva, născută în 1904, Elena, născută în 1907, Voica, născută în 1910, și Dumitru, născut în 1916) în urma morții soțului ei în război primea o pensie de 100 de lei, începând cu 1 octombrie 1921. În 1947 i s-a anulat pensia, deoarece poseda 2 ha de pământ. Ajunsă la 73 de ani, aceasta reclama că este singură și fără niciun ajutor și solicită să i se acorde din nou pensia, fără de care nu putea supraviețui.²³

Ecaterina D. Deacu din comuna Cochirleni, văduvă din campania anului 1916, în cererea trimisă președintelui IOVR, la 26 noiembrie 1947, arată că are 70 de ani, că este femeie săracă, că nu mai poate munci și că singura sursă de venit era pensia de pe urma soțului mort în campanie. Aceasta se plânge că, prin anularea pensiei, este muritoare de foame și ruga „să i se redea pensia și un ajutor de iarnă căci altfel văd cum moartea se apropie”.²⁴

Maria Udrică din comuna Dumbrăveni, văduvă de război, în etate de 70 de ani, reclamă, la 14 aprilie 1953, că în 1947 i s-a anulat pensia, deoarece poseda 12 ha de pământ. Petiționara arată că în februarie 1953, conform prevederilor HCM nr. 308/1953, a donat pământul Ministerului Agriculturii și solicita un ajutor de stat.²⁵

Dinu N. Radu, în vârstă de 62 de ani, din satul Mireasa (comuna Târgușor) arată la 21 decembrie 1957, prin petiția adresată ministrului Sănătății și Prevederilor Sociale, că în 1917 și-a pierdut globul ocular drept, fiind reformat cu gradul de invaliditate de 60%. În urma participării sale la război primea, începând cu 1918, pensie IOVR și fusese împroprietărit cu 5 ha pământ arabil. În 1946 i s-a suspendat pensia IOVR, pentru că avea o avere de 10,88 ha pământ arabil. Având în vedere că în 1952 a intrat în CAP, solicita, pentru a putea

²² SJAN Constanța, fond Prefectura Constanța, dos. nr.14, / 1941, Tabele orfani de război și invalizi de război, fila 267.

²³ *Idem*, fond IOVR, dos. 5463.

²⁴ *Ibidem*, dos. 4666.

²⁵ *Ibidem*, dos. 1587.

supraviețui el și familia sa, să primească din nou pensia avută anterior. Pe 25 iunie 1958 primește un răspuns nefavorabil, bazat pe niște anoste calcule matematice, de la Biroul Pensii IOVR.²⁶

Șuțiu Nicolae, de 78 de ani, din comuna Horia, fost soldat în Regimentul 33 Infanterie, contingent 1911, reformat cu grad de invaliditate 20%, reclama la Ministerul Sănătății și Prevederilor Sociale, printr-o petiție din 7 august 1964, că din 1947 i s-a suspendat pensia IOVR. Pe 1 aprilie 1965 era înștiințat că i s-a acordat o pensie IOVR, în valoare de 300 de lei.²⁷

Ivana Gh. Gheorghe, de 70 de ani, din comuna Ciobanu, reclamă că pensia primită, urmare a decesului soțului său, caporalul Gheorghe Gheorghe (Regimentul 74 Infanterie) în campania anului 1916, i-a fost suspendată la începutul lui 1948. Arată că este singură, având 1 ha de pământ arabil, restul pământului fiind împărțit copiilor, care au uitat complet de bătrâna lor mamă, și ruga să i se redea pensia IOVR, care reprezenta singurul sprijin al vieții sale. La 6 octombrie 1949 autoritățile locale hotărâsc să-i acorde, în urma aplicării unor calcule matematice, o pensie de 46 lei.²⁸

Nae Nița, de 82 de ani, din satul Straja (comuna Cumpăna) în petiția adresată la 23 aprilie 1969 Ministerului Sănătății, arată că soțul său, soldatul Nae R. Tănase, din Regimentul 2 Infanterie, a fost declarat dispărut în campania 1916-1918. Ea și cei doi copii minori au primit o pensie de urmaș, începând cu anul 1921, dar în 1948 i s-a suspendat pensia. Solicită ca pe lângă ajutorul de la CAP, în valoare de 40 de lei, să i se acorde și pensia de urmaș. În urma unei anchete sociale, având în vedere vârsta înaintată a petiționarei, Consiliul Popular al comunei Cumpăna hotărâște să i se acorde un ajutor în bani, pentru a putea lua cele necesare pentru iarnă și a i se crea condiții de viață mai bune.²⁹

Șerban M. Anica, de 73 de ani, din comuna Tortomanu, reclamă la 26 februarie 1960, printr-o petiție adresată Ministerului Sănătății, că pensia de urmaș primită în urma decesului soțului său, Marin Șerban, fost soldat la Ambulanța Diviziei 8 Infanterie, i-a fost suspendată în 1948 pentru că avea 4,8 ha de pământ arabil. Deși în 1952 a cedat această suprafață de teren CAP-ului din comună, până la data scrierii petiției nu a mai beneficiat de pensia de urmaș. Văduva de război solicita să i se acorde dreptul cuvenit „pentru a putea să-mi ameliores

²⁶ *Ibidem*, dos. 5816.

²⁷ *Ibidem*, dos. 6247.

²⁸ *Ibidem*, dos. 5671.

²⁹ *Ibidem*, dos. 5642.

trista situație de mizerie în care mă găsesc acum în pragul sfârșitului de viață”. La 24 aprilie 1961 Sfatul Popular al Raionului Medgidia îi comunică faptul că, începând cu 1 aprilie 1961, i s-a acordat o pensie IOVR, în valoare de 150 lei.³⁰

Cănciulescu I. Elena, de 83 de ani, din comuna Independența, arată în petiția din 4 noiembrie 1948 că a primit pensie de urmaș până în aprilie 1947. Ea făcea apel la mila autorităților, deoarece este o femeie în vârstă și nu poate munci: „cu tovarășie vă rog să luați în cercetare situația mea și a-mi acorda o pensie, conform legilor în vigoare, cu care să pot trăi puținele zile ce mai am”.³¹

Teodorescu I. Maria, în vârstă de 84 de ani, din Cernavodă, în petiția înaintată autorităților locale la 4 noiembrie 1964, arată că soțul său, soldatul Teodorescu Ion din Regimentul 74 Infanterie, contingent 1902, a fost declarat dispărut în campania 1916-1918. Ca urmare, a primit o pensie de urmaș până în iulie 1947. Solicita să i se redea această pensie, deoarece nu avea nicio avere și nu mai putea munci.³²

3. Drepturi acordate orfanilor de război

Una din cele mai grave probleme cu care s-a confruntat România în timpul și la terminarea Primului Război Mondial a fost cea a orfanilor de război. Numărul exact al acestora nu se cunoaște cu exactitate. Leonida Colescu indică 37.000 de orfani în teritoriul liber și aproximativ 100.000 în toată țara; altă sursă ne indică 15.601 orfani doar în Moldova.³³

Societatea *Familia luptătorilor* din teritoriul ocupat avea printre obiective și ajutorarea orfanilor de război. Însă aceasta s-a dizolvat și rezolvarea problemei a căzut în sarcina femeilor din înalta societate. Elena Pherekyde a declanșat o activitate de strângere de bani și haine pentru îngrijirea a 634 de orfani pe care reușise să-i adune la București.³⁴

În Moldova situația copiilor ai căror tați erau morți pe câmpul de luptă, iar mamele fuseseră răpuse de boală, era dramatică. Ion F. Buricescu, comandant de companie în Regimentul 63/79 Infanterie, cantonat în satul Căzănești, descria în amintirile sale din război situația unei familii în care tatăl era pe front, iar mama murise de tifos exantematic: „După amiază, compania noastră fiind în gardă, am timp să

³⁰ *Ibidem*, dos. 4703.

³¹ *Ibidem*, dos. 4596.

³² *Ibidem*, dos. 3276.

³³ Alin Ciupală, *op. cit.*, p. 96-97.

³⁴ *Ibidem*, p. 100.

inspectez de aproape cantonamentul. La marginea satului dau de o privesc ce-mi sfâșie inima de durere. Într-o odăiță mică, goală, cu un pat de scânduri neacoperit cu nimic, trei copii – două fete și un băiețuș – goi, numai în cămăși, șed cu unul din soldații disponibili. Fata cea mai mare, ascunsă după sobă, e slabă și palidă – a fost bolnavă, acum este ceva mai bine; o altă fată mai mică e grasă și voinică; băiețușul, în vârstă de vreo trei ani, zace lungit pe scânduri și tremură, îmbrăcat numai cu o cămașă neagră făcută fâșii și acoperit cu o velință subțire și ruptă. E ațipit și geme, cuprins de fiorii boalei. Soldatul îi privește părintește. (...) În timpul acesta intră în odaie, legănându-se pe picioare, un băiat de vreo 15 ani; după culoarea pământie a feții, după ochii duși din fundul capului și pielea lipită de oasele proeminente, se vede că și el a fost sau este bolnav. E fratele mai mare. Se întoarce de la cele două vite – un cal și o vacă – singura lor avere, cărora s-a dus să le dea de mâncare. Mă uit prin cameră. Pe lângă că-s goi, copiii aceștia n-au măcar cu ce se înveli noaptea”.³⁵ Ofițerul a luat măsuri și, cât timp subunitatea a fost încazarmată în această localitate, copiii au fost îngrijiți de militari.

Armata este instituția cu o implicare majoră în ameliorarea situației orfanilor aflați în teritoriu liber. Remarcabilă este acțiunea generalului Nicolae Petala, comandantul Corpului I Armată, care a organizat la Păunești, în zona Vrancei, un orfelinat pentru 120 de copii, unde „copii peste 12 ani urmau să lucreze în atelierele Corpului I Armată pentru a învăța o meserie, cei între 8 și 12 ani erau trimiși la școlile din zonă, iar cei sub 7 ani rămâneau permanent în orfelinat unde se jucau, învățau să citească și să scrie sub supravegherea a două educatoare”³⁶. Orfelinatul era condus de preotul militar căpitan Cunesco D. de la ambulanța Diviziei X, care și-a îndeplinit misiunea cu zel, abnegație și mult devotament.

Prin Circulara nr. 1060 din 17 septembrie 1917 Constantin Nazarie precizează modul în care preoții militari urmau să se implice în rezolvarea problemei copiilor orfani: „Vă rog a vă interesa de aproape de copii orfani, din localitățile în care cantonați, din satele supuse evacuării sau din cele recuperate de la inamic și a lua măsuri cu comitetele locale, constituite în acest scop, pentru a asigura existența acestora. Când într-o localitate n-ați putea face nimic în sensul arătat, ne veți înștiința imediat,

³⁵ Ion F. Buricescu, *Pe marginile prăpastiei. Însemnări din Războiul pentru Reîntregire*”, Asociația Generală a Ialomițenilor, 1939, p. 189-190.

³⁶ Alin Ciupală, *op. cit.*, p. 99.

trimițând un tablou de numele și prenumele copiilor orfani, rămași neplasați”³⁷.

Guvernul va oferi orfanilor un sprijin financiar indirect, decizând avansarea în grad post-mortem a tuturor ofițerilor morți pe câmpul de luptă, „ceea ce însemna o creștere a pensiilor cuvenite urmașilor”³⁸.

Conform unei măsuri inițiate în timpul războiului de către Regina Maria, copiii orfani de ambii părinți, sau care aveau mama decedată și tatăl pe front, primeau alimente de la cea mai apropiată unitate militară din zonă.

Odată cu încetarea ostilităților, Guvernul României va emite o dispoziție, la 22 aprilie 1918, publicată în „Monitorul Oficial” nr. 19, care, referitor la situația orfanilor de război, prevedea luarea următoarelor măsuri:

- primarii comunelor urbane și rurale, sub îndrumarea prefectilor, au datoria de a identifica toți orfanii de război și să întocmească situații privind starea civilă și situația militară a părinților, starea materială, situația școlară a acestora. Toate aceste date trebuiau înaintate instanțelor judecătorești competente;

- pentru cei care dețineau avere, aveau rude sau cunoștințe care puteau să-i îngrijească, orfanii de război erau puși sub tutelă;

- dacă orfanul de război nu putea fi pus sub tutelă, instanța judecătorească județeană îl încredința Comitetului pentru ocrotirea orfanilor de război din localitatea de domiciliu;

- cei care îi aveau în grijă erau răsplătiți în bani, iar în caz că neglijau îngrijirea copiilor, puteau fi pedepsiți cu închisoare de la 15 zile la 6 luni;

- orfanii de război bolnavi erau internați în spitale și tratați gratuit.³⁹

Olga Sturza, președinta filialei Iași a Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, a înființat în vara 1917 primul orfelinat. S-a creat un Comitet de conducere, din care făceau parte reprezentanți a patru ministere, care avea ca scop: „realizarea unui recensământ general al orfanilor, repartizarea lor, în măsura posibilităților, în familii pentru a fi îngrijiți, amenajarea unor orfelinate în fiecare județ,

³⁷ Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în campania 1916-1918*, Imprimeria Ministerului Cultelor și Artelor, 1920, București, p. 98.

³⁸ *Ibidem*, p. 98.

³⁹ Elena Zîrnă, Iulian Boțoghină, *Armata Română și Societatea civilă*, Editura Istros, Pitești, 2012, p. 67-68.

puse sub administrarea prefecturilor, asigurarea hranei, îmbrăcămintei și educației pentru acești copii”.⁴⁰

Prin Înaltul Decret nr. 1037 din 8 mai 1918 se recunoaștea calitatea de persoană morală a *Societății pentru ocrotirea orfanilor de război*, care avea drept exclusiv și unic scop asistența și sprijinul orfanilor de război din întreaga țară. Societatea era constituită sub protecția Reginei Maria și funcționa sub controlul Ministerului de Război. Avea sediul central la Iași și era organizată pe patru secțiuni regionale, cu sediile la Iași, București, Craiova și Chișinău.

Societatea va înființa așezăminte necesare pentru „creșterea, învățătura și îngrijirea sanitară a orfanilor, precum; leagăne, orfelinate, cămine, grădini sau școli de copii, case de corecțiune, spitale sanatorii, infirmerii, etc. sau de a se folosi de așezăminte de cultură existente, în înțelegere cu ministerele respective”.⁴¹ Sumele necesare funcționării societății proveneau din subvenții acordate de diferite instituții, societăți și fundații, dar și din sumele alocate de stat, județe și comune.

Ministerul de Război va ordona organizarea unor cămine de orfani la fiecare regiment. Deși în unitățile din subordinea Diviziilor 9 și 10 Infanterie se vor organiza astfel de cămine, acestea au fost mai mult goale, în principal, din cauză că erau organizate în mediul urban, iar majoritatea orfanilor se găseau în mediul rural.

Deși în județul Constanța, conform datelor existente la Serviciul Județean Constanța al Arhivelor Naționale, fondul Consilieratul Agricol, existau 3.246 de orfani de tată sau de ambii părinți, în aprilie 1920 orfelinatele pregătite de Divizia 9 Infanterie erau goale, iar Regimentul 74 Infanterie avea găzduiți „14 orfani, cărora li se pusese la dispoziție îmbrăcămintă și hrană, urmând ca atunci când vor fi trimiși la școală să fie complet echipați”.⁴² Acest cămin de orfani va primi de la Crucea Roșie americană următoarele ajutoare; „5 lăzi cu cutii de lapte condensat, o ladă cu cacao, 24 săpunuri, 8 perechi de ghete, 24 de batiste, nasturi și alte lucruri necesare pentru cusut”.⁴³

Activitatea Societății pentru ocrotirea orfanilor de război a întâmpinat multe greutăți în desfășurarea nobilei misiuni. Astfel, la 3 octombrie 1924 conducerea societății intervenea la primul-ministru pentru ca pâinea necesară tuturor orfelinelor din țară să fie

⁴⁰ Alin Ciupală, *op. cit.*, p. 97.

⁴¹ Elena Zirnă, Iulian Boțoghină, *op. cit.*, p. 69.

⁴² *Ibidem*, p. 71.

⁴³ *Ibidem*.

asigurată de Manutanțele Armatei, la prețul legal, pentru a scăpa de specula brutarilor și morarilor aparținând diferitelor naționalități.⁴⁴

Nici autoritățile locale nu au rezolvat corespunzător problemele orfanilor de război din zona lor de responsabilitate. Astfel, la 9 iulie 1924, patru copii – (Zamfircă, Maria, Stanca și Traian), urmași ai soldatului Munteanu Gheorghe din Hârșova, dispărut în campania 1916-1918, au adresat un memoriu Ministrului de Război, arătând că începând din 23 februarie 1923 le-a fost suspendată pensia, pe motiv că nu ar avea toate actele necesare la dosarul de pensie. Orfanii solicitau ministrului să „*ordone organelor în drept pentru a dispune să ni se dea pensia avută înainte, până la cel din urmă major dintre noi, neavând nici un fel de alt mijloc cu care am putea trăi, fiind micuți și fără niciun sprijin*”.⁴⁵

4. Abuzuri comise de autorități în acordarea diferitelor drepturi cuvenite urmașilor celor care și-au jertfit viața pe front

Bratu I. Elena din Cernavodă, soția plutonierului major Bratu Ion, mort de tifos exantematic la 26 martie 1917, mamă a doi copii minori, a solicitat la 20 martie 1919 acordarea pensiei de urmaș legal cuvenită. La 15 iunie 1921, nemulțumită de suma primită, a adresat un nou memoriu, prin care solicita recalcularea pensiei de urmaș, conform Legii 3531 din 2 septembrie 1920.⁴⁶

Alexandra Z. Popescu din Negrești a adresat o petiție Ministerului de Război în care arată că, în urma decesului soțului său, Zenofte Popescu, în campania 1916-1918, a primit o pensie de urmaș în 1923, care, după câteva luni, i-a fost suspendată, toate documentele fiindu-i ridicate în vederea recalculării acesteia. De aproape 4 ani aceasta nu mai primise pensia, care era singura sursă de trai și solicita rezolvarea rapidă a situației.⁴⁷

Maria Pungă din Făcria, solicita Ministerului de Război, pe 25 iulie 1925, să primească o pensie, urmare a faptului că soțul său, Șerban Pungă, murise în 1918 în urma bățăilor primite de la militarii germani. În acest memoriu arată că fiul său cel mare, sergentul Gheorghe Pungă (din Regimentul 9 Vânători) a fost rănit în piept de 7 gloanțe, fără a fi declarat invalid, iar fiul cel mic, Nedelcu Șerban, a luptat și el în Regimentul 18 Artilerie. Ambii copii sunt săraci lipiți și

⁴⁴ Mircea Vâlcu Mehedinți, *op. cit.*, p. 127.

⁴⁵ SJAN Constanța, fond IOVR, dos. 4478.

⁴⁶ *Ibidem*, dos. 3416.

⁴⁷ *Ibidem*, dos. 5282.

nu o pot ajuta, singura speranță, „pentru a scăpa de foame” reprezentând-o pensia solicitată.⁴⁸

Rada Dumitru din Cochirleni, soție a soldatului Ghiță Dumitru din Arsenalul Armatei, mort în ianuarie 1917 în infirmeria unității, în petiția înaintată Casei de Pensii IOVR, la 1 august 1938, arată că a beneficiat de o pensie de urmaș în valoare de 1650 lei, începând cu 1 aprilie 1923. Reclama faptul că în 1931 percepătorul comunei i-a ridicat carnetul și titlul de pensie pentru a fi recalculată, deoarece copilul lor a devenit major. Deoarece nici la 7 ani de la acest eveniment nu a mai primit pensia promisă, solicita să i se verifice situația și să i se acorde drepturile cuvenite, conform legilor în vigoare.⁴⁹

Păuna N. Lungu din satul Ștefan cel Mare, comuna Saligni, în petiția trimisă Ministrului de Război la 18 mai 1931 arată că a primit pensie de urmaș de pe urma soțului său, soldat Nicolae Lungu (din Regimentul 34 Infanterie), decedat în Basarabia la 18 ianuarie 1918, până la 1 septembrie 1924, când i-au fost ridicate toate documentele. Reclama faptul că aștepta de șapte ani să i se rezolve situația și solicită o rezolvare cât mai urgentă, având în vedere că avea 3 copii minori și nicio avere.⁵⁰

Ioana Mazăre Milea din satul Movila Verde (Cazil Murat) solicita la 11 februarie 1920, Centrului de Recrutare Constanța, să i se acorde un ajutor, deoarece de la moartea soțului său, în 1916, nu primise decât un carnet de ajutor de la Comitetul *Familia luptătorilor* din Constanța. Aceasta specifica faptul că are de crescut un copil și că trăiește în cea mai mare mizerie, neavând nicio avere.⁵¹

Menzade Menazis Abilburi din satul Conacu a primit pensie în perioada 1923-1928, urmare a morții soțului pe front. Odată cu împlinirea vârstei de 18 ani a celui de-al doilea copil, i s-a suspendat orice ajutor. Solicita să i se acorde drepturile legal cuvenite.⁵²

Elena I. Enache din Negru Vodă, femeie săracă și fără niciun ajutor, roagă să i se acorde un ajutor, pentru a-și putea susține copilul orfan, care era student la Politehnică București, deoarece acesta devenind major, pensia cuvenită i-a fost suspendată.⁵³

Filofteia Stanciu Năstase din Negru Vodă reclamă că nu a mai primit pensie din 1 aprilie 1931, aceasta fiindu-i suspendată abuziv.

⁴⁸ *Ibidem*, dos. 3416.

⁴⁹ *Ibidem*, dos. 4352.

⁵⁰ *Ibidem*, dos. 5882.

⁵¹ *Ibidem*, dos. 1182.

⁵² *Ibidem*, dos. 897.

⁵³ *Ibidem*, dos. 926.

Mamă a doi copii, a primit pensie de urmaș ca urmare a dispariției soțului ei, Stanciu Năstase, în timpul luptelor de la Mărășești. Deoarece în comună s-au primit două scrisori, din care reieșea că soțul ei era în viață, recăsătorit în Rusia, reprezentanții primăriei i-au suspendat pensia. În urma cercetărilor, autoritățile locale au fost silit să repună în plată pensia anulată prin încălcarea prevederilor legale.⁵⁴

Stana Ion Andrei din Constanța reclamă faptul că, începând cu februarie 1943 i-a fost suspendată pensia de urmaș, obținută ca urmare a morții soțului său în campania 1916-1919. Aceasta a crescut singură trei copii, doi dintre ei fiind pe front în Rusia, iar al treilea dat dispărut în timpul luptelor din Caucaz. Solicita să i se acorde pensia cuvenită în urma dispariției fiului său pe front, dacă nu mai putea primi pensia de urmaș.⁵⁵

Petrache Cuțaru, pensionar, domiciliat în Medgidia, și-a pierdut ambii copii în 1917: sergentul Cuțaru Vasile, de 23 de ani, în luptele de la Mărășești, și soldatul Cuțaru Marin, de 20 de ani, de tifos exantematic, în Spitalul din Scheia (județul Vaslui). În urma petiției adresate Ministerului de Război, i s-a acordat, începând cu 1 octombrie 1934, o pensie de urmaș în valoare de 30 de lei lunar. La 25 noiembrie 1935 trimitea o nouă petiție, prin care solicita recalcularea pensiei, deoarece a descoperit că fiul său, Cuțaru Vasile, fusese avansat plutonier. De asemenea, solicita să primească sumele cuvenite începând cu 17 martie 1917, data morții primului său fiu.⁵⁶

Ștefan Iuga, de 67 de ani, din comuna Peștera, reclama prin petiția trimisă Ministerului de Război la 7 aprilie 1938, faptul că deși fiul său, soldatul Iuga Ștefan Ion, soldat în Regimentul 74/80 Infanterie, a decedat la 11 februarie 1918 în Spitalul de contagioși din Piatra Neamț, nici măcar după 20 de ani nu a primit pensia de urmaș legal cuvenită, cu toate că a făcut toate demersurile necesare la autoritățile locale. Solicită rezolvarea situației sale pentru a-și putea întreține familia, având în vedere că nu poseda nicio suprafață de teren arabil.⁵⁷

Maria Dobre Dobrescu din satul Ivrinezu, comuna Cochirleni, printr-o petiția din 14 februarie 1937 arată că a primit până în 1926 pensie de urmaș în urma decesului soțului său, caporalul Dobre Dobrescu, din Regimentul 9 Vânători, contingent 1912, mort de tuberculoză după demobilizare, boala fiind contractată în timpul

⁵⁴ *Ibidem*, dos. 2457.

⁵⁵ *Ibidem*, dos. 6121.

⁵⁶ *Ibidem*, dos. 4378.

⁵⁷ *Ibidem*, dos. 5062.

campaniei 1916-1918. După ce autoritățile locale au adunat toate documentele de pensionare în vederea recalculării pensiilor, doamna Maria Dobre Dobrescu a fost chemată la Centrul de Recrutare Constanța pentru a ridica noul carnet și titlul de pensionare. Aici plutonierul Seceleanu, angajat al Centrului de Recrutare, a pretins și a primit 500 de lei de la mai mulți consăteni de-ai Mariei Dobre Dobrescu – invalidul Ștefan Barbu și văduva Maria Gh. Mihai – pentru a elibera aceste documente. Deoarece femeia era săracă și nu a putut achita suma pretinsă, nu i-au fost eliberate documentele. La 11 ani după acest eveniment, văduva solicită reprezentantului Serviciului Pensiilor Militare să-i rezolve problema.⁵⁸

Un caz aparte îl reprezintă situația Filipinei Tucser, de 65 de ani, din Mihail Kogălniceanu. Aceasta a fost căsătorită cu Vendelinus Tucser, contingent 1911, mobilizat în 1916 ca soldat în Regimentul 34 Infanterie. Acesta a fost declarat dispărut. Soția a primit pensie de urmaș, în valoare de 25 de lei lunar, începând cu 1 aprilie 1922 până în septembrie 1940, când a emigrat în Germania împreună cu mai mulți etnici germani din Mihail Kogălniceanu. În Germania a primit o pensie pentru soțul decedat în război în valoare de 90 de mărci, reușind să agonisească o avere, cu care a cumpărat 10 ha de pământ arabil, 0,5 ha vie și o casă de locuit. În 1956 s-a întors în România. Prin grija Primăriei Mihail Kogălniceanu, i s-a repartizat o cameră în Căminul Cultural, iar mâncarea i-a fost asigurată de la CAP. Filipina Tucser a solicitat să fie repusă în posesia pensiei IOVR, iar comisia numită să verifice situația sa propunea, având în vedere vârsta, faptul că era bolnavă și că nu mai putea munci, să i se acorde pensia IOVR solicitată.⁵⁹

*

În campania 1916-1919, 2151 de militari constănțeni și-au pierdut viața, alți 509 fiind declarați invalizi de război. Conducătorii României, în frunte cu regele Ferdinand, au promis că aceștia se vor bucura veșnic de recunoștința urmașilor. Promisiunea aceasta nu a fost respectată, dovadă fiind sutele de memorii, petiții și reclamații existente în arhive și prezentate în acest articol, acte prin care invalizii, orfanii și văduvele de război solicitau autorităților acordarea drepturilor legale promise.

⁵⁸ *Ibidem*, dos. 5804

⁵⁹ *Ibidem*, dos. 1762

THE FIGHT OF THE DISABLED, ORPHANS AND WIDOWS OF THE 1916-1919 CAMPAIGN AGAINST THE BUREAUCRACY AND THE ILL-INTENTIONED AUTHORITIES

Abstract

In the campaign of 1916-1919, a number of 2151 soldiers from Constanța lost their lives, another 509 being declared disabled soldiers. Romanian leaders, headed by King Ferdinand, have promised that they will forever enjoy the gratitude of their descendants. This promise was not respected, as evidenced by the hundreds of memoirs, petitions and complaints found in the archives of Constanța, whereby disabled soldiers, orphans and war widows asked the authorities to grant the due legal rights.

Keywords: memoirs, petitions, complaints, disabled soldiers, orphans, widows, land reform.

DIN ISTORIA DOBROGEI

ARENDAȘII DE IMPOZITE ÎN SANGEACUL TULCEA ÎN ANII ȘAPTEZECI AI SECOLULUI XIX

Sistemul arendării impozitelor în Imperiul Otoman a fost un element important al dezvoltării sale economice în secolul XIX. Cu câteva întreruperi în perioada tanzimatului și a unor încercări de reformă, s-a trecut în anii '60 și '70 ai secolului XIX la reglementări legale ale sistemului arendării impozitelor, mai ales în segmentul legat de colectarea zeciuiei pentru producția agricolă¹. Tratarea unui astfel de subiect presupune câteva clarificări de bază.

De curând, în istoriografia bulgară interesul pentru arendarea impozitelor și, mai ales, pentru participarea bulgarilor la tranzacțiile de afaceri și-a găsit un loc substanțial în cercetările întreprinse de St. Yaneva. Într-un șir de articole au fost tratate o serie de variante locale ale modului practic de funcționare a sistemului, iar în monografia ei privind această temă au fost urmărite în detaliu mecanismele interne, reglementările legale, schimbările apărute în timpul perioadei tanzimatului și participarea elitei renașterii bulgare la sistemul arendării impozitelor în Imperiul Otoman din secolul XIX². Contribuții la acest subiect au fost aduse și de unele cercetări ale Evgeniyei Davidova³.

Acest articol este destinat să completeze imaginea generală privind modul de funcționare a acestui gen de practici fiscale în sangeacul Tulcea, care cuprindea întreaga Dobroge de nord. Cu sprijinul unor documente otomane inedite va fi prezentată elita economică locală și cei mai importanți reprezentanți ai acesteia, care dispuneau de cel mai mare capital.

Înființat în urma reformei privind vilayetele din anul 1864 ca parte a vilayetului de la Dunăre, sangeacul a fost împărțit în kazale: Küstenca, Babadağ, Sulina, Hırsovo, Maçin și Mecidie. Până în anii '40 ai secolului XIX, Tulcea nu a fost centrul urban principal în această parte a vilayetului Silistra. Centre militar-strategice principale erau orașele Babadag și Isaccea. Deschiderea Dunării, după anul 1856, pentru navigația

* Dr. Nikolay Todorov, Muzeul Regional de Istorie Silistra, G. S. Rakovski Str. 24, 7500 Silistra; todorovnikolay@abv.bg.

¹ YANEVA 2011, p. 43; SHOW 1975, p. 422.

² YANEVA 2004; 2006; 2007; 2007 a; 2011.

³ DAVIDOVA 2007.

comercială a ridicat rolul Tulcei, care a devenit principalul port comercial la Dunăre și, bineînțeles, centrul administrativ al zonei.

La baza prezentului studiului se află un defter otoman inedit despre arenda impozitului în sangeacul Tulcea, pentru anii financiari 1289/1290 (1872/1873), păstrat în Departamentul Oriental al Bibliotecii Naționale⁴. Dimensiunea documentului este de 43,5 x 30 cm, scris de Rika, cu cerneală neagră și roșie. Fiecare pagină a defterului este împărțită în 8 coloane, scrise cu cerneală albastră. Ele indică numele arendașului de impozite, numele garantului său (kefil), localitatea din care a fost încasat impozitul și valoarea concretă a acestuia. Defterul cuprinde localitățile din întregul sangeac Tulcea, în număr de 232.

Numărul complet al arendașilor de impozite se ridica la 110 persoane, repartizate din punct de vedere religios după cum urmează: musulmani – 75, nemusulmani – 35, dintre care un evreu și patru armeni. Suma totală a impozitului se ridica la 6.129.554,5 groși. La însumarea localităților, cel care a scris a făcut însă o greșeală și a socotit suma totală la 6.212.554, 5 groși.

În anii '60 și '70 ai secolului XIX au apărut modificări în reglementările legale privind arendarea impozitelor. În anul 1872 guvernul a hotărât, la propunerea consiliului administrativ al vilayetului, să repartizeze satele acestei provincii, unul după altul, la centrele de kaza pentru arendarea impozitului, fără alte licitații în centrele sangeacului sau în vilayet, pentru un interval de doi ani. În așezările care nu puteau atinge nivelul zeciuiei din anul anterior, zeciuiala a fost colectată de guvern⁵. În anul 1873 a fost, de asemenea, publicat în paginile ziarului „Dunav” o „*Nouă Lege despre Mezat*” – (Licitație)⁶. Scopul autorităților a fost acela de a face ordine în colectarea zeciuiei, care deseori era însoțită de nereguli și ilegalități.

În continuare vom lua în considerare sumele plătite de arendași de impozite în timpul licitațiilor. Pentru o mai adecvată vedere generală, le vom clasifica după următoarea scală: până la 10.999 groși; 11.000 – 39.999 groși; 40.000 – 69.999 groși; 70.000 – 99.999 groși; mai mult de 100.000 groși.

Această clasificare va face posibilă evidențierea grupelor de arendași cu resurse financiare mai importante; pentru cei din grupa comercială cu

⁴ Biblioteca Națională „Sfinții Kiril și Metodiu” (NBKM), Departamentul oriental, F. Tch 53/13. (În continuare – NBKM-OrO). Mulțumesc dnei docent doctor Gergana Georgieva (de la Universitatea Veliko Târnovo) pentru ajutorul acordat la descifrarea documentului.

⁵ YANEVA 2007, p. 418.

⁶ Ziarul „Dunav”, anul IX, nr. 776, 20 mai, 1873, pag. 1.

resurse financiare mijlocii și mai reduse, va fi evidențiată diferențierea interioară. Datele din defter vor fi completate cu informații din alte documente otomane-turcești care enunță o parte a arendașilor de impozite.

Conform grupării amintite, persoanele sunt repartizate, ținând cont de sumele investite pentru achitarea zeciuiei, după cum urmează:

Tabelul 1: Numărul persoanelor, pe baza sumei investite pentru achitarea zeciuiei în sangeacul Tulcea:

Suma	Până la 10.999 groși	11.000–39.999 groși	40.000–69.999 groși	70.000–99.999 groși	Peste 100.000 groși
Numărul persoanelor	15	46	27	9	13

Înainte de a începe analiza cifrelor, vom adăuga, de asemenea, informații privind apartenența religioasă a arendașilor de impozite din aceste categorii:

Tabelul 2: Apartenența religioasă arendașilor de impozite:

Suma	Musulmani	Nemusulmani	Total
Pâna la 10.999 groși	7	8	15
11 000–39 999 groși	35	11	46
40 000–69 999 groși	18	9	27
70 000–99 999 groși	7	2	9
Peste 100 000 groși	9	4	13

Simpla participare la arendarea impozitelor este un indiciu privind existența unor capitaluri libere la persoanele apărute la licitații. Poate că acest gen de afacere era pentru unii dintre ei un adaos la alte activități lucrative. Din punct de vedere al sumelor investite în achitarea zeciuiei, aceste categorii pot fi împărțite și după calitatea lor.

Multezimii – (arendășii de impozite) din prima grupă – (până la 10.000 de groși) pot fi calificați ca aparținând categoriei inferioare a arendașilor de impozite, care dispuneau de mai puțini bani, iar pentru ei se poate presupune că era o activitate complementară. Valoarea medie a sumelor investite de ei se ridică la 5.046 groși. De interes deosebit sunt cei doi stareți ai mănăstirilor Celic Dere și Cocos – Papas Tanaș (Atanasiy) și Papas Angel, care își achitau ei înșiși zeciuiala, respectiv 5.750 și 5.500 groși⁷. Nu este sigur dacă era o practică uzuală la mănăstiri ca stareții să apară și ca arendași ai zeciuiei datorate de ei, sau dacă este

⁷ TONEV *et alii* 2001, p. 280; 293.

un caz atipic, dar această informație completează ideea participării clerului la astfel de practici de afaceri. Acesta era un rol atipic pentru reprezentanții clerului. Starețul mănăstirii Cocoș nu avea garant, iar Ligor din Brașov era kefil al arhimandritului Atanasiy, stareț al mănăstirii Celic Dere.

De acest grup aparținea și un armean - Küstengali Bedros, care achita zeciuiala satului Ilah Kapu, la nivelul de 7.600 groși.

Cea de-a doua grupă (11.000-39.999 groși) cuprindea 46 de persoane și era cea mai numeroasă. Nemusulmanii reprezentau 31% dintre arendașii de impozite. Tabelul următor cuprinde numele acestora, alături de garanții lor, precum și numărul satelor, a căror zeciuială era achitată. Cu aceste date vom clarifica relațiile de afaceri dintre arendașii de impozite și cetățenii așezărilor.

Tabelul 3: Nemusulmani și garanții lor care aparțin grupei de la 11.000 până la 39.999 groși:

Arendaș de impozite	Garant	Numărul satelor arendate	Suma
Tulçalı Lüskan	Mihal Hacı Constantin	1	16.050
Bakal Dimitri	Bakal Vangel	2	17.800
Tulçalı Ivanço	Tulçalı Kürkçibaşı Vılçu	1	18.565
Lazar Çorbaci	Tulçalı Ekmekçibaşı Dimitraki	1	20.300
Todor Hristo	Hristo Nikola	1	23.650
Tulçalı Stoyko	Tulçalı Lüskan Konstantin	4	24.325
Mecedieli Raiço	Mecedieli (?) Oğlu Ivanço	1	59.000
Kir Konstantin	Aleksi	1	32.500
Tulçalı Arslan Dimitri	Tulçalı Ligor	1	36.200
Hacı Konstantin Oğlu Mihal	Lüskan	1	36.450
Küstencali Yahudu Elizer	... ⁸	1	18.800
Hamparsun Ağa	Stefan Ağa	1	21.150

⁸ Numele este ilizibil.

Se poate observa pentru început că la arendarea impozitului participau și rude – în acest caz tatăl și fiul, Hacı Konstantin Oğlu Mihal, Mihal Oğlu Hacı Konstantin, care aveau îndelungate relații de afaceri cu Tulçalı Lüksan. Cel din urmă era însă și fiul lui Hacı Konstantin, cunoscut din documentele bulgare ca Lüksan Hacı Konstantinov – un cunoscut cetățean al Tulcei, donator și participant la disputele naționale bisericești.

După înființarea consiliului diocezei, după 1870, a devenit membru al acestuia⁹. Fratele lui, Mihal Hacı Konstantinov, era membru al consiliului local Tulcea, înființat în anul 1860, iar în 1868 a devenit administrator al bisericii „Sf. Gheorghe”¹⁰. Acest caz are o semnificație deosebită și demonstrează cum puterea economică a tatălui era transferată la moștenitorii săi și rămânea *de facto* în familie. Fiii au devenit garanți unii pentru ceilalți, iar în unul dintre cazuri unul dintre fii era garantul tatălui Hacı Konstantin. Probabil că Lüksan era fiul mai mare, pentru că era Hacı, ca tatăl său, ceea ce solicita un anumit interval de timp.

În ciuda interdicției exprese ca kefilii să ia parte la arendarea impozitului, conform defterului cercetat aceasta era o practică obișnuită. Poate fi, de asemenea, observată și o garantare reciprocă la persoane care practicau aceeași ocupație. În această situație erau doi comercianți de alimente, Dimitri și Vangel. Reprezentanți ai meșteșugarilor și anume în poziții înalte în breaslă, existau și printre garanți - Ekmekçibaşı și Kürkçibaşı - (brutar și blănar).

În structura ocupațională din Tulcea Ekmekçiler und Kürkçüler - (brutari și blănari) erau cele mai preferate meșteșuguri, cu venituri relative mari. Toate acestea indică faptul că o parte a arendașilor de impozite și garanții lor, în afara posibilităților economice din acest gen de operațiuni financiare, ocupau diferite poziții în cadrul autorităților administrative locale. Aceste poziții le-au permis deseori ocazia unor câștiguri ușoare sau le garantau achitarea zeciuiei pentru așezările dorite de ei, din care obțineau anumite câștiguri sigure. Legăturile cu puterea le oferea o anumită siguranță privind afacerile întreprinse de ei.

Printre arendașii de impozite musulmani care aparțineau acestei categorii impresionează prezența susținută a unor Ağa (21), de asemenea un Bey (Hirsovali Murad Bey), un Çavuş (sergent) (Isakçali Hasan Çavuş) și un Mullah - Suleyman, care achita zeciuiala a două sate, în sumă de 31.000 groși. Pentru doi dintre musulmanii arendași de impozite - Tulçalı Hacı Mahmud și Tulçalı Mustafa Ağa, garantul era

⁹ TONEV *et alii* 2001, p. 251.

¹⁰ TONEV *et alii* 2001, p. 14; 39.

Ekmekçibaşı Dimitraki, deja amintit în tabel. Isakçali Hasan Cavuș achita zeciuiala pentru satul Parcheș, în sumă de 25.000 de groși, fiind garantat de Hacı Veliko. În acest caz este foarte probabil vorba de Hacı Veliko Stefanov, unul dintre cei mai importanți donatori pentru școala și biserica din Tulcea.

Grupa de la 40.000 până la 69.999 groși era constituită din 27 de persoane, dintre care 18 erau musulmani și 9 nemusulmani. Aici, printre ultimii, îl regăsim pe Lütskan Hacı Konstantinov, dar de data aceasta în rolul arendașului de impozite pentru satul Congaz, în sumă de 53.485 groși, cu garant – fratele său Mihal Hacı Konstantin. În același timp, acesta din urmă achita zeciuiala a trei sate (Destemal, Eskibaba und Soganaf), și anume din nou prin garanția fratelui său Lütskan. Tulçalı Yani a luat prin mezat (licitație) satul Beștepe pentru suma de 41.000 de groși, garantat de Tulçalı Bakal Vangel, pe care îl întâlnim a doua oară în acest rol. Interesante sunt relațiile de afaceri dintre Babadakli Arif Efendi și Kürkçü - (blănarul) din Tulcea – Vilço. Arendașul de impozite din Babadag s-a angajat cu zeciuiala pentru trei sate în cazaua Tulcea și Babadag - Pirlita, Kupeli și Dautça în sumă de 43.450 groși; pentru primele două sate garant pentru afacere era Tulçalı Kürkçü Baş Vilçu (maistru blănar), iar pentru cel de-al treilea sat probabil fiul ultimului Tulçalı...Oğlu¹¹ Vilçu.

Acest exemplu este dovada unei alte practici neconvenționale, asupra căreia ne informează defterul cercetat. Este evident că relațiile de afaceri ale tatălui – arendașul de impozite Arif Efendi din Babadag – sunt transmise treptat fiului său, sau acesta a participat la același nivel cu tatăl său. Totodată, a moștenit de la el ocupația de Kürkçü - (blănar).

Unul dintre arendașii de impozite nemusulman din această categorie era armeanul Mecedieli Garabet, care achita zeciuiala satului Ilahkapu, în sumă de 40.000 de groși.

Tulçalı Vangel, anterior deja amintit în rolul său de garant, a apărut de asemenea de două ori ca garant al unui alt arendaș de impozite din Tulcea - Salih Efendi. Acesta achita zeciuiala satelor Alibey și Gercelik, în sumă totală de 42.000 de groși.

În acest caz se constată parteneriate trainic stabilite. În suita de sume prezentate este impresionant că a existat un număr mai însemnat de nemusulmani – garanți ai arendașilor de impozite – comparativ cu musulmanii, investitori de bani în sumă mai redusă.

Aici a fost înregistrat un mulah – Mehmet, care achita zeciuiala satului Peçeneg, în sumă de 51.750 de groși și un fiu al mulahului - Mollacizade Ali Bey. Ultimul era arendașul zeciuielii orașului Măcin, în

¹¹ Numele este ilizibil.

sumă de 54.500 de groși și ai satului Umurlar, în sumă de 5.650 de groși. Atât în cazul clerului creștin, cât și la musulmani, se constată un interes susținut privind acest gen de practici de afaceri și participarea activă la acestea. De acest grup a aparținut și un Çavuş – Mahmud, care prin mezat (licitație) a obținut achitarea impozitului pentru satul Cataloi, în sumă de 47.460 de groși.

În grupul de la 70.000 pînă la 99.999 de groși regăsim 9 persoane, printre ei doi nemusulmani. Armeanul Babadakli Artün achita zeciuiala a patru sate, în sumă totală de 85.275 de groși, iar cel de-al doilea nemusulman, al cărui nume încă trebuie clarificat din document, achita zeciuiala a patru sate, în sumă de 71.850 de groși. Peste 90.000 de groși investeau următorii musulmani: Mehmed Ağa din Mecidie (98.751 groși), Ahmed Ağa din Hırsovo (91.950 groși), Mullah Ömer din Mecidie (91.100 groși). Numai Ahmed Ağa a apărut la licitație cu un Kefil - nemusulman - Kir Konstantin.

Cei mai importanți arendași de impozite, aparținând categoriei de peste 100.000 de groși, erau 13 persoane, dintre care 9 musulmani și 4 nemusulmani. Din această categorie se poate presupune cu temei că făceau parte reprezentanți ai elitei de afaceri sau unii dintre cei mai bogați locuitori ai centrelor de kaza din sangeacul Tulcea. În privința locului lor în dezvoltarea economiei orășenești, vom cita numele lor împreună cu numărul de așezări arendate, precum și sumele investite în acest scop.

Tabelul 4: Arendași de impozite care au investit mai mult de 100.000 de groși în achitarea zeciuielii:

Arendași de impozite	Numărul așezărilor	Suma
Avadliş Ağa	6	475.000
Tulçalı Keresteci Izzet Efendi	14	427.500
Tulçalı Arnaud Sadık Ağa	9	289.290
Maçınli Mahmud Efendi	6	206.250
Tulçalı Laz Mehmed Efendi	3	180.525
Küstencali Ziyaeddin Efendi	9	177.000
Panayot Vilku	6	158.990
Küstencali Ibrahim Efendi	2	145.500
Küstencali Kerim Efendi	5	145.000
Küstencali Dimitraki	4	142.700
Babadakli Iliya	3	142.250
Tulçalı Dimitri Arslan	5	126.846
Arnaud... ¹² Ağa	1	115.700

¹² Numele este indescifrabil.

Mai întâi se observă că în afara celor mai mari sume pentru arenda impozitelor, în această grupă se regăsește și cel mai mare număr de sate achitate, ceea ce indică faptul că aceasta era activitatea de afaceri principală a persoanelor menționate. Posibilitatea de a acota sume atât de mari și ca arendarea impozitelor să fie o activitate adiacentă, rămâne minimă. Garanții unei părți a arendașilor de impozite musulmani erau originari din grupe etno-confesionale diferite: Tulçalı Arnaud Sadık Ağa avea ca kefil pe Babadakli Todor Çorbaci; Avadliş Ağa, care achita zeciuală pentru Tulcea, în sumă de 180.000 de groși, avea ca garant pe Stefan Ağa. De asemenea, în privința unei părți a arendașilor de impozite s-au înregistrat câte doi garanți.

Pe baza acestor cifre pot fi trase câteva concluzii importante privind funcționarea sistemului de arendare a impozitelor. În primul rând se constată completa nerespectare a normelor legale care reglementau funcția și drepturile garanților. În acest caz este vorba de un mare număr de kefilii (garanți), care în același timp erau și arendași de impozite. Cei din urmă alegeau de cele mai multe ori astfel de persoane ca garanți, care erau originari din același grup etnic sau religios, dar nu sunt rare cazurile în care arendașii de impozite musulmani aveau nemusulmani ca garanți. La armeni se observă o tendință ca garanții să fie de aceeași origine etnică.

Arendașii de impozite care au investit cele mai mari sume (mai mult de 100.000 de groși) achitau zeciuală a 73 de așezări, care constituie exact o treime a tuturor localităților. Acest fapt indică marile disponibilități ale acestei categorii de mültezimen (arendăși de impozite). Cifra completă a arendașilor de impozite nemusulmani se ridică la un sfert dintre toți arendașii de impozite. Această situație demonstrează că nemusulmanii care participau la arendarea impozitelor dispuneau de posibilități mai reduse, cu excepția a trei persoane care investeau mai mult de 100.000 de groși.

Defterul cercetat descrie o serie semnificativă de reprezentanți ai elitei locale de afaceri. Erau mai ales persoane cu resurse financiare substanțiale, care ocupau sau ocupaseră, în trecut, poziții administrative. Prezența unor clerici creștini sau musulmani este, de asemenea, importantă în ceea ce privește modul practic de funcționare a sistemului de arendare a impozitelor.

Disponibilitatea de a participa la acesta cu sume considerabile indică și situația lor financiară. Aceasta demonstrează că, alături de obligațiile religioase pe care le aveau fiecare conform religiei lor, se ocupau deseori, cu activități economice, care le aduceau venituri suplimentare. Prezența unor meșteșugari printre arendașii de impozite completează și ideea combinării mai multor activități, cu scopul asigurării unei stabilități financiare, care la rândul ei demonstrează o anumită evoluție. Se pare că

veniturile din meșteșuguri nu erau singurele surse de venituri în această categorie de lucrători. Este deosebit de important să identificăm nivelul proprietății arendașilor de impozite, statutul lor social și participarea lor la autoritățile locale conducătoare. Numai astfel se poate contura complet locul lor în structura ierarhică a societății.

În noua lege din 1873 era menționat expres ca persoane care participau la licitații să fie "bogate" și că ceea ce trebuiau să achite, sau cu ce deveneau garanți, *"nu trebuia să depășească dimensiunea stării lor"*¹³. Dispunem de documentul care conține îndatoririle plătite pentru un interval de cinci ani (altı senelik virgü il mühaber) a unuia dintre arendașii bulgari, locuitor din Tulcea, Dimitri, fiul lui Arslan, care a investit 126.846 de groși pentru arendarea impozitelor pentru cinci sate¹⁴.

Probabil că demersul său a fost anulat și de aceea documentul a fost însemnat cu o linie diagonală, totuși se arată bunurile imobile posedate de el la un moment dat, valoarea lor și impozitul plătit pentru ele (Vergi). Valoarea totală a imobilelor posedate de Dimitri, fiul lui Arslan, se ridica la 133.500 de groși.

În tabelul următor enunțăm felul imobilelor, valoare lor și veniturile realizate din acestea.

Tabelul 5: Imobiliare, posedate de Dimitri, fiul lui Arslan din Tulcea

Felul imobieliarelor	Valoare / în groși	Venituri/ în groși
Casă	10 000	1250
Casă	12 500	0
Casă	12 000	1250
Casă	24 000	2500
Magazin	15 000	2000
Magazin	5000	550
Magazin	10 000	1500
Magazin	10 000	1000
Magazin	6000	900
Magazin	10 000	1350
Magazin	2500	0
Grajd	2500	350
Hambar de grâne	2500	350
Hambar de grâne	2500	300
Hambar de grâne	4000	750

¹³ Ziarul „Dunav”, an IX, nr. 776, 20 mai, 1873, pag. 1.

¹⁴ NBKM-Or.O, F. Tch 58/1, pag. 5

Hambar de grâne	5000	750
Total	133 500	14 800

Documentul cercetat arată o variantă locală a funcționării practice a sistemului de arendare a impozitelor și evidențiază un eșantion reprezentativ al elitei locale de afaceri. Rezultă clar cât de multilaterală era aceasta în privința ocupațiilor și a religiilor. Mai numeroși sunt musulmanii, ceea ce este de înțeles datorită poziției lor dominante. Este interesant că alături de reprezentanții lor și meșteșugari, regăsim și reprezentanți ai clerului care se ocupau de arendarea impozitelor.

TAX FARMERS IN TULCHA SANDZHAK IN THE '70S OF THE 19TH CENTURY

Abstract

The present article aims to review the tax farming problem in the Ottoman empire in the 70's of the 19th century. Recently in the Bulgarian historiography the interest in tax farming and mainly the participation of Bulgarians in these economic operations found a serious place in the researches of Sv. Yaneva and Evgeniya Davidova.

The current research target is to complete the overall picture of this type of fiscal practices functioning on Tulcha Sandzhak territory, which covers the whole Northern Dobrudzha.

The article is based on unpublished Ottoman defter for tax farming of the tithe in Tulcha Sandzhak for the fiscal year 1289/1290 (1872/1873), kept in the Oriental department of the National Library. The overall number of tax farmers totals 110 people divided in religious indication as follows: Muslims – 75, non-Muslims – 35, of which a Jew and four. The total amount of the tithe is 6,129,554.5 grosh.

The researched defter outlines a significant range of representatives of the local business elite. They are mainly persons with considerable financial abilities, often occupying or had occupied administrative positions. The accumulated funds from the Tax farmers allow them to better integrate in the Ottoman managerial system. Often they become intermediaries between the local society and the government or even take part in the local managerial bodies.

What is notable in the present document is that significant parts of the kefils in specific periods are members of the local administrative councils and judiciaries created after the vilayet reform. Commitment is observed between the authorities and the financial abilities of the tax farmers and their guarantors.

The researched document indicates one local variation of the practical system functioning for tax farming and demonstrates a sampling of the local business elite.

Keywords: Tax Farmers, Tulcha Sandzhak, kefils, Ottoman Empire

BIBLIOGRAFIE

DAVIDOVA 2007 – Евгения Давидова, Търговски капитал и откупуване на данъци в Османската империя през третата четвърт на XIX в. - Исторически преглед, 3–4/ 2007, p. 64–76.

TONEV et alii 2001 – В. Тонев, Н. Запryanова-Пенева, Р. Липчев, С. Димитрова, Ц. Нушев, Извори за историята на Добруджа 1853–1878. Български документи. Т.3. Sofia, 2001.

Salnâme-i Vilâyet-i Tuna, 1285, Def'a 1. (în turco-otomană)

Salnâme-i Vilâyet-i Tuna, 1286, Def'a 2. (în turco-otomană)

Salnâme-i Vilâyet-i Tuna, 1287, Def'a 3. (în turco-otomană)

Salnâme-i Vilâyet-i Tuna, 1288, Def'a 4. (în turco-otomană)

Salnâme-i Vilâyet-i Tuna, 1289, Def'a 5. (în turco-otomană)

SHAW 1975 - Stanford Shaw, The nineteenth-century Ottoman tax-reform and revenue system. – International Journal of Middle East Studies, 6/1975, p. 421–459.

TODOROV 1963 – Николай Тодоров, Социално-икономически облик на Варна през 60-те и 70-те години на XIX в. - Известия на варненското археологическо дружество, 14/1963, p. 119–141.

YANEVA 2004 – Светла Янева, Фискални практики и откупуване на данъци в Търновско през 40-те – 50-те години на 19 в. (Изтефтерите на хаджи Минчо хаджи Цачев).- Исторически преглед, 5–6/2004, p. 166–178.

YANEVA 2006 – Светла Янева, Нови данни за откупваческата дейност на Чалъкови.- Bulgarian Historical Review, 1–2/2006, p. 596–606.

YANEVA 2007 – Светла Янева, Към практическото функциониране на системата за откупуване на данъци в края на 60-те и началото на 70-те години на XIX век – „търгуването“ на десятъка на каза Кюстендил. - Историята и книгите като приятелство. Сборник в памет на Митко Лачев, Sofia., 2007.

YANEVA 2007a – Светла Янева, Откупваческата дейност на братята Хаджитошеви през втората половина на XIX в. - Исторически преглед, 5–6/2007, p. 54–64.

YANEVA 2011 – Светла Янева, Българи-откупвачи на данъци във
фискалната система на Османската империя. Към историята на
българския делови и социален елит през XIX в. Sofia., 2011.

GENERALUL GHEORGHE ANGHELESCU. 140 DE ANI DE LA INTRAREA DIVIZIEI ACTIVE ÎN DOBROGEA

Gheorghe Anghelescu s-a născut la 6 ianuarie 1839¹, la București, în familia Ion și Elena Anghelescu², frate al lui Alexandru Anghelescu³, ambii fiind veterani ai Războiului de Independență a României și avansând până la gradul de general al Armatei Române.

Gheorghe Anghelescu a urmat cursurile Școlii Militare de la București în perioada 1854-1856, după absolvire, la 7 aprilie 1856⁴, fiind avansat la gradul de sublocotenent și repartizat la Regimentul nr. 1 Infanterie de Linie⁵. A participat cu unitatea sa la taberele de instrucție organizate de către domnitorul Alexandru Ioan Cuza, la 20 februarie 1860 fiind avansat la gradul de locotenent și numit în Statul Major General al Armatei Române⁶; ulterior, la 6 iunie 1862, a fost avansat la gradul de căpitan⁷.

Totodată, a fost membru al comitetului de redacție a revistei „România Militară”, remarcându-se prin publicarea studiului intitulat *Organizarea sistemului militar al României*, în cuprinsul căruia susținea necesitatea întăririi armatei permanente și organizarea militară a populației.⁸

* Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” din Târgu-Jiu

¹ Lucian Predescu, *Enciclopedia României – Cugetarea – Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, București, Editura Saeculum I.O. & Editura Vestala, 1999, p. 35.

² Serviciul Județean Gorj al Arhivelor Naționale (În continuare se va cita S.J.A.N. Gorj), Registrul Stării Civile pentru morți al orașului Târgu-Jiu pe anul 1915, f. 49 r.

³ Fratele mai mare al lui Gheorghe, Alexandru Anghelescu, s-a născut la 4 noiembrie 1836, în satul Rugi, comuna Turcinești, localitate aflată în vecinătatea nordică a orașului Târgu-Jiu, vezi Constantin Ispas, *Nemuritorii. Generali gorjenii, valori ale neamului românesc*, vol. I, Târgu-Jiu, Editura Centrului Județean al Creației Gorj, 2002, p. 45.

⁴ *Ibidem*, f. 51.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

Avansat la gradul de maior la 4 septembrie 1865⁹, este numit șef de Stat Major al Diviziei a II-a teritoriale¹⁰. În 1866 a fost numit comandant al Batalionului I Vânători cu garnizoana în Iași, iar la 2 octombrie 1867 a fost avansat la gradul de locotenent-colonel și mutat la Regimentul 7 Infanterie de Linie¹¹, ulterior, în cursul anului 1868, devenind comandant al Regimentului 2 Infanterie de Linie¹².

La 1 ianuarie 1870, în mod excepțional, a fost avansat la gradul de colonel¹³, iar în timpul manevrelor militare din toamna 1876 a îndeplinit o funcție superioară, cea de comandant de brigadă în cadrul Diviziei a III-a Infanterie.¹⁴

La 6 aprilie 1877, odată cu decretarea mobilizării armatei române în vederea implicării României în războiul ruso-turc și declanșării Războiului de Independență împotriva Imperiului Otoman, colonelul Gheorghe Anghelescu a fost numit comandant al Diviziei a III-a Infanterie, având ca principală misiune apărarea punctului strategic Barboși până la sosirea trupelor ruse.¹⁵ Ulterior, Divizia a III-a Infanterie a fost dislocată la Giurgiu, cu misiunea de a supraveghea garnizoana otomană din Rusciuc și de a acoperi trecerea trupelor ruse în sudul Dunării pe la Zimnicea.¹⁶

În perioada 15 mai - 24 iulie 1877 Divizia a III-a Infanterie s-a aflat în observație între Bechet și Desa, cu misiunea de a împiedica eventuale tentative otomane de trecere în nordul Dunării¹⁷. Ulterior, în perioada 12-14 august 1877, trupele Diviziei a III-a Infanterie au supravegheat lucrările de construcție a podului de vase de la Siliștioara-Măgura, după încheierea acestora generalul Gheorghe Anghelescu trecând Dunărea în fruntea trupelor pe care le comanda și luând parte la atacul asupra redutei Grivița.¹⁸

După 16 august 1877, când întregul efectiv al Diviziei a III-a Infanterie a trecut la sud de Dunăre, până la 27 august 1877, trupele

⁹ Dimitrie R. Rosetti, *Dicționarul contimporanilor*, ediția a I-a, București, Editura Lito-Tipografiei „Populara”, 1897, p. 11.

¹⁰ Constantin Ispas, *op. cit.*, p. 51.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

¹³ Dimitrie R. Rosetti, *op. cit.*, p. 11.

¹⁴ Constantin Ispas, *op. cit.*, p. 51.

¹⁵ *Ibidem*, p. 52.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Dumitru-Valentin Pătrașcu, *Dobrogea. Evoluția administrativă (1878 - 1913)*, Iași, Editura Institutului European, 2014, p. 72.

¹⁸ Constantin Ispas, *op. cit.*, p. 52.

Diviziei a III-a, aflate sub comanda generalului Gheorghe Anghelescu, au asigurat afluirea spre Plevna¹⁹.

În ziua de 30 august 1877, la ora 15⁰⁰, trupele Diviziei a III-a Infanterie, împreună cu trupele Diviziei a IV-a Infanterie, comandate de către generalul Gheorghe Anghelescu, declanșează atacul asupra Plevnei, pornind de pe pozițiile înaintate pe care le ocupaseră pe malul râului Bucov.²⁰

După capitularea Plevnei, la 28 noiembrie 1877, generalul Gheorghe Anghelescu a fost numit comandant al Diviziei a IV-a Infanterie, primind misiunea de a încercui și asedia cetatea Vidin.²¹ Ulterior, la 1 decembrie 1877, generalul Gheorghe Anghelescu a fost avansat la gradul de general de brigadă.²²

La 12 ianuarie 1878, Divizia a IV-a Infanterie a ocupat fortificația otomană de la Tatargic, precum și Novo Selo, facilitând astfel încercuirea Vidinului de către armata română²³. După încheierea armistițiului, trupele comandate de către generalul Gheorghe Anghelescu au ocupat cetățile Vidin și Belogradcic.

La 5 august 1878 a luat ființă la Pitești, sub comanda generalului Gheorghe Anghelescu, Divizia Activă, unitate a armatei române ce urma să intre în Dobrogea, teritoriu cedat României ca urmare a prevederilor Tratatului de Pace de la Berlin. Aceasta era compusă din următoarele unități: Batalionul 4 Vânători, Regimentele 4, 5 și 7 de Linie, Regimentul 2 Roșiori, Regimentul 1 Artilerie, Compania a 2-a de Geniu, Escadronul 2 Tren, o secție de infirmerie și ambulanța divizionară.²⁴

Divizia Activă, comandată de către generalul Gheorghe Anghelescu, a luat parte la 8 octombrie 1878 la intrarea triumfală a Armatei Române în București, ulterior având misiunea de a se deplasa spre Brăila, unde a ajuns la 24 octombrie 1878.²⁵

La 14/27 noiembrie 1878 Divizia Activă, comandată de către generalul Gheorghe Anghelescu, a trecut Dunărea în Dobrogea pe un pod de vase, într-o atmosferă festivă. În seara de 13 noiembrie 1878 Domnitorul României, Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, însoțit de

¹⁹ *Ibidem*; Dumitru-Valentin Pătrașcu, *op. cit.*, p. 72.

²⁰ Constantin Ispas, *op. cit.*, p. 52.

²¹ *Ibidem*; Dumitru-Valentin Pătrașcu, *op. cit.*, p. 72.

²² Constantin Ispas, *op. cit.*, p. 52.

²³ *Ibidem*

²⁴ Dumitru-Valentin Pătrașcu, *op. cit.*, p. 72; Idem, *Generalul de Divizie Gheorghe Anghelescu (1839-1915) – comandantul Diviziei Active*, în „Litua. Studii și cercetări”, nr. XVIII, Târgu-Jiu, 2016, p. 515-519.

²⁵ Idem, *Dobrogea. Evoluția administrativă...*, p. 72.

suita sa militară, s-a deplasat cu un tren special de la București spre Brăila, ajungând în orașul dunărean la 14 noiembrie 1878, la ora 9⁰⁰ dimineța.²⁶

După primirea oficială, Carol I a trecut în revistă trupele de operațiuni compuse din Regimentele 4, 5 și 7 Infanterie, un regiment de Artilerie și Regimentul 2 Roșiori, aflate sub comanda generalului Gheorghe Anghelescu, după care a dat citire unei proclamații către armata română.²⁷ După citirea proclamației, Episcopul Melchisedec al Dunării de Jos a celebrat un Te Deum.²⁸

Ulterior, Domnitorul Carol I, aflat în fruntea trupelor, s-a îndreptat spre centrul orașului, unde a avut loc defilarea în onoarea sa. Odată încheiată defilarea, trupele s-au îndreptat spre portul orașului Brăila, unde fusese ridicat un arc de triumf în cinstea solemnității unirii Dobrogei cu România.²⁹

La ora 12⁰⁰ Domnitorul Carol I s-a îmbarcat pe iahtul „Ștefan cel Mare”, însoțit de Ion C. Brătianu, primul-ministru al României, de Episcopul Melchisedec al Dunării de Jos și de reprezentanți ai autorităților civile.³⁰

La ora 13⁰⁰ au trecut Dunărea un detașament de Roșiori, o companie de Vânători, o baterie de Artilerie și Regimentul 5 Infanterie de Linie. În momentul debarcării în Dobrogea, atât Domnitorul Carol I, cât și trupele române au fost întâmpinați cu urale de bucurie de localnicii prezenți la festivitate.³¹ Fanfara militară a intonat imnul național, după care Episcopul Melchisedec al Dunării de Jos a binecuvântat noul pământ românesc revenit la țară.³²

La 14 noiembrie 1878 generalul Gheorghe Anghelescu, însoțit de Statul Major al Diviziei a III-a Infanterie, a sosit în portul Tulcea la bordul vasului „Ștefan cel Mare”. La debarcare, generalul Gheorghe Anghelescu a fost primit cu onoruri de guvernatorul rus al Dobrogei. În după-amiaza aceleiași zile au sosit în portul Tulcea și vasele „Arpod Foscolo” și „România”, precum și 16 șleपुरi ce transportau trupe ale

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*, p. 73.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Romulus Seișanu, *Dobrogea, Gurile Dunării și Insula Șerpilor. Schiță monografică. Studii și Documente*, București, Editura Ziarului „Universul”, 1928, p. 189.

³¹ Dumitru-Valentin Pătrașcu, *Dobrogea. Evoluția administrativă...*, p. 73.

³² *Ibidem*.

Regimentului 7 Infanterie, trei baterii de artilerie și două escadroane de cavalerie.³³

Ceremonia intrării trupelor române în Tulcea s-a desfășurat începând cu ora 15⁰⁰ a zilei de 14 noiembrie 1878. În fruntea trupelor s-a aflat generalul Gheorghe Anghelescu, însoțit de Statul Major, coloana fiind compusă din: Regimentul 7 Infanterie, comandat de către colonelul Grigore Cantilli, batalioanele comandate de către maiorii Pega și Jipa, trei baterii de artilerie și un escadron de roșiori. Comandantul trupelor române, generalul Gheorghe Anghelescu, a fost primit cu pâine și sare de Costache Boambă, cel mai în vârstă dintre fruntașii comunității românești din Tulcea.³⁴

Inițial, Divizia Activă a avut comandamentul la Tulcea, însă odată cu adoptarea Înalțului Decret nr. 373 din 22 februarie 1879, prin care era înființată Divizia Activă „Dobrogea”, unitate aflată tot sub comanda generalului Gheorghe Anghelescu, comandamentul acesteia avea să fie mutat la Constanța.

În perioada 25 ianuarie - 1 august 1882, generalul Gheorghe Anghelescu a fost ministru de Război în guvernul liberal condus de către Ion C. Brătianu, preluând portofoliul chiar de la primul-ministru, care fusese *ad-interim* la Ministerul de Război.³⁵

Ulterior, între 1882 și 1885, generalul a fost senator liberal în parlamentul României. Concomitent cu activitatea sa parlamentară, începând cu 1883, generalul Gheorghe Anghelescu a fost numit comandant al Corpului I Armată. Activitatea sa de militar avea să se încheie în 1894, ca urmare a punerii sale în indisponibilitate, la vârsta de 55 de ani.³⁶

Generalul Gheorghe Anghelescu a fost căsătorit cu Elena Părăianu, descendentă a unei ilustre familii boierești din județul Gorj, familie care l-a dat pe primul președinte al Consiliului Județean Gorj, Zamfir Părăianu, și din rândurile căreia avea să se remarce căpitanul și poetul Emanoil Părăianu³⁷, cel care a donat în 1916, prin testament, Ministerului de Război, casa sa situată în centrul orașului Târgu-Jiu, clădire care adăpostește astăzi Cercul Militar Județean Gorj.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi până în zilele noastre*, București, Editura Machiavelli, 1999, p. 58.

³⁶ Dimitrie R. Rosetti, *op. cit.*, p. 11.

³⁷ Daniela-Liliana Pătrașcu, *100 de ani de la trecerea în neființă a poetului Emanoil Părăianu (1860-1916)*, în „Litua. Studii și cercetări”, nr. XVIII, Târgu-Jiu, 2016, pp. 501-514.

Pentru calitățile de comandant de care a dat dovadă în timpul Războiului de Independență a României, generalul Gheorghe Anghelescu a fost decorat cu: Ordinul „Steaua României”, în grad de Comandor, medalia „Virtutea Militară”, în aur, medalia „Trecerea Dunării”, medalia „Apărătorii Independenței”, Ordinul rus „Sf. Vladimir”, clasa a IV-a, și ordinul rus „Sfânta Ana”³⁸.

Generalul Gheorghe Anghelescu a scris lucrarea memorialistică intitulată *Amintiri din viață. Memorii*, lucrare ce se referă, în mare parte, la participarea sa pe fronturile Războiului de Independență a României.

Și-a petrecut ultima parte a vieții în orașul Târgu-Jiu, unde locuia împreună cu soția sa, Elena, într-o casă situată pe strada Unirii, la numărul 140, fapt ce reiese din actul de deces eliberat la 3 aprilie 1915 și semnat de primarul orașului Târgu-Jiu, Constantin Bălănescu.³⁹

Din cuprinsul actului de deces reiese faptul că „în ziua întâi ale prezentei luni, la ceasurile nouă după amiază a încetat din viață la casa din strada Unirea, nr. 140, domnul General Gheorghe I. Anghelescu, în vârstă de șaptezeci și șase, de profesiune funcționar, născut în comuna București, Județul Ilfov, căsătorit cu doamna Elena Anghelescu, născută Părăianu, domiciliat în comuna București, strada Sculpturii, nr. 28, fiu al decedaților Ion Anghelescu și Elena”.⁴⁰

După deces, trupul generalului a fost transportat la București, fiind înhumat în cimitirul Bellu ortodox, la mormântul generalului Gheorghe Anghelescu fiind amplasat ulterior un bust realizat de sculptorul Frederic Storck.⁴¹

Este demn de menționat faptul că fratele generalului Gheorghe Anghelescu, Alexandru Anghelescu, absolvent al Școlii Militare de Ofițeri din București în 1856⁴², a participat la mișcarea antidinastică din 1870, cunoscută sub denumirea de „Republica de la Ploiești”, motiv pentru care avea să fie judecat și, în cele din urmă, achitat de către Tribunalul din Târgoviște⁴³.

Avansat la gradul de colonel la 1 ianuarie 1871⁴⁴, Alexandru Anghelescu avea să fie numit la 1 iulie 1877⁴⁵ la comanda Diviziei a 2-a

³⁸ Constantin Ispas, *op. cit.*, p. 53.

³⁹ S.J.A.N. Gorj, Registrul Stării Civile pentru morți al orașului Târgu-Jiu pe anul 1915, f. 49r

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Vezi Paul Filip, *Bellu, Panteon Național*, ediția a II-a, București, 2001.

⁴² Constantin Ispas, *op. cit.*, p. 45.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 46.

Infanterie, ulterior, la 20 iulie 1877, preluând comanda Diviziei a 4-a Infanterie, mare unitate care a participat la luptele pentru cucerirea Plevnei. Astfel, la 30 august 1877, trupele comandate de către colonelul Alexandru Anghelescu au atacat cu un eroism de nedescris reduta „Grivița 1”, pe care au cucerit-o după patru atacuri succesive.⁴⁶

Ca urmare a eșecului atacului dat în cursul zilei de 7 octombrie 1877 asupra redutei „Grivița 2”, colonelul Alexandru Anghelescu este înlocuit la comanda Diviziei a 4-a Infanterie cu generalul D. Racoviță și numit, la 14 octombrie 1877, în funcția de comandant al artileriei Armatei de Observație din zona Calafat.⁴⁷

După încheierea Războiului de Independență, Alexandru Anghelescu a fost avansat la gradul de general de divizie, în perioada 21 februarie 1886 - 5 noiembrie 1887 girând funcția de ministru de Război, după care a fost numit comandant al Corpului 3 Armată, poziție pe care a ocupat-o până la 8 februarie 1888.

Prin Înaltul Decret Regal nr. 3793 din 21 decembrie 1888, generalului de divizie Alexandru Anghelescu i s-a retras gradul și a fost șters din controalele armatei, iar instanța judecătorească l-a condamnat, în data de 7 decembrie 1888, la 3 luni de închisoare corecțională.

În concluzie, generalul de divizie Gheorghe Anghelescu, alături de fratele său, Alexandru Anghelescu, au fost comandanți ai Armatei Române în perioada Războiului de Independență, având o contribuție importantă la victoriile militare ale trupelor române în luptele de la Plevna, Vidin, Belogradcic, Smârdan, Grivița I și II, generalul Gheorghe Anghelescu fiind primul comandant al Diviziei Active, unitate a Armatei Române înființată în vara 1878, ce avea să fie prima forță armată românească ce a intrat în Dobrogea la 14 noiembrie 1878.

ANEXĂ

Certificatul de deces eliberat de Primăria orașului Târgu-Jiu, la 3 aprilie 1915, ca urmare a încetării din viață a generalului Gheorghe Anghelescu (1839 - 1915).

"No. 94

Act de moarte din anul una mie nouă sute cincisprezece, luna aprilie, ziua trei, orele unsprezece înainte de amiază.

⁴⁶ Ibidem, p. 47.

⁴⁷ Ibidem, p. 47.

În ziua întâi ale prezentei luni, la ceasurile nouă după amiază a încetat din viață la casa din strada Unirea, no. 140, Dnul General Gheorghe I. Anghelescu, în vârstă de șaptezeci și șase, de profesiune funcționar, născut în comuna București, strada Sculpturii, no. 28, fiu al decedaților Ion Anghelescu și Elena.

Moartea a fost verificată de Dnul Medic M. Ciuceanu, care a laborat certificatul cu no. 62 de la întâi aprilie curent.

Această declarațiune ne-a fost făcută de următorii martori: Dnul Ștefan Dobrițescu, de ani cincizeci și șase, de profesiune funcționar, domiciliat în comuna Târgu-Jiu, strada Mircea Basarab, no. 18, și Dnul Petre I. Hobeanu, de ani patruzeci și patru, de profesiune funcționar, domiciliat în comuna Târgu-Jiu, strada Victoriei, no. 18, care, după ce le-am citit acest act, l-au subscris împreună cu noi, C. Bălănescu, primar și ofițer de stare civilă al comunei Târgu-Jiu.

Martori Ștefan Dobrițescu

P. I. Hobeanu

Ofițer al Stării Civile, C. Bălănescu"

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Gorj, Registrul Stării Civile pentru morți al orașului Târgu-Jiu pe anul 1915, f. 49r.

Fig. 1- Generalul Gheorghe Anghelescu
(1839 - 1915)

Fig. 2 -Bustul generalului Gheorghe
Anghelescu amplasat în cimitirul Bellu"

" Apud Paul Filip, *Bellu Panteon Național*, ediția a II-a, București, 2001.

Fig. 3 - Intrarea triumfală a armatei române în București pe Podul Mogoșoaiei, care, de la acea dată, 8 octombrie 1878, s-a numit Calea Victoriei.

Fig. 4 - Intrarea triumfală a armatei române în Dobrogea (14 noiembrie 1878)

GENERAL GHEORGHE ANGHELESCU. 140 YEARS SINCE THE ENTRY OF THE ACTIVE DIVISION IN DOBRUJA

Abstract

A graduate of the Military School from Bucharest, Gheorghe Anghelescu, from Gorj county, passed through all steps of a military career until he became a General and he was also the Minister of War for a short time. He proved his military capacity during the siege of Plevna, in the Russian-Romanian-Turkish War of 1877-1878 (the Romanian War of Independence, in Romanian historiography), as he acted bravely when he was commander of the 3rd Romanian Infantry Division. Shortly afterwards, as commander of the 4th Romanian Infantry Division, he encircled and besieged the stronghold of Vidin.

After the Romanian War of Independence, Gheorghe Anghelescu became the commander of the Active Division which, on October 8, 1878, was part of the Romanian Army triumphant march in Bucharest. Later, the Active Division was deployed at the town of Brăila, from where, on November 14, 1878, crossed Danube in Dobruja and reached the town of Tulcea, in the presence of the Romanian Army commander-in-chief, Carol I (Charles I) of Hohenzollern-Sigmaringen.

Keywords: Plevna, the Romanian War of Independence, Dobruja, the Active Division, Tulcea.

„KHEDIVIAL LINE” ȘI PORTUL CONSTANȚA ÎN 1927

Povestea de față își are originile în anul 1927. Fără să fie vreo epopee întâlnită până acum în studiile ce descriu istoria celui mai mare port românesc de la Marea Neagră, Constanța, aventura societății de navigație „Khedivial Line” se înscrie în peisajul constănțean interbelic. Din câte se pare, numele original al companiei nu se cunoaște, dar se consideră că a fost fondată în anul 1858. O urmașă a primei societăți a fost înființată în 1898, pentru a satisface interesele autorităților egiptene, arborând pavilionul britanic. Flota acestei companii opera servicii de transport de pasageri și mărfuri între porturile Alexandria, Constantinopol, extinzându-și rețeaua în tot Levantul și oferea posibilitatea unor legături frecvente între porturile Marsilia, Malta, Pireu și cele din Cipru, Suez și Marea Roșie. „Khedivial Line” era, după Marele Război, o societate constant utilizată și pentru expedierea rapidă a corespondenței.¹

Pe fondul unei politici intervenționiste a autorităților bucureștene asupra economiei României, corelată cu intrarea a 1.186 nave în portul Constanța pe parcursul anului 1926 (dintre care 278, adică 22,44% erau sub pavilion românesc)², un an mai târziu, în cercurile decizionale constănțene se vorbea despre necesitatea unei reale modernizări a Serviciului Maritim Român (S.M.R.), luându-se în calcul achiziționarea de către statul român a unor noi „pachebote”³. Societatea „Watson & Youell” propunea Ministerului Comunicațiilor, în anul 1927, să i se ofere dreptul de a monopoliza alimentarea cu combustibil a navelor ce acostau în portul Constanța. Compania solicita și dreptul de a folosi anumite dane, de a construi cisterne și de a utiliza o parte din instalațiile portului, în schimbul alimentării bastimentelor S.M.R. și pe cele ale marinei militare române.

* Dr., Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

¹ A se vedea o scurtă istorie a companiei „Khedivial Line” la adresele <https://goo.gl/HtuzEw> și <https://goo.gl/wsSxUu>, accesate pe 13 mai 2017.

² Direcțiunea Generală a Porturilor și Căilor de Comunicație pe Apă. S.P.M., *Darea de seamă asupra activității S.P.M. pe exercițiul financiar 1926–1927, 1928*, tabel nr. 10.

³ „Gazeta Bursei și a Marinei”, Constanța, an II, nr. 8, 15 mai 1927, p. 3-14.

Autoritățile române nu au acceptat cerințele solicitate de către „Watson & Youell”.⁴

Constanța devenea, după Primul Război Mondial, principalul port al României Mari. Spre exemplu, importurile s-au ridicat, în 1926 la 234.128 tone, pentru ca peste un an să se producă un regres, înregistrându-se doar 168.211 tone de produse importate de statul român prin intermediul portului Constanța. La capitolul exporturi se consemnează un fenomen invers. Ieșirile de mărfuri prin acest port au fost de 1.631.485 tone în anul 1926, pentru ca peste un an să ajungă la 1.861.092 de tone.⁵ Peste trei sferturi din exporturile românești, în anul 1927, prin portul românesc de pe litoralul vest pontic erau reprezentate de produsele petrolifere (1.441.239 tone - 75,50% din total), fiind urmate de cereale (349.426 tone - 18,79%) și cherestea (47.688 tone - 2,57%).⁶ Produsele de fierărie dominau capitolul importuri prin Constanța în anul 1927, cu 60.556 tone, la o distanță mare de mașini-unelte (21.587 tone) și cărbuni de piatră (19.658 tone).⁷ Toate aceste operațiuni comerciale necesitau o infrastructură adecvată, precum și case comerciale și de navigație, bine conectate la realitățile comerciale internaționale.

Pe acest fundal, societatea de navigație „Khedivial Line” solicita Ministerului Comunicațiilor de la București, prin intermediul Legației Angliei din capitala României, anumite facilități în interiorul bazinului portului Constanța „înainte de a obține libera practică”⁸. Autoritățile portuare constănțene respingeau orice favor solicitat de compania „Khedivial Line”, invocând faptul că portul Constanța dispunea de un bazin foarte mic, în interiorul căruia vasele nu puteau sta numai în ancoră fără legătură la mal sau la geamanduri. Așadar, oferirea unor asemenea derogări putea conduce la accidente între

⁴ Arhivele Naționale ale României, fond Căpitănia Portului Constanța, dos. 11/1927, f. 6-8.

⁵ *Direcțiunea Generală a Porturilor și Căilor de Comunicație pe Apă, 1926-1927, 1928.*

⁶ Mariana Cojoc, *Constanța – port internațional. Comerțul exterior al României prin portul Constanța (1878-1939)*, Cartea Universitară, București, 2006, p. 232.

⁷ *Ibidem*, p. 237.

⁸ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe ale României (în continuare, AMAE), fond Problema 68 (Societăți de navigație fluvială, maritimă, aeriană: române și străine), vol. 9 (referitor la Brazilia, Cehoslovacia, Danemarca, Egipt, Elveția; Societăți de Navigație; Reclamații), nepaginat.

nave sau la lovirea acestora de cheuri și ar fi împiedicat manevrele de acostare a unor bastimente maritime la danele cheurilor.⁹

În cazul în care se ofereau anumite facilități societății „Khedivial”, companiile „Fraissinet”, „Lloydul Triestin” și „Sitmar”, cu o activitate mai îndelungată în portul de pe litoralul vestic al Mării Negre, ar fi solicitat un tratament similar, aspect care, dacă i s-ar fi dat curs, ar fi dus la crearea unui haos în interiorul bazinului portului Constanța. Vasele S.M.R. nu beneficiau în portul Alexandria, sediul operațiunilor companiei dornice de privilegii la Constanța, de favorurile solicitate autorităților portuare constănțene de compania „Khedivial”.¹⁰

După tergiversări și analize ce s-au întins până în martie 1928, Căpitănia portului Constanța realiza un raport cu privire la cererea societății „Khedivial Line” de a li se permite navelor sale ancorarea imediată în bazinul interior și de a aștepta acolo vizita sanitară, în loc de a staționa la ancoră în bazinul exterior al portului, așa cum erau prevederile legale în vigoare la acea dată.¹¹

În raportul Căpităniei Portului Constanța - dincolo de argumentarea deciziei de a nu da curs ambarcațiunilor companiei „Khedivial” de a ancora în portul vechi, în dreptul danei 20, înainte de a primi libera practică - sunt evocate și câteva din realitățile curente ale navigației din perimetrul Constanței. Așteptarea la ancoră în apropierea danei 20 putea conduce la adevărate tragedii. Vânturile predominante la nord-est ofereau premisele deplasării navelor staționate la ancoră până la cheu înainte de obținerea dreptului de liberă practică, „cum de altfel s’a și întâmplat în trecut”.¹² Iar, în aceste condiții, Serviciul Sanitar nu mai admitea derogări de la regulament.

Ancorarea unui vas la o distanță mai mare de dana 20 producea neplăceri ambarcațiunilor care operau vis-à-vis, în dreptul danei 16 sau de la silozuri. Așadar, lărgimea de 337 m a bazinului interior al portului Constanța în dreptul danei 16 nu oferea cadrul necesar unor operațiuni confortabile pentru cargourile maritime sosite. De asemenea, activitatea societăților de navigație „Fraissinet” și „Fabre Linie”, care primeau dreptul de acostare la dana 16, era perturbată de

⁹ *Ibidem*, f. urm.

¹⁰ *Ibidem*, f. urm.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Raportul Căpităniei portului Constanța nr. 249/928, înregistrat la Direcția Generală a Porturilor la nr. 1632/928, în AMAE, fond Problema 68, vol. 9, nepaginat.

bararea drumului vaselor spre cheul silozurilor în cazul oferirii unor facilități companiei „Khedivial Line”.

După cum s-a putut observa, cu toate investițiile realizate în decursul a jumătate de veac pentru modernizarea infrastructurii, portul Constanța avea încă destule neajunsuri. Iar aceasta reprezintă doar evocarea unui sumar episod din istoria navigației pe litoralul vest pontic. Dincolo de aceste neajunsuri, dezvoltarea portului Constanța a făcut din acesta „cel mai însemnat port al României la Marea Neagră¹³”, prin care au fost susținute schimburile internaționale ale țării pe cale maritimă, cu preponderență în perioada interbelică. Constanța a reprezentat unul din principalele porturi din bazinul pontic, dovadă pentru cele afirmate fiind chiar numeroasele companii internaționale de navigație care au acționat în portul de pe litoralul vestic al Mării Negre. Dar, cu toate acestea, Constanța a rămas un port de factură medie și importanță regională, neatingând anvergura și rolul economic pe care îl jucau în epocă mult mai celebrele Rotterdam, Anvers, Liverpool și Marsilia.

Anexa 1: Adresa Direcției Generale a Porturilor și Căilor de Comunicație pe Apă, înaintată Ministrului Comunicațiilor, privitoare la solicitarea companiei de navigație Khedivial Line¹⁴

”România

Ministerul Comunicațiilor

Direcțiunea Generală a Porturilor și Căilor de Comunicație pe Apă

No. 6828 din 29 nov. 1927

Domnule Ministru,

Referindu-ne la adresa Dv. No. 49442/927, motivată de scrisoarea Legațiunii Angliei, cu privire la cererea Societății de Navigație Khedivial Line, avem onoarea a vă face cunoscut că nu s’ar putea admite ancorarea vaselor susnumitei Societăți în basinul interior al portului Constanța, înainte de a obține libera practică.

În afară de aceasta portul Constanța fiind mic, ori unde, în basinul său, vasele nu pot sta numai în ancoră fără legătură la mal sau la geamanduri, pentru că s’ar lovi între ele sau s’ar lovi de cheuri, pe lângă că ar duce împiedicarea vaselor ce ar manevra pentru acostarea la danele cheurilor.

¹³ M. Cojoc, *op. cit.*, p. 438-439.

¹⁴ AMAE, fond Problema 68, vol. 9, nepaginat.

În aceeași situațiune se găsesc și vasele Companiei Fraissinet, Lloydul Triestin și Sitmar, care intrând și ele în basinul interior al portului Constanța pentru debarcarea pasagerilor, ar putea solicita de asemenea favoarea de a aștepta la ancoră darea liberei practici și dacă s'ar crea un precedent pentru vasele Societății Khedivial Linie, dificultățile la manevră în basinul interior ar spori.

D-Sale Domnului Ministru al Afacerilor Străine."

Anexa 2 : Rezoluția Direcției Generale a Porturilor și Căilor de Comunicație pe Apă, cu privire la solicitarea companiei de navigație „Khedivial Line”¹⁵

"România

Ministerul Comunicațiilor

Direcțiunea Generală a Porturilor și Căilor de Comunicație pe Apă

No. 1598 din 8 martie 1928

Domnule Ministru,

Ca urmare la adresa noastră No. 6828 din 29 Noiembrie 1927, avem onoarea a vă înainta aici alăturat în copie raportul Căpităniei portului Constanța, relativ la cererea Societății Khedivial de a se permite vaselor sale ca imediat la sosirea lor în portul Constanța, să ancoreze în basinul interior al portului și să aștepte acolo vizita sanitară, în loc de a aștepta la ancoră în basinul exterior.

Totodată anexăm și un plan al portului Constanța în care se arată situațiunea danei 20 la care vasele Societății Khedivial acostează în acest port.

Director General

[indescifrabil]

Șeful Serviciului

[indescifrabil]

D-Sale.

Domnului Ministru al Afacerilor Străine"

Anexa 3 : Raportul Căpităniei portului Constanța, cu privire la navigația în incinta bazinului docurile Constanța¹⁶

¹⁵ Ibidem.

"Copie după raportul Căpitaniei portului Constanța No. 249/928 înreg. la Direcția G-lă a Porturilor sub. No. 1632/928.

Domnule Director General,

La ordinul Dv. No. 869/928 din 10 Februarie, am onoarea a răspunde că cererea comandanților de vapoare Soc. Khedivial, de a ancora în portul vechi în dreptul danei 20, înainte de a primi libera practică, nu se poate admite pentru următoarele motive:

1) Dacă vasul ar staționa la ancoră, în imediata apropiere a cheului în dreptul danei 20, vânturile predominante la Nord-Est îl vor lipi de cheu înainte de libera practică, cum de altfel s'a și întâmplat, fapt pe care sub nici un motiv Serviciul Sanitar nu poate să-l admită.

2) Dacă vasul ar staționa la ancoră mai departe de cheu în dreptul danei 20, ar împiedica manevra vaselor care acostează sau pleacă dela dana silozurilor sau dela dana 16, lărgimea portului în dreptul danei 20 și danei 16 fiind numai de 337 m.

3) Dacă s'ar acorda vaselor Soc. Khedivial favoarea ca în așteptarea vizitei sanitare să stea la ancoră în basinel interior în dreptul danei 20, la care urmează să acosteze după efectuarea acestei vizite, nu s'ar putea refuza această favoare vaselor Soc. Fraissinet, precum și celor a Soc. Fabre Linie, care au ca dană de acostare dana 16, vis-a-vis de dana 20, ceea ce ar provoca complecta barare a drumului vaselor spre cheul silozurilor.

Favoarea deosebită pe care vasele Soc. Khedivial o cer în portul nostru, nu o au în celelalte porturi pe care le ating și nici vasele Serviciului Maritim Român nu au o au în portul Alexandria.

*Căpitanul Portului Constanța
Căpitan Comandor (ss) Popescu"*

"KHEDIVIAL LINE" AND CONSTANȚA HARBOUR IN 1927

Abstract

The annexation of the trans-Danubian province of Dobruja to Romania in 1878 brought a different and bigger problem to the commercial circles from Brăila and Galați, more visible in the interwar period. The paper presents the development of the "Khedivial Line"

¹⁶ Ibidem.

society in Constanța during the first half of twentieth century. The original name of the company is unknown but it is thought that it was founded in 1858. The "Khedivial Mail Steamship & Graving Dock Co." was formed in 1898 to operate ships and docks owned by various departments of the Egyptian Government, but little is known of the early years of the company or its ships. The new fleet was registered under the British flag and operated passenger and cargo services between Alexandria, Constantinople and Syrian ports and between Suez and Red Sea ports. Later services were extended to Piraeus, Malta, Marseille and Cyprus. P & O Line took control of the company between 1919 and 1924. In 1936 the company was re-formed in Alexandria as "Pharaonic Mail Line" and in 1941 was changed to "Khedivial Mail Line".

Keywords: Constanța, navigation, trade, privileges, infrastructure.

SOCIETATEA ORTODOXĂ NAȚIONALĂ A FEMEILOR ROMÂNE ȘI INIȚIATIVELE EI PONTICE

I. Introducere: geneza, caracteristicile și obiectivele Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române

Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române (SONFR) a fost întemeiată în 1910, la București, din inițiativa unor femei educate și active, precum Zoe Gr. Râmniceanu, Alexandrina Gr. Cantacuzino, Maria Glogoveanu, Elena Odobescu, Sultana Miculescu, Irina Butculescu, Anastasia Filipescu, Esmeralda Manu, Elena Seulescu, Zoe Mandrea, Elisabeta Manu, Zoe Rosetti Bălănescu, Maria Timuș, Eleonora Stratilescu.¹

Multe membre ale SONFR au rămas în istoria mișcării feministe prin diverse inițiative inovatoare în domeniul educației, legislației, literaturii și, desigur, în asistența socială și cultural-religioasă a copiilor, a populației sărace. Alexandrina Gr. Cantacuzino a fost o lideră reprezentativă a mișcării feministe interbelice românești, afirmată pe plan național și internațional, prin calități intelectuale, religiozitate, putere de muncă. Ea s-a născut la 20 septembrie 1876, în comuna Ciocănești, județul Ilfov, într-o familie boierească, tatăl său fiind Theodor Pallady, ofițer de carieră, iar mama sa, Alexandrina Krețulescu. Rămasă orfană de mamă, a fost crescută și educată de o mătușă din familia Ghica, în Franța, unde a arătat interes pentru limbi străine, retorică, istorie și economie. În 1899 Alexandrina Pallady s-a căsătorit cu politicianul conservator Grigore G. Cantacuzino și au avut trei fii.

Alexandrina Cantacuzino a susținut, chiar și din fonduri proprii², mișcarea de emancipare a femeii române, iar prin numeroasele articole, discursuri și comunicări publicate în limba română sau franceză, și-a făcut cunoscute convingerile feministe. Alexandrina

*Consilier superior, Arhivele Naționale ale României

¹ Arhivele Naționale ale României, fond Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române, A. Comitetul Central, dos. 4/1910–1918, f. 65–66 (în continuare, ANR, fond SONFR).

² Elena Bogdan, *Feminismul*, Tipografia Huniadi, Timișoara, 1926, p. 73-74.

Cantacuzino³ a întemeiat și a condus diverse asociații contemporane, care militau pentru îmbunătățirea situației femeii române, precum SONFR (1918-1944), Consiliul Național al Femeilor Române, Asociația „Casa Femeii”, Societatea „Solidaritatea”, Societatea „Țesătoarea”, „Uniunea Intelectuală Română”, „Mica Înțelegere Feminină”. Prin călătoriile sale în Franța, Egipt, India, Grecia, Bulgaria, Maroc, Turcia, Ierusalim, America, ea a răspândit ideile feminismul românesc.

Scopul SONFR, evidențiat în statutul său, era să dezvolte „cultura și educațiunea copiilor români, din punct de vedere religios și național, așa precum cere interesul patriotic”⁴. A fost o asociație filantropică având importante obiective educative, culturale, religioase, care a strâns fonduri pentru construirea și întreținerea de diverse instituții de învățământ, biserici, cămine, cantine, pentru ajutorarea copiilor săraci și a celor mobilizați, a femeilor paupere.

Ideologia asociației avea la bază o profundă convingere religioasă ortodoxă, semnul SONFR fiind crucea cu panglică tricoloră, președinți de onoare erau mitropoliții, iar membrii puteau fi aleși numai dintre persoanele de religie ortodoxă. SONFR a fost sprijinită constant de clerul ortodox, acest aport fiind demonstrat de prezența și cuvântările mitropoliților și ale patriarhului României la adunările generale și congresele societății. Pe de altă parte, asociația a promovat o activitate de propagandă ortodoxă: a introdus ora de reculegere în toate școlile ei și a organizat concursul de religie, o dată pe an, în cursul lunii februarie; de asemenea, comitetele filialelor și parohiilor au desfășurat serbarea *Duminica Ortodoxiei* în fiecare an (se țineau predici, cuvântări, erau depuse flori la mormintele eroilor).⁵ Totodată, SONFR a susținut, prin toate mijloacele, construirea și refacerea bisericilor, inclusiv a catedralei de la Sulina (și la congresul asociației din 1933 s-a ridicat problema terminării acestei catedrale).

SONFR era o asociație formată din organe de conducere și administrație generale (Comitetul Central, Adunarea Generală și Congresul societății) și organe de administrație locale (comitete parohiale și comitete filiale). La început au fost create filiale, adică organizații subordonate pe lângă bisericile din București, apoi în orașe și sate din Muntenia și Moldova, treptat în toată țara. În 1943 societatea reușise să întemeieze 43 de filiale la: Arad, Arsache-Vlașca, Bacău, Bârlad, Bălți, Beiuș, Blaj, Botoșani, Brașov, Brașov, Buzău,

³ Alexandrina Gr. Cantacuzino, *Cincisprezece ani de muncă socială și culturală. Discursuri, conferințe, articole, scrisori*, Tipografia Românească, București, 1928.

⁴ „Monitorul Oficial”, 17 februarie 1911, p. 10652-10653.

⁵ ANR, fond SONFR, dos. 138/1935, f. 54-57.

Câmpulung, Câmpeni Turda, Chișinău, Craiova, Curtea de Argeș, Târnăveni (fost Diceosânmartin), Dorohoi, Dumbrăveni, Fundulea, Galați, Găujani Vlașca, Giurgiu, Huși, Ismail, Mehadia, Orșova, Piatra Neamț, Ploești, Roman, Sebeș Alba, Sibiu, Slatina, Sulina, Târgoviște, Tecuci, Tg. Ocna, Turnu Severin, Tighina, Turda, Vaslui, Bălănoaia-Vlașca, Odessa.⁶

Mișcarea feministă din Dobrogea este foarte puțin cunoscută și cercetată, totuși, analizând documentele din arhive, descoperim acte din anii interbelici care evidențiază că SONFR a înființat filiale la Constanța și Sulina.⁷ Frunțile dobrogene ale asociației sunt, de asemenea, foarte puțin cunoscute și regăsite în istoriografia română, doar actele păstrate în arhive le amintesc pe: Maria Istrati, Maria căpitan Ștefan, Elena Alexandrescu, Angela Grossu din Constanța, respectiv Lucreția c-dor Herter, Lelia Jijie, Zetta c-dor Păunescu, d-na ing. Burghel și Lucia Vlădescu din Sulina.

SONFR a fost o societate caritabilă, deci și fondurile filialelor pontice erau obținute din vânzări de lucrări ale elevilor: covoare, confecții, contribuții ale membrilor: cotizații, ceaiuri dansante, loterii, donații, iar cheltuielile constau în materiale pentru confecții, plata maestrilor, întreținere, ajutoare, diverse – *vezi Anexa 1*.⁸

Acest studiu are la bază documentele fondului SONFR păstrate la Arhivele Naționale ale României, în special dosarul 847, creat direct de filiala Constanța, și dosarele 1128-1135 ale filialei Sulina. Desigur, informații despre aceste filiale se mai găsesc și în celelalte dosare ale fondului SONFR. Aceste dosare conțin scrisori, telegrame, procese-verbale, dări de seamă, rapoarte, adrese, fotografii.

II. Din istoria SONFR în zonele pontice

Chiar din primii ani după întemeierea SONFR la București, în alte diferite orașe ale României (Târgoviște - 1910, Roșiori de Vede, Târgu-Ocna - 1911, Prahova, Călărași, Botoșani - 1913, Slatina - 1913/1914, Vaslui - 1914, Craiova - 1916)⁹, elitele feminine locale au făcut eforturi în vederea organizării unor filiale. Nu avem informații precise cu privire la data înființării filialei din Constanța. Documentele atestă existența unor femei-lider pontice - de exemplu, la congresul SONFR din 1915 este menționată participarea Elenei Vasiliu, reprezentanta

⁶ *Ibidem*, dos. 251, f. 7, 8.

⁷ *Ibidem*, dos. 52, f. 1.

⁸ *Ibidem*, dos. 1129, f. 14.

⁹ *Ibidem*, dos. 53, f. 1-120, manuscris.

Constanței, care a vorbit despre educația copiilor¹⁰. De asemenea, din perioada Primului Război Mondial s-a păstrat un tabel cu filialele societății, printre care este menționată și cea din Constanța, condusă de Ecaterina Mumuianu și Maria Istrati.¹¹ Președinta activă a filialei Constanța, Maria Istrati, a încercat în 1916, fără succes, să înființeze o școală de copii cu local propriu.¹² S-au păstrat mai multe documente din 1919, care prezintă o filială activă a societății la Constanța, de exemplu, o delegație prin care Alexandrina Cantacuzino o însărcina pe doamna Popescu să formeze comitetul filialei Constanța cu episcopul ca vicepreședinte.¹³ Tot în 1919 ea trimitea mai multe adrese către președinta filialei Constanța, doamna Istrati, prin care, solicitându-i informații cu privire la situația financiară a filialei în anii 1916-1919, cerea să deschidă o grădiniță de copii și cursuri pentru adulți, urmând să trimită cărțile necesare, și își exprima nemulțumirea față de tăcerea prelungită a filialei.¹⁴

Așadar, documentele arhivistice atestă activități ale filialei Constanța încă din anii 1915-1919, dar și existența a diferite probleme în asigurarea continuității funcționării asociației. La sfârșitul anilor '20 sunt semnalate noi intenții cu privire la înființarea unei filiale în orașul Constanța. Astfel, într-o adresă către Alexandrina Cantacuzino, din 15 martie 1929, directorul cancelariei episcopiei Constanța scria că a promis în 1927-1928 să înființeze o filială și că episcopul Constanței, Gherontie, cerea un statut al SONFR. La 18 martie Alexandrina Cantacuzino răspundea cu mulțumiri, trimitea statutul și un regulament. Din procesul-verbal, încheiat la ședința asociației din 10 mai 1929, aflăm că s-a înființat filiala SONFR la Constanța, cu sediul în Bulevardul Principesa Ileana nr. 4, la cancelaria episcopului eparhiei Constanța. S-a ales și primul comitet al filialei: D.D. Gherontie, episcopul Constanței - președinte de onoare, Maria căpitan I. Ștefan - președintă activă, Elena Alexandrescu - vicepreședintă, A. Șerbănescu - casieră, Angela Grossu - secretară, 4 membre, 2 cenzori¹⁵ – *vezi Anexa 2*.

În arhive, în cadrul unicului dosar specific filialei SONFR de la Constanța care s-a păstrat, nu mai sunt consemnate și alte informații cu privire la activitatea acestei subdiviziuni. Din alte dosare ale

¹⁰ *Ibidem*, dos. 14, f. 10, manuscris.

¹¹ *Ibidem*, dos. 556, f. 15.

¹² *Ibidem*, dos. 18, f. 230, manuscris.

¹³ *Ibidem*, dos. 847, f. 4-5, manuscris.

¹⁴ *Ibidem*, f. 1-2, manuscris.

¹⁵ *Ibidem*, f. 7, 9, 10, manuscris.

fondului SONFR mai aflăm că membrele filialei au reușit să organizeze participarea la concursul și expoziția de scoarțe românești din aprilie 1931, alături de 22 de școli și ateliere de industrie casnică, de meserii, societăți, maestre și maici din Arad, București, Călărași, Chișinău, Craiova, Târgoviște, Ploiești și Gorj, care au expus 83 de scoarțe românești.¹⁶ De asemenea, filiala Constanța, prin delegatul său, diaconul Drăgulescu, a participat la adunarea generală a SONFR din 6 iunie 1936, iar de la filiala Sulina au fost delegate doamnele Teodorescu și Păunescu.¹⁷ Deci, conform documentelor arhivistice, filiala Constanța a continuat să funcționeze în anii '30, cu inițiative educative și culturale.

În anii interbelici SONFR a fost interesată de promovarea spiritului asociației, de dezvoltarea educației copiilor și în zona Dobrogei. Astfel, la Carmen Sylva, SONFR a deschis o grădiniță, unde asigura educație și ajutor medical și material unor copii săraci sau bolnavi - *vezi Anexa 3*.¹⁸ SONFR a mai organizat două colonii de vară pentru copile debile la Carmen Sylva și la Piatra Neamț.¹⁹

Filiala Sulina a SONFR s-a înființat la 25 mai 1927 - *vezi Anexa 4*. Primul comitet al filialei Sulina a avut 24 de membri, la conducere fiind alese: Lucreția Herter - președintă, Lelia Jijie, protopopul Dimitrie Sârbu și Victoria Corozel - vicepreședinți, Poly Mihăilescu - casieră.²⁰ Membrele filialei au militat, de la început, pentru întemeierea unei școli de industrie casnică (țesătorie), asemenea școli ale SONFR funcționând, în anii interbelici, la București, Chișinău, Călărași, Ismail. Mai multe surse consemnează eforturile unei feministe dobrogene, Maria Livescu, profesoară la Sulina, care se pare că a contribuit și la înființarea filialei Ismail și care a susținut în scrisori trimise conducerii SONFR necesitatea înființării unei filiale și a unei școli de industrie casnică la Sulina.

Filiala Sulina s-a confruntat cu numeroase probleme financiare, președinta ei, Lucreția Herter, cerea autorizație pentru organizarea unui ceai dansant, cu scopul strângerii de fonduri necesare asociației. De asemenea, era obligată să ceară ajutor pentru școala nou înființată de societate, în condițiile dificile din port (vremea rea, șomajul).²¹

¹⁶ *Ibidem*, dos. 439, f. 25v, 26v, registru, manuscris.

¹⁷ *Ibidem*, dos. 149, f. 1-23.

¹⁸ *Ibidem*, dos. 189, f. 7-9.

¹⁹ *Din istoria Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române*, editor Anemari Monica Negru, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016, p. XXXVII.

²⁰ ANR, fond SONFR, dos. 1128, f. 14, 17, manuscris.

²¹ *Ibidem*, dos. 1129, f. 1, 2, 3, manuscris.

Chiar și în aceste condiții dificile, filiala a perseverat, iar în 1929 școala de meserii a SONFR de la Sulina era apreciată, elevele făceau covoare și din vânzarea lor se întreținea instituția – *vezi Anexa 5*.²² O inspecție a școlii a avut loc la 27 iunie 1932, iar inspectorul general I. Gheață a apreciat educația practică a elevelor, care învățau croitorie, țesutul covoarelor, să confecționeze lenjerie, meserii ce le asigurau existența și independența financiară.²³

Documentele dovedesc că filiala SONFR de la Sulina a funcționat mai constant și eficient, comparativ cu cea de la Constanța, probabil datorită eforturilor membrilor societății și succesului uman și material raportat de atelierul de țesătorie, organizat de asociație în localitate. Acest atelier de țesătorie și produsele realizate de eleve au fost apreciate și au adus venituri societății. Școlile industriale asigurau examene finale la discipline specifice: sericultură, țesut, filatură, tehnologie, cultura dudului și vopsitorie, iar elevele aveau o mai mare siguranță în obținerea unei slujbe după terminarea școlii.

Anii de criză au fost însă grei și membrele filialei au fost creative. Astfel, aflăm dintr-o scrisoare a președintei filialei către Alexandrina Cantacuzino, din 14 martie 1933, că în iarnă nu a reușit să organizeze o serată dansantă pentru a face rost de fonduri, dar a procurat un film de cinematograf.²⁴ Totodată, ea sublinia importanța așezării Sulinei la gurile Dunării, iar elevele școlii de țesătorie - deși puține - lucrau scoarțe frumoase și lenjerie pentru armată.²⁵

În 1935 la conducerea filialei s-au produs schimbări, astfel Lelia c-dor ad. Jijie a fost aleasă președintă, Lucreția Herter plecând din Sulina și demisionând din funcție (în acte apare și în 1937, ca delegată a Comitetului Central la Sulina, deci a rămas membră a SONFR).²⁶

În anul următor, filiala s-a confruntat din nou cu probleme financiare. Cum exista pericolul închiderii școlii (clădirea era în ruină), membrele s-au adresat conducerii SONFR, Primăriei, Prefecturii, Ministrului Instrucțiunii Publice.²⁷ Și Alexandrina Cantacuzino a cerut ministrului de Finanțe scutirea de impozite pentru școala de țesătorie a SONFR de la Sulina, în condițiile în care cele două maestre ale școlii nu mai erau plătite de stat, ci de filială, iar

²² *Ibidem*, f. 6, manuscris.

²³ *Ibidem*, f. 19, manuscris.

²⁴ *Ibidem*, f. 22, manuscris.

²⁵ *Ibidem*, f. 26, manuscris.

²⁶ *Ibidem*, dos. 1130, f. 31, 32.

²⁷ *Ibidem*, f. 8, 11.

conducerea societății acorda ajutor.²⁸ În epocă, filiala Sulina a SONFR era apreciată și recunoscută. Astfel, la 29 iulie 1936 i s-au cerut surori de caritate, de religie ortodoxă, pentru spitalele Comisiei Europene a Dunării din Sulina.²⁹ Comisia Europeană a Dunării a donat bani pentru construirea unei noi clădiri a școlii primare de fete.³⁰

Sub președinția Leliei Jijie, în decembrie 1937 s-au organizat șezători, o serbare școlară cu cântece, jocuri și piese. Lelia Jijie a trimis, la 12 mai 1938, o dare de seamă președintei generale, plângându-se că pentru biserica întemeiată de Regele Carol I la Sulina, în 1910, nu s-au găsit fonduri pentru a fi terminată. De asemenea, la doi ani după evacuarea vechiului local, construirea unui nou sediu al școlii primare de fete nu a fost nici măcar începută, iar elevele făceau cursurile după-amiază la o școală de băieți. S-a închiriat o casă în acest scop, dar era neîncăpătoare, iar ajutoarele promise de diverse autorități nu soseau. Președinta își dădea demisia și propunea pe Zetta Păunescu în locul ei, o învățătoare mai eficientă. Probabil războiul, greutățile cotidiene, plecarea multor cetățeni ai orașului au determinat continue schimbări la conducerea filialei.³¹

Chiar și în acei ani grei, filiala reușește să obțină fonduri. De exemplu, din analiza bilanțului balului SONFR Sulina din 28 ianuarie 1939, aflăm că au fost realizate încasări din donații, vânzări la bufet, sau din vânzări de evantaie, pălării, ghiocei, confecții, din organizarea loteriei „Iepurașul”, licitația „Cutia de sticlă” pentru mănuși, insigne, regina balului, roata norocului ș.a..³² În același timp, asociația se confrunta cu probleme interne. La 18 septembrie 1939 s-a ales noul comitet al filialei, multe din membrele fostului comitet mutându-se din Sulina și dându-și demisiile - *vezi Anexa 6*.

În anii de război, filiala Sulina și-a continuat activitatea. Membrele filialei au adoptat politica SONFR de a susține oficierea cununiei unor cupluri. Astfel, la 28 mai 1940, 430 de perechi din județul Tulcea au fost ajutate și s-au căsătorit (le-au dat verighete, diverse ajutoare materiale).³³ Într-o adresă din 27 ianuarie 1941 a noii președinte, d-na inginer Burghеле, către Alexandrina Cantacuzino, se menționa că filiala Sulina a strâns bani pentru a îmbrăca și pentru a oferi ceai gratuit la 15-16 fete sărace pe timpul iernii. Pentru a mări

²⁸ *Ibidem*, dos. 1132, f. 1, 32, 37, manuscris.

²⁹ *Ibidem*, dos. 1130, f. 3.

³⁰ *Ibidem*, dos. 1132, f. 1-2, manuscris.

³¹ *Ibidem*, f. 36.

³² *Ibidem*, f. 21-22.

³³ *Ibidem*, dos. 1134, f. 7.

fondurile societății, membrele propuneau activarea unui cinematograf.³⁴ Dar erau timpuri dificile (înghețul Dunării, izolarea orașului Sulina), iar în februarie 1942, când mulți cetățeni părăseau orașul în condițiile bombardamentului aerian, erau evacuate bunurile societății (covoare, materiale de lucru, arhiva) pe vase, se închideau școlile și se mutau instituțiile la Tulcea.³⁵

În octombrie 1942 situația se mai îmbunătățise. Astfel, membrele societății au revenit la Sulina, dar președinta filialei era reținută la Tulcea de necesitățile educative ale copiilor săi și obligată să-și dea demisia.³⁶ În aceste condiții, la ședința filialei din 11 decembrie 1942 au participat toți membrii de la Sulina și s-a ales un nou comitet, noua președintă fiind Lucia Constanța c-dor Vlădescu, institutoare la școala primară de fete³⁷ - *vezi Anexa 7*.

Documentele ne mai transmit informația că, în iunie 1943, membrele filialei au fost obligate să părăsească orașul³⁸. Evident, războiul a continuat să răvășească viața locuitorilor orașului Sulina, activitatea filialei s-a diminuat treptat, iar ulterior autoritățile comuniste au dizolvat asociația.

În zona pontică, SONFR a reușit să funcționeze și la Odesa, unde, în 1942, în contextul eliberării Basarabiei, este menționată o filială, condusă de doamna c-dor Balaș³⁹. Această filială din Odesa a reușit să înființeze un Institut de fete, cu sediul în Str. Jucovschi nr. 24, cu patru clase primare și șase clase de liceu. Imobilul avea zece săli de clasă, două ateliere - lenjerie și croitorie, capelă, sală de gimnastică, trei cancelarii, șapte dormitoare, o sală de băi, o sală de lavabouri, infirmerie, locuința direcției, trei camere pentru personalul administrativ, spălătorie, sufragerie, sală de gospodărie, bucătărie, camere de servitori etc.⁴⁰ Principesa Cantacuzino a vizitat Odesa în perioada celui de-al Doilea Război Mondial. Școala era apreciată. Pe 29 mai 1943 a sosit la București un grup de 90 de eleve ale Institutului de fete, care a fost primit de Mareșalul Ion Antonescu. Elevele au vizitat orașul, redacția ziarului „Curentul” și, călătorind prin Valea Prahovei, au vizitat Sinaia, Brașov, Bran, Curtea de Argeș.⁴¹ Ulterior

³⁴ *Ibidem*, f. 19.

³⁵ *Ibidem*, dos. 1135, f. 9v.

³⁶ *Ibidem*, f. 36.

³⁷ *Ibidem*, f. 17.

³⁸ *Loc. cit.*

³⁹ *Ibidem*, dos. 251, f. 7.

⁴⁰ *Ibidem*, dos. 459/1942, f. 9.

⁴¹ *Ibidem*, dos. 245/1942-1943, f. 22v, manuscris.

însă, în condițiile războiului, a fost nevoie să fie evacuat acest liceu ortodox de fete cu internat.⁴²

Arhivele păstrează și informații despre serbarea de Crăciun la Odesa, din 22 decembrie 1943, când filiala SONFR și-a dovedit din nou generozitatea: *„A fost o mișcătoare manifestație de înfrățire creștină în jurul Societății Ortodoxe, care a dat obiecte la 1.000 de soldați la unitățile de pe front chiar din Crimeea veniți dinadins, la 300 soldați germani, la 100 ofițeri români și germani, la 200 de copii de la grădinițe, la 100 de doamne scăpătate din înalta societate, la toate elevele liceului care s-au produs într-o minunată serbare și la tot personalul didactic și administrativ superior și inferior al școlii”*.⁴³

Fondul SONFR (1910-1948) nu conține alte documente despre istoria acestor filiale dobrogene din anii următori, ceea ce demonstrează dispariția lor treptată, în condițiile desfășurării celui de-al Doilea Război Mondial, urmat de instalarea regimului comunist și promovarea de măsuri antidemocratice.

În concluzie, SONFR a reușit să activeze și în zona pontică, mai limitat decât în Muntenia sau Moldova, probabil din cauza lipsei unei elite feminine locale solidare, a diversității etnice și religioase a populației din Dobrogea. Totuși, membrele filialelor Constanța, Sulina și Odesa au adunat fonduri din diverse activități culturale și au întreținut școli primare, de țesătorie, institute, au acordat ajutoare copiilor și femeilor sărace, au prezentat problemele locale la adunările și congresele asociației. Prin toate aceste inițiative, prin muncă, eforturi și sacrificii, membrele filialelor pontice au scris o pagină luminoasă în istoria mișcării feministe.

⁴² *Ibidem*, dos. 252, f. 66.

⁴³ *Ibidem*, dos. 264/1944, f. 123-140.

ANEXA 1

Cont de gestiune a filialei Sulina (1931-1932) – ANR, fond SONFR, dosar 1129, f. 14.

SOCIETATEA ORTODOXA NAȚIONALĂ A FEMEILOR ROMÂNE
Filiala Sulina

Cont de gestiune de la 1 Septembrie 1931 la 1 Septembrie 1932

VENITURI

CHELTUȘELI

Specificarea veniturilor	Lei	Specificarea cheltuelilor	Lei
Excedent 1930- 1931	48,401.=	Material de confecții	28,303.=
Vânzări de convoare	36,144.=	Plata maselelor	53,100.=
Confecțiuni	22,295.=	Întreținere	9,113.=
Cotizațiuni,ceai dansant,loterie,donațiuni	51,937.=	Ajutoare	6,900.=
		Inventar	2,491.=
		Cancelarie	1,388.=
		Diverse	2,320.=
		Sold creditor la 1 Septembrie 1932.	55,162.=
	158,777.=		158,777.=

Atest
Iurie Tereșanu.

Reprezentant
Gheorghe I. Ionescu

Proces-verbal încheiat la 10 mai 1929, cu consemnarea înființării filialei SONFR la Constanța și membrele primului comitet – ANR, fond SONFR, dos. 847, f. 7, manuscris.

PROCES VERBAL

Astăzi 10 Mai u 1929.-

În urma convocării Prea Sfințitului D.D. Gherontie, Episcopul Eparhiei Constanța, ne-am întrunit la Resedința Episcopală pentru a înființa în Municipiul Constanța o filială a "Societății Naționale a femeilor ortodoxe române".

După ce am luat cunoștință de Statute și după cuvântul de îndemn al Prea Sfințitului, am procedat la înființarea filialei, care va avea sediul în Bulevardul Ileana No.4 /Canoelaria Sfintei Episcopii/, primul comitet fiind compus precum urmează:

1/.Președinte de onoare: P.S.D.D. Gherontie, Episcopul Constanței.

2/.Președintă activă: D-na. Maria Căpitan I. Ștefan, profesoară.

3/.Vice -Președintă : D-na Elena Alexandrescu, profesoară.

4/.Casiieră: D-na A. Serbănescu, Directoarea Grădinei de Copii

5/.Secretară: D-na Ang. Gossu, Institutare No.12.

Membre: D-na Cornelia V. Georgescu, Cornelia Mihailovici,
Maria Ștefan, D-na Florentina Tudor.

Cenzori: Ec. V. Georgescu și Ec. D. Gossu.

Drept care am încheiat prezentul, în dublu exemplar, având fiecare ca anexă un exemplar din statute și un tablou cu numele și adresa membrilor. Unul se va înainta Comitetului Central, iar celălalt va fi păstrat în arhiva filialei.

PRESEDINTA,

Vice-Președintă,

Membre

Cenzori,

Secretară,

Casiieră,

ANEXA 3

Fotografii cu grădinița de copii a SONFR de la Carmen Sylva – ANR, fond SONFR, dos. 646, f. 2.

Proces-verbal încheiat la 25 mai 1927 cu prezentarea primului comitet de conducere a filialei Sulina – ANR, fond SONFR, dos. 1128, f. 14, manuscris.

131

15

Proces Verbal

astăzi 25 Mai 1927

La Apelul făcut de către S^{ra} Maria Liveșcu ne-am întrunit și constituit Filiala ortodoxă a Ioanniclar și după ce s-a citit și arătat scopul și roadelul societății, s-a constituit următorul comitet de conducere:

- 1) Ioanna Lucretia Hertel aleasă președintă
- 2) " Felia Jijie
- 3) S. S. Protopop Simion Sărbu } Vice președinte
- 4) Ioanna Victoria Boagel
- 5) " Poly Mihăilescu } Casieră
- 6) Ioana Angela Brăteanu
- 7) S^{ra} Florica Melinescu
- 8) " Maria Teodorescu
- 9) " Ana Indelicato
- 10) " Elena Ștefănescu
- 11) " Regina Retian
- 12) " Christine Sone
- 13) " Brâncoveanu
- 14) " Maria Flores
- 15) " Lilia Taylor
- 16) Ste Comandor R Hertel
- 17) Părintele Balnic Grader
- 18) S^{te} avocat Vasile Vite

ANEXA 5

Adresă referitoare la buna funcționare a școlii de țesătorie de la Sulina – ANR, fond SONFR, dos. 1129, f. 6.

In ziua de 17 Septembrie am vizitat filiala Sulina.

Intr'un local curat în acest orășel funcționează Școala de Meserii a Soc.Ortodoxe a Femeilor Române.

Inchiderea socotelilor erau în curs.

Elevete fac covoare și din vânzarea lor se întreține școala.

Școala se bucură de o bună reputație și cred că cu ajutorul ce i se va putea da mai târziu de către Administrația Generală se va putea umple un gol pentru instrucțiunea elevelor în această parte a țării unde din punct de vedere cultural nu are decât un gimnaziu mixt.

Direcțiunea școlii roagă Comitetul Central a o ajuta cu un fond de 5.000 lei pentru elevele lipsite de mijloace.

Adresă din 18 septembrie 1939 cu membrele vechiului și noului comitet al filialei Sulina - ANR, fond SONFR, dos. 1134, f. 21.

SOCIETATEA
FEDERAȚIA NAȚIONALĂ A FEMEILOR ROMÂNE
Filiala
- S U L I N A -

No. 37
18 Sept. 1939

DOAMNA PRESEDINTA GENERALA,

Avem onoare a vă aduce la cunoștință că, din cauza
mutării din localitate, am primit demisiile următoarelor
membre din Comitet :

D-na Zetta Comandor Păunescu - Președintă

D-na Ana Dr. Vlasie - Vice Președintă

D-na A. Fabris - Secretară

D-na Maria Teodorescu - Casieră

Comitetul a fost completat dupe cum urmează :

PRESEDINTA : D-na Ing. Burghel - Incinta L.

VICE-PRESEDINTI : Preot Andreescu - La Biserică
D-na Ing. Zvoranu - Incinta DDM

SECRETAR : D-ra Antoaneta Popp - Incinta DDM

CASSIERA : D-na Laura Păvăluța - Incinta DDM

CENZORI : D-nul Dreșcanu - str. N. Bălcescu 3
D-nul Ene - Sulina

CONTABIL : D-nul I. Păvăluța / Incinta DDM

Tabloul membrilor filialei nu-l putem înainta, deca-
rece nu am mai încașat nici-o cotizație în afară de înca-
șările specificate în raportul nostru No. 21/14. III. 1939.-

Primiți, vă rog, Doamnă Președintă Generală, asigu-
rarea deosebitei noastre considerațiuni.-

P. PRESEDINTA,

M. Ing. Zvoranu

Secretară,

[Signature]

Proces-verbal al ședinței filialei Sulina din 20 decembrie 1942 și alegerea unui nou comitet director - ANR, fond SONFR, dos. 1135, f. 20.

[illegible]

146

THE NATIONAL ORTHODOX SOCIETY OF ROMANIAN WOMEN AND ITS PONTIC INITIATIVES

Abstract

The archivistic documents demonstrate that in Dobruja, the National Orthodox Society of Romanian Women (1910-1948) founded branches in Constanta, Sulina and Odessa. The members of the company organized kindergartens, weaving schools, a girls' institute, provided support to women and children in need. Faced with different financial problems, these branches survived by organizing events, dance teas, movie screenings, where they managed to collect funds and aid.

Keywords: Dobruja, Constanta, the National Orthodox Society of Romanian Women

CONSTANTIN (BIBI) COSTĂCHESCU, COMANDANTUL DE LEGENDĂ AL SUBMARINELOR ROMÂNEȘTI

Fără a încerca să diminuăm meritele celorlalți comandanți de submarine, comandorul Constantin Bibi Costăchescu rămâne unic. A intrat în legendă ca fiind singurul comandant român de navă cu o torpilare reușită în misiune de război. A scris file de istorie, fiind comandantul submarinului „Delfinul”, pe care l-a condus în luptă un an, două luni și 12 zile. Celebrul scriitor Virgil C. Gheorghiu îi face un portret remarcabil: *„Singurul comandant de submarin pe care l-am cunoscut a fost căpitanul C., comandantul «Delfinului». M-am apropiat de dânsul cu sfială. Când am făcut cunoștință și am dat ochii cu dânsul, nici nu l-am privit în ochi. Știam că-i moldovean din Fălțiceni și că este unul dintre matematicienii noștri de frunte. Mi se spunea că are o inimă bună ca pâinea caldă și eram emoționat când l-am cunoscut... Comandantul «Delfinului» e un om voinic: umeri lați, grumazul de fier și un piept pe care nu-l poți cuprinde. E o figură de adevărat marină. Totuși ochii, fruntea, privirea și vorba sunt de cărturar. Are aceeași sfiiciune și discreție pe care o au oamenii chinuiți de probleme și de întrebări. Descifrez pe fruntea lui umbre de oboseală aristocratică a oamenilor pe care îi prind zorile, citind tomuri grele de gânduri.”*¹

Căpitanul Constantin Costăchescu (Bibi) a fost supranumit de șeful său imediat ierarhic, locotenent-comandorul Victor Voinescu, o „figură în istoria Marinei Militare Române”. Dar mai bine să lăsăm faptele să vorbească. Comandantul Forței Navale Maritime, comandorul Alexandru Bardescu, emitea la 15 noiembrie 1941, Ordinul de Zi nr. 65, cu următorul conținut: *„Operațiile de război ale navelor noastre sunt multe și pline de succes... Între atâtea fapte de arme pe marea noastră au strălucit prin zelul lor, prin sacrificiul lor neprecupețit și prin înalta lor ținută plină de exemplu navele Grupului Submarin și Vedete Torpiloare. Mândria Marinei noastre de mâine se va sprijini cu mult temei pe tot ce a constituit astăzi acțiunea Vedetelor Torpiloare și submarinul «Delfinul», care sunt primele unități române ce au străbătut apele inamice*

* Lector universitar dr. Universitatea Națională de Apărare „Carol I” București

¹ Virgil C. Gheorghiu, *Cu submarinul Delfinul la asediul Sevastopolului*, Ed. Agaton, Făgăraș, 2008, p. 224.

ale Mării Negre. Submarinul «Delfinul» a fost în continuă căutare a inamicului pe mare și a înscris la activul său, până în ziua de 10 noiembrie 1941, cinci cruciere, cu un total de 47 de zile de mare. Perseverența, curajul și spiritul de sacrificiu dovedite continuu de tot personalul submarinului au fost încununare de succes în ziua de 6 noiembrie (1941) când, în baia Yalta, cu o singură torpilă a «Delfinului» a dat la fund o navă sovietică de 12.000 de tone. Este o glorie a Marinei Regale Române fapta de arme a unicului nostru submarin și ne mândrește pe toți marinarii mândria celor care au săvârșit-o. Pentru toți și pentru toate încerc să exprim mulțumirile mele în calitate de comandant al Forței Navale Maritime și să dau ca exemplu de Forță ofițerii, maiștrii, sub-maiștrii și marinarii de la submarinul «Delfinul» întru imitarea și întru camaraderească cinstire...”²

Ordinul de Zi nr. 449 din 10 noiembrie 1941 cuprindea următoarele: „Pentru curajul, destoinicia și spiritul de jertfă arătat cu ocazia torpilării și scufundării unei nave auxiliare de război sovietică, la circa trei mile de Yalta, stând continuu 22 de ore la posturi sub apă, dintre care opt ore sub intensă grenadare inamică, submarinul fiind astfel prima navă a României care a scufundat o navă inamică prin torpilare”.

Iată cum s-au întâmplat lucrurile, cea mai faimoasă faptă de vitejie a submariniștilor români. La 5 noiembrie 1941 submarinul, aflat în sudul Crimeii, a zărit prin periscop o navă de transport ce venea dinspre est spre Yalta. Nava părea neescortată, dar submarinul a manevrat spre a se plasa spre coasta unde detecția sub apă era mai puțin probabilă. A încercat să scape de urmărire printr-un zigzag prelungit, dar în final a oferit poziția clasică a unei ținte, la 800 de metri depărtare. Exploziei torpilei lansată cu tubul 6 din pupa i-a urmat o a doua explozie, probabil a unei căldări sau a unor muniții de la bord. Prin periscop, nava păru-se mare, dar în realitate a fost vorba de un transportor vechi „Uraleț”. Submarinul a fost reperat și supus unei grenadări intense. Nicolae Koslinski și Cristian Crăciunoiu³ susțin că acest lucru s-a petrecut fie că bula de aer de la lansarea torpilei nu a fost bine absorbită, fie că unitățile escortei - neobservate prin periscop - au reacționat rapid. Comandantul Costăchescu a ieșit în larg, în ideea stopării complete a oricărui motor sau agregat de la bord pe timpul perifonărilor și câștigării unei cât mai mari imersiuni pe timpul exploziilor. Submarinul a depășit, astfel, cota de 80 de metri, presiunea apei făcând să scârțâie tablele balasturilor. S-au înregistrat 23 de grenadări, numărându-se între 80 și 90 explozii de

² Arhivele Militare Române (în continuare, A.M.R.), dos. 158 Decorații, p. 141.

³ Nicolae Koslinski, Cristian Crăciunoiu, *Fortuna Audaces Juvat - Delfinul*, în „Modelism Internațional”, nr. 1, 1998, p. 15.

bombe. Pentru menținerea moralului, cu sânge rece, căpitanul Costăchescu a ordonat păstrarea deschisă a porților transversale etanșe dintre cele cinci compartimente ale navei, spunând: „Ori scăpăm toți, ori ne ducem toți!”. După un timp, ce a părut imemorial celor de la bord, în realitate cca. 8 ore, „Delfinul” s-a putut degaja la sud, înspre coasta Asiei Mici și a ieșit noaptea la suprafață pentru reîncărcarea bateriei. A dat radiogramă, anunțând lansarea cu tubul 6 și s-a îndreptat spre Constanța.

În termeni oarecum identici descriu celebra înclăștare, în *Marina Română în al II-lea război mondial*, Nicolae Koslinski și Raymond Stănescu.⁴ În dimineața de 5 noiembrie, ajuns de-acum dincolo de colțul Crimeii, în zona Capului Aitodor, „Delfinul” a observat la 06.36 o navă de patrulare și a început veghea periscopică în larg, la sud-vest de Yalta. Comandantul Costăchescu îl luase la bord, pentru familiarizarea cu specificul de aprovizionare a submarinului, pe ofițerul comisar de bord al Grupului submarin și vedete torpiloare, sublocotenentul de administrație Constantin Stegaru. Acesta, chemat să privească prin periscop, a indicat o țintă. Părea o navă mare de transport, ce avea un drum aproximativ de 290° spre Yalta. Puțin după ora 08.05, submarinul a luat drum de atac, dar la ora 08.15 ținta a venit la stânga, apropiindu-se de submarin, ceea ce l-a determinat pe comandantul Costăchescu să o lase să treacă, să-i taie direcția de marș prin pupa, ajungând ca la 08.43 să lanseze torpila din tubul nr. 6 pupa, de la aproximativ 800 metri distanță. Explozia torpilei a fost urmată de o explozie și mai puternică, datorată fie unei căldări, fie unor muniții aflate la bord. Prin periscop, văzută de aproape, nava părusse foarte mare - cu două comenzi suprapuse; în realitate, a fost vorba de un transportor de 1975 trb. „Urateț”, care, înainte de a se scufunda, a tras cu armament automat de la bord. Era probabil neescortat, căci, după derobarea înspre larg a submarinului, acesta a înregistrat, abia la 09.46, primele impulsuri de perifon (emițător de impulsuri ultrasonore al aparatului de hidrolocație - detecție submarină - pe carenă).

Acțiunea de grenadare a început apoi la 10.30 și avea să dureze până la 18.40. Au avut loc 23 de atacuri, înregistrându-se între 80 și 90 de explozii de grenade anti-submarine. Comandantul Costăchescu a acționat în sensul opririi tuturor instalațiilor de la bord pe timpul perifonărilor și câștigării unei imersiuni tot mai mari pe timpul grenadărilor. Pentru moralul echipajului, porțile etanșe dintre cele 5

⁴ Nicolae Koslinski, Raymond Stănescu, *Marina Română în al II-lea război mondial*, Ed. Făt Frumos, 1996, București, p. 250.

compartimente ale corpului rezistent au fost lăsate deschise, comandantul spunând „ori scăpăm toți, ori ne ducem cu toții”.

Totuși, cea mai exactă descriere ne-o face comandorul Nicolae Petrescu, fost director al Muzeului Marinei Române, un pasionat cercetător al Arhivelor Militare⁵. Documentele de arhivă au reținut desfășurarea evenimentelor astfel: „... În ziua de 5 noiembrie (1941, n.n.), la orele 8:00, se zărește o navă în pupa tribord, de circa 12.000 de tone, având drum către Cap Aitodor, venind probabil de la Batumi. Submarinul manevrează întorcându-se spre navă și se plasează pentru atac. Se trece la cota de 30 de metri. La distanța de circa 800 de metri, nava este atacată cu o torpilă. La 50 de secunde după aceasta, o a doua explozie, mult mai puternică, este sesizată în aceeași direcție, probabil din cauza exploziei muniției de la bord. Pentru scoaterea submarinului din zonă, comandantul a ordonat drum Sud-Est. După o oră și cincizeci de minute se aud explozii de grenade anti-submarine. «Delfinul» este reperat și atacat timp de opt ore în 23 de valuri succesive, aruncându-se asupra lui circa 80 de grenade. Se trece la cota de 80 de metri imersiune, cea mai mare atinsă după probele de șantier (82 de metri, n.n.). La ora 01:00 din 6 noiembrie 1941, la 60 de Mm sud-vest Crimeei, submarinul se ridică la suprafață și își continuă drumul în vederea ieșirii din zonă și pentru încărcarea bateriei, descărcate complet în cursul celor 22 de ore de imersiune. Din cauza mării agitate, bateria nu a putut fi încărcată. «Delfinul» s-a îndreptat spre portul Constanța pe o puternică furtună (tempesta, n.n.), care a durat circa 36 de ore. Orizontul era brăzdat de fulgere, nori se revărsau cu furie asupra mării și a navei. Valurile acopereau complet turela submarinului care ambarca pachete mari de apă prin ecluza tambuchi și navigația devenea foarte grea, submarinul fiind la suprafață. Comandantul, căpitanul Constantin Costăchescu, căuta să încurajeze echipajul, dar într-o discuție cu un ofițer de la bord, a spus: «aceasta este bătaia lui Dumnezeu că am scufundat atâtea suflete nevinovate». În timpul când pregătea atacul asupra navei sovietice, comandantul a fost întrebat de șeful mecanic, căpitanul Panait Papaianopol, dacă vasul are escortă. Răspunsul a fost: „Are sau nu are, eu tot îl atac!”. Din relatările unui ofițer din echipaj rezultă că, atunci când submarinul a fost intens grenadat, comandantul trecea dintr-un compartiment în altul spunând: „Lasă, că o să scăpăm noi și de aceasta”⁶.

⁵ Nicolae C. Petrescu, *Marina Română în războiul antisovietic*, Ed. Europroduct, Pitești, 2008.

⁶ Datele referitoare la scufundarea navei sovietice „Uralet”, de către submarinul „Delfinul”, se găsesc în A.M.R., fondul Comandamentul Forței Navale Maritime, dosar nr. 216, p. 66-67.

Pentru temerara faptă de arme săvârșită de echipajul submarinului, „Delfinul” a fost decorat cu ordine și medalii și citat prin Ordin de Zi pe Marina Militară. Comandantul navei, căpitanul Constantin Costăchescu, a primit Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a, „Crucea de fier” clasa I și a II-a, „Vulturul German” clasa a V-a și „Steaua României” clasa a V-a cu spade și panglică de Virtutea Militară

După această faptă Comandantul Marinei Militare Române, contraamiralul Ioan Georgescu, prin Ordin de Zi nr. 140 din 10 noiembrie 1941, argumenta astfel propunerea de decorare a căpitanului Constantin Costăchescu: *„În calitate de comandant al submarinului «Delfinul» a dat dovadă de aptitudini deosebite, operând cu submarinul în misiunile avute în apropierea bazelor inamice supravegheate intens de nave și aviație, întorcându-se la bază cu rezultate prețioase... în ziua de 5 noiembrie (1941, n.n.) atacă cu torpila de la distanță mică un vapor sovietic de circa 12.000 tone, încărcat cu materiale explozive, lovindu-l în plin, scufundându-l. Prin acest succes înscrie prin faptă de arme submarinul «Delfinul». După atac este urmărit, reperat și grenadat timp de opt ore de navele inamice. Prin manevra excelentă și măsurile luate, salvează submarinul și echipajul și revine neatins la baza de plecare”⁷.*

Comandamentul submarinului „Delfinul” a propus pentru a fi decorați cu medalia „Serviciul Credincios” cu spade clasa a II-a pe maestrul principal Dobre Constantin, pe șeful de echipaj Nae Marin, pe șeful torpilor - Melinte Gheorghe, pe șeful F.F.S. - Radu Constantin, torpilor, și încă 19 sub-maiștri clasa I și a II-a. Motivarea acestor propuneri, în Ordinul de Zi nr. 449 din 10 noiembrie 1941, cuprindea următoarele: *„Pentru curajul, destoinicia și spiritul de jertfă arătat cu ocazia torpilării și scufundării unei nave auxiliare de război sovietică, la circa trei mile de Yalta, stând continuu 22 de ore la posturi sub apă, dintre care opt ore sub intensă grenadare inamică, submarinul fiind astfel prima navă a României care a scufundat o navă inamică prin torpilare”.*

După atâția ani de la această faptă eroică de arme persistă întrebarea: Ce a scufundat de fapt „Delfinul”? Inginerul Cristian Crăciunoiu⁸ susține că nu știm nici astăzi, cu precizie, ce navă a fost atacată. Jurnalul de bord nu menționează numele navei. Pe harta de operațiuni, desenată de însuși comandantul „Delfinului”, nu apare nimic. Abia în decretul de acordare a ordinului „Mihai Viteazul”

⁷ A.M.R., dos. Decorații Est, nr. 158, p. 195.

⁸ Cristian Crăciunoiu, *Ce a torpilat NMS Delfinul la 05-11-1941?*, în „Modelism Internațional”, nr. 5, 2006, p. 4.

apare menționat un cargou, „Uralet”, identificat ulterior ca având doar 1975 tdw. Și așa, toți istoricii români au copiat unul de la celălalt numele navei. Și amatorii, și profesioniștii, și autorii de articole, cu sau fără ștaif, și chibiții. Ca o noutate, ing. Crăciunoiu prezintă câteva documente de arhivă din Rusia. Dacă celebra carte *Cronology of The War at Sea*, semnată de Jugen Rohwer și G. Hummelchen, nu menționează nimic, sovieticii consideră că acțiunea de torpilare din 5 noiembrie 1941 a cargoului „Uralet”, de circa 8100 tdw, ce evacua de la Odessa regimentul de aviație maritimă ce bombardase Constanța și atacase podul de la Cernavodă, ca fiind efectuată de „Delfinul”!!! Se pare că nava nu a fost scufundată, ci grav avariata, suficient de mult ca să nu mai ia parte la război. Lucrurile sunt departe de a fi lămurite și doar deschiderea arhivelor rusești ne va putea lămuri în viitor!

*

Cine este Constantin (Bibi) Costăchescu?! „Ori scăpăm toți, ori ne ducem cu toții!”

S-a născut la 12 aprilie 1909, la Pleșești (Suceava), fiul lui Vasile și Olga Costăchescu. Din 1921 a fost elev al Liceului militar „Gheorghe Macarovici” din Iași, pe care-l absolvă în 1928. Își ia bacalaureatul la Liceul „Mircea cel Bătrân” din Constanța.

Tatăl, de profesie învățător, proprietar a patru hectare de pământ, membru al Partidului Național Liberal, a fost numit primar al orașului Fălticeni în aprilie 1944. A avut un frate, Adrian, inspector în cadrul Regionalei C.F.R. Brașov, și o soră, Maria, profesoară în orașul Fălticeni. Constantin Costăchescu s-a căsătorit la 22 octombrie 1949 cu Alexandrina Sandu.

Carierea profesională și-a început-o la Școala Navală Constanța, pe care a terminat-o al doilea în promoție, pe 1 iulie 1930. În primii doi ani de studii s-a remarcat prin rezultatele frumoase obținute, fiind caracterizat ca înzestrat din punct de vedere intelectual. Intelligent, studios, muncitor, disciplinat, modest, perseverent „*cu aspirații speciale*” pentru matematici (cam așa l-a notat directorul de studii al școlii), s-a situat printre primii la cursuri. Era un tânăr prezentabil, agreabil din punct de vedere fizic (înălțime 1,78 m și 86 kg greutate), sănătos, fire delicată, melancolică, cu educație bună și cu o purtare deosebit de aleasă. Profesorii săi i-au descoperit și dezvoltat posibilitățile intelectuale, fiind convinși că va putea fi utilizat pe viitor cu folos la „*direcțiunea teoretică*” a meseriei de ofițer de marină. Directorul de studii, căpitan-comandorul Prossivag, l-a caracterizat astfel: „*Foarte bun element. Intelligent, studios, muncitor. A obținut foarte frumoase rezultate la cursuri. Are aplicație specială pentru*

matematici. Disciplinat și perseverent. Educația îngrijită. Prea timid și molatic. Merită a intra în corpul ofițerilor”.

Activitatea ulterioară a elevului Constantin Costăchescu a confirmat pe deplin aprecierile dascălilor săi. În primii doi ani ai Școlii Navale a fost notat ca lipsit de aptitudinile necesare pentru partea practică și aplicativă, din cauza timidității și lipsei de energie, de care nu s-a putut debarasa pe timpul școlarității. Viitorul comandant al submarinului „Delfinul” și eminentul profesor a reușit însă să înlăture în mare măsură aceste defecte. Puterea sa deosebită de muncă, dublată de o cultură profesională excelentă, cu aplicații la studii și la practică, îl situează în anul I (Specială), cu media 8.08, primul dintre cei 17 ofițeri elevi. A încheiat cu media 8.17. A urmat apoi Școala de Aplicație a Marinei (1 aprilie 1933), clasându-se pe primul loc. Din notele avute în cei doi ani al Școlii de Aplicații, la partea teoretică și practică, scris și oral, rezultă calificativele de foarte bine, obținute la navigație, submarine, aeronautică, hidrografie, lucrări, jurnale, caiete etc. La aptitudini și la purtare a primit numai note de 9 și 10. Lista disciplinelor în care nu a excelat cuprinde numai materii la care aprecierile s-au înscris în calificativul satisfăcător: tactica războaielor, tactica armatei, manevre, radio, limba franceză, limba engleză și legislație.

Ca ofițer elev, în vara anului 1932 a efectuat practica marinărească la bordul navei-școală „Constanța” - Școala de Submariniști de la Gotenhafen și Școala comandanților de submarine Memel (Germania, 15 aprilie - 12 mai 1941), Școala Superioară de Război (1 noiembrie 1943 - 15 mai 1944, octombrie 1945 - februarie 1946).

Grade: sublocotenent (1930) și căpitan de rangul 1 (30 decembrie 1954). În baza ordinului MC 01399 din 26 iunie 1957 a fost trecut în rezervă cu drept de pensie.

Constantin Costăchescu și-a început activitatea ca ajutor de ofițer de artilerie, pe distrugătorul „Mărăști” (1 iulie - 1 noiembrie 1930). Aici, personalitatea sa se îmbogățește cu noi trăsături: dragoste pentru serviciu, stăruință, bunăvoință și simț ridicat al datoriei, bun camarad, manierat și cu bun-simț. Notarea comandantului Grupului de Distrugătoare: *„va deveni un bun ofițer de marină”*, prima apreciere de acest fel, a fost pe deplin onorată.

În continuare, a fost comandant de pluton la Corpul Echipajelor Maritime (1 noiembrie 1930 - 15 mai 1931), ofițer la bordul distrugătorului „Regina Maria” (15 mai - 16 octombrie 1931), distrugătorului „Mărăști” (1 aprilie - 1 noiembrie 1933), distrugătorului „Regina Maria” (15 mai - 16 octombrie 1931), distrugătorului „Mărăști” (1 aprilie - 1 noiembrie 1933),

distrugătorului „Regina Maria” (1 noiembrie 1933 - 8 mai 1934). Ofițerul cu navigația și timoneria Constantin Costăchescu s-a pus la punct cu toate chestiunile serviciului la bord, dovedindu-se rezistent, suportând bine greutățile ambarcării și ale unei campanii.

Pe 8 mai 1934 a fost imbarcat pe cargoul S.M.R. „Suceava”. Comandantul navei îl notează astfel: *„foarte rezistent la mare, îndeplinind serviciul de ofițer de cart, în timpul zilei, foarte conștiincios, făcea calcule nautice foarte reușite”*. Devine căpitan de Lungă Cursă prin Decretul nr. 8537 din 17.09.194.

Din 1 noiembrie 1934 până la 1 noiembrie 1935 a îndeplinit serviciul în cadrul comenzii Școlilor Marinei ca ofițer de clasă, fiind profesor de Matematică și Navigație la Școlile Marinei, unde a predat Geometria descriptivă și Geometria plană și în spațiu - a fost apreciat de comandantul instituției ca fiind *„apt a preda cu aceeași autoritate și cu același succes și alte ramuri ale matematicii”*, cu frumoase însușiri pedagogice, multă aplicație la studii și o frumoasă cultură profesională și generală; un *„ofițer prea bun”*.

În continuare, Constantin Costăchescu a fost ofițer cu navigația pe nava-bază „Constanța” (15 iulie - 5 octombrie 1936), pe distrugătorul „Regina Maria” (30 octombrie 1936 - 7 iulie 1937) și pe nava-bază pentru submarine „Constanța” (7 iulie 1937 - 1 octombrie 1938). În anul de instrucție 1937-1938 a fost în echipajul de rezervă al submarinului „Delfinul”. Evidențiindu-se prin cunoștințele frumoase, entuziasmul și dragostea de armă dovedite prin participarea la toate exercițiile în mare ale submarinului cu scop de antrenament nautic și militar al echipajului, precum și la crucierele executate de navă, comandantul navei a apreciat că are pregătirea necesară pentru a îndeplini funcția de ofițer-secund al submarinului. Constantin Costăchescu a primit gradul de căpitan prin Înaltul Decret Regal nr. 3002 din 26 iunie 1939. În calitate de ofițer-secund și ofițer cu topilele la submarinul „Delfinul” până la 1 noiembrie 1939, când a luat comanda navei, a dovedit reale calități de conducător. A obținut rezultate frumoase, manifestând o remarcabilă ușurință în rezolvarea problemelor tehnice, pregătind cu mult profesionalism torpilele pentru lansare. După doi ani de activitate la bordul submarinului, s-a apreciat că ofițerul și-a însușit cunoștințele necesare unui comandant de submarin, fiind socotit *„ofițer eminent”*.

De la început, în calitate de comandant al submarinului „Delfinul”, s-a remarcat printr-o pregătire deosebită și aplicație pentru comandă, o cunoaștere perfectă a mecanismului de lansare a torpilelor. Locotenent-comandorul Victor Voinescu, comandantul său superior, îi evidențiază seriozitatea și conștiința îndeplinirii datoriei, *„cum rar se mai vede azi”*, blândețea, dar și energia dovedite față de

echipaj, de care era foarte apropiat, formând un bloc gata pentru orice misiune, un foarte bun comandant de submarin, ofițer excepțional, model din toate punctele de vedere.

În urma participării la manevrele regale din 1938 și, în continuare, la o aplicație executată în prima lună de un ofițer la bordul submarinului, ministrul Aerului și Marinei, generalul adjutant Paul Teodorescu, a emis Ordinul de Zi nr. 6 din 7 noiembrie 1938, în care se preciza: *„Activitatea de navigație la suprafață și imersiune a submarinului «Delfinul» a fost în ultimul timp din cele mai fructuoase și demnă de a fi dată exemplu. În decurs de o lună și câteva zile, nava a parcurs un total de peste 1300 Mm. Pe tot drumul marșului, personalul ofițeresc și întreg echipajul submarinului au dat dovadă de pricepere, putere de muncă și vădită dragoste pentru ca nava lor să ducă la îndeplinire misiunile ce i-au fost încredințate. Unitate nouă în marina noastră, submarinul «Delfinul» a ajuns la performanțele actuale datorită sânguinței și entuziasmului tuturor și mai ales comandanților și ofițerului mecanic”*.

În perioada 11 aprilie 1941 - 17 mai 1941 a urmat cursurile Școlii Germane de Submarine și ale Școlii de Comandanți de Submarine Momel. Dintr-o notă a unui ofițer camarad rezultă că a avut relații de prietenie cu ofițerii nemți numai în cadrul serviciului, datorită și firii sale puțin atașabile.

În anul 1941 a obținut Brevetul de comandant de cursă lungă cu nr. 1072 din 23.10.1941. Între 1 noiembrie 1941 și 26 aprilie 1942 a executat, în calitate de comandant al submarinului „Delfinul”, cinci cruciere de front în zonele Yalta, Bosfor, Batumi. Comandantul Grupului Submarine și Vedete torpiloare l-a caracterizat pentru această perioadă în felul următor: *„...sănătos și rezistent la mare. Inteligență și judecată superioară, cultură generală și profesională dezvoltată. Suficient de energic și autoritar, voluntar și ambițios, foarte bune aptitudini marinărești, în măsură a executa orice misiune, fiind animat de înalt spirit de sacrificiu și patriotism. Foarte bun comandant de submarin. Modul în care a atacat nava sovietică și mai ales priceperea și curajul cu care a sustras nava sa reacției inamice, timp de 8 ore, i-au atras stima tuturor și, în special, a echipajului său. Foarte bun ofițer de marină”*.

În Foaia Calificativă pentru 1 noiembrie 1941 până la 31 octombrie 1942, se consemnează astfel activitatea căpitanului Constantin Costăchescu, pentru segmentul de timp 27 aprilie - 31 octombrie 1942. În anii 1942 și 1943 a predat cursul de navigație în Școala Navală, fiind apreciat cu excelente aptitudini fizice, intelectuale, militare și morale, obținând foarte bune rezultate. Este evidențiată participarea sa la întocmirea unui curs de trigonometrie și a Regulamentului Serviciului la Bord.

După doi ani la bordul submarinului, a fost apreciat ca un „ofițer eminent din toate punctele de vedere, (...) și-a însușit cunoștințele necesare unui comandant de submarin” și ca „...model din toate punctele de vedere și care face cinste marinei și submariniștilor”. Prin Înaltul Decret Regal nr. 656 din 12 martie 1943 (Brevet nr. 1834), a fost decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul” clasa III-a „pentru eroismul și sângele rece, elanul și disprețul față de moarte de care a dat dovadă la comanda submarinului «Delfinul». În timpul celor 7 misiuni de război executate în condițiuni din cele mai grele a reușit să scufunde o navă sovietică de 12000 tone și prin măsurile luate să-și salveze submarinul și echipajul ori de câte ori a fost atacat de submarinele, vedetele sau aviația inamică, revenind neatins la baza de plecare”.

În tabelul nominal de propuneri la decorare, semnat de contraamiralul Ioan Georgescu, comandantul Marinei Regale, se evidențiază: „A navigat 5806 mile la suprafață. A stat sub apă 348 ore, mergând 460 mile. (...) În misiunea I-a submarinul a făcut parte dintre forțele care au blocat Sevastopolul, faptă citată în Comunicatul Special al Înaltului Comandament German. În misiunea a 2-a, submarinul a fost atacat de un submarin sovietic în imersiune. În misiunea a 3-a, după ce a scufundat nava sovietică, submarinul a fost atacat timp de opt ore de către vedetele sovietice care au lansat contra lui 85 de grenade antisubmarine. În misiunea a 6-a submarinul a fost atacat de trei ori de aviație. În misiunea a 7-a submarinul a fost atacat de trei ori timp de 20 de ore cu 520 bombe de avion. În toate aceste operațiuni, a dovedit un deosebit curaj și eroism, reușind ca prin măsurile luate să salveze submarinul și echipajul, revenind neatins la baza de plecare”.

În rezoluția scrisă pe acest raport, viceamiralul Nicolae Păiș, subsecretar de stat S.S.M., a specificat: „De acord cu comandantul Marinei. Nu găsesc cuvinte cu care aș putea să exprim curajul, încrederea în sine, destoinicia cu care căpitanul Costăchescu C-tin a condus submarinul «Delfinul» în fața coastelor sovietice”.

A făcut parte din promoția Școlii Superioare de Război (S.S.R.) 3/A (a 11-a Marină). Șeful Secției Marină din S.S.R., căpitan-comandorul Eugen Săvulescu, a apreciat activitatea căpitanului Constantin Costăchescu ca ofițer-elev al acestei înalte instituții de învățământ militar român, atât la cursurile teoretice, cât și la practică, astfel: „și-a însușit în prea bune condiții cunoștințele elementare asupra armelor de marină, dovedind o deosebită aplicație pentru lucrările de Stat-Major”. Cu ajutorul Șefului Biroului 3 la Comandamentul Litoralului Maritim și Fluvial, a dovedit spirit de metodă, inteligență și judecată superioare și o mare putere de analiză și sinteză.

Odată cu intrarea submarinului „Delfinul” în reparații, Constantin Costăchescu a activat ca profesor de Navigație la Școala

Navală (1 noiembrie 1942 - 25 iunie 1943) și la Grupul Submarine și Vedete Torpiloare (25 iunie - 30 septembrie 1943).

Cu prilejul evenimentelor de la 23 august 1944 a făcut dovada unui cald patriotism, devotațiune pentru Patrie și Tron, contribuind prin energia și calmul său desăvârșit la răspândirea unei atmosfere de încredere în jurul său, la stăvilirea panicii. La 15 mai 1944 a fost repartizat la Apărarea Litoralului Maritim, ca ajutor al șefului Biroului Operații. A fost numit în toamna anului 1944 șef al Biroului Operații. A fost întrebuințat pentru legătura cu comandantul sovietic din Constanța, întocmind o serie de lucrări, în special o lucrare de apărare contra parașutiștilor, cerută de către sovietici. A urmat la Forța Fluvială ca șef de Stat-Major. În notarea pe anul respectiv se menționa: *„A colaborat în excelente condițiuni cu comandamentul sovietic, executând în perfecte condițiuni toate lucrările cerute, acordându-i-se mulțumiri de către Apărarea sovietică a coastei”*.

Ulterior, a fost încadrat la C.A.L.M. (15 februarie 1946 - 13 aprilie 1948). La 22 decembrie 1948 a fost numit șef de Stat-Major la Forța Maritimă. În această funcție s-a bucurat de o frumoasă apreciere. Șeful său, căpitan-comandorul Nicolae Moșov, l-a notat astfel: *„Energic, autoritar, foarte inteligent, judecată superioară, mult bun-simț, mult spirit de metodă, mult spirit de observație, cultură profesională și generală dezvoltată, hotărât, cu voință, multă putere de muncă, activ, generos, ponderat, modest, foarte disciplinat, bun camarad, devotat, leal, demn, integru, militar bun. Marinar foarte bun, specializat în submarine. Caracter foarte cinstit, corect, înclinații spre matematici, muncitor și foarte conștiincios, mare înclinare către studii. La început a păstrat rezerve față de ideile democratice, în prezent manifestă sentimente de apropiere față de regimul democrat, are posibilități de adaptare, ofițer de Stat-Major foarte bun”*.

Comandantul Forțelor Maritime, col. Apostol Radu, scria, referindu-se la activitatea ofițerului în aplicația din octombrie 1950, următoarele: *„are bune cunoștințe teoretice asupra operațiunilor navale, în această aplicație a dovedit progres față de trecut, nu are aptitudini suficiente pentru comanda unei Mari Unități de Marină, putând lucra mai bine sub comandă”*.

Apoi a devenit șeful Serviciului de Pilotaj Marin în portul Constanța (1948 -1950), profesor de Navigație la Catedra Specială a Institutului de Piscicultură Constanța (21 iunie 1952 - iunie 1953). Odată cu mutarea Institutului de Piscicultură, a predat Navigație la Institutul Tehnic din Galați. Prin Ordinul M.C. 0333 din 19 februarie 1955 a fost desemnat șeful catedrei de Materiale și Muniții de Artilerie la Școala Superioară de Marină, iar prin Ordinul nr. 038 din 15 octombrie 1956 al C.F.N.M. a fost numit șeful Facultății de Navigație

la Școala Militară Superioară de Marină. „*Are o bună pregătire generală și de specialitate foarte bună* - sublinia în ultima foaie de notare comandantul Școlii Superioare de Marină, căpitanul de rangul 1 Nicolae Milu – care îi permite a conduce în bune condițiuni procesul de învățământ, datorită practicii îndelungate de învățământ, are pregătirea metodică necesară, ceea ce-l ajută să facă pregătirea celorlalți ofițeri, profesori”.

„M-am ocupat de matematici – menționa în autobiografia sa, în 1949 – și am publicat o serie de articole și probleme la «Revista Matematică» din Timișoara și «Gazeta Matematică» din București: «Trigonometria pătratică sferică», «Contribuții la problema lansării de torpile» etc., iar la problemele de matematică au fost peste 40 (la nivel de facultate – n.n.)”. A întocmit patru culegeri de probleme de matematică, având aplicații în marină. De asemenea, a publicat circa 80 de probleme de matematică aplicată în marină și astronomie⁹.

⁹ Amintim, dintre acestea: *Asupra determinării punctului astronomic în cazul diferențelor mici de azimut (metoda astronomului sovietic Berg)*, în „Revista Armelor”, aug. 1957; *O nouă metodă pentru determinarea punctului astronomic, în cazul diferențelor mici de azimut*, în „Revista Transporturilor”, iun. 1958; *Asupra unei probleme de cinematică navală*, în „Revista Marinei”, mai 1937; *Teoria compasului magnetic*, în „Revista Marinei”, apr. 1937; *Compasul bigiroscopic*, în „Revista Marinei”, aug. 1937; *Asupra unei probleme de navigație astronomică (calculul orei, când un astru atinge un relevment dat)*, în „Revista Marinei”, oct 1938 și în „Buletinul științific al Școlii Militare de Marină”, 1957; *Aplicațiuni ale trigonometriei pătratice la câteva probleme de navigație costieră*, în „Revista Matematică”, Timișoara. vol. XXIII; *Asupra unei probleme de navigație*, în „Revista Matematică”, nov. 1943; *Contribuții la problema lansării torpilor*, în „Revista Marinei”, 1943; *Asupra formulei unghiului de ochire*, în „Revista Matematică”, nov. 1945; *Aplicații ale trigonometriei pătratice la trigonometria sferică*, în „Revista Matematică”, mar. 1947; *Asupra formulei deviației compasului giroscopic, datorită drumului și vitezei navei*, în „Revista Matematică”, aug. 1947; *Aplicații ale trigonometriei pătratice la navigația astronomică*, în „Revista Matematică”, oct. 1947; *Generalizarea unei probleme de cinematică*, în „Revista Matematică”, sep. 1948; *Generalizarea unei probleme de cinematică aero-navală*, în „Revista Transporturilor”, sep. 1948; *Rezolvarea câtorva probleme de navigație costieră cu ajutorul trigonometriei pătratice*, în „Revista Matematică”, mar. 1941; *Problema datei*, în „Gazeta Matematică”, aug. 1956; *Identificarea unui astru necunoscut, când se cunosc unghiurile a doi aștri cunoscuți*, în „Gazeta Matematică”, 1956; *Asupra determinării punctului navei cu trei relevmente*, în „Revista Matematică”, nov. 1945 și „Revista Transporturilor”, 1968; *Câteva considerații asupra navigației pe ortodromă*, în „Revista Transporturilor” nr. 8, 1969; *Asupra navigației pe arc de cerc mare*, în „Revista Transporturilor” nr. 8, 1970; *Identificarea*

Constantin Costăchescu - trecut în rezervă și degradat cu gradul de soldat.

În noiembrie 1950 activa la Comandamentul Forțelor Maritime. Deși l-au apreciat ca foarte bine pregătit ofițer de marină, având frumoase cunoștințe în materie de matematici și navigație, comandantul și locțiitorul politic al C.F.M. au socotit că nu are calități de comandant, deoarece nu este exigent, hotărât și serios și îi lipsește autoritatea necesară față de subalterni, din care cauză sarcinile ce le dă nu sunt luate în seamă. S-a considerat că în ceea ce privește activitatea în M.U. nu aplică măsuri severe împotriva celor care săvârșeau diferite abateri, fiind chiar un inconstant în relațiile cu subordonații. S-a apreciat că are suficiente cunoștințe politice și ideologice, însă nu le aplică în practică, lăsând totul pe seama aparatului politic. Se considera că, ajutat și ținut din scurt, ar putea da rezultate bune în muncă. A fost întrebuințat ca profesor la diferite discipline în Școala Navală, pregătind în condiții bune promoția 23 august 1950. În final, s-a propus să fie numit profesor la Școala Marinei Militare, unde se credea că putea da rezultate bune, fiind lipsit de calitățile ce se cer unui comandant. Secția Cadre din Comandamentul Marinei Militare și-a însușit caracterizarea anterioară, propunând să fie menținut în cadrele active.

Este însă trecut la trupă cu gradul de soldat (ord. M.F.A. nr.722/10 sept.1951), fiind și degradat pe baza Hotărârii Comisiei de Notare a Direcției Pregătirii de Luptă. În ianuarie 1952 este reactivat și numit profesor la Catedra Specială din Institutul de Piscicultură - Constanța. Aici obține o notare bună.

După avansarea în gradul de căpitan de rangul I (comandor), este mutat la Școala Superioară de Marină, șef al catedrei Materiale și Muniții de Artilerie și șef al Facultății Mine-Torpilă. În mai 1957, împreună cu comandorul Constantin Bruker, a organizat prima sesiune științifică din Marina Militară, la care au prezentat referate și patru elevi ai Școlii Militare Superioare de Marină, pe care i-a coordonat personal. În același an, la inițiativa sa, a fost organizată în cadrul școlii prima expoziție astronomică din armată. În iunie 1957, căpitanul de rangul I Constantin Costăchescu este trecut în rezervă cu drept de pensie.

Timp de 28 de ani a publicat în „Revista Marinei” numeroase articole și probleme de matematici, o parte cu aplicații la marină. În 1952 a predat aproximativ 50 de ore la Facultatea Muncitorească, fără

stelelor cu opt jaloane, în „Gazeta Matematică” nr. 1, 1975, precum și în „Boletín Matematico” din Buenos Aires.

plată. A întocmit culegerea *Probleme de navigație și cercetarea cârdurilor de pește la larg* (1953), *Probleme de navigație și de cinematică* ș.a.

*

Țara, recunoscătoare, l-a decorat pentru activitatea sa în timpul războiului, amintim: Ordinul „Coroana României” clasa a V-a în grad de cavaler (Brevetul nr. 1990 din 12 mai 1939), „Virtutea Maritimă” clasa a III-a Navigant (Î.D.R. nr. 27241/14 august 1939), „Virtutea Maritimă clasa a II-a, Navigant”, „Steaua României” clasa a V-a cu spade și panglică de „Virtutea Militară” (Brevetul nr. 1834 din 29 iunie 1942), Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a (Î.D.R. nr. 656/12 martie 1943), Ordinul „Meritul Militar” clasa a II-a (Decret nr. 348/18.08.1954). Medalia „Eliberarea de sub jugul fascist” (15 august 1964), „Crucea de Fier” clasa I, „Vulturul German” clasa a III-a, Ordinul croat „Zvonimir” clasa a II-a.¹⁰

A fost înproprietărit cu 5 ha de pământ - lot „Mihai Viteazul”, în 1946, în comuna Moșneni (Mangalia), teren care a fost predat ulterior către I.A.S.

Locuia în Constanța, pe strada Călărași nr. 57, când destinul a făcut ca, în august 1982, cel care a sfidat moartea în misiunile temerare ale submarinului „Delfinul” în timpul războiului antisovietic, să părăsească această lume într-un tragic accident auto.¹¹

CONSTANTIN (BIBI) COSTĂCHESCU, THE LEGENDARY COMMANDER OF THE ROMANIAN SUBMARINES

Abstract

Constantin (Bibi) Costăchescu was the commander of „Delfinul” submarine, during the difficult time of World War II. The author presents episodes from the submarine's battles and a biography of its commander.

Keywords: Constantin Costăchescu, World War II, „Delfinul” submarine

¹⁰ Marian Moșneagu, *Dicționarul marinarilor români*, Ed. Militară, București, 2009.

¹¹ Nicolae C. Petrescu, *op. cit.*

CONTRIBUȚII LA ISTORIA DIVIZIEI 9 INFANTERIE ÎN DOBROGEA DE SUD (1919-1924)

Vidul de autoritate creat după încheierea Armistițiului cu Bulgaria din 1918 – deși trupele aliate erau prezente pe teritoriul vecinului de la sud, dar depășite numeric de problemele create de populația bulgară din Dobrogea de Sud – a dus la cererea de sprijin a trupelor române, formulată de către Comandamentul Interaliat de la Sofia.

Până la venirea Corpului 5 Armată, autoritățile civile și ecleziastice din Dobrogea și Cadrilater comunicau Marelui Cartier General că instalarea autorităților și siguranța vieții fiecărui cetățean român erau obiective foarte greu de îndeplinit și veșnic în pericol.

În primele luni ale lui 1919 cei care se confruntau cel mai des cu diferite situații erau jandarmii români. Încă de la sfârșitul anului 1918, Compania Caliacra evidenția, în rapoartele sale, dificultățile pe care le întâmpina la instalarea jandarmilor la posturi. Conform acestor rapoarte, batalioanele de jandarmi din Dobrogea informau factorii de decizie militari că *„din cauza mitralierelor ce le-au instalat bulgarii în pozițiile amenajate mai dinainte, posturile nu pot fi ocupate, aceștia fiind întâmpinați cu focuri de arme”*. Din raportul nr. 18 al comandantului Batalionului de Jandarmi reiese că *„s-au ținut întruniri și au avut loc banchete, la care au participat chiar ofițeri și soldați englezi, unde s-a vorbit în contra noastră. Din raportul nr. 315 al Companiei de Jandarmi Constanța se vede că atitudinea ostilă a populației bulgare față de jandarmi a fost întărită de publicația ce ar fi fost dată de către comandantul Regimentului 61 francez, prin care se prevedea că Armata Română nu putea intra în Dobrogea până la pacea generală și deci jandarmii, făcând parte din armată, nu puteau intra nici ei prin sate. Se observă că, în general, cuvântul de ordine la bulgari este de a rezista până la unul. La 21 decembrie 1918, Compania Caliacra raporta că zilnic se cărau 40-50 căruțe cu lemne și cereale din Balcic spre Varna. Comandamentul englez nu ia nicio măsură în această privință. Raportul Regimentului 2 de Jandarmi din 24 decembrie 1918 ne înștiințează că în comuna Dăeni (Tulcea) populația bulgară nu vrea a recunoaște autoritățile române”¹*.

* Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

¹ Arhivele Militare Române (în continuare A.M.R.), Fond Microfilme, rola F.II. 1.2590, cd. 392.

Despre existența unui asemenea comportament din partea bulgarilor informa și ofițerul de legătură de pe lângă Armata engleză din Dobrogea de Sud, locotenent-colonelul Douglas Căpităneanu. În satul Karapelit populația i-a împiedicat pe jandarmi să se instaleze, însă a doua zi, 26 decembrie 1918, au fost aduși și menținuți de către trupele engleze. La 1 ianuarie 1919 erau semnalate proteste și manifestări ostile ale populației bulgare, în urma acțiunilor de prevenire desfășurate, jandarmii reușind să ridice 200 de arme, 6 revolvere și 1 200 cartușe. În același timp, se primeau vești despre incidentele de la Turtucaia, fiind semnalată moartea unui bulgar.

Generalul Adrien Paul Alexandre Chrétien (comandantul Trupelor Aliate de Ocupație din Bulgaria între 7 octombrie 1918 și 10 august 1919) era informat despre aceste evenimente. Mai mult decât atât, Marele Cartier General îi comunica generalului Louis Félix François Franchet d'Esperey, prin intermediul ofițerului român de legătură de la Salonic, colonelul Toma Dumitrescu, că în Dobrogea autoritățile civile românești, deși s-au dus la postul lor, nu pot funcționa în bune condiții din cauza lipsei de ordine, liniște și siguranță. În Dobrogea de Sud contrabanda cu vite era de necontrolat, fiind semnalate jafuri și devastări de proprietăți aparținând populației românești. Trupele britanice, în neputință de a împiedica aceste jafuri, au cerut, prin generalul Berthelot, să trimită pe frontiera de sud a Dobrogei 3 companii de grăniceri, cerere agreată de comandamentul francez, dar refuzată de guvernul bulgar a cărui opinie - trebuie precizat - nu avea nicio consecință juridică din moment ce, odată cu semnarea Armistițiului de către Bulgaria, Tratatul de la București era caduc. Pe lângă solicitarea engleză, Marele Cartier General român cerea autorizarea imediată a trupelor de grăniceri pentru paza frontierei și pentru sprijinirea autorităților civile românești, care abia reușiseră să se instaleze în Dobrogea de Sud.

O primă reacție din partea aliaților apare în aprilie 1919, când Ministerul de Război român era informat despre aprobarea primită de la generalul Berthelot privind întinderea jurisdicției Corpului 5 Armată asupra Dobrogei Noi și Vechi. Conform acestei informări *„se va aplica de acest comandament Legea stării de asediu și asupra Dobrogei. Curtea Marțială a Corpului 5 Armată – Partea Sedentară va judeca toate procesele inculpaților de pe teritoriul său și deci și din Dobrogea conform legii excepționale. Se vor numi comandanți de garnizoană în localitățile din Dobrogea până la sosirea trupelor (când se va permite aceasta); comandanții Cercurilor de Recrutare Tulcea, Constanța, Durostor, Silistra și Bazargic vor putea fi numiți și comandanți de garnizoană dacă nu se vor putea numi alți ofițeri; 3 companii de grăniceri ce le avem destinate pentru frontiera Cadrilaterului (care azi sunt la Medgidia, Călărași și Oltenița) vor fi destinate să ia provizoriu garnizoane în Tulcea și Constanța, dând posturi mai mari în Babadag, Hârșova și Cernavodă.*

Grănicerii din Tulcea vor servi și la dezarmarea trupelor de voluntari. Pentru aceste trupe, dezarmarea și supravegherea lor începe să se facă și cu concursul trupelor aliate, iar transportul lor prin Sulina, mai departe spre Caucaz sau Rusia meridională cu ajutorul vaselor puse la dispoziție de comandamentul aliat”².

Sosirea trupelor de grăniceri în Dobrogea de Sud a fost descrisă astfel de maiorul Constantin Longhin, la 5 septembrie 1919: „autoritățile și populația românească au primit cu o bucurie și entuziasm de nedescris sosirea grănicerilor în Cadrilater. La Silistra toate autoritățile și întreaga populație românească au venit, încă de la orele 7, în port pentru a-i primi pe grăniceri, oferind ofițerilor și trupei flori. La orele 9, batalionul locotenent-colonelului Georgescu intră în oraș sub arcul de triumf și defilează în fața Palatului Administrativ, unde erau de față toate autoritățile în cap cu Prefectul județului și primarul orașului, precum și un public foarte numeros. În timpul defilării, trupa și ofițerii au fost acoperiți cu flori. După defilare primăria a servit o gustare, iar la trupă s-a împărțit vin și tutun. La Bazargic grănicerii au avut aceeași primire grandioasă. Trenul întârziind, publicul nerăbdător a ieșit în întâmpinarea grănicerilor la gara Bazargicul de Sud, depărtare 4 km de oraș. A doua zi a avut loc un Te Deum, după care a urmat defilarea batalionului, care a fost primit de toate autoritățile în cap cu Prefectul județului și primarul orașului, precum și de un numeros public. După defilare s-a servit la primărie o gustare pentru ofițerii și delegații de la trupă. La Turtucaia, grănicerii au fost primiți de toate autoritățile și un public mai puțin numeros. Aici entuziasmul și bucuria populației s-a manifestat într-un grad mai mic”³.

La primirea știrii că vor sosi grănicerii români în Cadrilater, populația bulgară părea îngrijorată și nutrea speranța că și de data aceasta se vor contramanda ordinele relativ la trecerea grănicerilor în Cadrilater. În preziua trecerii au răspândit știrea că sosesc trupele americane (delegații sosiți aveau pălării italienești) și „din orice lucru căutau să se amăgească”, răspândind știri false. La Silistra, francezii au scos la debarcader o gardă de onoare care să-i primească pe grăniceri. Bulgarii au interpretat acest lucru în favoarea lor și au răspândit imediat știrea că francezii au trimis un pluton în port pentru a-i opri pe grănicerii români să intre în oraș. La Bazargic, deși nu mai era decât o oră până la sosirea trenului, bulgarii vorbeau prin cafenele că sub niciun motiv nu poate veni trupa românească în Cadrilater și că trupa ce sosea este americană.

După intrarea grănicerilor în oraș, toate visele și speranțele bulgarilor au fost spulberate și din ziua intrării nu s-a mai văzut picior

² *Idem*, rola F.II. 1.2654, cd. 491.

³ *Idem*, rola F.II. 1.2628, cd. 186-187.

de bulgar pe străzile orașului. Trupele franceze au primit cu bucurie venirea grănicerilor în Cadrilater. La Silistra detașamentul francez a format o gardă de onoare, iar ofițerii francezi i-au invitat pe ofițerii-grăniceri la o gustare, unde s-a servit numai șampanie, apoi cu toții au venit la primărie, unde s-a toastat pentru România Mare. La Turtucaia detașamentul francez a format o gardă de onoare la sosirea grănicerilor, iar ofițerul francez (comandant al detașamentului) a fost în legătură continuă cu maiorul Nicolae Tonița. La Bazargic, unde era și reședința batalionului, sosirea grănicerilor a fost primită destul de rece.

Odată cu venirea militarilor români, pe lângă faptul că paza frontierelor s-a întărit, informări despre evenimentele din Dobrogea de Sud au început să ajungă pe masa Marelui Cartier General, evoluția acestora fiind în strânsă legătură cu ceea ce se întâmpla în viața politică din Bulgaria.

Pe fondul creșterii interesului aliaților privind modul în care oficialitățile bulgare respectă condițiile armistițiului referitoare la dezarmarea armatei, grănicerii români raportau despre existența unor depozite de arme și muniții, despre care trupele de ocupație franceze și engleze nu aveau cunoștință. De altfel, faptul că nu se respectau întocmai înțelegerile privind dezarmarea a dus la schimbarea generalului Chrétien, la 22 august 1919, cu generalul Claudel, decizie care a determinat un viu protest din partea oficialilor bulgari.

Paralel cu această nemulțumire, la frontiera cu România era semnalată prezența unui număr foarte mare de comitații. Conform rapoartelor Detașamentului de Grăniceri, în Dobrogea, la 16 septembrie 1919, *„a sosit din teritoriul Bulgariei cu trenul, în gara Oboriștea, un grup de 3-400 de bulgari comitații, sub masca de muncitori, având printre bagajele și sculele lor arme și muniții, cu intenția ca la semnarea păcii, dacă va fi în defavoarea lor, să atace posturile noastre de grăniceri și să treacă în Cadrilater, a se deda la omoruri și jafuri. Acest grup de comitații este trimis de autoritățile bulgare și, ca să nu fie suspecte de autoritățile franceze, au venit ca muncitori împrăștiindu-se prin satele din apropierea frontierei noastre”*⁴.

Momentul era bine ales, pentru că urma ca trupele franceze să înceapă retragerea progresivă din Bulgaria. Pentru a evita slăbirea forței armate din Dobrogea de Sud, în primele zile ale lunii decembrie 1919, Batalionul 2 din Regimentul 23 Infanterie ajungea la Silistra pentru înlocuirea trupelor franceze (care trebuiau să plece pe 5 decembrie 1919), iar un batalion din Regimentul 33 Infanterie înlocuia unitățile franceze din Bazargic, în ziua de 3 decembrie 1919.

⁴ *Ibidem*, cd. 177.

Concomitent cu dislocarea acestor trupe, părțile sedentare ale Diviziei 9 primeau planurile de transport în garnizoanele de pace. Potrivit acestor planuri, pe 13 decembrie, ora 12, partea sedentară a Regimentului 35 Infanterie se transporta de la Călărași la Silistra, unde sosea în aceeași zi, dispunând de un șlep punctat⁵ și două nepuntate. Partea sedentară a Regimentului 36 Infanterie se transporta, în ziua de 14 decembrie, ora 12, de la Oltenița la Turtucaia, unde ajungea în aceeași zi, dispunând de un șlep nepuntat. Restul părții sedentare a Regimentului 36 Infanterie se transporta, pe 15 decembrie, ora 9, de la Cernavodă la Turtucaia, unde sosea a doua zi, dispunând, de asemenea, de un șlep nepuntat. Planul de transport pe calea ferată a părților sedentare ale Diviziei 9 în garnizoanele de reședință prevedea ca partea sedentară a Regimentului 40 Infanterie să se transporte, în ziua de 14 decembrie, ora 12, de la Cernavodă la Bazargic, unde ajungea în ziua de 15 decembrie, ora 2. Ambele dispuneau de trenul „G 21”, cu 23 vagoane închise și 14 platforme, în timp ce *„Regimentul 9 Vânători partea sedentară se transportă de la Cobadin la 17 decembrie ora 18 la Bazargic unde va sosi cu 28 vagoane închise și 16 platforme”*⁶.

La 19 decembrie 1919 Divizia 9 era înlocuită în Basarabia cu Divizia 2, iar trupele acesteia demarau procedurile de transport pe calea ferată în garnizoanele lor din Cadrilater pe direcția Cernăuți – Pașcani – Iași – Galați pentru cele din jurul localității Bălți. De la Galați, transporturile s-au executat pe Dunăre, corpurile din garnizoanele Constanța, Bazargic și Medgidia au debarcat la Cernavodă, de unde s-au îmbarcat din nou în trenuri până la garnizoanele de mai sus, iar celelalte au debarcat la Silistra și, respectiv, la Turtucaia. Comandamentul Diviziei a ajuns la 23 decembrie la Călărași, unde s-a instalat în mod provizoriu, iar pe 3 ianuarie 1920 s-a îmbarcat și debarcat la Silistra. Conform ordinului Marelui Cartier General, la 3 ianuarie toate trupele trebuiau să fie în garnizoanele lor, însă din cauza liniilor defecte și a lipsei de cărbuni, transporturile s-au terminat la 21 ianuarie 1920.

Conform Ordinului secret nr. 138 din 12 decembrie 1919 al Corpului 5 Armată, ocuparea localităților de reședință de către trupele Diviziei 9 și acoperirea graniței se realiza astfel: cu începere din ziua de 28 decembrie 1919, frontiera de sud a Dobrogei era ocupată de 3 companii de Grăniceri (7, 8 și 9), sub comanda maiorului Băgu, cu reședința la Kurtbunar. Comandantul Companiei 7 Grăniceri, locotenentul Popovici, avea reședința în Turtucaia. Comandantul Companiei 8 Grăniceri, locotenentul Ioanid, avea reședința la Kurtbunar; comandantul

⁵ Despre nave sau ambarcațiuni – cu punte

⁶ A.M.R., Fond microfilme, rola F.II. 1.2628, cd. 247-249.

Companiei 9 Grăniceri, locotenentul Gorschi, avea reședința la Bazargic. Trupele Diviziei ocupau garnizoanele din timp de pace, astfel: a) Comandamentul Diviziei 9 la Silistra; b) Brigada 18 Infanterie și Regimentul 36 Infanterie la Turtucaia; c) Regimentul 35 Infanterie avea statul major și un batalion la Silistra, un batalion la Ostrov și un batalion la Akadânlar; d) Brigada 17 Infanterie și Regimentul 40 Infanterie la Bazargic, Regimentul 40 Infanterie cu un batalion la Balcic și cu o companie la Cavarna. Batalionul rămânea la Balcic până la sosirea părții active a Batalionului 9 Vânători. *„Batalionul 2/Regimentul 23 Infanterie care se află la Silistra la venirea Regimentului 35 Infanterie va lua reședința la Kurtbunar. După sosirea Regimentului 40 Infanterie în garnizoana Bazargic și a Regimentului 36 Infanterie la Turtucaia se va raporta spre a se lua măsuri ca batalioanele 3/Regimentul 23 Infanterie să fie transportate la corpurile lor. În această zi, Cartierul Brigăzii 18 Infanterie, Regimentul 36 Infanterie, statul major, batalioanele 1 și 2 sosesc la Turtucaia”*⁷.

La 10 ianuarie 1920 Corpul 5 Armată, prin Dispoziția nr. 154, ordona ca Batalionul 2 din Regimentul 23 Infanterie să aștepte la Silistra sosirea Regimentului 35 Infanterie, fără a detașa nicio companie la Akandânlar și Kurtbunar. Primul batalion din Regimentul 35 Infanterie care urma să sosească la Silistra, bine încadrat în ofițeri și trupă, pleca la Akandânlar. La scurt timp, conform Ordinului nr. 9327, după ce al doilea batalion din Regimentul 35 ajungea la Silistra, Batalionul 2/Regimentul 23 Infanterie pleca la Călărași, *„tot în această zi a sosit în Constanța și statul major al Regimentului 34 Infanterie”*⁸.

Prezența trupelor române se remarcă prin schimbarea dispozitivului acestora în teritoriu, fiind semnalate deplasări frecvente. Comandamentul Diviziei 9, care se afla la Turtucaia, comunica Marelui Stat Major la 11 ianuarie 1920, cu nr. 9841, că Regimentul 23 Infanterie rămânea la Silistra până la sosirea completă a Regimentului 35 Infanterie, iar cu nr. 9839, faptul că sectorul Brigăzii 17 Infanterie se întindea de la Trupciular până la Eckrene.

De altfel, pe parcursul lunii ianuarie 1920, poziția trupelor române s-a modificat concomitent cu sosirea grosului Diviziei 9 în zonele de staționare din timp de pace. În ziua de 17 ianuarie a sosit în garnizoana de reședință statul major al Regimentului 35 Infanterie, împreună cu Batalioanele 1, 2 și 3. În aceeași zi s-a primit Ordinul Corpului 5 Armată nr. 1822, care dispunea ca îndată ce Regimentul 35 Infanterie ajungea la Silistra, să detașeze un batalion la Akandânlar, iar celelalte două batalioane să rămână la Silistra. Batalionul 2/Regimentul 23 Infanterie,

⁷ *Idem*, rola F.II. 2.76, cd. 383.

⁸ *Ibidem*.

care se afla la Silistra, urma să treacă la Călărași de îndată ce ajungea Regimentul 35 Infanterie. În ceea ce privește Regimentul 40 Infanterie, odată ajuns la Bazargic, acesta trebuia să detașeze un batalion la Balcic. Batalionul din Regimentul 33 Infanterie, care se afla la Bazargic și Balcic, pleca la reședința de garnizoană numai după ce ajungea al treilea batalion al Regimentului 40 Infanterie, utilizând pentru transport garnitura acelui batalion, pregătindu-se, între timp, la Akandânlar și Balcic, cazarea unităților. Brigada 18 Infanterie, cu nr. 924, raporta că Regimentul 35 Infanterie a sosit în garnizoana Silistra și că va detașa un batalion la Akandânlar.

Pe 8 ianuarie 1920 ajungea în garnizoana Constanța comandamentul Brigăzii 9 Artilerie, împreună cu Bateria 9 din Regimentul 13 Artilerie, iar Batalionul 2/ Regimentul 23 Infanterie raporta că s-a imbarcat și urma să plece la Călărași, la ora 18. „*Regimentul 35 Infanterie cu nr. 13962/1920 raporta că Batalionul 21/ Regimentul 35 Infanterie a plecat la Akandânlar, iar Batalioanele 1 și 2/Regimentul 35 Infanterie au rămas în garnizoana Silistra*”⁹.

La 20 ianuarie Regimentul 35 Infanterie, cu nr. 14078, raporta că Batalionul 2, comandat de maiorului Bejan, era trimis la Akandânlar, „*iar Batalioanele 1 și 2 din Regimentul 36 Infanterie rămâneau în garnizoana Silistra*”¹⁰.

Peste o zi, trupele Diviziei 9 ocupau garnizoanele din Cadrilater astfel: comandamentul diviziei la Silistra; Secția autocamioane, Brutăria și Ambulanța la Silistra; Secția de telegrafie la Silistra; Brigada 17 Infanterie la Bazargic; Regimentul 40 Infanterie la Bazargic; Regimentul 34 Infanterie la Constanța; Brigada 18 Infanterie la Turtucaia; Regimentul 36 Infanterie la Turtucaia; Regimentul 35 Infanterie la Silistra; Brigada 9 Artilerie la Constanța; Regimintele 13 Artilerie și 18 Obuziere la Constanța.

În Basarabia au rămas, în mod provizoriu, Batalionul 9 Pionieri, care a fost pus la dispoziția Grupului „General Popovici”, și Bateria 4/Regimentul 13 Artilerie, pusă la dispoziția Diviziei 5.

Așa cum am menționat, la sosirea trupelor Diviziei 9 în Cadrilater se găseau un batalion din Regimentul 23 Infanterie la Silistra și un batalion din Regimentul 33 Infanterie la Bazargic. Aceste trupe au plecat în garnizoanele lor de pace (Galați și Tulcea), pe măsură ce au sosit trupele Diviziei 9. Paza graniței dinspre Bulgaria se făcea cu trei companii de grăniceri: 7 (cu reședința la Turtucaia), 8 (cu reședința la Kurtbunar) și 9 (cu reședința la Bazargic).

⁹ *Ibidem*, cd. 389.

¹⁰ *Ibidem*, cd. 390.

În aceeași zi, respectiv 21 ianuarie 1920, ajungeau la garnizoana Constanța Bateria 5/Regimentul 13 Artilerie de la Roman - Văscăuți (Basarabia), statul major al Regimentului 18 Obuziere de la Florești, Bateria 2/Regimentul 18 Obuziere și Bateria 4/Regimentul 18 Obuziere de la Văscăuți. Prin Ordinul Marelui Cartier General nr. 5557/1919, comunicat Corpului 5 Armată cu nr.118/1919, trupelor Diviziei 9 nu li s-a dat la început nicio însărcinare de acoperire, „*ci li s-a prescris să se ocupe de instrucția recruților și de repararea cazărnilor*”¹¹.

La rândul său, Corpul 5 Armată, prin Ordinul nr. 118/1920, comunica Marelui Cartier General, cu nr. 57, că atâta timp cât situația operativă îngăduia, se va executa întocmai programul de grupare a forțelor prevăzute în directivele de instrucție. Prin această grupare s-a prevăzut să se găsească la dispoziția corpurilor de armată, în permanență, câte o divizie activă. În principiu, trupele acestor divizii trebuiau să fie în garnizoana lor de pace, pentru a-și putea urma în bune condiții programul de instrucție și refacerea, în același timp cu obligațiile gospodărești. Comandamentele de corp de armată aveau latitudinea de a face direct, în caz de absolută nevoie și fără o prealabilă autorizare, orice deplasare impusă de nevoia menținerii ordinii în regiunea mării unități respective. În acest scop, comandamentele erau rugate să dea instrucțiunile necesare comandamentelor de garnizoană, pentru a raporta modificările pe care le vor face grupării forțelor de care dispun și motivele care determină aceste modificări.

Prin urmare, la 29 ianuarie 1920 s-a primit Ordinul nr. 158 al Corpului 5 Armată, prin care se prevedea ca trupele care aveau reședința în Cadrilater, fiind dislocate și în vederea siguranței regiunii, pe lângă îndatoririle prevăzute în serviciul de garnizoană și instrucția trupelor, să reprime, la cererea autorităților administrative, toate mișcările care s-ar fi produs în zonă.

Pentru aceasta, comandantul Diviziei 9 dădea instrucțiuni comandanților de garnizoană să fie în strânsă legătură cu aceste autorități și, atunci când nevoia o cerea, să intervină cu energie, conform prevederilor legale. De asemenea, se luau măsuri ca birourile de informații înființate la fiecare corp de trupă și de comanduire de garnizoană să funcționeze în cele mai bune condiții, astfel încât comandantul de garnizoană să fie tot timpul la curent cu situația operativă. Conform Ordinului nr. 6285 al Marelui Cartier General, grănicerii trebuiau să împiedice bandele de comitații ce ar fi încercat să treacă pe teritoriul nostru. În cazul în care aceste bande erau numeroase,

¹¹ *Ibidem*, cd. 344.

iar grănicerii nu puteau face față situației, aceștia aveau ordin să ceară concursul trupelor din Cadrilater.

În conformitate cu această dispoziție, divizia a dat Ordinul nr. 9947, prin care s-a împărțit frontiera de sud a Dobrogei în două sectoare și anume: sectorul Brigăzii 18 Infanterie de la Dunăre până la Trupciular și sectorul Brigăzii 17 Infanterie de la Trupciular până la capul Caliacra. În fiecare sector de brigadă se însărcinau câte două batalioane care trebuiau să intervină cele dintâi în ajutorul grănicerilor. Comandanți acestor „batalioane împreună cu comandanți companiilor de grăniceri respective au făcut recunoașterea terenului (până la frontieră) în sectoarele destinate și au înlocuit planurile de apărare în caz de atac al frontierei și care se află la dosarul cu apărarea frontierei”¹².

În luna februarie situația tactică și operativă era următoarea: trupele Diviziei 9 erau în garnizoanele de pace, cu excepția câtorva unități. Această divizie era compusă din Comandamentul diviziei, Cartierul diviziei, Secția Camioane, Secția Telegrafie, Brutăria de campanie și Ambulanța Divizionară; Brigada 17 Infanterie cu Regimentul 34 Infanterie și Regimentul 40 Infanterie; Brigada 18 Infanterie cu Regimentul 35 Infanterie; Brigada 9 Artilerie cu Regimentul 13 Artilerie și Regimentul 18 Obuziere.

Comandantul Diviziei 9 Infanterie era generalul de brigadă Gheorghe Mironescu, secundat de: ofițerul adjutant - sublocotenentul Ioan D. Ștefan; Serviciul de stat-major - locotenent-colonelul Marius Herașcu (șeful de stat-major), Biroul Operații - maior Vasile Mitrea (șef), Registrator - plutonierul (r) Dumitru Anghelescu și secretarul-dactilograf Stelian Oprescu.

Comandamentul Brigăzii 17 Infanterie era format din: comandant - colonelul Ioan Petrescu, adjutant - sublocotenentul George Popescu, secretar - plutonierul (r) Benone Andronic și veterinar - caporalul Constantin Cernăian.

Regimentul 34 Infanterie îl avea comandant pe locotenent-colonelul Ioan Teodorescu, adjutant - locotenent-colonelul Grigore Răileanu, ofițer-adjutant - sublocotenentul Petre Davidescu. Batalionul 1 era comandant de maiorul Ioan Niculescu, Batalionul 2 de locotenent-colonelul Gheorghe Popescu, Batalionul 3 de maiorul Ioan Sadoveanu și Biroul Informații de căpitanul Ștefan Cerchez.

În ceea ce privește Regimentul 40 Infanterie, acesta îl avea drept comandant pe colonelul Necula Georgescu, adjutant - locotenent-colonelul Scarlat Constantinov, ofițer adjutant - locotenentul Alexandru Petrescu. Batalionul 1 era comandant de maiorul Radu Tulescu,

¹² *Ibidem*.

Batalionul 2 de maiorul Traian Teodorescu și Batalionul 3 de maiorul Gheorghe N. Popescu.

Brigada 18 Infanterie era comandată de generalul de brigadă Constantin Frim, adjutant-locotenentul Atanase Gh. Pârvu și veterinar - căpitanul (r) Dumitru Gheorghe.

Conducerea Regimentului 36 Infanterie era alcătuită din: comandant - colonelul Atanase Iliescu, adjutant - locotenent-colonelul Buzescu Ștefan, ofițer-adjutant - sublocotenentul Dumitru Popescu. Batalionul 1 era comandant de maiorul Gheorghe Bălănescu, Batalionul 2 de maiorul Eugeniu Brighiu și Batalionul 3 de maiorul Florea Anghel.

Comandantul Regimentului 35 Infanterie era colonelul Petre Dobriceanu, adjutant - locotenent-colonelul Dumitru Anastasiu, ofițer adjutant - sublocotenentul Petre Aprilescu. Batalionul 1 era comandant de maiorul M. Antonescu, Batalionul 2 de maiorul Gheorghe Bejan și Batalionul 3 de maiorul Leonard Mociulschi.

Brigada 9 Artilerie era comandată de generalul Grigore Tomescu, adjutant - locotenentul Ioan Avram. Regimentul 13 Artilerie avea drept comandant pe locotenent-colonelul Vladimir Grigorescu, adjutant - maiorul Tache Rădescu. Divizionul 1 era comandat de maiorul Tache Rădescu, Divizionul 2 de maiorul Necula Georgescu și Divizionul 3 de maiorul Teodor Munteanu.

Regimentul 18 Obuziere era comandant de colonelul Niculae Vasilescu, adjutant - maiorul Constantin Vâlcu, ofițer adjutant - locotenentul Vasile Danacu. Divizionul 1 era comandat de maiorul Constantin Vâlcu și Divizionul 2 de maiorul Popa.

Din punct de vedere tactic, trupele Diviziei 9 ocupau zona din dreapta fluviului Dunăre, cuprinsă între frontiera dinspre Bulgaria la sud-vest, la est de Marea Neagră și la nord de vechea frontieră a Dobrogei și Dunăre. Cu alte cuvinte, Cadrilaterul ce cuprindea județul Durostor (cu capitala Silistra) și Caliacra (cu capitala Bazargic). Misiunea diviziei era *„apărarea frontierei Dobrogei de Sud contra agresiunilor bandelor de tâlhari sau detașamentelor armate bulgare, acoperirea mobilizării și concentrării Corpului 5 Armată, pentru a preîntâmpina un atac organizat cu mijloace puternice, împiedicarea propagandei bulgare și pătrunderea agenților de propagandă și menținerea ordinii publice”*¹³.

Primele măsuri pentru îndeplinirea acestei misiuni au fost luate de Brigada 18 care cerea, prin telegrama nr. 161 din 5 februarie 1920, să se trimită în teritoriu câte un pluton, care să patruleze în spatele frontierei, asigurând astfel o ruptură a legăturilor dintre locuitorii din Bulgaria și populația bulgară din Dobrogea de Sud. La rândul ei, Brigada 17

¹³ *Ibidem*, cd. 429.

Infanterie a primit Ordinul nr. 1327, prin care trebuia să pună la dispoziția Companiei 7 Grăniceri două plutoane, cu însărcinarea de a-i sprijini pe aceștia atunci când vor fi atacați de forțe superioare. Batalionul 2 din Regimentul 35 Infanterie raporta „că a luat măsuri a se pune în legătură cu Companiile 7 și 8 grăniceri și că batalionul se găsește la Akandânlar”¹⁴, în condițiile în care Corpul 5 Armată primise informări conform cărora „în seara zilei de 4 februarie 1920 bulgarii au vrut să atace frontiera”¹⁵.

Referitor la acest aspect al terorii existente la frontiera de sud, regele Ferdinand I, prin actul normativ apărut în „Monitorul Oficial” nr. 212 din 14 ianuarie 1920, decreta „suspendarea stării de asediu, cenzura presei și a oricăror altor publicații în vechiul regat exceptând Dobrogea”¹⁶.

La scurt timp, în martie 1920, Corpul 5 Armată preciza prin „Ordonanța nr. 1 relativ la menținerea stării de asediu în Dobrogea” ca în termen de 10 zile de la publicarea acesteia, toți cei ce vor avea arme și pentru care nu posedau permisul special de purtare de armă, eliberat de corpul de armată, să le predea în comunele urbane la Comenduirea de garnizoană, iar în cele rurale la posturile de jandarmi, care eliberau chitanțe dintr-un carnet anume întocmit pentru fiecare armă. În același timp, ordona percheziționarea locuitorilor și strângerea armelor de la cei care, după împlinirea termenului prevăzut de ordonanță, au cerut permis pentru purtare armă.

Cu toate aceste măsuri, în aprilie 1920 garnizoanele din Dobrogea de Sud raportau Comandamentului diviziei că „în toate satele de primprejurul frontierei s-ar fi dat arme și muniții populației. În satul Cocardja Sud, Kioseabdi s-ar afla un batalion din Regimentul 45 Infanterie comandant de un maior și alți 4 ofițeri inferiori. Acest batalion ar avea un efectiv de 500 soldați și misiunea de a întări pichetele de grăniceri și de a face patrulări pe frontieră și prin satele dimprejur”¹⁷.

Desele incidente de frontieră dintre grănicerii români și bulgari aveau ca motiv – cel puțin așa reclamau bulgarii în toamna anului 1920 – defectuoasa delimitare a graniței. Pe 10 octombrie 1920 Corpul 5 Armată raporta Marelui Stat Major - Secția 4 răspunsul dat la Ordinul nr. 822/1920, cu privire la aceste incidente. Din corespondența dintre Divizia 9 și Corpul 5 Armată reiese că au fost încheiate 8 procese-verbale, prin intermediul cărora se constata modul de patrulare între anii 1913 și 1916

¹⁴ *Ibidem*, cd. 397.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Idem*, rola F.II. 5.1850, cd. 135.

¹⁷ *Idem*, rola F.II. 2.76, cd. 436.

și cum se realiza după anul 1918, precum și restabilirea frontierei româno-bulgare din Dobrogea de Sud.

Comisia, formată din maiorul N. Georgescu (delegatul Diviziei 9) și locotenentul Constantin Georgescu (comandantul Plutonului 3 Grăniceri Vladimirovo) din partea română și maiorul Colev (comandantul grănicerilor din Sectorul 16) și locotenentul Gheorghe Vasov (comandantul Plutonului 5 Grăniceri) din partea bulgară, a trecut la identificarea semnelor de hotar existente la momentul respectiv, constatând în mare parte lipsa acestora sau mutarea lor. De comun acord s-a stabilit ca, în sectoarele unde lipsesc aceste semne, ofițerii topografi să restabilească pe teren linia de frontieră marcată prin movile și stâlpi, conform convenției încheiată în anul 1913.

Preocupați de comportamentul instabil al guvernului de la Sofia, care putea ataca România în orice moment, sub impresia evenimentelor de la Turtucaia anulului 1916, autoritățile române au elaborat, în noiembrie 1920, un „Plan de evacuare” în cazul în care Bulgaria își arăta ostilitatea față de vecinul de la nord-est. Documentul stabilea modalitatea practică de retragere a rechizițiilor, suspectilor și a autorităților noastre din Dobrogea de Sud, în cazul unui război. Comisia, întrunită la sediul Marelui Stat Major pe 14 noiembrie 1920, alcătuită din delegați ai Ministerului de Interne, Ministerului Domeniului, prefectii județelor Durostor, Caliacra și Ialomița, precum și reprezentanții armatei, a stabilit procedura legală în baza căreia trebuia să se desfășoare evacuarea. Potrivit acestor măsuri, evacuarea *„zonelor militare trebuie începută înaintea decretării mobilizării și odată cu ridicarea indivizilor suspecti și adunarea rechizițiilor în comune, deoarece această evacuare cere timp și dispoziții complicate (cam 8 zile înainte). O altă chestiune importantă este pregătirea mijloacelor necesare pentru evacuarea arhivelor autorităților din județele de frontieră, acestea trebuie să-și pregătească de pe acum lăzi în care, la primul ordin, să împacheteze arhivele cu actele indisponibile și să le țină gata pentru plecare. În vederea evacuării prefecturilor de Durostor, Caliacra și Constanța trebuie să pregătească organizarea unor convoaie cu căruțe special destinate pentru imbarcarea arhivei și a bagajelor, precum și pentru transportarea familiilor funcționarilor, mai ales a acelor din comunele situate în imediata apropiere a frontierei bulgare”*¹⁸.

În ciuda faptului că oficialii bulgari susțineau că nu au nicio legătură cu atacurile violente săvârșite de bandiți pe 14 martie 1921, regele Ferdinand decreta *„starea de asediu care se va aplica pe o zonă de 30 de km putându-se lărgi până la 50 km pe tot lungul fruntarilor țării de la punctul de joncțiune al graniței Iugoslaviei cu granița maghiară până la cetatea Albă,*

¹⁸ *Idem*, rola F.II. 1.302, cd. 90-97.

urmând granița maghiară, cehoslovacă, polonă și rusă apoi pe frontiera Cadrilaterului”¹⁹.

În iunie 1921 configurația graniței Dobrogei de Sud era subiectul Comisiei Mixte, al cărei președinte era colonelul Nicolae Uică (comandantul Brigăzii 17 Infanterie), secondat de locotenentul Ioan Racoveanu (de la Serviciul Geografic al Armatei) și de maiorul Nicolae Tonița (comandantul Regimentului 1 Grăniceri). Partea bulgară era reprezentată de colonelul Petckigargov Parackev (comandantul Sectorului 6 Grăniceri), căpitanul de marină Jean Djedarov și căpitanul (r) Nicolas Doncov (ofițer topograf).

În conformitate cu Ordinul Marelui Stat Major român nr. 459, din 30 mai 1921, și cel bulgar nr. 201 din 28 mai 1921, membrii comisiei s-au reunit la Turksmil pentru a restabili linia de frontieră. Lucrările au început la 1 iunie și s-au finalizat la 11 iulie 1921. Au fost raportate dificultăți în aplicarea Protocolului din anul 1913, cauzate de interpretarea eronată a acestuia (traducerea fiind din limba franceză), precum și lipsa unor hărți pe o scară mai mare. Discuțiile aprinse s-au purtat asupra sectorului Echiscea, a cărei suprafață de teren era revendicată de bulgari în baza Protocolului care era neclar. Au fost încheiate 12 protocoale, care stabileau liniile de patrulare, modul distinct de marcare a bornelor de frontieră și construirea pichetelor pentru a fi recunoscute de la distanță.

În ciuda acestor dispute, colonelul Nicolae Uică remarca dorința bulgarilor de a reîncepe bunele relații de vecinătate avute înainte de anul 1913. Acesta afirma: „*țin să aduc la cunoștința dvs. (Marelui Stat Major – n.n.) că [sic!] comisia bulgară a arătat toată dorința de a relua cât mai neîntârziat legăturile de bună vecinătate și chiar fac propunere de bună prietenie zicând: «Spre a nu se mai zice că grănicerii bulgari sau comitagii atacă patrulele române, propunem ca patrulele să fie mixte»*”²⁰.

Cu toate aceste informații, care prefigurau o apropiere româno-bulgară conform vechii tradiții de bună vecinătate, Marele Stat Major român privea cu îngrijorare incidentele de la frontiera de sud. Dispunerea trupelor Diviziei 9 prin deplasări succesive în teritoriu și serviciul de pază efectuat de companiile de grăniceri au avut ca efect instalarea la frontiera de sud a Dobrogei de Sud a unei stări de siguranță, care a dus la prosperitatea economică a locuitorilor greu încercați după încheierea păcii. Prezenta unei forțe bine organizate a stopat deseale incursiuni ale comitagiiilor.

¹⁹ *Idem*, rola F.II. 5.1850, cd. 132.

²⁰ *Idem*, rola F.II. 1.307, cd. 225-227.

În acest context, în septembrie 1921 Divizia 9 transmitea Brigăzilor 17, 18 Infanterie și Regimentelor 34, 35, 36 și 40 Infanterie, Comunicatul nr. 3610, prin care hotăra ca aceste trupe să părăsească dispozitivul atins la acea dată. Situația operativă impunea o adaptare la noile condiții caracterizate de o rărire a atacurilor bandelor de tâlhari, adăugând la aceasta și lipsa de efect ce s-a produs prin trimiterea unei treimi din oameni în concediu.

Însă, încă mai existau atacuri bine ținute ale comitațiilor, a căror prezență era semnalată în bogatele și dese păduri ale Dobrogei de Sud. De aceea s-a impus o regândire a situației tactice și strategice a forțelor disponibile, cu scopul de a preveni eventualele incursiuni și de a distruge aceste grupuri răzlețe de comitații. Noul dispozitiv adoptat era alcătuit dintr-un batalion al Regimentului 36 Infanterie la Asfatchioi, iar celelalte două la Turtucaia; un batalion al Regimentul 34 Infanterie la Akandânlar, unul la Kurtbunar și al treilea la Alfatlar; Regimentul 35 Infanterie, cu toate batalioanele, la Silistra; Regimentul 40 Infanterie, cu toate batalioanele, la Bazargic, având însă detașată și o companie la Balcic; cavaleria rămânea cu toate unitățile pe loc, până la noi ordine.

Mijlocul ales pentru distrugerea bandelor de comitații era formarea unui detașament de patrulare rapidă, denumit poteră, alcătuit din două unități ale fiecărui regiment. Conform comunicatului, *„dispozitivul acesta se aplică cu începere de la 10 septembrie, când toate unitățile trebuiau să se găsească la locurile ordonate mai sus. Până atunci însă, regimentele vor lua măsuri ca până la 5 septembrie să adune la reședința actualelor batalioane de acoperire toate plutoanele de acoperire, toate posturile fixe din sate unde vor rămâne numai jandarmi, toate posturile date și la diferitele fabrici particulare și toți soldații detașați la pichetele de grăniceri, așa ca batalioanele rămân în satele în care se găsesc însă masate”*²¹.

Tot până la 5 septembrie fiecare comandant de regiment, împreună cu cei doi comandanți de potere, trebuiau să meargă și să aleagă 60 de soldați din efectivul regimentului pentru acestea. Oamenii erau aleși dintre cei mai buni și cei mai abili și dintre aceia care se ofereau de bună voie să facă acest serviciu, iar în condițiile în care cei recomandați refuzau, comandantul regimentului îi recruta din oficiu. Comandantul mai trebuia să aleagă și patru ofițerii. Dacă unul dintre aceștia nu avea aptitudini pentru acest serviciu, era dator să-l schimbe imediat. După ce ofițerii și soldații erau aleși, erau aduși la reședința regimentului, unde sub conducerea ofițerilor absolvenți ai școlii divizionare, urmau cursurile pregătitoare în vederea executării misiunii pentru care au fost aleși, și anume 5 zile (de la 5 la 10 septembrie). Cei 60 de oameni erau împărțiți

²¹ *Idem*, rola F.II. 2.417, cd. 159-161.

în două potere, fiecare având un efectiv de 30 de oameni, repartizați astfel: 24 oameni pentru poteră, 3 informatori și 3 agenți de legătură călări. O poteră avea „un ofițer comandant, un ofițer-ajutor, 3 plutonieri sau subofițeri capi de grupă, 24 soldați, 3 informatori și 3 agenți călări. Școala pe care o vor urma aceste potere se va face după un program stabilit din vreme de șefii puterelor, așa după cum s-a procedat la divizie și văzut de comandantul de regiment. Programul va cuprinde, în general, 3 părți: a) o parte teoretică în care să se arate scopul școlii, situația din trecut și situația actuală a bandiților în atacul satelor și jafurilor la drumul mare, semnele lor de recunoaștere; b) o parte practică, care să constea din câte mai multe exerciții, cât mai diferite și care să se execute atât ziua, cât și noaptea; a se avea în vedere modul cum s-a procedat la divizie; c) a treia parte care va consta din învățămintele trase, din exercițiile făcute și care să se pună în aplicare atunci când nevoia va cere. Instrucția se va face în mod intensiv, oamenii fiind scutiți de gărzi și de orice corvezi. Dacă se va afla că ofițerii și oamenii din potere sunt întrebuințați și la alte servicii, comandantul vor face cunoscut atunci acest lucru direct comandantului”²².

Pe 10 septembrie 1921 trupele au intrat în dispozitivul prevăzut, celelalte unități retrăgându-se la reședința regimentului, raportând diviziei noua poziție. Sectorul fiecărui regiment rămânea să fie păzit de aceste două potere, câte una în sectorul fiecărui batalion. Astfel, Regimentul 36 Infanterie participa cu o poteră la Turtucaia, care era întrebuințată pentru postul sector al Batalionului Daidir, iar a doua poteră la Asfatchioi, acționând în sectorul aceluși batalion. Regimentul 34 Infanterie forma o poteră la Akandânlar și una la Kurtbunar pentru cele două sectoare de batalion. Regimentul 35 Infanterie avea ambele potere la Silistra, la dispoziția diviziei. Regimentul 40 Infanterie deținea potere la Bazargic.

În momentul în care în sector era liniște, puterile staționau la reședința batalioanelor și a regimentelor, făcând instrucții și exerciții, menționând faptul că oamenii nu se întrebuințau la altceva.

Situația se schimba „când o bandă apare în sector, comandantul de batalion sau regiment aruncă potera în acel punct în cel mai scurt timp și cu cea mai mare repeziciune, iar dacă este nevoie va trimite și pe a doua poteră în acel moment. De îndată ce potera intră în acțiune ea va lucra numai după cum ordonă comandantul puterei; el va acționa în așa fel încât nimeni să nu știe locul unde se află (adică populația satelor, bandiții și chiar unitățile militare) el este peste tot și nicăieri. Crezul poterilor trebuie să fie: SECRET ÎN MIȘCARE, IUȚEALĂ, VIOICIUNE ÎN LOVITURĂ. Pentru ca rezultatul puterelor să fie frumoase trebuie să se țină seama de următoarele: a) soldații să fie armați cu revolvere, cuțite, arme și grenade, b) fiecare poteră să aibă câte trei lanterne (câte

²² Ibidem.

una pentru fiecare grupă) pentru iluminatul grotelor; acestea se vor cumpăra din comerț; este de dorit a fi brichete cu benzină care sunt foarte portative și ușor de aprins; c) echipamentul să fie cât se poate de ușor (ranițele se vor lăsa la postul de comandă), toți vor fi încălțați cu opinci; d) fiecare poteră să aibă prin îngrijirea regimentului câte 4 căruțe pentru transportul oamenilor; tot regimentul să dea cai buni agenților călări; e) hrănirea se va face prin îngrijirea comandantului de batalion sau regiment; f) cantonarea se va face în sat și numai pe timpul nopții, încolo poterile nu au ce căuta în sate și nici nu trebuie să se apropie de ele pentru că s-ar da naștere la reclamații”²³.

În ceea ce privește agenții de legătură, ei erau folosiți între comandanții poterelor și ai grupelor, pe principiul operațiilor între informatori și trupă, între trupă și sate, transmițând știrile. Informatorii (ispititorii sau iscoadele) se întrebuințau în locul despre care comandamentul puterii avea informații. Puterea nu trebuia să atace precipitat. Baza tuturor acțiunilor era hotărârea atacului, care trebuia bine judecat, „goana zadarnică sau acțiunile necugetate nu trebuiau să existe”. Viața ofițerilor și soldaților se deosebea de a celor din cazarmă, ei trebuind să aibă încredere unul în altul și, la nevoie, să moară toți în luptă, fără frică. Referitor la acest aspect, recompensele materiale și morale se dădeau ofițerilor și soldaților care dovedeau curaj și destoinicie și care, la prima întâlnire cu o bandă, o distrugeau complet. Ei erau învățați că distrugerea uneia reprezenta un exemplu pentru celelalte bande de comitagii.

Acestea erau rezultatele la care se dorea să se ajungă în cel mai scurt timp posibil, în urma adoptării dispozitivului cu începere de la 10 septembrie, respectiv eliminarea totală a bandelor de comitagii de pe întreg teritoriul Cadrilaterului. Pentru îndeplinirea acestui deziderat, comandanții de regimente trebuiau să aibă grijă ca la data menționată trupele să se găsească în situația ordonată, fiecare poteră la locul ei, gata să intre în acțiune oriunde și oricând, iar trupele de la reședință să înceapă instrucția în mod intensiv și după un program bine stabilit. Erau obligați să vegheze continuu asupra acțiunilor celor două puteri, corectând imediat greșelile observate.

Pentru a asigura unităților de comandă și acțiune libertatea de mișcare, se numeau „comandanți ai poterilor pentru fiecare sector de regiment următorii ofițeri: căpitanul Drăghicescu - comandantul poterilor Regimentului 36 Infanterie, maiorul Ursache - comandantul poterilor Regimentului 34 Infanterie, locotenent-colonelul Ivașcu - comandantul poterilor Regimentului 40

²³ Ibidem.

La ordinul comandantului Diviziei 9, generalul Ioan Vlădescu, comandanții de brigadă aveau însărcinarea de a supraveghea îndeaproape atât acțiunea poterilor din sectorul lor, cât și mersul instrucției unităților de la reședința regimentelor și batalioanelor de acoperire.

Pentru ca toate aceste măsuri să fie îndeplinite cu bune rezultate, autoritățile civile și cele militare trebuiau să asigure dotarea trupelor și asigurarea resurselor necesare. Soldații care formau potera erau înzestrați cu revolvere, cuțite, arme și grenade de bună calitate. După executarea tragerilor în poligon, soldații trebuiau să curețe armamentul și să îl ungă cu vaselină pentru evitarea situațiilor în care armele se puteau bloca în timpul luptei. Cuțitele erau din dotarea regimentului, bine ascuțite la vârf (baionetele de la compania mitraliere).

În timpul luptei se recomanda oamenilor să tragă numai din poziția culcat. Dacă erau nevoiți să înainteze, trebuiau să o facă târându-se pe burtă, să „nu se mai ridice în picioare, după cum, cu regret, am constatat în mai multe rânduri, căci vor fi împușcați de bandiți. Bandiții nu trag niciodată din picioare, iar dacă sunt surprinși se trântesc imediat la pământ. Să nu se tragă un glonț până ce mai întâi nu s-a ochit bine ținta, să se tragă cu cel mai mare calm. Să nu se grăbească a trage focuri multe și fără niciun efect, ci din contră, să se tragă puțin, dar cu efect”²⁵. Se mai recomanda oamenilor să nu vorbească în timpul patrulării sau a intervenției pentru a nu fi auziți. Pentru remedierea acestui posibil pericol s-a dispus ca oamenii să fie încălțați cu opinci.

Serviciul de Informații era organizat conform scopului declarat. Fiecare poteră avea câte trei agenți informatori luați de la batalioane și detașați în cadrul poterelor, pe care le însoțeau peste tot, fiind primele „antene” ale comandantului în punctele unde intenționa să opereze. Comandantul ambelor potere avea un Serviciu de Informații, compus din doi agenți ai Brigăzii de Siguranță, pe care îi întrebuința cum dorea și în funcție de informațiile pe care le primea zilnic.

Poterele dintr-un sector de brigadă erau sub comanda comandamentului de sector (brigadă), care, dacă situația o impunea, le putea întrebuința pe toate. Atunci când acestea staționau în localitățile inițiale fixate de divizie, zilnic, la ora 7 dimineața, se prezentau rapoarte și dări de seamă privind activitatea din ultimele 24 de ore. În același timp, raportau și regimentului. În momentul în care o poteră sau ambele

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, cd. 162-169.

se găseau în sector în urmărirea vreunei bande, fiecare comandant de poteră raporta zilnic, inclusiv regimentului, de la primul post telefonic, comandantului de sector (brigadă) evenimentele petrecute în 24 de ore și activitatea sa. Rapoartele informative zilnice erau duse la primul post telefonic de agenții de legătură călări. În condițiile în care o poteră nu putea face față, cu propriile efective, unei anumite situații, comandantul putea cere ajutorul trupelor celor mai apropiate, care erau obligate a-i da tot concursul. Comandamentele de sectoare (brigadă) și regimentele raportau zilnic diviziei, la ora 8, evenimentele și activitatea desfășurată în întreg sectorul și operațiile executate.

Noul dispozitiv era alcătuit din trei subsectoare de regiment, fiecare regiment își păstra sectorul prin două puteri, comandate de ofițeri. Batalioanele care rămâneau la Asfatchioi, Akandânlar, Kurtbunar și cele de la reședință se ocupau numai de pregătirea de război și numai când li se cerea ajutorul sau vreo informație precisă și urgentă dădeau ajutorul necesar și luau măsurile ce se impuneau. Din punct de vedere operativ, puterile erau sub comanda comandantului de sectoare.

În comun acord cu Prefectura județului Durostor, în afară de aceste puteri s-a hotărât și înființarea unei „*armate teritoriale a județului, compusă din infanterie și cavalerie însărcinată: infanteria cu paza satului, formând două corpuri: 1 corp al apărării satului propriu-zis (gardă) și corpul de serviciu de noapte (caraulele), iar cavaleria pentru cercetările exterioare satelor*”, cu începere de la 10 septembrie 1921²⁶.

Tot în colaborare cu Prefectura județului Durostor, s-a dispus ca întreg teritoriul județului să fie împărțit în 6 subsectoare, fiecare subsector fiind corespondentul unei plășii. Existau subsectorul Alfaltar (comandat de un ofițer din Regimentul 35 Infanterie), Kurtbunar (comandat de un ofițer din Regimentul 34 Infanterie), Doimușlar (comandat de un ofițer din Regimentul 35 Infanterie), Turtucaia (comandat de un ofițer din Regimentul 35 Infanterie), Akandânlar (comandat de un ofițer din Regimentul 34 Infanterie) și Sarsânlar (comandat de un ofițer din Regimentul 36 Infanterie). Ofițerul comandant al subsectorului locuia în aceeași localitate cu administratorul plășii, neavând voie să se amestece în problemele administrative și se ocupa strict numai de problemele militare ale satelor (inspecta gărzile și caraulele, corecta deficiențele sau grupa mai multe gărzi la nevoie).

Fiecare regiment punea la dispoziția acestor ofițeri câte doi soldați (cunoscători ai limbii bulgare sau turce) și cai, deoarece ei puteau servi și ca agenți de legătură. De asemenea, fiecare ofițer de subsector își forma,

²⁶ *Ibidem*.

în fiecare sat, câte un om de încredere, care să-l informeze despre bandele de comitagii și despre locuitorii care colaborau cu acestea.

Zilnic, ofițerii aveau obligația să dea comandantului de sector (brigadă) și regiment un raport informativ, în care să prezinte evenimentele petrecute în ultimele 24 de ore în subsectorul lor, precum și măsurile luate de acord cu administratorul plășii. Mijloacele de transmisie erau posturile telefonice permanente, care se găseau în fiecare administrație de plasă.

La fel ca și puterile, armata teritorială a județului (gărzi și caraule) trebuia să primească o pregătire, care consta în mânuirea armelor. În acest scop, în colaborare cu Prefectura județului, s-a hotărât ca toți locuitorii din Durostor, care s-au înscris de bună voie în gărzile și caraulele destinate pazei satelor, să facă instrucție cu armele în perioada 4-10 septembrie 1921.

Pentru că numărul locuitorilor înscriși pentru paza satelor era prea mare și instrucția se realiza foarte greu, s-a dispus ca locuitorii angajați pentru acest scop să se pregătească în câte două centre din fiecare plasă. Repartiția la aceste centre, hrana și ordinele de chemare le dădea Prefectura prin administratorii de plasă. Aceste centre de instrucție erau distribuite astfel: pentru plasa Alfatlar - Alfatlar și Cainargeaua Mare - Regimentul 35 Infanterie, pentru plasa Domușlar - Domușlar și Balabanlar - același regiment, pentru plasa Akandânlar - Akandânlar și Docilar - Regimentul 34 Infanterie, pentru plasa Kurtbunar - Kurtbunar și Beibunar - același regiment, pentru plasa Sarsânlar - Sarsânlar și Asfatchioi și pentru plasa Turtucaia - Turtucaia și Denizlar - Regimentul 36 Infanterie. Pentru instrucția acestor oameni, regimentele repartizau câte un ofițer și 6 gradați, iar la nevoie se numeau instructori, soldații care cunoșteau mânuirea armelor și, în special, a modelului de 75 mm și a modelului italian.

La reședințele de plasă rămâneau ca instructori ofițerii destinați să fie comandanți de subsectoare, urmând să li se trimită numai gradați. În celelalte centre se trimitea un ofițer în plus, iar după îndeplinirea misiunii aceștia se înapoiau la regiment împreună cu gradații, rămânând numai cei de la subsectoare. Acești ofițeri, împreună cu gradați, se găseau la centrele amintite pe 3 septembrie, pentru ca, în ziua următoare, să împartă oamenii pe grupe și să înceapă instrucția. Pregătirea consta „în pozițiile soldatului fără armă și cu armă, cunoașterea armei, încărcarea și descărcarea armei, principii generale de luptă prin care să li se arate cum trebuie să se comporte în diferite situații ce se ivesc (cum se prind bandiții când aceștia jefuiesc o casă, cum să opereze pe câmp deschis sau în pădure)”²⁷. Tragerile se

²⁷ Ibidem.

executau într-un teren recunoscut și păzit, pentru prevenirea accidentelor. În cadrul acestei pregătiri, li se recomanda să nu facă zgomot în timpul operațiunii și pentru comunicare să folosească semne convenționale. De asemenea, li se recomanda să nu se grăbească la deschiderea focului și să învețe cum trebuie să înainteze sub focuri de armă. La sfârșitul săptămânii, fiecare ofițer comandant de centru trebuia să facă exerciții variate în teren. Comanda gărzilor și caraulelor din sate o aveau jandarmii, iar gărzile plășilor erau conduse de ofițerul comandant de subsector.

Primăriile aveau ordin ca atunci când trimiteau la centrele de instrucție recruții, să le dea jumătate din armele de care dispunea satul din care proveneau, precum și câte 15 cartușe pentru fiecare armă. Pentru cele 7 zile de instrucție, Prefectura județului asigura hrana și cantonarea acestora, iar după această pregătire erau testați. În același timp, fiecare ofițer comandant de centru înainta, la sfârșitul perioadei de instrucție, o dare de seamă amănunțită, în care prezenta programul executat și rezultatele obținute.

Comandantul Diviziei 9 Infanterie, generalul Ioan Vlădescu, propunea alcătuirea Cavaleriei Teritoriale „care în curând va lua ființă, tot dintre locuitorii satelor, care să urmeze o asemenea școală împreună cu ofițerul și gradații de la regimentele noastre de cavalerie, după care, apoi, dacă toată lumea va pune tot sufletul pentru scopul care se urmărește, în curând, sper ca liniștea deplină să domnească în întreg Cadrilaterul, bandiții ne mai având curaj să treacă frontiera”²⁸.

Mentținerea stării de asediu în zonele militare din apropierea frontierelor obliga comandamentele prezente în aceste zone să-și impună autoritatea prin măsuri adaptate la situațiile apărute în teren.

Cu toate aceste măsuri militare și civile luate de autorități, pe parcursul anilor 1922-1924 au fost semnalate atacuri și incidente la frontiera Dobrogei de Sud, care trebuie judecate contextual, conform politicii externe bulgare. Cert este că prezența Diviziei 9 Infanterie și a companiilor de grăniceri a stopat foarte mult agresiunile comitațiilor, care reprezentau o amenințare permanentă la frontiera de sud.

În martie 1924 Ministerul de Interne român primea informări precise cu privire la noi și puternice atacuri ale comitațiilor în Dobrogea de Sud. Ca primă reacție, Comandamentul Jandarmeriei a dispus trimiterea unei companii mobile în teritoriu, care, împreună cu unitățile teritoriale, să conlucreze la prevenirea și pregătirea unei rezistențe consistente. Confrunțați cu realități geografice greu de controlat, în sensul vastei întinderi de pământ care trebuia supravegheată (zonă acoperită de

²⁸ Ibidem.

păduri dese), jandarmii români recunoșteau neputința lor de a fi eficienți, fiind nesiguri de o acțiune energetică și cu bune rezultate. Pe lângă aceste greutăți de ordin geografic, aceștia reclamau lipsa mijloacelor tehnice de comunicare, solicitând sprijin din partea Marelui Stat Major.

Cunoscând foarte bine situația operativă din teren, Comandamentul Corpului de Jandarmi a cerut, încă din februarie 1924, detașarea în Dobrogea de Sud a unui escadron de cavalerie cu efectivul complet, pentru a fi pus la dispoziția Regimentului 11 Jandarmi. Suplimentar, își făcea cunoscute lipsurile în ceea ce privește mijloacele de comunicații, solicitând „2 secții telefoane de campanie și 2 camioane «Fiat»”²⁹. Răspunsul a fost negativ.

La scurt timp, Marele Stat Major pune la dispoziția Comandamentului de Jandarmi un escadron din Regimentul 9 Roșiori, care trebuia să stea în garnizoana sa de reședință de la Giurgiu, și numai în cazul în care evenimentele impuneau intervenția acestuia, ar fi fost trimis cu trenul la Bazargic.

Toate aceste pregătiri aveau în vedere politica pe care Bulgaria o ducea cu vecinii ei. Iredentismul bulgar nu putea renunța la eternul vis al autonomiei Macedoniei și unirea cu Bulgaria, vis exploatat din punct de vedere politic și întreținut de clasa politică din rațiuni electorale. La capitolul revendicări teritoriale și revizuirea tratatului asumat de către oficialii bulgari, intra și Dobrogea de Sud, la frontierele acesteia statul bulgar întreținând o stare continuă de agitație și instabilitate, așa cum era caracterizată de altfel politica externă a Bulgariei, un stat care devenise un serios factor de destabilizare zonală și regională.

Însă politica oportunistă promovată de vecinii de la sud era atent monitorizată de factorii decizionali de la București, care, prin brațul înarmat al Diviziei 9 Infanterie, în principal, dar și al reprezentanților autorităților civile prezente în Dobrogea de Sud, au încercat să mențină un climat de siguranță, chiar dacă acest lucru se realiza cu mari sacrificii din partea acestor autorități.

²⁹ *Idem*, rola F.II. 1.56, cd. 743.

CONTRIBUTIONS TO THE HISTORY OF DIVISION 9 INFANTRY IN THE SOUTHERN DOBRUJA (1919-1924)

Abstract

After the Armistice with Bulgaria in September 1918 was signed, the fate of the Romanian territory acquired through the Peace from Bucharest was at risk because of the Bulgarian irredentism. Due to the internal instability of the southern neighbors and the terrorist actions of the komitadjis at the Romanian-Bulgarian border, both the state security of Romania and the fragile peace installed after the general armistice in 1918 were threatened.

Keywords: Division 9 Infantry, Southern Dobruja, Bulgaria, komitadjis, nationalist terrorism.

SCURTE CONSIDERAȚII PRIVIND DISLOCĂRILE¹ DIN ANUL 1952 DIN ZONA CONSTANȚEI - STUDIU DE CAZ

Ațiunile de dislocare din orașele și centrele industriale au început în 1950. Centre aglomerate, conform anexei hotărârii HCM nr. 1154 din 26 octombrie/1950, erau considerate următoarele localități: București (cu o zonă de 20 km în jurul orașului), Stalin (Brașov), Ploiești, Cluj, Oradea, Timișoara, Reșița, Hunedoara, Cugir, Constanța, Galați și Iași. Articolul 2 menționa că în centrele aglomerate se puteau stabili angajații organelor și instituțiilor de stat, întreprinderilor și organizațiilor cooperatiste și a celor cu caracter obștesc, militarii de carieră mutați în interes de serviciu, precum și soții, descendenții și ascendenții acestora, adică persoanele și familiile celor angajați la stat. Mutația în centrele aglomerate se acorda de miliție numai pe baza ordinului de repartizare a unei locuințe sau a adevărinitei instituțiilor sau organizațiilor de stat care asigurau angajatului și familiei sale spațiul locativ necesar. În centrele aglomerate nu se puteau stabili, în mod definitiv, și nu puteau locui ca flotanți persoanele care „prin manifestările lor față de poporul muncitor dăunează construirii socialismului în Republica Populară Română”, chiar dacă îndeplineau condițiile prevăzute de art. 2, adică aveau un serviciu.²

* Consilier Superior la Serviciul Județean Giurgiu al Arhivelor Naționale

** Profesor la Colegiul Național „Ioan Maiorescu” din Giurgiu

¹ Dislocarea este definită, în *România 1945-1989. Enciclopedia Regimului Comunist-Represiunea. A-E*; coord. Octavian Roske, Institutul Național Pentru Studiul Totalitarismului, București, 2011, p. 580-584, litera D-Dislocare, ca fiind „procedură administrativă utilizată în cadrul sistemului concentraționar, aplicată anumitor categorii de persoane, constând în strămutarea de la locul de domiciliu” (autori Florin Abraham și Cristian Gojinescu).

² Vezi pe larg: Nicoleta Ionescu-Gură, *Dislocarea din centrele aglomerate a persoanelor care „dăunau construirii socialismului în Republica Populară Română”*, în „Caietele CNSAS - Revistă semestrială editată de Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității”, an I, nr. 2, 2008, p. 277-293; cadrul legislativ este punctat și în lucrarea lui Ion Bălan, *Regimul Concentraționar din România. 1945-1964*, Fundația Academia Civică, București, 2000, p. 132-175 (în capitolul III *Dislocări, Deportări*).

Articolul 6 preciza că cei care nu-și justificau prezența în aceste centre (persoanele care nu aveau nicio ocupație, care refuzau sistematic plasarea lor prin Oficiul Forțelor de Muncă, sau care au suferit condamnări grave, „*foștii exploataitori*” etc.) și cei care se manifestau ostil față de regimul politic impus de Moscova erau evacuați din centrele aglomerate de organele Ministerului Afacerilor Interne, stabilindu-li-se domiciliu obligatoriu în orice localitate.

La 15 martie 1951, prin HCM nr. 344, a fost modificat art. 6 al HCM nr. 1154/1950, în sensul că Ministerului Afacerilor Interne i se dădea posibilitatea, pe bază de decizie, să dispună mutarea din orice localitate, nu numai din centrele aglomerate, a persoanelor care „*dăunau construirii socialismului în RPR*”.

Conform art. 11 al HCM nr. 1554 din 22 august 1952, stabilirea domiciliului obligatoriu era făcută de o comisie regională formată din secretarul de partid, șeful regiunii securității statului și șeful regiunii de miliție, care studiau dosarele și propunerile pregătite și prezentate de Securitate și Miliție (fiecare organ pentru persoanele care intrau în competența lui). După aprobarea comisiei regionale, tot materialul cu concluziile și propunerile acestei comisii era înaintat Comisiei Centrale de la Ministerul Afacerilor Interne. Hotărârea rămânea definitivă după aprobarea Comisiei MAI. Pe baza deciziei acestei comisii, măsura dislocării era dusă la îndeplinire de organele MAI.

Secretarul regional de partid răspundea de activitatea comisiei și propunerile făcute în fața Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român. Într-o circulară către regiunile de partid, se arăta care erau sarcinile secretarilor regionali de partid în comisii: de a studia cu atenție categoriile și criteriile în stabilirea domiciliului obligatoriu „*pentru a lua hotărâri în spiritul luptei de clasă, pentru izolarea elementelor dușmănoase în ședințele comisiei, pe care le conduce secretarul de partid, acesta trebuie să studieze împreună cu ceilalți doi tovarăși toate dosarele prezentate, să constate existența materialului documentar și probatoriul necesar care să justifice măsura dislocării; întrucât criteriile de apreciere și categoriile prevăzute în hotărâre sunt destul de largi, secretarul regiunii de partid are datoria să vegheze ca să nu se facă abuzuri, stângisme sau alte abateri*”. În circulară se dădea și un exemplu: „*pentru stabilirea domiciliului obligatoriu, art. 6, punctul a, prevede între altele că în această categorie intră și foștii mari negustori, care au avut comerț cu ridicata sau amănuntul, care au fost expropriați sau ale căror bunuri au fost naționalizate pe baza legilor în vigoare. Trebuie atenție, ca să nu fie incluși în această categorie foști negustori, care au avut mici prăvălii de detaliu, cu unul sau doi vânzători sau chiar fără nici unul*”. Au fost cazuri, de asemenea, când un mic negustor, chiar fără salariați, a fost expropriat sau i s-au naționalizat bunurile din anumite interese de stat (localul era

așezat într-un loc unde era necesară lărgirea unui magazin de stat sau casa în care era prăvălia a fost necesară unei instituții de stat și s-a naționalizat etc.). Astfel de cazuri și altele similare nu trebuie să fie considerate că intră în criterii. În practică, au fost dislocate și astfel de persoane și altele cu origine socială modestă.

Potrivit informațiilor furnizate de cercetătoarea Nicoleta Ionescu-Gură³, bazate pe cercetări laborioase în arhivele C.N.S.A.S., *„echipele însărcinate cu dislocarea au fost formate din sergenți de miliție și ostași din trupele de securitate (pentru fiecare familie, o echipă era formată dintr-un milițian și un ostaș). Ofițerii superiori de miliție au condus operațiunea în raioane (ajutați de colective formate din 3-5 ofițeri de miliție), iar ofițerii de miliție, în secții. Miliția a condus operațiunea de îmbarcare/debarcare a persoanelor dislocate, iar trupele de securitate au asigurat paza locurilor de îmbarcare/debarcare. Cadrele, în special cele cu funcții de comandă, au fost alese din rândurile membrilor de partid și UTM”*. Era necesar ca ele să fie *„elemente devotate, cinstite, de încredere și cu posibilități de orientare”*.

Operațiunea de dislocare propriu-zisă a avut următoarele etape. La fiecare familie s-a prezentat o echipă compusă dintr-un sergent de miliție și un ostaș din trupele de securitate. Echipa a fost însoțită de un delegat al sfatului popular, însărcinat cu preluarea bunurilor rămase și a locuinței. După legitimarea celor găsiți în locuință, le-au fost ridicate buletinele de identitate și li s-a adus la cunoștință că, printr-o decizie a Sfatului Popular, s-a hotărât dislocarea. Nu li s-a lăsat nicio înștiințare scrisă. Echipa le-a comunicat că în termen de două ore trebuiau să părăsească locuința și că puteau lua cu ei doar lucruri de uz personal, după care i-a însoțit până la locurile de îmbarcare și i-a predat, pe bază de proces-verbal, ofițerului de miliție însărcinat cu primirea dislocaților. După predare, echipa a raportat comandantului secției de îndeplinirea misiunii, i-a predat actele de identitate și procesul-verbal de predare la locul de îmbarcare a celor dislocați.

Pentru a ajunge în localitățile unde li s-a fixat domiciliu obligatoriu, familiile dislocate au fost îmbarcate în vagoane de marfă închise (20-25 de persoane într-un vagon). Garda trenurilor nu a călătorit în vagoanele de dislocați, ci într-un vagon clasă, atașat la fiecare tren. Persoanele dislocate au fost obligate să-și plătească transportul pentru a ajunge în localitățile stabilite de autorități. Banii au fost strânși de câte un delegat al lor pe fiecare vagon și depuși la casa de bilete a gării, în schimbul cărora li s-a eliberat un Buletin de control de călătorie pe Căile Ferate Române (CFR).

³ Nicoleta Ionescu-Gură, *op. cit.*, p. 277- 293.

La sosirea în gara de debarcare, comandantul eşalonului tren i-a predat pe cei dislocați, nominal, prin proces-verbal, ofițerului de miliție însărcinat cu primirea (ofițerul de miliție avea sub comandă un număr de sergenți de miliție). Transportul la locurile fixate s-a făcut cu mijloacele locale de transport puse la dispoziție de ministerele în ale căror întreprinderi aveau să lucreze.

Ministerele respective aveau, în gara de debarcare, un reprezentant, responsabil cu transportarea, cazarea și încadrarea în muncă a celor dislocați. Buletinele de identitate le-au fost restituite după stabilirea în localitățile fixate de autorități. Pe paginile 4 și 9 din buletinul de identitate s-a aplicat cu tuș o ștampilă specială, care era un indicativ pentru organele Ministerului Securității Statului că cetățeanul respectiv fusese dislocat.

Evidența persoanelor dislocate era ținută prin fișe individuale și prin dosare familiale.⁴ Pentru fiecare dislocat s-a întocmit un dosar care cuprindea atât „materiale ce-l caracteriza, precum și materiale compromițătoare”.

După așezarea în localitățile fixate, organele de miliție îi supravegheau pentru a nu părăsi domiciliul obligatoriu. Părăsirea domiciliului obligatoriu se sancționa aspru. Conform art. 9 al HCM nr. 1554/1952, cei care părăseau domiciliul obligatoriu erau trimiși în judecată, fiind pasibili de pedeapsă de la 15 la 20 de ani închisoare.

Din Zona Constanței au fost dislocate, acum 65 de ani, în data de 8 august 1952, 1097 de persoane.⁵ Nu era pentru prima dată; în anul 1951, potrivit Deciziei nr. 200/1951, au fost dislocate, alături de

⁴ Relatează Anastase Firimiță: „Un ofițer de miliție venit de la raion, de fapt o femeie, pe care aveam să aflăm într-o altă împrejurare că se numea Raveica, ne-a făcut un instructaj colectiv despre ce aveam voie și ce nu ni se permitea să facem cât și faptul că toată lumea trebuia să semnăm într-un registru de prezență. Această măsură era menită să-i descurajeze pe cei care ar fi vrut să părăsească locul de... detenție în aer liber. În continuare, tovarășa locotenent a asistat personal la completarea unor fișe, așa-zis biografice, de către toate persoanele care aveau peste 14 ani.” Vezi Anastase Firimiță, *Amintiri, Amintiri*, Tipografia și Editura Kronos R, Giurgiu, 2010, p. 245.

⁵ ASRI, fond Documentar, dos. 9572, vol. 47, f. 441-469, 476-515, 573-635; în format pdf-www.cnsas.ro/documente/colonii%20munca/D%20000055-047%20watermark.pdf. Se face precizarea: „Menționăm că în această situație se încadrau și elementele dislocate din orașul Mangalia, Regiunea Constanța, a căror situație nu s-a putut întocmi, întrucât tabelele au fost luate de comisia M.A.I. pentru verificarea pe teren și nici până în prezent nu au terminat” - vezi ASRI, fond Documentar, dos. nr. 9572, vol. 47; f. 1-2. Rezultă clar din documente că dislocările din zona Constanței au fost mai ample, dar, din motivele mai sus menționate, ele nu sunt consemnate.

persoane/populații din zona frontierei de Vest, din raioanele Sânicolaul Mare, Timișoara, Deta, Reșița, Oravița, Mehadia, și persoane din raioanele Băneasa și Constanța.⁶

Dislocările din anul 1952 din zona Constanței trebuie înțelese într-un context mai larg; conform Deciziei M.A.I. nr. 239/1952, au fost dislocate 6000 familii cu 9000 persoane nu numai din zona Constanței, ci și din „centrele aglomerate” precum Giurgiu, Zona Petroșani - Petroșani, Lupeni, Uricani etc., Brașov, Ploiești, Cluj, Oradea.

Vizate au fost categorii de persoane precum: foști "exploataitori" - bancheri, industriași, mari comercianți etc.; familiile unor persoane condamnate pentru activitate contrarevoluționară, membrii Mișcării Legionare și alte categorii.⁷

Concret, din zona Constanței au fost vizate următoarele categorii de persoane: 209 persoane pe motive politice⁸; 660 persoane pe motive de natură economică⁹; 228 de persoane pentru infracțiuni de drept comun¹⁰.

⁶ Despre aceste dislocări din raioanele Băneasa și Constanța deținem informații sumare.

⁷ A se vedea vol. *România 1945-1989. Enciclopedia Regimului Comunist- Represiunea*. A-E; coord. Octavian Roske; Institutul Național Pentru Studiul Totalitarismului, București, 2011, p. 580-584.

⁸ Motivațiile au fost de genul: „activitate legionară”; „favorizarea unei organizații de tip fascist”; „fost pretor”; „fost judecător la Tribunalul Constanța”; „fost consilier la Curte”; „trecere frauduloasă a graniței”; „uneltire împotriva ordinei publice”; „instigare publică”; „insultă adusă unui conducător de stat”; „fapte politice”; „broșuri interzise/deținere de broșuri interzise”; „răspândire de știri false”; „omisiune de denunț”; „deținere ilegală de armament”; „furt de pistol” etc.

⁹ În această categorie au fost încadrați: „fost moșier expropriat”/ „fost moșier expropriat, a avut 2 imobile”; „fost comerciant patron birou de copiat acte, a avut moșie și fabrică de ape gazoase”; „fost comerciant și proprietar de imobile naționalizate”; „fost mare industriaș, posedat fabrică de ulei”; „fost proprietar de imobile și magazin de încălțăminte”; „fost mare industriaș, a posedat o fabrică de ambalaje și sobe de teracotă”; „fost negustor și moșier”; „fost proprietar al fabricii de ulei Argus”; „fost mare comerciant de băuturi și proprietar al unui hotel”; „fost director general al societății petrolifere Concordia” etc., în peste 80% din cazuri motivația dislocării a fost faptul că persoana dislocată deținea un imobil care, de regulă, fusese naționalizat.

¹⁰ Detaliind: 34 persoane pentru sabotaj/sabotaj, speculă, evaziune fiscală, tăiere clandestină de vite; 9 pentru contrabandă și trafic de aur și valută; 185 persoane pentru furt de la 3 luni, 6 luni, un an, un și jumătate la 2-5 ani; foarte mulți au fost incluși în categoria „rom recidivist”.

Cele 1097 persoane au fost dislocate în următoarele localități: 545 persoane (183 familii) în satul Neagra; Bicazul Ardelenesc – 224 persoane (67 familii); Bicaz-Chei - 326 persoane (121 familii); toate aceste localități situate în Regiunea Bacău și Pârscov; Regiunea Ploiești - o familie formată din 2 persoane.

Ca ocupații, 318 dintre persoane erau casnice, pentru 135 se făcea mențiunea că sunt fără ocupație, în cazul altor 194 persoane nu se făceau precizări în legătură cu ocupația, iar pentru restul de 450 se menționau ocupațiile: administratori, agricultori/plugari - 10; cârciumari, fabricanți sifoane, elevi - 78; comercianți - 70; îngrijitori, contabili - 19; șoferi - 15; referenți - 15; fotografi, portari, dulgheri, funcționari - 19; modiste, muncitori - 16; cizmari, foști subofițeri, mecanici - 13; referenți tehnici - 10; studenți - 4; acari, căruțași, croitori, pontatori, paznici, casieri, dactilografe, brutari, fierari, măcelari, ospătari, agenți vapoare, simigii, intendenți, chelneri, salahori, electricieni, gestionari, normatori, antreprenori, achizitori materiale, boiangii, zugravi, revizori financiari, magazioneri, grădinari, teracotiști, vânzătoare, cojocari, impiegați mișcare, ajutori operator topometru, morari, spălătorese, desenatori, barcagii; foști ofițeri - Todoruț Valeriu Silviu, Butunoiu Andrei, Comănescu Gheorghe, Martac Alexandru, Nistor Valeriu, Picioruș Nicolae; arhitect - Leskova Herman Fronto; șef siloz - Ionescu Eugen; antreprenor - Ioanini Antonie; corespondent - Ienachi Elefterie; profesoară pian - Todie Margareta; fost notar - Călinescu Zaharia; grefier - Mihailescu Petre; foști magistrați - Moroianu Ion, Serienescu Constantin, Picheanu Aureliu; regizor - Cărpinișeanu Nicolae; cartograf - Dugănescu Ion, ingineri - Cochino Pascal, Frangopol Dimitrie, Pop Ștefan, Starostă Iosif; preot - Bădeanu Constantin; învățători/pedagogi - Cazacu Dumitru, Hristodulo Vasilichi, Chirilă Paraschiva, Ștefănescu Virginia, Naum Elena, Otavă Mihalache, Otavă Maria, Stoian Ion, Gelal Ilarie; profesori - Micu Ioan, Gheorghiu Emilia, Cionu Traian, Mănescu Valentina, Tâpea Teofil, Stoianovici Victor Ștefan, Lazaride Iani; avocați - Buter Alexandru, Bădescu Ion, Todie Romulus Valentin, Mânzu Marian etc.

Au fost dislocate familii numeroase. Prezintă doar cazurile familiilor cu cinci sau mai mulți membri: Cirezeanu Dumitru - 5, Roșculet Gheorghe - 5, Afanase Matei - 5, Bulat Șaip - 6, Iancu Iancu - 7, Manicatide Dumitrache - 6, Naun Nicolae - 6, Popescu Mihai - 5, Păcuraru Ion - 6, Hegei Abdul Vuap - 5, Săvulescu Ion - 5, Tașcă Gheorghe - 5, Vâlcu Rada - 7, Vasilescu Vasile - 5, Dumitrescu Ioana - 5, Luban Ion - 5, Iulnea Mitea - 5, Rucăreanu Stere - 6, Plugaru Ion - 6, Tudor Marin zis Ibis - 7, Burdighian Nicolae - 7, Stoisu Ion - 7, Vasile Tudor - 5, Burdigoi Tudorache - 7, Petre Anghel - 7, Florea Tudor - 8.

După vârstă: Bârzan Radu Cristian - 2 ani, Butunoiu Andrei - 2 ani, Bulgără Ion - 74 ani, Călinescu Zaharia - 83 ani, Călinescu Maria - 78 ani, Diamandopol Sava - 73 ani, Eremia Mircea - 75 ani, Dragon Stavre - 74 ani, Frangopol Chiriac - 74 ani, Gheorghiu Ion - 82 ani, Gheorghiu Hermina - 79 ani, Florea Verginia - 4 ani, Florea Ion - 3 ani, Filimon Cornel - 3 ani, Popescu Arian - 3 ani, Andrei Stănița - 2 ani, Mihalache Virginia - 2 ani, Panait Vasile - 4 ani, Tudose Viorel - 3 ani, Pletea Florica - 1 an - cea mai tânără persoană dislocată, Arsene Pavel - 3 ani, Bănesaru Codruța - 4 ani, Bănesaru Doru - 3 ani, Frangopol Corneliu - 4 ani, Brailovschi Maria - 78 ani, Cirezeanu Remus - 4 ani, Olariu Dumitru - 80 ani, Roșculeț Gheorghe - 82 ani, Roșculeț Livia - 4 ani, Luchian Valentin - 2 ani, Stoianovici Constantin - 2 ani, Afanuli Gheorghe - 88 ani, Iancu Cornea - 79 ani, Ichim Lucian - 2 ani, Iordan Gheorghe - 73 ani, Leskova Herman Fronto - 77 ani, Zaip Fatima - 83 ani, Hanga Constantina - 82 ani, Nistor Elena - 78 ani, Nedelcu Ion - 78 ani, Pătru Mircea Mihai - 4 ani, Pătru Ana Virginia - 3 ani, Pilipidis Apostol - 75 ani, Mateescu Claudiu Ion - 4 ani, Constantin Ipatia - 73 ani, Păcuraru Maria - 2 ani, Sfetcu Sanda - 4 ani, Safarică Ecaterina - 92 de ani - cea mai vârstnică persoană, Tămășanu Nicolae - 3 ani, Alexandrescu Georgiana - 4 ani, Ciobanu Dumitru - 4 ani, Lerner Jeanina - 2 ani, Dumitrescu Sirma - 73 ani, Luban Lidia - 2 ani, Veriadi Tudora - 83 ani, Petre Anghel - 77 ani etc.

Au fost dislocate familii pentru învinuiri considerate astăzi absurde, respectiv „vinovăția” unuia dintre membri, spre exemplu, „soțul *fost mare comerciant și proprietar de imobile*” - cazuri: Frangopol Petra Fotini, Frangopol Honorini; soțul „*fost proprietar de imobil*” - Giorgian Paraschiva împreună cu 3 fii, un nepot și o rudă; pentru că membrii familiei - fiu, soț, concubin au fost condamnați pe diferite motive - Bogza Gheorghe; Vasile Petre împreună cu soția, 2 fiice și un ginere; soțul/fiul condamnat pentru trecerea frauduloasă a graniței/fugiți din țară: Dragoș Aurelia cu 2 copii, Rameta Olimpiada, Popa Agafia cu 2 fiice și o rudă, Dobre Constantin cu soția și fiica; Andreanu Marin împreună cu soția, fiica și fratele său; Dușmanu Stana împreună cu nora, nepotul și cumnatul; Nicolescu Constantin împreună cu soția, fratele și sora; Nistor Geană împreună cu fiul, 2 surori, mama, tatăl și cumnatul pentru motivul: „*concubinul său Țigănaș Dumitru este fugit în Danemarca din anul 1950*”; Munteanu Evantia împreună cu 2 copii; Terente Silvia împreună cu fiica, soacra și 2 cumnați; Vârlan Maria împreună cu 3 copii și cu soacra; Dumitrescu Nicu împreună cu soția, un fiu și ginerele său; Drăgulescu Ecaterina, pentru că „*soțul ei, Eugen, a fost pretor înainte de 23 august 1944*”, a fost dislocată la Bicazul Ardelean, împreună cu fiica, ginerele și 2 nepoți; Cinezeanu Dumitru, pentru că a fost „*mare comerciant și*

chiabur", a fost dislocat la Neagra împreună cu soția și 2 fii; Frangopol Dimitrie a fost dislocat, împreună cu soția, la Bicaz Chei, pe motivul că făcea parte din familia marilor negustori Frangopol; Olariu Dumitru, în vârstă de 80 de ani, a fost dislocat la Bicazul Ardelean împreună cu fiica, ginerele și nepotul, pentru motivul că a fost moșier etc.

Absurdul a fost atins în cazul fostului „moșier” Simion Vasile din Râmnicu Sărat. Pentru motivul că au fost rude, au fost dislocate mai multe persoane: Pârlitu Aneta, fiică, dislocată la Neagra; Ghiojdeanu Valeria, fiică, dislocată la Neagra împreună cu soțul și fiul său; ginerele, Trandafir Petre, cu soția și fiica, dislocați la Neagra; interesant este cazul Alevrei Margareta, dislocată la Bicaz Chei, pe motivul că este „fostă întreținută a marelui industriaș Carol Gagel din București”.

Sunt de amintit câteva din persoanele cu pondere importantă cândva în lumea economică a Constanței: Ion Ion - fost comerciant și proprietar de hotel; Iancu Iancu - proprietar al unei fabrici de ulei; Ioanidi Antonie - fost proprietar al unei cariere de piatră cu instalație modernă și al unui imobil cu 7 apartamente; Jinga Maria - soția unui fost proprietar al unei fabrici de ulei; Lăcătuș Constantin - fabrică de pâine, grădinar, patron și proprietar de imobile; Lămureanu Ion - fost proprietar al fabricii metalurgice, 27 ha. teren, autobuz și imobile; Motaș Dumitru - fost acționar la Banca „Dobrogea”; Manicatide Dumitrache - fost mare industriaș, fabrică de cărămidă și sobe de teracotă, fost consul în Norvegia 3 ani; Marin Ion - proprietar de mașini și autobuze; Protopescu Constantin - fost proprietar de fabrică de ape gazoase, cârciumă și mai multe imobile; Păcuraru Victor - proprietar al unei societăți de transport auto; Păcuraru Vasile - fost proprietar al Societății „Săgeata” de transport auto; Sfetcu Nicolae - proprietar al unei fabrici de ape gazoase și imobile; Slivescu Silvia - soțul, fost cofetar, proprietar de șalupă; Safarică Polixenia - soțul, fost proprietar de fabrică de ulei și imobile; Teodorescu Dimitrie - fost proprietar al Hotelului „Splendid”; Tulea Gheorghe - fost proprietar al Fabricii de ulei „Argus”; Bucur Vasile - fost comerciant, proprietar restaurant și fost bucătar la Curtea regală; Bălăceanu Tudor - proprietar birou de copiat acte, fabrică ape gazoase; Bălăceanu Nicolae - fost proprietar de fabrică de ape gazoase; Curteanu Dimitrie - fost proprietar imobile naționalizate, 2 mașini auto, atelier mecanic; Dalla Sterie - fost proprietar al unei agenții de vapoare și a unei vile; Frangopoulou Hristu - fost subdirector la firma „Szinger”; Șerban Samoil - fost director al unei societăți de asigurări; Mănescu Victor - fost director al Societății petroliere „Concordia”; Petre Ion - fost proprietar al unei agenții de vapoare; Curechianu Nicolae - fost proprietar al unei societăți de autobuze etc.

A fost cel mai important centru de dislocare folosit de regimul comunist. La 5 august 1952, din Raza Direcției Regionale M.A.I. Constanța aici au fost internate 545 de persoane, respectiv 183 familii, din municipiul Constanța.

Motivațiile au îmbrăcat cu precădere o tentă politică și una economică: chiaburi/foști chiaburi, foști moșieri/foști moșieri expropriați, comercianți, proprietari de imobile naționalizate – 2 imobile/patron birou copiat acte/magazin și fabrică de apă gazoasă/fost proprietar de ape gazoase, foste întreprinderi naționalizate/fost proprietar de șalupă/fost proprietar al Fabricii de ulei „Argus”/fost proprietar de hotel/fost proprietar carieră de piatră cu instalație modernă - imobil cu 7 apartamente/patron și proprietar al unei fabrici de pâine/fost proprietar al unei societăți de transporturi auto și imobile/fost mare industriaș - fabrică de ulei/proprietar de autobuze și imobile/fost proprietar de atelier și magazin de încălțăminte/fost mare industriaș/subdirector la o

¹¹ Numele de Chisirig (Neagra) vine de la muntele omonim, iar Neagra de la stânca Bâta Neagră (1458 m), cât și de la pâraul și pădurile negre din zonă. Legat de toponimia satului, tradiția spune că, din cauza iernilor grele și aspre, călugării pustnici și sihaștri coborau în peșteri și bordeie la biserica din sat, iar de mulțimea lor și a hainelor negre se vedeau pete negre pe zăpadă. O altă sursă ar fi inundațiile de la început de secol XX, când mai mulți arbori ruși de vânt, aduși de viiturile de pe versanți, s-au oprit la confluența celor două pârauri, Neagra Mare și Neagra Mică, apa strecurându-se printre ei. Aceste lemne s-au carbonizat și câțiva ani apa a curs „neagră”. Primul sat al comunei Tașca atestat documentar este satul Neagra (Chișirig), care a fost la început un cătun menționat pentru prima dată într-un hrisov din 12 august 1611, și aparținea satului Bicaz, format pe moșia mănăstirii Bistrița. Comuna Tașca nu exista la sfârșitul secolului al XIX-lea pe teritoriul ei actual, fiind inclusă în comuna Bicaz din plasa Piatra-Muntele a județului Neamț, existând satele Crasna, Neagra, Tașca, Chișirig și Floarea. Anuarul Socec din 1925 consemnează în aceeași comună Bicaz satele Chișirig-Neagra, Hâmzoaia, Secu, Tașca, Ticoș și Floarea.

Comuna a fost înființată în 1931, prin separarea teritoriului ei de comuna Bicaz. Satele comunei erau Chișirig, Hamzoaia, Secu, Tașca și Ticoș-Floarea. În 1950, comuna a fost arondată raionului Piatra Neamț din regiunea Bacău. În 1950 satul Neagra împreună cu satele Ticoș și Floarea se aflau în componența comunei Bicaz Chei, Raionul Piatra Neamț, Regiunea Bacău. În 1952 era sat în componența comunei Tașca, împreună cu Hamzoaia, Secu, Bâcu, Tașca și Ticoș Floarea – Raionul Piatra Neamț, Regiunea Bacău – formă de organizare care se menține până în 1968. Din 1968 până în prezent este sat în componența comunei Tașca, județul Neamț.

agenție de vapoare/director general al societății/director administrativ al Societății Petrolifere „Concordia”/ Moara Popescu/acționar la o moară/fabrică de ambalaje/sobe de teracotă; fost exploatator; fost condamnat politic; fost deținut politic; condamnat pentru participarea la organizații de tip fascist; răspândire de știri false/instigare/port ilegal de armă/vânzare de pistol/omisiune de denunț/trecere frauduloasă a graniței/broșuri interzise/instigare publică/insultă adusă unui conducător de stat; soțul arestat; fost subofițer și chiabur; condamnat pentru sabotaj; condamnat pentru speculă; suspect furt/nu are buletin/suspect/legături periculoase cu infractorii/recidivist/tăieri clandestine/evaziune fiscală etc.

96 de persoane au fost dislocate aici pe motive de natură politică sau asimilate celor de natură politică¹², 295 persoane pentru motive de natură economică¹³ și 156 de persoane pentru fapte de drept comun¹⁴.

Ocupațiile au fost diverse: agricultor, fost fabricant, comercianți - 33, contabili - 8, șofer, referent, dulgher, funcționari - 6, fost notar, inginer, cizmar, fost subofițer, foști ofițeri - 2, mecanici - 4, referent tehnic, căruțaș, croitor, pontator, muncitor, profesor, inspector, șef de echipă, secretară, cartograf, coordonator administrativ, vulcanizator, chelner, electrician, agent vapoare, dactilografă, casier, corespondent, reparator radio, inginer chimist, simigiu, intendent, normator, antreprenor,

¹² Din rândul acestor motive de natură politică amintim : „*activitate legionară*”; „*favorizarea unei organizații de tip fascist*”; „*fost pretor*”; „*fost judecător la Tribunalul Constanța*”; „*fost consilier la Curte*”; „*trecere frauduloasă a graniței*”; „*uneltire împotriva ordinii publice*”; „*instigare publică*”; „*insultă adusă unui conducător de stat*”; „*fapte politice*”; „*broșuri interzise/deținere de broșuri interzise*”; „*răspândire de știri false*”; „*omisiune de denunț*”; „*deținere ilegală de armament*”; „*furt de pistol*” etc.

¹³ Motive de natură economică : „*fost moșier expropriat*”/ „*fost moșier expropriat, a avut 2 imobile*”; „*fost comerciant, patron birou de copiat acte, a avut moșie și fabrică de ape gazoase*”; „*fost comerciant și proprietar de imobile naționalizate*”; „*fost mare industriaș, a posedat fabrică de ulei*”; „*fost proprietar de imobile și magazin de încălțăminte*”; „*fost mare industriaș, a posedat o fabrică de ambalaje și sobe de teracotă*”; „*fost negustor și moșier*”; „*fost proprietar al fabricii de ulei Argus*”; „*fost mare comerciant de băuturi și proprietar al unui hotel*”; „*fost director general al societății petrolifere Concordia*” etc., în peste 80% din cazuri, motivația dislocării a fost faptul că persoana dislocată deținea un imobil care de regulă fusese naționalizat.

¹⁴ Din rândul faptelor de drept comun enumerăm : pentru sabotaj, speculă, evaziune fiscală, tăiere clandestină de vite; pentru contrabandă și trafic de aur și valută; persoane pentru furt de la 3 luni, 6 luni, un an, un și jumătate la 2-5 ani; foarte mulți au fost incluși în categoria „*rom recidivist*”.

achizitor materiale, fotograf, brutar, învățător, paznic, boiangiu, tâmplar, măcelar, acar etc.; erau pensionari - 3, fără ocupație - 65, elevi - 46, un student, iar femeile, cu câteva excepții, erau casnice - 148; în multe cazuri nu se preciza ocupația - 129.

Prezentăm câteva situații:

Cea mai vârstnică persoană care a fost dislocată aici a fost Safarică Ecaterina, de 92 de ani, iar cea mai tânără, Luchian Valentin, de 2 ani.

Au fost dislocate familii numeroase (prezentăm doar cazurile familiilor cu mai mult de cinci membri): Cirezeanu Dumitru - 5, Iancu Iancu - 7, Iulnea Mitea - 5, Rucăreanu Stere - 6, Plugaru Ion - 6, Tudor Marin, zis „Ibis” - 7, Burdighian Nicolae - 7, Stoisu Ion - 7, Vasile Tudor - 5, Burdigoi Tudorache - 7, Petre Anghel - 7, Florea Tudor - 8.¹⁵

BICAZUL ARDELEAN¹⁶ – REGIUNEA BACĂU

¹⁵ ASRI, fond Documentar, dos. 9572, vol. 47, f. 441-469, 476-515, 573-635; în format pdf-www.cnsas.ro/documente/colonii%20munca/D%20000055-047%20 watermark; Ion Bălan, *Regimul concentraționar din România. 1945-1964*, Fundația Academia Civică, București, 2000; Radu Ciuceanu, *Regimul penitenciar din România (1940-1962)*, INST, București, 2001; Andrei Muraru (coord.), *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă, (1945-1967)*, Ed. Polirom, Iași, 2008; Romulus Rusan, *Cronologia și geografia represiunii comuniste în România. Recensământul populației concentraționare (1945-1989)*, Fundația Academia Civică, București, 2007; Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile (ed.), *Comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România. Raport final*, Ed. Humanitas, București, 2007; Nicoleta Ionescu-Gură, *op.cit.*; Roxana Petrescu, *Cum s-a construit în zece ani hidrocentrala care a luminat România și ce povești de viață au rezistat muncii pe șantierul de la Bicz, în „Financiar”, 27 sep. 2010*

¹⁶ La sfârșitul secolului al XIX-lea, teritoriul comunei făcea parte din Regatul Ungariei din Austro-Ungaria, în cadrul căreia era arondată districtului Gheorgheni al comitatului Ciuc; hărțile epocii îl consemnează în zona comunei satelor Tikos, Bisztrapatak și Almásmező. În 1918, comuna a fost ocupată de armata României, stat care a revendicat Transilvania, iar în 1920 trecerea la România a fost oficializată prin tratatul de la Trianon. Astfel, Anuarul Socec din 1925 o consemnează cu numele românesc de Bicz, cu o populație de 6994 de locuitori, în plasa Tulgheș a județului Ciuc, această comună cuprinzând și teritoriul actualei comune Bicz-Chei. Spre sfârșitul perioadei interbelice, cele două comune s-au diferențiat. În 1950, comuna Biczul Ardelean a fost transferată raionului Piatra Neamț din regiunea Bacău, fiind formată din satele: Biczul Ardelean, Neagra și Ticoș Florea. În 1952 în componența de mai sus s-a menținut în cadrul raionului Piatra Neamț, Regiunea Bacău. În 1956 era formată din satele: Biczul Ardelean, Bistra, Chișirig, Ivaniș, Lunca, Lunca Băineșilor, Palei, Pârâu Borviz, Pârâu Caprei, Pârâu Țepeșeni, Popescu, Ticoș, Tiros,

A fost unul dintre cele mai importante centre de dislocare folosite de regimul comunist. Pe 5 august 1952, din Raza Direcției Regionale M.A.I. Constanța, aici au fost internate 224 de persoane, respectiv 67 familii, provenind din municipiul Constanța.

Motivațiile au îmbrăcat cu precădere o tentă politică și una economică: chiaburi/foști chiaburi, fost moșier/ fost moșier expropriat; comercianți, proprietari de imobile naționalizate – 2 imobile/patron birou copiat acte/magazin și fabrică de apă gazoasă/fost proprietar de ape gazoase, foste întreprinderi naționalizate/fost proprietar de șalupă/fost proprietar de hotel/fost proprietar carieră de piatră cu instalație modernă - imobil cu 7 apartamente/patron și proprietar al unei fabrici de pâine/fost proprietar al unei societăți de transporturi auto și imobile/fost mare industriaș - fabrică de ulei/propietar de autobuze și imobile/fost proprietar de atelier și magazin de încălțăminte/fost mare industriaș/subdirector la o agenție de vapoare/ acționar la o moară/fabrică de ambalaje/sobe de teracotă; fost exploatator; fost condamnat politic; fost deținut politic; condamnat pentru participarea la organizații de tip fascist; răspândire de știri false/instigare/port ilegal de armă/vânzare de pistol/omisiune de denunț/trecere frauduloasă a graniței/broșuri interzise/instigare publică/insultă adusă unui conducător de stat; soțul arestat; fost subofițer și chiabur; condamnat pentru sabotaj; condamnat pentru speculă; suspect furt/nu are buletin/suspect/legături periculoase cu infractorii/recidivist/tăieri clandestine/evaziune fiscală etc. 45 de persoane au fost dislocate aici pe motive de natură politică/asimilate celor de natură politică¹⁷, 146 pentru motive de natură economică¹⁸ și 33 de persoane pentru fapte de drept comun¹⁹.

Țoșorog, Țepeșeni, Valea Bradului – Raionul Piatra Neamț, Regiunea Bacău. În 1960 era formată din satele: Bicazul Ardelean, Bistra, Chișirig, Lunca, Palei, Pârâu Borviz, Pârâul Caprei, Ticoș, Telec, Țoșorog, Țepeșeni – Raionul Piatra Neamț, Regiunea Bacău. Din 1968 până în prezent este comună în cadrul județului Neamț.

¹⁷ Motivații de natură politică : „activitate legionară”; „favorizarea unei organizații de tip fascist”; „trecere frauduloasă a graniței”; „uneltire împotriva ordinii publice”; „instigare publică”; „insultă adusă unui conducător de stat”; „fapte politice”; „broșuri interzise/deținere de broșuri interzise”; „răspândire de știri false”; „omisiune de denunț”; „deținere ilegală de armament”; „furt de pistol” etc.

¹⁸ Motive de natură economică : „fost moșier expropriat”/ „fost moșier expropriat, a avut 2 imobile”; „fost comerciant, patron birou de copiat acte, a avut moșie și fabrică de ape gazoase”; „fost comerciant și proprietar de imobile naționalizate”; „fost mare industriaș, posedat fabrică de ulei”; „fost proprietar de imobile și magazin de încălțăminte”; „fost mare

Ocupațiile au fost diverse: agricultor, fost fabricant, comercianți - 14, contabili - 4, șofer, referent, dulgher, funcționari - 7, fost notar, inginer, cizmar, fost subofițer, foști ofițeri - 3, mecanici - 4, referent tehnic, căruțaș, croitor, pontator, muncitor, profesor, inspector, șef de echipă, secretară, cartograf, coordonator administrativ, vulcanizator, chelner, electrician, agent vapoare, dactilografă, casier, corespondent, reparator radio, inginer chimist, simigiu, intendent, normator, antreprenor, achizitor materiale, fotograf, brutar, învățător, paznic, boiangiu, tâmplar, măcelar, acar etc. Erau pensionari - 3, fără ocupație - 26, elevi - 8, iar femeile, cu câteva excepții, erau casnice - 66; în multe cazuri nu se preciza ocupația - 43.

Cea mai vârstnică persoană care a fost dislocată aici a fost Roșculeț Gheorghe, de 82 ani, iar cea mai tânără, Pletea Florica, de 1 an.

Au fost dislocate familii numeroase (prezentăm doar cazurile familiilor cu mai mult de cinci membri): Păcuraru Ion - 6, Hegei Abdul Vuap - 5, Bulat Membet - 7; Vâlcu Rada, Luban Ion - 5, Florea Tudor - 8.²⁰

BICAZ CHEI ²¹ – REGIUNEA BACĂU

industriaș, a posedat o fabrică de ambalaje și sobe de teracotă”; „fost negustor și moșier” etc. În peste 80% din cazuri, motivația dislocării a fost faptul că persoana dislocată deținea un imobil care, de regulă, fusese naționalizat.

¹⁹ Fapte de drept comun: sabotaj, speculă, evaziune fiscală, tăiere clandestină de vite; pentru contrabandă și trafic de aur și valută; pentru furt de la 3 luni, 6 luni, un an, un și jumătate la 2-5 ani; foarte mulți au fost incluși în categoria „rom recidivist”.

²⁰ ASRI, fond Documentar, dos. 9572, vol. 47, f. 441-469, 476-515, 573-635; în format pdf- www.cnsas.ro/documente/colonii%20munca/D%20000055-047%20 watermark; Ion Bălan, *op.cit.*; Radu Ciuceanu, *op.cit.*; Romulus Rusan, *op.cit.*; Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile (ed.), *op.cit.*; Nicoleta Ionescu-Gură, *op.cit.*; Roxana Petrescu, *art. cit.*

²¹ La sfârșitul secolului al XIX-lea, teritoriul comunei făcea parte din Regatul Ungariei din Austro-Ungaria, în cadrul căreia era arondat districtului Gheorgheni al comitatului Ciuc; hărțile epocii îl consemnează în zona comunei satelor Gyorgyó-Békás (la confluența râurilor Dămuc și Bicaz) și Iványos. În 1918, comuna a fost ocupată de armata României, stat care a revendicat Transilvania, iar în 1920 trecerea la România a fost oficializată prin Tratatul de la Trianon. Astfel, Anuarul Socec din 1925 o consemnează cu numele românesc de Bicaz, cu o populație de 6994 de locuitori, în plasa Tulgheș a județului Ciuc, această comună cuprinzând și teritoriul actualelor comune Bicazul Ardelean și Dămuc. Spre sfârșitul perioadei interbelice, cele trei comune s-au diferențiat. În 1950, comuna Bicaz-Chei a fost transferată raionului Piatra Neamț din regiunea Bacău.

Și aici a fost unul dintre cele mai importante centre de dislocare folosite de regimul comunist. La 5 august 1952, din Raza Direcției Regionale M.A.I. Constanța, aici au fost internate 326 de persoane, respectiv 121 familii, dinlocate din municipiul Constanța.

Motivațiile au îmbrăcat, ca de obicei, o tentă politică și una economică: chiaburi/foști chiaburi, fost moșier/ fost moșier expropriat; comercianți, proprietari de imobile naționalizate – 2 imobile/patron birou copiat acte/magazin și fabrică de apă gazoasă/fost proprietar de ape gazoase, foste întreprinderi naționalizate/fost proprietar de șalupă/fost proprietar de hotel/fost proprietar carieră de piatră cu instalație modernă – imobil cu 7 apartamente/patron și proprietar al unei fabrici de pâine/fost proprietar al unei societăți de transporturi auto și imobile/fost mare industriaș - fabrică de ulei/propietar de autobuze și imobile/fost proprietar de atelier și magazin de încălțăminte/fost mare industriaș/subdirector la o agenție de vapoare/ acționar la o moară/fabrică de ambalaje/sobe de teracotă; fost exploatator; fost condamnat politic; fost deținut politic; condamnat pentru participarea la organizații de tip fascist; răspândire de știri false/instigare/port ilegal de armă/vânzare de pistol/omisiune de denunț/trecere frauduloasă a graniței/broșuri interzise/instigare publică/insultă adusă unui conducător de stat;/ soțul arestat; fost subofițer și chiabur; condamnat pentru sabotaj; condamnat pentru speculă; suspect furt/nu are buletin/suspect/legături periculoase cu infractorii/recidivist/tăieri clandestine/evaziune fiscală etc. 68 de persoane au fost dislocate aici pe motive de natură politică/asimilate celor de natură politică²², 219 pentru motive de natură economică²³ și pentru 39 de persoane fapte de drept comun²⁴.

În 1956 făcea parte din Raionul Piatra Neamț, Regiunea Bacău, și era formată din satele: Ața, Bicaz Chei, Bicăjelu, Bârnadu, Bârnădel, Gherman, Gura Dămuc, Ivaneș, Lapoș, Lunca Bisericeii, Lunca Bicazului, Pârâu Bicaz. În 1960 făcea parte din Raionul Piatra Neamț, Regiunea Bacău și era formată din satele: Ața, Bicaz Chei, Bicăjelu, Bârnadu, Gherman, Ivaneș, Lunca Bisericeii, Lunca Bicazului, Pârâu Bicaz. Din 1968 și până în prezent este comună în cadrul Județului Neamț.

²² Motive de natură politică: „activitate legionară”; „favorizarea unei organizații de tip fascist”; „trecere frauduloasă a graniței”; „uneltire împotriva ordinii publice”; „instigare publică”; „insultă adusă unui conducător de stat”; „fapte politice”; „broșuri interzise/deținere de broșuri interzise”; „răspândire de știri false”; „omisiune de denunț”; „deținere ilegală de armament”; „furt de pistol” etc.

²³ Motive de natură economică : „fost moșier expropriat”/ „fost moșier expropriat, a avut 2 imobile”; „fost comerciant, patron birou de copiat acte, a avut moșie și fabrică de ape

Ocupațiile au fost diverse: agricultor, fost fabricant, comercianți - 23, contabili - 7, șofer, referent, dulgher, funcționari - 6, fost notar, inginer, cizmar, fost subofițer, foști ofițeri - 1, mecanici - 4, referent tehnic, căruțaș, croitor, pontator, muncitor, profesor, inspector, șef de echipă, secretară, cartograf, coordonator administrativ, vulcanizator, chelner, electrician, agent vapoare, dactilografă, casier, corespondent, reparator radio, inginer chimist, simigiu, intendent, normator, antreprenor, achizitor materiale, fotograf, brutar, învățător, paznic, boiangiu, tâmplar, măcelar, acar etc. Erau pensionari - 2, fără ocupație - 43, elevi - 24, studenți - 3; femeile, cu câteva excepții, erau casnice - 103; în multe cazuri nu se preciza ocupația - 24.

Cea mai vârstnică persoană care a fost dislocată aici a fost Afanuli Gheorghe, de 88 ani, iar cea mai tânără, Lerner Jeanina, de 2 ani.

Au fost dislocate familii numeroase (prezentăm doar cazurile familiilor cu mai mult de cinci membri): Bulat Șaip - 6, Săvulescu Ion - 5, Costache Nicolae - 5, Frangopol Chiriac - 6, Vârlan Maria - 5, Vasilescu Vasile - 5 etc.²⁵

PÂRSCOV²⁶ – REGIUNEA PLOIEȘTI

gazoase” ; „fost comerciant și proprietar de imobile naționalizate”; „fost mare industriaș, a posedat fabrică de ulei”; „fost proprietar de imobile și magazin de încălțăminte”; „fost mare industriaș, a posedat o fabrică de ambalaje și sobe de teracotă”; „fost negustor și moșier” etc. În peste 80% din cazuri motivația dislocării a fost faptul că persoana dislocată deținea un imobil care, de regulă, fusese naționalizat.

²⁴Motive de drept comun: sabotaj, speculă, evaziune fiscală, tăiere clandestină de vite; pentru contrabandă și trafic de aur și valută; persoane pentru furt de la 3 luni, 6 luni, un an, un și jumătate la 2-5 ani; foarte mulți au fost incluși în categoria „*rom recidivist*”.

²⁵ ASRI, fond Documentar, dos. 9572, vol. 47, f. 441-469, 476-515, 573-635; în format pdf-www.cnsas.ro/documente/colonii%20munca/ D%20000055-047%20 watermark; Ion Bălan, *op.cit.*; Radu Ciuceanu, *op.cit.*; Romulus Rusan, *op.cit.*; Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile (ed.), *op.cit.*; Nicoleta Ionescu-Gură, *op.cit.*; Roxana Petrescu, *art. cit.*

²⁶ Pârscoș este o comună în județul Buzău, zona Muntenia, formată din satele Bădila, Curcănești, Lunca Frumoasă, Oleșești, Pârjolești, Pârscoș (reședința), Robești, Runcu, Târcov, Tocileni, Trestieni și Valea Purcarului. Comuna se află în zona Subcarpaților de Curbură, în valea Buzăului, pe malul stâng al râului, la confluența sa cu râul Bălăneasa, și avea, în anul 2011, 5654 de locuitori. Este străbătută de șoseaua județeană DJ203L, care spre sud traversează râul Buzău și duce la Măgura (DN10), iar spre nord urcă pe valea Bălăneșei spre Bozioru și Brăești.

La 05.08.1952 din Raza Direcției Regionale M.A.I. Constanța aici au fost internate 2 persoane, respectiv o familie, din municipiul Constanța.

Motivațiile au fost de natură strict economică.

Ca ocupații: o persoană era trecută în categoria fără ocupație, iar cealaltă era casnică.

Despre persoanele care au fost dislocate avem mărturii foarte puține: știm că cei care au fost dislocați la Neagra, Bicazul Ardelean și Bicaz-Chei au fost folosiți ca forță de muncă ieftină la construirea barajului Hidrocentralei de la Bicaz.

Iată una dintre puținele mărturii identificate de noi, mărturie ce aparține Constanței Craiu²⁷: „*La 18 ani am fost deportați 2.000 (s-ar putea să fie luați în calcul și cei deportați din zona Mangaliei) de constănțeni. Politica lui Dej (Gheorghe Gheorghiu Dej - n.red.) ne-a deportat. Eram crema negustorimii din Constanța, comercianți de parfumuri și mătăsuri și în vara lui '52 ne-a urcat în vagoane pe toți, cu restricție de bagaj de 10 kilograme și am ajuns aici. Nici cel mai amărât om nu are 10 kilograme. Și acest lucru nu ni-l făcea niște străini. Eram români contra români. Am călătorit două zile și două nopți și am ajuns la Bicaz. Aici am îmbătrânit*”, spune Constanța Craiu, unul dintre miile de oameni care a ajuns la Bicaz. În 1952 avea doar 18 ani, păstrând și acum, ca și atunci, o pasiune: cântatul. „*Ce s-a făcut aici*

Prin comună trece calea ferată Buzău-Nehoiășu, care este deservită de gara Pârscov și de halta Bădila. La sfârșitul secolului al XIX-lea, comuna Pârscov era reședința plaiului Pârscov (înainte de unirea lui cu plaiul Slănic) din județul Buzău și era formată din cătunele Bădila, Lunca Frumoasă și Pârscov, având în total 5400 de locuitori. În comună funcționau o școală mixtă cu 50 de elevi (dintre care 7 fete) și 4 biserici ortodoxe. Pe teritoriul comunei actuale funcționau în același plai și comunele Robești și Târcov. Comuna Robești era alcătuită din cătunele Robești, Runcu și Stăniilești, cu 630 de locuitori și 2 biserici. Comuna Târcov avea satele Gura Târcovului, Oleșești, Târcov și Trestieni, cu 900 de locuitori, 2 biserici și o școală. În 1925 comuna Robești fusese desființată și inclusă în comuna Târcov, împreună cu comuna Gura Aninoasei. Comuna Târcov avea 3491 de locuitori și făcea parte din plasa Sărățelu. Comuna Pârscov era inclusă în schimb tot în plasa Pârscov, avea o alcătuire asemănătoare și avea 4256 de locuitori. În 1931, a fost temporar înființată comuna Lunca Frumoasă, fostele ei subdiviziuni, Curcănești, Pârjolești, Tocileni și Valea Purcarului, devenind sate de sine stătătoare ale acestei comune. În 1950 cele trei comune (Pârscov, Lunca Frumoasă și Târcov) au fost incluse în plasa Cărpiniștea a regiunii Buzău și apoi (după 1952) a regiunii Ploiești; în timp, comuna Lunca Frumoasă a fost desființată și inclusă în comuna Pârscov, iar comuna Târcov a fost desființată și împărțită între Pârscov și comuna Berca. Din 1968 comuna Pârscov face parte din nou din județul Buzău.

²⁷ Roxana Petrescu, *art.cit.*, în „Ziarul Financiar”, 27 septembrie 2010.

nu s-a făcut cu cântec, ci cu muncă, dar ce-aș mai cânta un tangou acum. Mergeam în fiecare zi pe jos 10 kilometri ca să ajung la șantier. Ghetele mi se rupseseră și mi le legasem cu sârmă. Dădeam toată ziua la ciur pentru nisip, să-l folosească la construit. Erau fii de învățători cu mine. Ei nu făceau armată. Erau considerați prea periculoși pentru a ține o armă în mână, așa că-i trimiteau la muncă aici. Dar cântam. Ai noștri plângeau și munceau, dar cântam. Am fost balsamul lor”, spune Constanța Craiu care, după un an și opt luni, a fugit de pe șantier, reușind să-și refacă viața.

Unele lucruri au rămas însă, cum ar fi teama de zgomote, cum sunt cele de artificii: „Am auzit prea multe la viața mea”, mai spune Constanța Craiu, făcând referire la dinamita care se folosea pentru a scoate din munte piatra necesară construcțiilor.²⁸

Rămâne ca viitoare cercetări bazate pe noi surse de arhivă și mărturii orale să completeze tabloul încă sărac al unei drame cumplite, deportarea a peste o mie de oameni pe motive închipuite, care au fost dislocați de la casele lor și au plătit cumplita vina de a nu fi fost, în vremuri potrivnice, pe placul guvernanților de atunci.

BIBLIOGRAFIE

ASRI, fond Documentar, dos. nr. 9572, vol. 47; f. 441-469, 476-515, 573-635; format pdf-www.cnsas.ro/documente/colonii%20munca/D%20000055-047%20Watemark.pdf.

Ion Bălan, *Regimul concentraționar din România. 1945-1964*, Fundația Academia Civică, București, 2000;

Radu Ciuceanu, *Regimul penitenciar din România (1940 – 1962)*, INST, București, 2001;

Andrei Muraru (coord.), *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, Editura Polirom, Iași, 2008;

Romulus Rusan, *Cronologia și geografia represiunii comuniste în România. Recensământul populației concentraționale (1945 - 1989)*, Fundația Academia Civică, București, 2007;

²⁸ ASRI, fond Documentar, dos. 9572, vol. 47, f. 441-469, 476-515, 573-635; în format pdf-[www.cnsas.ro/documente/colonii%20munca/D%20000055-047%20watemark](http://www.cnsas.ro/documente/colonii%20munca/D%20000055-047%20watemark;); Ion Bălan, *op.cit.*; Radu Ciuceanu, *op.cit.*; Romulus Rusan, *op.cit.*; Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile (ed.), *op.cit.*; Nicoleta Ionescu-Gură, *op.cit.*

Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile (ed.), *Comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România. Raport final*, Editura Humanitas, București, 2007;

Nicoleta Ionescu-Gură, *Dislocarea din centrele aglomerate a persoanelor care „dăunau construirii socialismului în Republica Populară Română”*, în *Caietele CNSAS*. Revistă semestrială editată de Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Anul I, nr. 2/2008, Editura CNSAS, București;

Roxana Petrescu, *Cum s-a construit în zece ani hidrocentrala care a luminat România și ce povești de viață au rezistat muncii pe șantierul de la Bicaz*, în „Ziarul Financiar”, 27 septembrie 2010.

SHORT CONSIDERATION REGARDING THE DISPLACEMENTS OF 1952 FROM THE AREA OF CONSTANȚA – CASE STUDY

Abstract

Through several government decisions, beginning with 1950, certain categories of persons were dislocated from their home towns to other localities in the country. The main criteria for selecting the persons who were moved to a compulsory home were related to the previous political activity of those persons, to the social category to which they belonged. This paper presents the dislocated people from Constanța in 1952, these being analysed by their former profession, age, etc. Then are presented the centers of dislocation in which these persons had compulsory home in Bacău region, with particular examples and cases.

Keywords: Communism, displacements, Constanta, compulsory home.

CONSOLIDAREA FALEZELOR DIN ZONA URBANĂ A CONSTANȚEI DUPĂ UN ARTICOL AL ING. ION STĂNCULESCU, BUCUREȘTI

Puțini sunt aceia care, plimbându-se azi dinspre plaja Modern către Casa Căsătoriilor de pe str. Eminescu din Constanța sau în zona din spatele Muzeului Marinei, cunosc istoria recentă a pământului de sub picioarele lor.

În 1962 apărea, în revista Universității Tehnice din Dresda, un articol despre amplele lucrări de consolidare a falezelor din zona urbană a Constanței.¹ Autorul era un inginer român, Ion Stănculescu, care prezentase deja, pe larg, subiectul articolului în cadrul unei conferințe

organizată de această prestigioasă universitate germană în anul 1958.

Inginerul (mai târziu profesorul inginer) Stănculescu era la începutul unei cariere profesionale de excepție, care s-a întins pe aproape șase decenii, devenind unul dintre cei mai buni experți ai țării din toate timpurile în domeniul ingineriei geotehnice și a fundațiilor. A fost șeful catedrei de specialitate din Institutul de Construcții București, prorector al aceluiași Institut, președinte al Societății Române de Geotehnică și, spre sfârșitul vieții, a primit titlurile de Doctor Honoris Causa al Universității Tehnice de Construcții București și al Universității Politehnice din Iași. Falezele Constanței i-au oferit unul dintre primele privilegii de recunoaștere internațională.

*Arhitect, Ordinul Arhitecților din România

¹ J. Stănculescu, *Sicherung der Geländerutschung im Stadtgebiet von Konstanz (Rumänische Volksrepublik)*, în „Wissenschaftliche Zeitschrift der Technischen Universität Dresden”, nr. 12 (1968) Heft 2, p. 489-499.

În prima parte a secolului XX, principala parte a centrului Constanței era situată pe o peninsulă, având laturile expuse către mare. Încă din 1883 s-a constatat la acest oraș instabilitatea cronică a falezelor nord-estice (pe o lungime de 4,5 km) și sudice (pe o lungime de 1 km). Încercări succesive de a efectua lucrări de sprijinire a versanților falezelor au început încă din 1904. (fig. 1)

Totuși, până în 1956, platoul orașului (situat la circa 41 de metri peste nivelul mării) s-a micșorat spre interior cu circa 20-70 metri. Aceste alunecări și prăbușiri masive ale falezelor puneau în pericol case și străzi întregi ale orașului, intervenția pentru oprirea lor devenind urgentă imediat după al Doilea Război Mondial. (fig. 2)

Partea de sud a peninsulei este orientată către port, iar execuția unei căi ferate de legătură cu portul, prin decuparea falezei, până la 3 metri peste nivelul mării, a accentuat instabilitatea acesteia, mai ales că s-a secționat, cu acest prilej, stratul subteran cu pânza de apă freatică. (fig. 3)

După 1946 s-au făcut studii geologice ingineresti detaliate în zonele falezelor Constanța, pentru a se determina structura exactă a subsolului acestora și, mai ales, pentru identificarea cauzelor exacte ale alunecărilor și prăbușirilor lor. Astfel, la circa 5-7 metri peste nivelul mării, s-a identificat un plan de alunecare format dintr-un strat argilos compact și puțin permeabil, purtător al pânzei de ape freatice, peste care erau masive groase de 4-12 m de soluri macroporice (adică loess-uri), sensibile la umezire, și de argile permeabile, care jucau un rol important în prăbușirile falezelor. (fig. 4)

Falezele prăbușite prezentau un aspect terasat neuniform și erau în continuă mișcare, permanent instabile. (fig. 5)

Mișcările de teren erau deosebit de active, fiind vizibile la suprafață pe perioade relativ scurte de monitorizare. Astfel, pe parcursul a doar șase luni, în 1956, s-au constatat deplasări orizontale de chiar până la 3 metri pe lună. (fig. 6)

Aspectul haotic al maselor de pământ alunecate și prăbușite s-a putut constata, în mod clar, la începutul lucrărilor de consolidare a falezei sudice, în 1955. (fig. 7)

Cu toate că lucrările platformei portuare (în sud) și execuția unui dig de protecție a malului mării (în nord) ar fi trebuit să limiteze aceste alunecări de teren, prăbușirea falezelor a continuat. Dinamica acestor mișcări ale solului a fost identificată prin observațiile, studiile și măsurătorile detaliate făcute între anii 1955-1956. Astfel, s-a remarcat că pantele teraselor falezelor prăbușite sunt, în partea

superioară, relativ line (1:5), dar către malul mării acestea devin abrupte.

Vara, aceste mase masive de pământ prezentau fisuri numeroase în care se acumula apa din pânza freatică, la care se adăugau cantități, ceva mai reduse, de apă din precipitații. Aceste ape alimentau un plan subteran de alunecare care, în anotimpurile umede, făcea ca vitezele de deplasare ale maselor de pământ să fie foarte mari. (fig. 8)

Imaginea dramatică a falezelor în faza alunecărilor și prăbușirilor active a fost constatată direct, când s-a pus problema unei intervenții rapide de oprire a acestor fenomene grave geotehnice. (fig. 9, 10)

Primele lucrări importante de consolidare a falezelor Constanței au fost efectuate în 1910, pe partea sudică, către portul Constanța. De la început, s-a intuit că pânza freatică, izvorând de la baza falezei, era cauza principală a prăbușirilor. Din acest motiv a fost construit și executat un sistem de drenaj al apelor freatice pe 1250 m lungime. Acest sistem a constat din puțuri verticale de drenaj, rigidizate cu rame de lemn și umplute cu pietre, așezate la o distanță de 5 m. La nivelul pânzei de ape freatice, s-a preconizat realizarea unei galerii orizontale de evacuare a apelor, alimentată prin puțurile menționate, fiecare cu dimensiunea de 1x1 m, lucrare care a fost sprijinită spre exterior cu un masiv de loess compactat. Apa colectată în galeria orizontală se evacua, apoi, în niște foraje verticale, situate la 20 m distanță și adâncite până la 7 m sub nivelul mării. La fundul forajelor s-a executat un strat de pietriș, considerat permeabil. (fig. 11)

Inițial, cota de fund a galeriei orizontale de evacuare trebuia să fie la partea inferioară a stratului freatic. Datorită dificultăților de execuție, nivelul acestei galerii s-a adâncit cu 4 m, astfel încât apele subterane nu mai erau preluate din puțurile verticale, ci doar din forajele situate la 20 m distanță. La aproximativ un an de la executarea sistemului de drenaj, s-a constatat că acesta nu mai funcționa.

Investigațiile ulterioare au arătat că fusese depășită capacitatea de colectare a forajelor, iar acestea s-au colmatat rapid, devenind mai degrabă rezervoare de apă decât drenuri de scurgere. Și alunecările au continuat.

În 1911 a fost încercată o altă metodă, prin care masele de sol în mișcare erau înlocuite cu un masiv de loess compactat, fundat la nivelul solurilor neperturbate, și care avea funcția unui zid de sprijin, în spatele căruia s-a executat un șanț de drenaj, care să conducă apa în straturile adânci ale terenului. (fig. 12)

Volumul acestui masiv de loess a fost, inițial, prea mic, astfel încât și acest masiv a cedat și a alunecat. În 1914 și în 1934 s-au

adăugat alte masive de loess compactat, dar, din cauza costurilor ridicate, lucrările nu s-au mai finalizat și abia în 1955 lucrările au fost reluate, un rest de 200 de metri liniari de faleză au fost atacați prin vechea metodă cu masive de umpluturi compactate.

Coeficienții de siguranță, calculați pe baza celor mai scăzute valori ale testelor de laborator pentru stratul inferior de fundare, impunea ca, prin acest tip de metodă să fie necesară excavarea unor mase de pământ importante, la adâncimi mai mari, dincolo de straturile care se aflau în mișcare constantă. O altă dificultate constatată a fost existența riscului unor noi alunecări de teren, deoarece, temporar, se altera echilibrul falezelor, prin eliminarea pantelor acestora, afectând funcționarea drumurilor și calea ferată de acces în port.

Conducerea conceptuală a acestor noi lucrări de consolidare a falezelor a fost preluată, în 1955, de ing. Stănculescu, în colaborare cu prof. univ. ing. Aurel Beleş. S-a decis să se renunțe la soluția folosită până atunci, având în vedere costurile și riscurile mari pe care aceasta le implica. Astfel, în soluția nou aleasă (fig. 13), adâncimea drenajelor instalate - de data aceasta, perpendicular față de panta terenului - a fost astfel concepută încât canalele de scurgere să fie așezate sub masele de teren instabile. Șanțurile au fost închise cu umpluturi din piatră spartă permeabile. Vechile masive de sprijin au trebuit continuu refăcute, în timpul lucrărilor, datorită mișcărilor continui ale terenului. În cursul execuției lucrărilor s-a descoperit și vechea galerie orizontală de colectare a apei, realizată în 1910, din care, în 1956, s-au scos câteva mii de metri cubi de apă acumulată în timp.

Pentru colectarea apelor subterane a fost creată o nouă galerie subterană vizitabilă, amplasată în altă parte decât vechea galerie, și executată în faze de lucru succesive. Ritmul de execuție a fost de aproximativ 2 m liniari de galerie pe zi, lucrându-se în trei schimburi. (fig. 14, 15)

Pentru stoparea maselor de pământ în mișcare dintre drenaje, în partea de jos a rampei terenului s-au conceput și executat arce din zidărie de piatră, descărcate la partea inferioară pe un zid de sprijin de beton. (fig. 16)

În plus, masele de loess dintre drenaje au fost tratate termic cu o tehnologie inovatoare, dezvoltată și implementată în premieră în România de către autorii conceptului de consolidare. (fig. 17)

Lucrările de consolidare la faleza sudică a Constanței au fost dificile mai ales datorită volumului mare de excavații, care s-au executat în mase de pământ în continuă mișcare. Lucrările au fost finalizate în 1958 și, în timp, s-au conservat bine, sistemul de drenaj

funcționând de atunci corespunzător (fig. 18). Costurile lucrărilor au fost de aproximativ 60.000 lei pe metru liniar de faleză, sumă egală, la acel moment, cu aproximativ costul construcției a două apartamente.

În același timp se desfășurau lucrările la faleza de nord-est a Constanței. Pe terasa superioară a zonei alunecate s-a realizat un zid de sprijin din beton armat cu contraforți, fundat pe un cheson de beton armat, pe o lungime de aproximativ 450 m. Contraforții sunt la o distanță de 3 m, între care s-au executat umpluturi cu loess compactat. În spatele chesonului și zidului, s-a executat un drenaj, din apa care este evacuată la fiecare al cincilea element de cheson. (fig. 19)

Acest sistem radical de consolidare s-a conservat relativ bine, cu toate că masele de pământ din fața chesonului au continuat să se deplaseze, apărând în teren fisuri paralele cu acesta. Consumul ridicat de oțel pentru armare, de circa 150 kg pe metru liniar de faleză, a impus găsirea unei soluții mai economice pentru restul de aproximativ 450 m de faleză, prin care să se folosească și experiența dobândită la prima porțiune de zid de sprijin. (fig. 20)

Soluția tehnică adoptată pentru faleza nordică a constat din următoarele componente (fig. 21, 22):

- interceptarea apei freatică cu ajutorul unor galerii de drenaj în formă Y, din stratul purtător al apei freatică și până spre plajă;
- susținerea maselor de teren instabile prin intermediul unor arce de mică adâncime, care erau, la rândul lor, susținute de piloți de beton forțați și turnați până la terenul neafectat din subsol. Poziția arcelor de descărcare inferioare a fost aleasă ținându-se seama de faptul că masele instabile de pământ ce urmau a fi susținute erau de maximum 3 până la 4 m adâncime de la nivelul terenului;
- stabilizarea și fixarea părții inferioare a falezei instabile prin intermediul unui perete de susținere din beton puțin înalt.

Prin selectarea locurilor potrivite pentru arce și piloți, presiunea pământului a fost semnificativ redusă și a permis efectuarea lucrărilor fără alte dificultăți. Consumul de oțel pentru armare a scăzut la aproximativ 10 kg pe metru liniar de faleză, deoarece betonul armat s-a folosit doar la legăturile cu canalul de evacuare a apei de la partea inferioară. Această ultimă soluție, care s-a bazat pe experiența acumulată din lucrările anterioare, a reprezentat o nouă etapă în lupta împotriva alunecărilor de faleze la Constanța. (fig. 23, 24)

Concluzionând, după finalizarea lucrărilor, ing. Stănculescu a indicat principiile care trebuie să stea la baza viitoarelor rezolvări tehnice ale fenomenelor similare din Constanța și Dobrogea. Astfel, măsurile care trebuie luate au ca scop să asigure, în primul rând, captarea apelor subterane, pentru a exclude acumularea de apă în

stratul freatic și pentru a preveni apariția planului de alunecare a terenului. Apoi, trebuie să se ia măsuri de susținere a maselor de pământ alunecate și prăbușite, prin folosirea arcelor și a altor elemente de descărcare cu forme pe cât posibil regulate, mai ales pentru a reduce sau elimina riscul ca apa din precipitații să ducă la instabilitatea argilelor sensibile la umezire din sol. În cursul investigațiilor și lucrărilor s-au identificat și proprietăți speciale ale straturilor de sol, formate din argile brun-roșcate, situate imediat deasupra pânzei freatice. S-a constatat apariția unor fenomene de umflare a acestui sol argilos, iar cercetări viitoare vor trebui să descopere în detaliu cauzele acestui fenomen dăunător stabilității falezelor.

În loc de epilog: colegul și prietenul arh. Radu Cornescu mi-a povestit acum câțiva ani o întâmplare pe care o aflase, la rândul lui, de la un coleg geotehnician constănțean, dl. Tase.

Profesorul ing. Stănculescu a urmărit, ani la rândul, comportarea în timp a lucrărilor conduse de el la falezele Constanței. După ani de zile, vizitând împreună cu dl. Tase, pe str. Traian, tronsonul dinspre gară, unde ing. Stănculescu concepușe și executase în 1958 niște galerii de drenaj și niște puțuri de vizitare ale acestora, pentru consolidarea și siguranța malului de pe valea portului, el a dorit să facă o verificare a situației. Ajunși la un astfel de puț, Stănculescu l-a rugat pe Tase să coboare să vadă dacă galeriile au fost vizitate, de-a lungul anilor, de tehnicienii din Constanța, așa cum preconizase el la construcția lor, pentru a se verifica dacă sistemul de drenaj funcționa și nu se colmatase. Tase a avut două întrebări: „1 - cum să observe asta? și 2 - dacă sunt gaze sau nu e aer jos, cum să coboare, punându-se astfel în pericol?”.

Stănculescu i-a răspuns: *„Când am dat în folosință galeria, am pus o mătură cu coada lungă în diagonală la baza puțului, la intrarea în galerie: dacă e în aceeași poziție, cred că nu a controlat-o nimeni; pentru punctul 2, prinde o pisică și o legăm, o coborâm și dacă într-un sfert de oră e vie și liniștită, înseamnă că nu e nici un pericol!”*. Tase a prins o pisică de pe lângă un bloc de pe str. Traian, a legat-o și, după un sfert de oră, pisica era teafără și bine. Atunci a coborât și el în puț. Mătura era în poziția lăsată de Stănculescu, cu două decenii în urmă!

Nu mulți constănțeni știu ce se află sub picioarele lor când se plimbă în zonele falezelor despre care am vorbit. Dacă și-ar arunca însă ochii pe o imagine din satelit a acestor faleze, ar remarca ușor, cred, amploarea lucrărilor de consolidare făcute de ing. Stănculescu la jumătatea secolului trecut. (fig. 25)

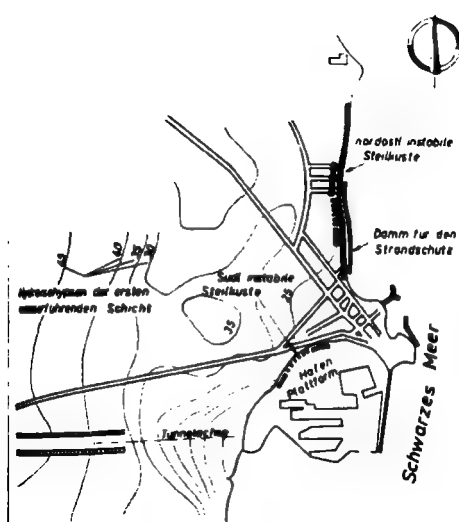

Fig. 1 – Situație falezelor instabile

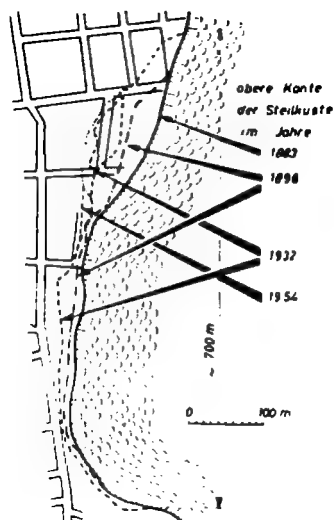

Fig. 2 – Evoluția alunecărilor în timp

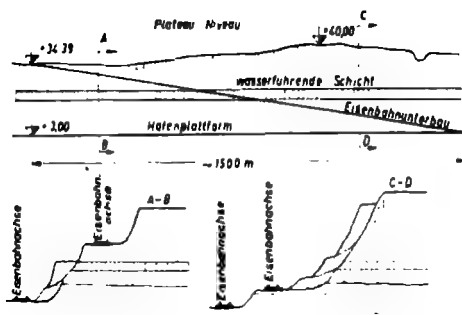

Fig. 3 – Decuparea falezii sudice prin linia CF

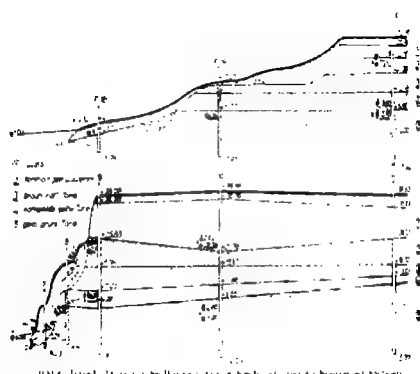

Fig. 4 – Structura geotehnică a falezelor

Fig. 5 – Terasile falezelor prăbușite

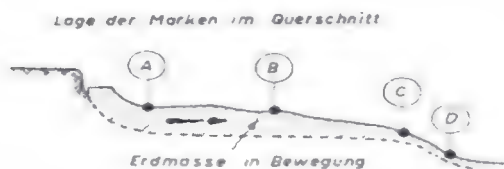
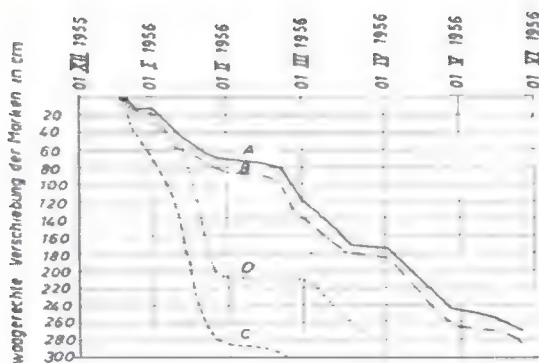

Fig. 6 – Viteza de deplasare a alunecării

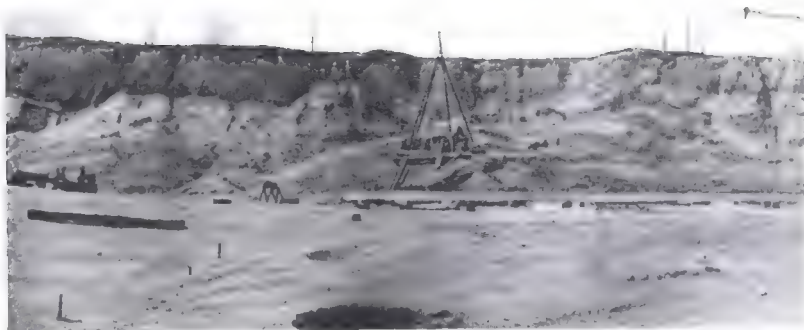

Fig. 7 – Aspectul prăbușirii falezii sudice (1955).

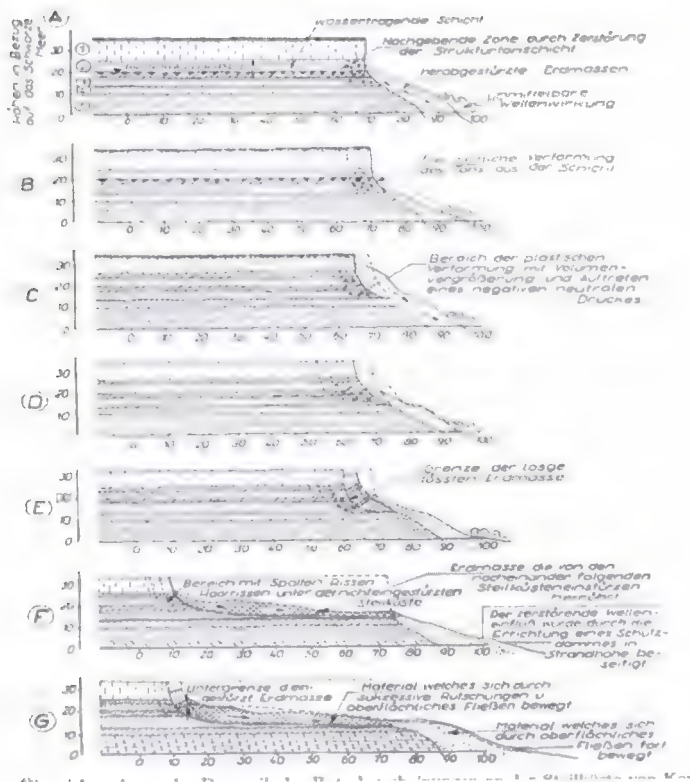

Fig. 8 – Mecanismul producerii alunecării și prăbușirii falezii.

Fig. 9 – Fază activă a prăbușirii falezei.

Fig. 10 – Fază activă a prăbușirii falezei.

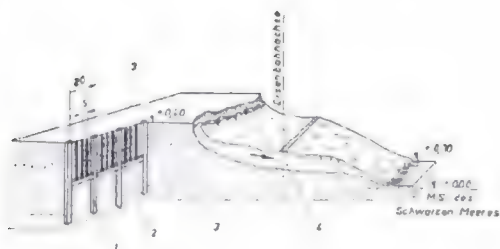

Fig. 11 – Schema lucrărilor la faleza spre port (sudică) din 1910.

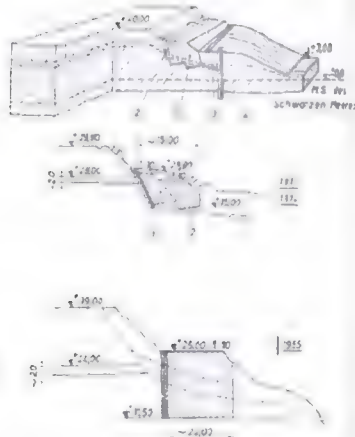

Fig. 12 – Schema lucrărilor la faleza spre port (sudică) din 1914-1934.

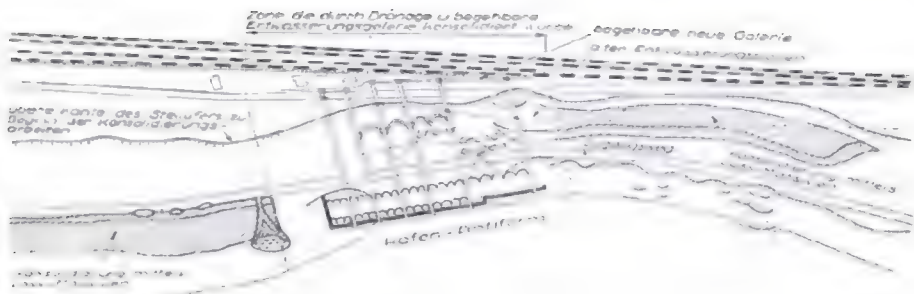

Fig. 13 – Schema lucrărilor la faleza spre port (sudică) din 1914-1934.

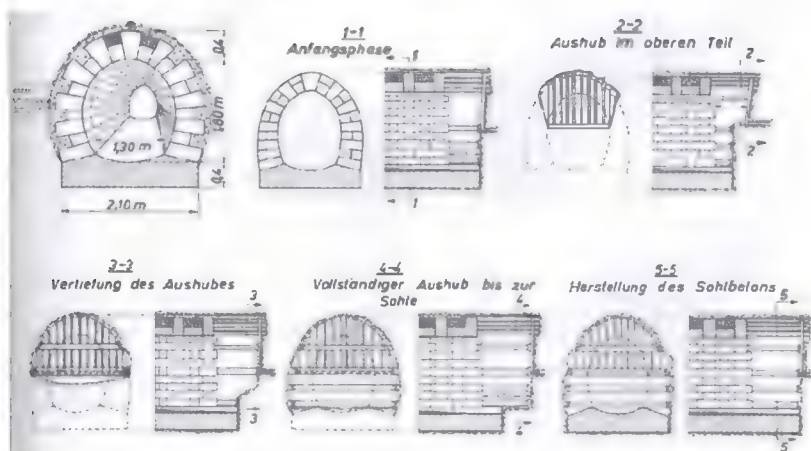

Fig. 14 – Fazele execuției galeriei subterane vizitabile de drenaj (faleza sudică) din 1956-1958.

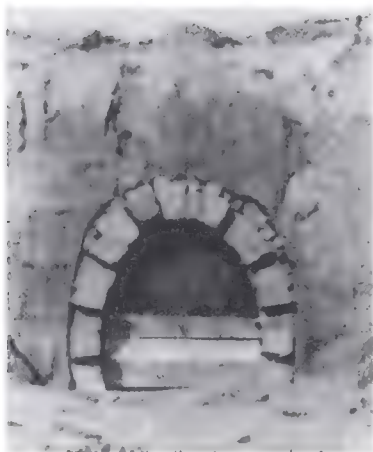

Fig. 15 – Imagine din timpul execuției galeriei de drenaj (faleza sudică).

Fig. 16 – Imagine din timpul execuției arcelor de descărcare (faleza sudică).

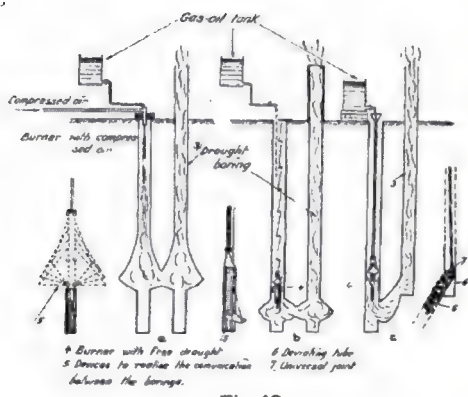

Fig. 17 – Tehnologia inovativă de stabilizare a solurilor argiloase prin ardere.

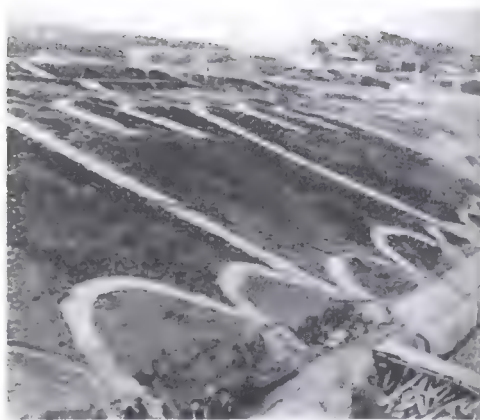

Fig. 18 – Imagine la finalizarea (în 1958) a lucrărilor la faleza sudică.

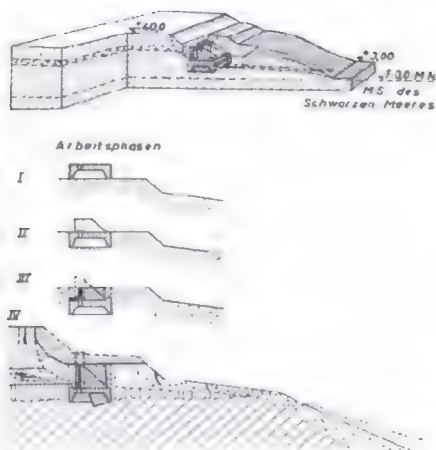

Fig. 19 – Schema lucrărilor inițiale la faleza nord-estică din 1955-1956.

Fig. 20 – Imagine de la lucrările la faleza nord-estică 1956-1957.

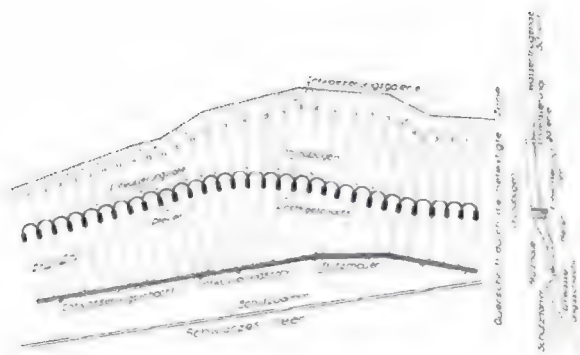

Fig. 21 – Schema generală a lucrărilor puțurilor de drenaj (faleza nord-estică)

Fig. 22 – Imagine din timpul execuției puțurilor de drenaj (faleza nord-estică)

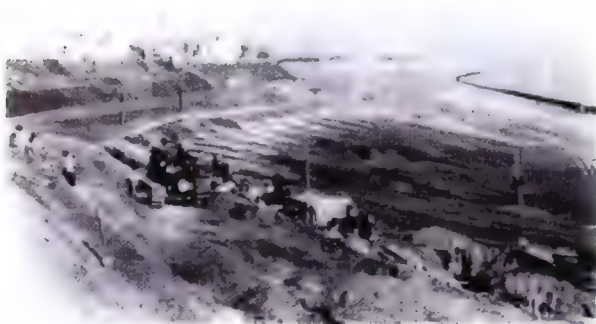

Fig. 23 – Imagine de la finalizarea lucrărilor la faleza nord-estică (1958)

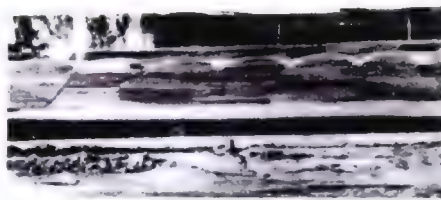

Fig. 24 – Imagine dinspre mare a lucrărilor terminate de la faleza nord-estică

Imaginile anexelor 1-23 sunt preluate din J. Stănculescu, *op. cit.*, passim

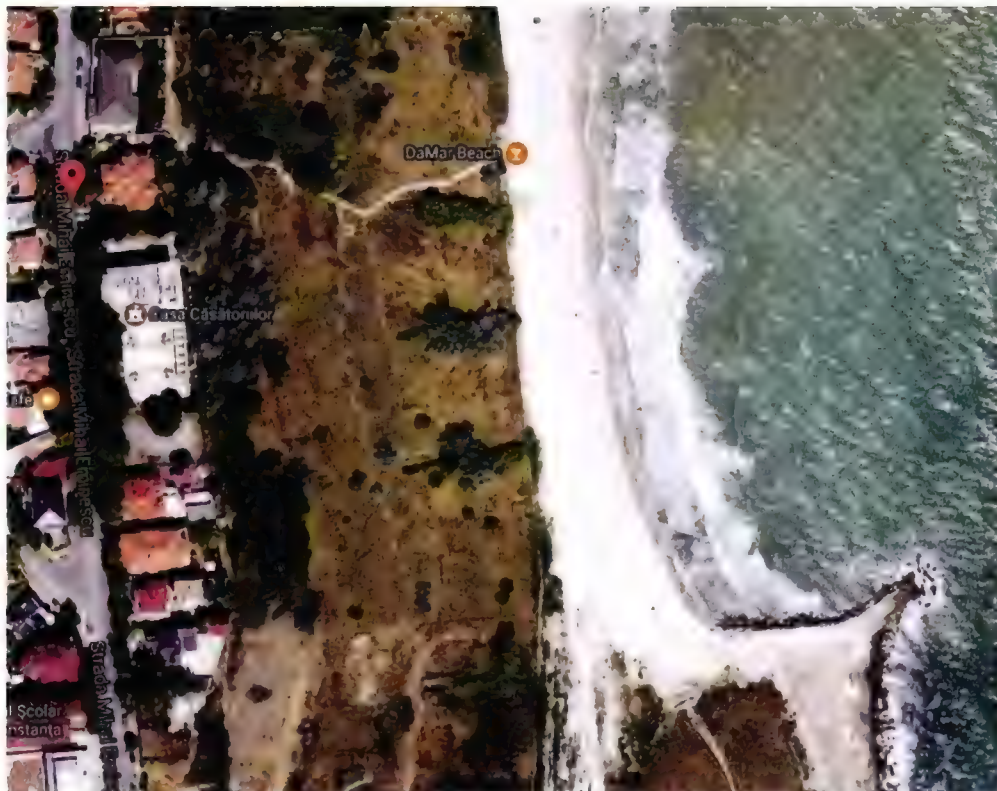

Fig. 24 – Vedere din satelit (2017) a lucrărilor de la faleza nord-estică (sursa: Google maps)

CONSOLIDATION OF CLIFFS IN THE URBAN AREA OF CONSTANTA. AFTER AN ARTICLE OF ING. ION STĂNCULESCU, BUCHAREST

Abstract

The southern and northern coasts of the Constanta peninsula have been affected by severe landslides since the end of the 19th century. The civil engineer Ion Stănculescu, together with his mentor, Prof. Eng. Aurel Beleş, devised extensive geotechnical works to consolidate these sea side cliffs in the years 1955-1959, saving important areas of Constanța from destruction due to the collapse of these cliffs. The technical solutions adopted in these extensive works

were judicious and innovative, so that even today the cliffs are in good condition.

These underground works, even though many people who are walking today on the seafront are no longer noticing them, were essential engineering works for the city and port of Constanta.

In this way, engineer Stănculescu represented the third consecutive generation of the same family, who linked their name, with honour, with the city of Constanța, after his grandfather A. I. Bolton, MD, the first modern medical doctor of the city, and his father, general Ion S. Stănculescu, commander of the 9th Infantry Division of Dobruja, during the WW2.

Eng. Stănculescu later became an engineering professor, president of the Romanian Society of Geotechnics and Foundations, and Doctor Honoris Causa of the Technical University of Civil Engineering of Bucharest and Polytechnic University of Iasi.

Keywords: sea side cliffs, port of Constanta, landslides, Eng. Stănculescu, geotechnical work.

VIAȚA TEATRALĂ LA TULCEA, DE LA TRUPELE DE AMATORI LA PRIMELE TEATRE PROFESIONISTE

Dorința tulcenilor de a avea un teatru profesionist s-a concretizat târziu, după 1990. Până atunci, publicul tulcean și-a potolit setea de teatru urmărind spectacolele jucate de către teatrele din țară, dar și pe cele ale grupărilor de amatori care au găsit potențial uman pentru a se dezvolta în orașul de pe Dunăre. La fel ca și la Constanța, după momentul unirii Dobrogei cu țara, trupele din țară, aflate în turneu, dădeau reprezentații și în spațiul dobrogean. Este vorba despre trupele Atanasescu-Orendi, Marinescu, Marioara Voiculescu, teatrul „Ventura”, Constantin Tănase. Nici George Enescu nu ocolise această parte a Dobrogei.¹

După instalarea comunismului în România, o primă grupare de teatru tulceană s-a format la Casa Raională de Cultură în 1950, când, din punct de vedere administrativ, Tulcea făcea parte din regiunea Dobrogea, care avea reședința la Constanța. Primul spectacol pus în scenă de Echipa Raională de Teatru Tulcea a fost „Fiul meu”, de Gergely Sandor, în regia actorului gălățean T. Necula.² La insistențele profesoarei Silvia Radu Iorgulescu, această grupare a devenit în 1956³ „Cerc Dramatic”, pentru ca doi ani mai târziu, în 1958, să capete statutul de Teatru Popular.⁴ În jurul acestuia, dar și a „Studioului Z”, înființat câțiva ani mai târziu (în 1973), precum și a „Teatrului Tineretului”, ale cărui baze s-au pus în 1980, s-a concentrat activitatea culturală a Tulcei până în 1990.

„Studio Z” a apărut la inițiativa profesorului Aurel Ifrim, care, după ce s-a convins că proiectul său de „Teatru Total” din 1971 s-a dovedit a fi „himeric”, a pus bazele unei formule de spectacol, gândit să reunească muzică, poezie, coregrafie, datini și tradiții sub forma unui tot unitar. Scopurile „Studioului Z” erau acelea de a crea un climat cultural destins

* Muzeul de Artă Populară Constanța

¹ Tulcea. Monografie, București, Editura Sport-Turism, București, 1980, p. 244.

² Aurel Ifrim, Tulcea Culturală între anii 1949-1989: oameni și evenimente, Editura Sinteze, Galați, 2013, p. 8.

³ Ibidem, p. 18.

⁴ Ibidem, p. 22.

la Tulcea și de a forma un public în rândul adolescenților și tinerilor. Denumirea noului grup cultural menit să educe, dar și să creeze valoare, nu era deloc întâmplătoare și nici nu trăda comoditate sau lipsă de originalitate din partea fondatorului. „Cum creația scenică se dorea un picuț extravagantă, menită să rețină atenția, am «botezat-o» cu o literă din alfabetul grecesc: «Z». Grecii au creat alfabetul după cel fenician, unde Z înseamnă armă. Cum o armă se folosește și la apărare, eu i-am dat înțelesul: «fii arma din mâna înțeleptului, arată-ți puterea fără să lovești». Prin extensie, sintagma cu pricina ar căpăta alte sensuri: «Fii Ceva!... Dă glas sufletului și gândului tău, arată lumii puterea lor»”, explică profesorul Aurel Ifrim în volumul cu caracter monografic pe care îl semnează.⁵ O serie de premiere și de evenimente artistice s-au derulat sub egida acestei grupări.

Pe lângă producțiile de teatru autohtone și spectacolele inedite, la Tulcea s-a inaugurat, în 1977, prima stagiune permanentă de teatru profesionist.⁶ Acesta a fost un prilej deosebit pentru publicul tulcean și pentru actorii grupărilor artistice existente în acest spațiu de a lua contact atât cu producții ale teatrelor din Capitală, cât și cu a celor din județele învecinate, printre care și Constanța. De un real succes se bucurau Teatrul „Fantasio” și vedetele sale. Acest lucru este probat de afirmația fondatorului „Studioului Z”, Aurel Ifrim: „Cu excepția echipei de la Fantasio, celelalte teatre de revistă din România vin la Tulcea ca la niște rude sărace și proaste. Decorul «pentru turneu» este făcut din ciurucuri, balerinele - cam tot așa, cântăreții se produc cu șlagăre mahala etăcetera [sic!]. De aceea joacă cu săli goale, spectatorii fiind și ei «de turneu». La spectacolele Teatrului Fantasio, biletele se epuizează în câteva zile”⁷.

În 1980, la inițiativa a trei actori de la „Studioul Z” - Victor Petcu Marinescu, Nelu Serghei și Eugen Neacșu - a luat ființă Teatrul Tineretului.⁸ Câțiva ani mai târziu, în 1985, Nelu Serghei pune bazele Studioului A, ca replică la Studioul Z, denumirea venind de la „Artist amator”. Tot aici, patru ani mai târziu, în 1989, prin mijlocirea lui Florian Pittiș și cu girul Teatrului „Lucia-Sturdza Bulandra” din București, condus de Ion Besoiu, Teatrul „Orizont”, care funcționa din 1987 pe lângă Combinatul Metalurgic a primit oficial statutul de teatru semiprofesionist, o adevărată performanță, în condițiile în care, conform legii, acesta putea angaja personal artistic cu statut permanent.⁹

⁵ *Ibidem*, p. 99.

⁶ *Tulcea. Monografie*,.... p. 258.

⁷ A. Ifrim, *op. cit.*, p. 118 .

⁸ *Ibidem*, p. 169.

⁹ *Ibidem*, p. 238; vezi și p. 228, p. 240.

În 1990 prima trupă de teatru neprofesionist care a apărut la Tulcea a fost „Altar”, care a susținut pe diferite scene autentice sau improvizate spectacole din dramaturgia națională și internațională, clasică sau contemporană, de la Shakespeare, Cehov și Gogol la Caragiale, Eugen Ionescu și Matei Vișniec, unele spectacole fiind în premieră absolută, participând chiar și la festivaluri.¹⁰ Trupa de teatru „Altar” devenise „o rampă de lansare a multor membri, care au urmat diferite universități de gen și care astăzi joacă sau montează pe scenele țării sau peste hotare”, dar atrăsese și atenția autorităților locale.¹¹

Apariția unui teatru profesionist la Tulcea este însă strâns legată de apariția, în 1993, a unui festival pentru amatori, cu un nume care face trimitere la rădăcinile teatrului grecesc „Tragos”. Prima ediție a acestui festival a fost organizată de Centrul de Conservare a Tradiției Populare și Inspectoratul Județean pentru Cultură Tulcea.

Odată cu ediția a III-a, în 1995, festivalul „Tragos” a căpătat rezonanță internațională. În 1996 festivalul nu s-a mai bucurat de susținerea autorităților județene, motiv pentru care s-a desfășurat neoficial pe o scenă în aer liber, reprezentațiile fiind susținute de trupa „Altar” și câteva trupe din țară.¹² Festivalul a fost reluat în 1997, când s-a desfășurat ediția a IV-a, continuând și anul următor. Însă în 1999, după ediția a VI-a, acesta a fost nevoit să-și înceteze existența din cauza resurselor financiare insuficiente și a dezinteresului arătat de autoritățile locale.¹³ Posibilitatea ca festivalul tulcean să se desființeze era luată în calcul încă din timpul ediției cu numărul patru. Ca mărturie stă finalul unui articol de presă publicat la câteva zile după ce se stinsese ecoul ediției a IV-a, desfășurată în perioada 25-27 septembrie 1998, în care s-a făcut o pledoarie pentru existența acestui eveniment în peisajul cultural al Tulcei, care nu beneficia de o trupă profesionistă de teatru, dar avea un festival dedicat amatorilor, ce se bucura de succes la nivel național.¹⁴

¹⁰<http://www.teatruljeanbart.ro/istoric/10/istoricul-teatrului-jean-bart-tulcea.html>, accesat în data de 6 iunie 2016.

¹¹ *Ibidem*.

¹² <http://www.teatruljeanbart.ro/festivaluri/1/festival-1.html>, accesat în data de 2 ianuarie 2018.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Gabriela Măgirescu, *Festivalul internațional de teatru TRAGOS 1998*, în „Curentul”, an II, nr. 235, 8 oct. 1998, p. 19: „(...) acest festival trebuie să existe... Toți cei care l-au sprijinit într-o mai mică sau mai mare măsură - Inspectoratul pentru Cultură din județ, prin persoana consilierului-șef Nicolae Sava, Ministerul Culturii, Consiliul Județean sau Centrul Creației Populare - au datoriat de a lupta în continuare atât cu mentalitățile, cât și cu inflația sau tranziția, pentru păstrarea unei manifestări ce ar putea să devină (dacă nu a devenit deja)

Pledoaria făcea trimitere la instituțiile statului (județene și naționale) de la care se aștepta ajutor.

În acest context cultural, vizibil marcat de instabilități și inconsecvențe, la Tulcea a apărut, la sfârșitul anului 1999, primul teatru profesionist, „Urmuz”. Numele său era cel al scriitorului român de avangardă Urmuz, care, prin prisma profesiei de magistrat, a avut legături cu Tulcea.¹⁵ Inaugurarea teatrului amintit a avut loc pe 10 decembrie 1999, cu premiera spectacolului „Proștii sub clar de lună”, după Teodor Mazilu, în viziunea regizorală a lui Ion Dore, plastician, proaspăt absolvent de regie la Universitatea de Artă Teatrală din Târgu-Mureș, cu o experiență de peste două decenii ca animator de trupe de teatru de tineret sau de amatori.

Apariția instituției teatrale, un deziderat al tulcenilor încă din perioada interbelică, a fost salutăată de presa culturală. Printre publicațiile care au dedicat spațiu editorial acestui eveniment notabil din nordul Dobrogei s-au numărat: revista de cultură constănțeană „Tomis”¹⁶, revista de specialitate „Scena”¹⁷, aceasta din urmă marcând evenimentul teatral printr-un articol semnat de criticul de teatru Victor Parhon. Autorii ambelor articole din publicațiile menționate catalogau ca fiind lăudabilă inițiativa din orașul de pe malul Dunării, în contextul în care nu existau condiții favorabile actului cultural: *„Iată, într-o perioadă de prelungită austeritate financiară, când actorii au salarii de mizerie și multe teatre stau să se închidă, nu e surprinzător că a apărut și continuă să apară noi teatre profesionale, la Târgu Jiu, la Focșani, la Buzău și acum și la Tulcea?”*¹⁸, se întreba, retoric, Victor Parhon. De asemenea, redactorul revistei „Tomis” aprecia ca fiind o realizare notabilă apariția de teatre în trei *„orașe surori întru vitregire la capitolul instituții artistice profesionale”* - Tulcea, Odorheiu Secuiesc și Slatina - *„într-un an deosebit de nefast din punct de vedere cultural”*.¹⁹

tradițională, un important punct în agenda festivalieră națională, un eveniment așteptat de la an la an de toți cei care încearcă de fiecare dată să dovedească că sunt mai mult decât amatori. Că pot fi profesioniști”.

¹⁵ Pseudonimul literar al lui Demetru Demetrescu-Buzău, care a fost o perioadă judecător în județul Tulcea, la Casimcea.

¹⁶ Gabriela Riegler, *Teatrul „Urmuz”*, în „Tomis”, an V (XXXV), nr. 1, ian. 2000, p. 10.

¹⁷ Victor Parhon, *Greul abia începe*, în „Scena”, feb. 2000, apud <http://www.hetel.ro/index.php/2011/02/2121/> - *Greul abia începe - o cronică teatrală despre Proștii sub clar de lună a lui Teodor Mazilu, spectacol de inaugurare al Teatrului Urmuz*, accesat în data de 3 februarie 2015.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Gabriela Riegler, *op. cit.*, p. 10.

Noua instituție teatrală de la Tulcea funcționa ca secție a Centrului Artistic Județean, condusă de Ștefan Coman, care se afla în subordinea Consiliului Județean Tulcea (CJT). Teatrul „Urmuz” nu avea un sediu propriu, instituția nou ivită în peisajul cultural tulcean funcționa în Casa Tineretului „loc excentric, situat oarecum spre margine de oraș”²⁰, care fusese amenajat în acest scop „aproape de la zero”.²¹ Promisiunea de a primi în folosință sediul fostului cinematograf „Patria”, considerat ca fiind spațiu ideal pentru un asemenea proiect²², nu se împlinise, chiar dacă CJT își propusese acest lucru de vreme ce, încă din toamna lui 1997, ziarul tulcean „Delta” nota: „Luând aminte la apetența tulcenilor pentru actul artistic, CJT depune eforturi pentru preluarea fără plată a clădirii cinematografului Patria, în vederea transformării acestuia în teatru. Apreciem ca fiind benefică și realizabilă această inițiativă în comparație cu proiectul privind construcția unui teatru”²³. Un singur lucru îi reproșa cronicarul revistei „Tomis” noului teatru: alegerea premierei inaugurale, „Proștii sub clar de lună”, deoarece textul lui Tudor Mazilu, scris „sub aripa cenzurii”, era considerat depășit pentru spectatorul anului 2000, bancurile anilor ’60 fiind aproape uitate de cei mai în vârstă și necunoscute pentru publicul tânăr.²⁴

Prima ieșire în afara municipiului Tulcea, după premiera inaugurală din 10 decembrie 1999, a avut loc pe 22 ianuarie 2000, la Babadag, la Căminul Cultural, considerat una din scenele importante ale județului.²⁵ Ca spectacol în afara județului a fost programat, pe 10 februarie, la Constanța, apoi la Galați, pe 17 februarie, și în București pe 23 și 24 februarie.²⁶ Reprezentația susținută pe scena Teatrului „Ovidius” din Constanța, într-o sală plină, în prezența a 500 de oameni, a fost considerată o ocazie deosebită pentru Teatrul „Urmuz” de „a-și testa aderența la un public «profesionist»”²⁷, într-un oraș cu tradiție culturală, dar și „un al doilea examen după cel al criticii (din ziua premierii)”²⁸, deoarece în

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

²² Suzan Mehmet, *Emoție, artă teatrală și profesionalism: Interviu cu Ion Dore, regizor la Teatrul „Urmuz” din Tulcea*, în „Acum”, an V, nr. 1362, 10 dec. 1999, p. 3; vezi și <http://www.hetel.ro/index.php/2011/02/2121/>

²³ Poate curând, Tulcea va avea teatru, în „Delta”, seria nouă, nr. 1762, 3 oct. 1997, p. 1.

²⁴ Gabriela Riegler, *op. cit.*, p. 10.

²⁵ Suzan Mehmet, *Urmuz la Babadag*, în „Acum”, V, nr. 1394, 21 ianuarie 2000, p. 3.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Suzan Mehmet, *Lovitură (de gong) în plin: Teatrul „Urmuz” a umplut la Constanța o sală de 500 de locuri*, în *loc. cit.*, nr. 1411, 10 feb. 2000, p. 6.

²⁸ Ibidem.

public s-au aflat mulți actori ai instituției de la Marea Neagră, precum și regizorul Tudor Măărăscu.

În aprilie 2000, pe scena culturală a municipiului Tulcea și-a făcut apariția Compania de teatru „Exil”, care prezenta, în cea dintâi zi a lunii, într-o sală arhiplină, avanpremiera spectacolului „A douăsprezecea noapte”, după William Shakespeare, în regia actorului tulcean Valentin Potrivitu.²⁹ Trupa reflecta modul în care se situa Tulcea teatrală, văzută ca „margine”, în raport cu „centrul”, Capitala, după cum explica tânărul actor-regizor Potrivitu: „Numele de «Exil» vine de la faptul că Tulcea, ca zonă, este undeva la margine de țară. Apoi, tinerii actori care mai colaborează pe la teatrele din București sunt oarecum într-un fel de exil, din punct de vedere profesional. Dar asta nu înseamnă că nu sunt capabili să facă artă”.³⁰

Premiera inaugurală a „Exilului” a avut loc pe 8 aprilie 2000, pe scena Casei de Cultură a Sindicatelor din Tulcea. Presa din orașul de pe Dunăre a consemnat modul inedit în care a avut loc promovarea noii trupe de teatru și, implicit, a primului titlu din repertoriu, principalul agent de publicitate fiind măgărița Stela care „a funcționat ca afiș mobil pentru reclama la spectacolul «A douăsprezecea noapte» (piesă în care un «coleg» de rasă joacă un rol important)”³¹.

Trupa „Exil” nu era percepută ca o concurență pentru Teatrul „Urmuz”, de vreme ce ambele instituții aveau aproape același colectiv artiști.³² Spre exemplu, regizorul spectacolului, Potrivitu, care interpretase și rolul bufonului Feste, urma să joace câteva zile mai târziu în cea de-a doua premieră a Teatrului „Urmuz”, comedia „Trei farse”, formată din piesele scurte ale lui Cehov, „Ursul”, „Jubileu” și Cerere în căsătorie”, în regia lui Ion Dore.³³ Spectacolul inaugural al companiei „Exil” fusese „remarcabil”, „un eveniment, în sine”, ridicând actul teatral la „cote bine definite de artă, emoție și stil”.³⁴ Prezent la avanpremiera spectacolului „A douăsprezecea noapte”, criticul literar Doru Mareș punea succesul reprezentației pe seama a trei factori: „momentul ales, cel mai important în ultimii 20 de ani, intențiile și profesionalismul trupei, precum și autorul textului, William Shakespeare”³⁵. Succesul trupei „Exil”, dar și

²⁹ Petre Țincoca, „Trei staruri ratate” și unul reușit!, în loc. cit., nr. 5 apr. 2000, p. 3.

³⁰ Suzan Mehmet, „Ce țară e aceasta?”. Interviu cu actorul Valentin Potrivit, în loc. cit., 8-9 apr. 2000, p. 3.

³¹ Viorica Rusu, Un personaj shakespearean îi lansează pe tinerii actori, în „Adevărul”, nr. 3061, 11 apr. 2000, p. 4.

³² Suzan Mehmet, op. cit.

³³ Idem, Râzând, îndreptăm moravurile, în „Acum”, an V, nr. 1462, 10 apr. 2000, p. 3.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Petre Țincoca, op. cit.

proiectele Teatrului „Urmuz” erau însă umbrite de probleme de ordin financiar, izvorâte din lipsa de interes a forurilor locale și a sponsorilor.³⁶

Cele două teatre se confruntau cu lipsa spațiilor de cazare pentru actori. Astfel, la începutul lui 2000 obținerea de locuințe pentru tinerii actori ai Teatrului „Urmuz” rămăsese la stadiu de deziderat. Nemulțumirile erau cauzate și de faptul că în organigrama noii instituții se aflau doar șapte actori, aceiași care fuseseră distribuiți în premiera inaugurală „Proștii sub clar de lună”, de Mazilu, dar și în cel de-al doilea spectacol al teatrului „Urmuz” - „Trei farse”: Rodica Bistriceanu, Valentin Potrivitu, Vitalie Ursu, Cătălina Cristea, Valentin Ghibaltovski, Veronica Gheorghe și Voicu Hetel.³⁷ Valentin Potrivitu îi cazase în apartamentul părinților săi din Tulcea pe cei zece actori pe care îi distribuise în spectacolul „A douăsprezecea noapte”, același spațiu fiind folosit și pentru repetiții.³⁸ Mai mult, actorii, dintre care patru debutanți, lucraseră fără salarii, iar în loc de costume folosiseră propriile haine, pentru a sugera contemporaneitatea piesei.³⁹

Lipsa spațiilor locative, justificată de absența resurselor financiare, a constituit unul dintre principalele motivele care au dus încet-încet la desființarea Teatrului „Urmuz”. Din această cauză, în anul 2001 „Urmuz” pierde statutul de teatru de repertoriu, devenind teatru de proiecte, pentru ca, în 2003, să funcționeze ca secție a Centrului Cultural Județean „Ludovic Paceag”, diminuându-și activitatea până la dizolvare.

În acest context socio-cultural, mai mult sau mai puțin favorabil actului teatral, pe 15 februarie 2008 s-a inaugurat Teatrul „Jean Bart” Tulcea, *„într-o clădire modernă, albastră, cu oglinzi ce amintesc de luciul Dunării”*⁴⁰. Scopul noii instituții era acela de a realiza producții artistice - spectacole dramatice, spectacole de teatru-dans, teatru experimental, concerte de muzică de genuri diferite - care să atragă cât mai mult public.⁴¹ Hotărârea de înființare a fost adoptată în ședința din 12 februarie 2008 a Consiliului Județean Tulcea.

Apariția teatrului „Jean Bart” la Tulcea a fost bine primită și de comunitatea artistică din țară. De exemplu, criticul de teatru Doru Mareș îl considera ca fiind o realizare a orașului de pe malul Dunării, care

³⁶ Suzan Mehmet, *op. cit.*

³⁷ Idem, „Farsele”, *trei la număr, mai bune ca „Proștii...”*, în „Acum”, an V, nr. 1467, 15-16 apr. 2000, p. 3; vezi și „Teatrul Urmuz Tulcea praf de amintire și... atât”, <http://www.hetel.ro/index.php/2010/11/668/>, accesat în data de 3 februarie 2015.

³⁸ Viorica Rusu, *op. cit.*

³⁹ *Ibidem.*

⁴⁰ <https://www.cjtulcea.ro>, accesat în data de 12 septembrie 2015.

⁴¹ *Ibidem.*

intrase în „zodia recuperării, încercând înlocuirea industrializării comuniste prin atractivitate turistică”⁴².

Anul 2010 a fost unul nefast pentru instituțiile din cultură, în special pentru cele aflate în subordinea autorităților locale. Schimbările au loc la nivel național și au fost aduse de OUG nr. 63 din 30 iunie 2010, privind modificarea și completarea Legii nr. 273/2006 privind finanțele publice locale, precum și pentru stabilirea unor măsuri financiare. Principalul efect al acestei legi a fost reducerea numărului de angajați din administrația locală, inclusiv al celor din domeniul culturii. Astfel, prin HCJT nr. 14 din 26 februarie 2010 s-a înființat „începând cu 1 martie 2010 Centrul Cultural „Jean Bart» Tulcea, prin comasarea și reorganizarea Ansamblului Artistic «Baladele Deltei», a Centrului Județean pentru Promovarea și Conservarea Culturii Tradiționale Tulcea, a Teatrului «Jean Bart» Tulcea și a Școlii Populare de Arte și Meserii Tulcea, instituții care își încetează activitatea”⁴³.

În aceste condiții, Centrul Cultural „Jean Bart” Tulcea a devenit persoană juridică de drept public, aflată în subordinea Consiliului Județean Tulcea. În Anexa nr. 4 a H.C.J. nr. 14 din 26 februarie 2010 se precizează că „personalului preluat de la Ansamblul Artistic «Baladele Deltei», Centrul Județean pentru Promovarea și Conservarea Culturii Tradiționale Tulcea, Teatrul «Jean Bart» Tulcea și Școala Populară de Arte și Meserii și care va fi concediat, i se vor achita drepturile salariale în baza art. 73 din Legea 53/2003 privind Codul Muncii”⁴⁴.

THEATRICAL LIFE IN TULCEA, FROM AMATEUR THEATRICAL COMPANIES TO THE FIRST PROFESSIONAL THEATERS

Abstract

Tulcea it's a city with a theatrical tradition. Although the first professional theatre, Urmuz Theatre, appears in Tulcea in the year 1999, on the shores of this Danube city there were, before 1989, a series of amateur companies, The Dramatic Circle, that in 1958, on the second

⁴² Doru Mareș, Cu „scândura” pe Dunăre, în „Observator cultural”, an X, nr. 238, 15-21 oct. 2009, p. 23.

⁴³ <https://www.cjtulcea.ro/sites/cjtulcea/Legislativ/Pages/ArhivaHotarari.aspx>, accesat în data de 12 septembrie 2015.

⁴⁴ *Ibidem*.

year of its existence, became the Popular Theatre, "Studiul Z", created in 1973 and Teatrul Tineretului (1980) and Orizont (1989). To these, in 1990, joins „Altar”, the first unprofessional theatre that appeared after the events that took place in 1989. These companies, but also the Theatre Festival „Tragos”, born in 1993, were the starting points for the first professional theatre, Urmuz, which functioned as a section of the Artistic County Center within Tulcea’s County Council until 2001, and then as a section of the Cultural County Center „Ludovic Paceag”, until 2003, when it was disbanded because of some financial issues. At the same time with Theatre „Urmuz”, in Tulcea there was also functioning the independent theatre company „Exil”. In this social-cultural context, on the 15th of February 2008, „Jean Bart” Theatre was inaugurated in Tulcea, a cultural institution that lives to this day, in spite of the difficulties he has encountered.

Keywords: Tulcea, theatre, Theatre „Urmuz”, Theatre „Jean Bart”.

DOCUMENTE

„AMINTIRI DIN COPILĂRIE” ȘI ADOLESCENȚĂ – DIMITRIE D. CHIRESCU DIN "DINASTIA" CHIREȘTIILOR DIN CERNAVODĂ

Amintirile unui copil obișnuit și, în același timp, ale unui copil născut într-o familie deosebită, el însuși ajungând general al armatei române.

Dimitrie D. Chirescu s-a născut la Cernavodă, pe 12 martie 1891¹, la două luni după moartea tatălui său, preotul și dascălul Dimitrie Chirescu, ctitor de românism în școli și biserici, cel care a primit autoritățile române în Dobrogea la 1878 și cel care, în 1890, sfințea temelia Marelui Pod de la Cernavodă. Cei mai cunoscuți dintre cei 12 copii ai preotului Chirescu au fost: Nicolae - avocat, primar al urbei, Ioan - renumitul compozitor, și Dimitrie - autorul amintirilor pe care le prezentăm în continuare.

Mezinul familiei Chirescu, Dimitrie, a urmat școala întemeiată de tatăl său în Cernavodă, apoi Seminarul Central din București, Școala Militară de Infanterie, *cap promoție* 1913², Școala Specială de Tragere a Infanteriei și Școala Superioară de Război.³

S-a remarcat în mod deosebit în timpul Primului Război Mondial, mai ales în campania din Dobrogea și la Mărășești, fiind una dintre personalitățile marcante ale Regimentului 9 Vânători, activitatea sa fiind recompensată prin numeroase ordine și decorații.

Dimitrie D. Chirescu a fost căsătorit cu fiica savantului Nicolae Iorga, Florica.

Între 1931 și 1932 a fost și prefect de Storojineț, numit în această funcție, pe merit, de socrul său, fapt ce a declanșat un adevărat scandal, în care Dimitrie Chirescu era victimă colaterală, ținta fiind Nicolae Iorga. Maiorul - atunci - Chirescu și-a făcut pe deplin datoria cerută de funcție. Dovadă: distincțiile primite.

Dimitrie D. Chirescu a murit în 1981, la 90 de ani.

* Cercetător științific III – Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța

¹ Depozitul Central de Arhivă Pitești, Fond Direcția Cadre și Învățământ, dos. 2767, f. 43.

² *Loc.cit.*, fond nr. 3042 Reg. Of. inf. activ, dos. 2, vol. 2, f. 570; MINAC, inv. 4050.

³ *Loc.cit.*, fond Direcția Cadre și Învățământ, dos. 2767, f. 44.

Am cercetat și am publicat despre „dinastia” Chireștilor⁴, cum îmi place să-i spun. Însă, anul trecut, la Iași, am avut onoarea de a citi caietul în care bătrânul Dimitrie D. Chirescu își așternuse povestea vieții. Și recunosc că-mi tremurau mâinile atingând foile. Acest sentiment i-l datoram unui vechi prieten și coleg al tatălui meu, cunoscutul profesor universitar dr. Ion Solcanu, care a avut bunăvoința de a dona Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța o serie de documente ale Chireștilor, cu ocazia lansării celor două monumentale volume privitoare la Regimentul 9 Vânători⁵, în care Dimitrie D. Chirescu are locul pe care-l merită.

Din caietul cu amintiri ale lui Dimitrie D. Chirescu, profesorul Ion Solcanu a publicat perioada activității sale din Regimentul 9 Infanterie, în timpul Războiului de Reîntregire, permițându-mi să le public pe celelalte. M-am oprit la paginile 3-17 - scrise față-verso, la perioada de copilărie și adolescență. Pe de o parte, pentru a înțelege mai adânc familia Chirescu, și, pe de alta, pentru a „pipăi” viața orașului Cernavodă a aceluși timp: jocurile copiilor, școala, relațiile dintre cernavodeni, oamenii orașului, trăirile și întrebările copilului la inaugurarea podului de la Cernavodă, începuturile de dirijor ale lui Ioan D. Chirescu, corul, întâlnirile cu personalități de marcă ale României... De asemenea, viața copilului de provincie ajuns la școala secundară la București, la Liceul „Sf. Sava” și, apoi, la Seminarul Central din București.

„Amintiri din copilărie” (1893-1898)⁶

⁴ Lavinia Gheorghe, *Contribuții la cunoașterea neamului Chireștilor din Cernavodă: Dimitrie Chirescu și Nicolae D. Chirescu*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române”, tom XIV, 2011, p. 468-481; Idem, *Din „dinastia” Chireștilor of Cernavodă: Dimitrie D. Chirescu*, în „Studia varia in honorem professoris Panait I. Panait. Octogenarii”, Constanța, Editura Muzeului Marinei Române, 2012, p. 185-192; Idem, *Dimitrie Dimitre Chirescu din dinastia Chireștilor din Cernavodă - ofițerul și prefectul*, în „Armata României și politica națională. Studii și comunicări prezentate la sesiunea de comunicări științifice Pitești-Mioveni, 24 iulie 2015”, Editura Istros, Brăila, 2015, p. 59-63; Lavinia Dumitrașcu, *Something from our history in Dobrugea: The monuments of the First War's heroes from Medgidia. Dimitrie D. Chirescu and Ibrahim Themo*, în „Arma Pontică. International Magazine”, nr. 1 (21), 2019, p. 12-16.

⁵ Ion Solcanu, *Operațiile și istoricul Regimentului 9 Vânători în Războiul pentru Întregirea „Neamului Românesc” 1916-1918*, Editura Enciclopedică, București, 2018; Idem, *Un erou în războiul de Reîntregire a României*, Editura Junimea, Iași, 2018.

⁶ Documentul face parte din arhiva personală a prof. univ. dr. Ion Solcanu.

M-am născut în casa părinților mei la Cernavodă la 12 martie 1891, ora 11 din noapte, stil vechi, două luni și 16 zile după decesul scumpului meu tată, care a decedat la 16.XII.1890 în București, la Spitalul Brâncovenesc.

Sunt cel din urmă copil, al 12-lea în familie. Fiind orfan de tată, am fost răsfățat de toți frații și surorile, în fruntea lor fiind scumpa și neuitata mamă care m-a alăptat până la 3 ani.

Îmi amintesc cum o căutam prin grădina de zarzavat, ziua, ca să-mi dea să sug. Îmi amintesc că la vârsta de 3 ani fratele meu mai mare Iacob, care luase locul tatei (care decedase) ca institutor prin transferare la Cernavodă (așa mi-a spus mama și frații mai mari când am început să pricep și eu ceva), s-a dus în Constanța în vacanța Crăciunului în 1894, la Revizorat. Seara, la înapoierea acasă, a adus în geamantan mandarine și portocale și, deschizându-l în cameră, fructele s-au revărsat, răspândindu-se pe jos. Fratele meu, nenea Iacob, mi-a spus: „Dumitrică, ale tale sunt, ia și mănâncă”. Eu, ca toți copiii, m-am repezit și am luat o mandarină, pe care mi-au curățat-o și mi-au dat să o mănânc. Mi-a plăcut mult și am mai cerut și mi-au mai dat. De atunci, n-am mai cerut mamei să-mi dea să sug. Astfel, am fost înțărcat.

Zi de zi ceream „papă bună” și-mi dădeau din cele bune și gustoase fructe. Îmi amintesc cum, împreună cu fratele meu Ionel II, actualul Artist al Poporului, prof. Ioan D. Chirescu, mai mare ca mine cu doi ani (născut în 1889), casa noastră fiind cea mai apropiată de portul de la Dunăre, mergeam încet până ajungeam la port și ne agățam de vagoanele cari transportau granitul adus cu șlepurile de la Iacob deal, din județul Tulcea, și îl transportau la colonia de italieni cioplitori, aduși special din Italia, și-l ciopleau fasonându-l pentru clădirea picioarelor mărețului pod, a cărei piatră fundamentală fusese pusă în ziua de 9 octombrie 1890, slujba religioasă fiind săvârșită de tatăl meu, care atunci trăia, în fața Regelui Carol I, a Reginei Elisabeta, a Mitropolitului și guvernului (detaliile le am de la mama și frații mei mai mari).

După ce oboseam și flămânzeam, veneam acasă și ceream pâine. Această distracție o repetam zilnic, până când Ionel a început școala primară.

Îmi amintesc că duminica după-amiază mergeam împreună la horă, în mahalaua românească sau turcească și ne zbenguiam acolo cu alți copii de vârsta noastră, plătându-ne mult cântecul lăutarilor și jocul horei sau al sârbei.

După ce el a început școala, distracția la port o făceam singur, căci ajunsesem la vârsta de 5 ani și-mi plăcea. Mama mă sfătuia să nu mă mai agăț de vagonete, dar eu tot o rugam să mă lase, căci cei ce conduceau convoiul de vagonete mă suiau în vagonul în care erau ei și mă păzeau. Când plecam spre casă, așa mic cum eram, le mulțumeam că m-au ajutat.

Îmi amintesc că podul a fost inaugurat în 1895, însă nu-mi amintesc în ce zi. Sosise cu vaporul de la Giurgiu Familia Regală și guvernul.

Dealul spre malul drept al Dunării pe care se sprijină capul de pod pe malul dobrogean era acoperit de populația din Cernavodă și din satele din apropiere

care ajutaseră la căratul pământului de pe traseul căii ferate spre Constanța, de la Cernavodă la gara Saligny.

Surorile mele, fiind institutoare la Școala primară Constanța, la băieți, iar Elena la fete, împreună cu ceilalți institutori, au luat-o pe mama, care era foarte respectată de populație și de oficialitățile orașului. Mama, având pe de-o parte pe fratele meu și pe de cealaltă parte pe mine, a urcat dealul la gara de la Pod, unde urma să urce și Familia Regală împreună cu guvernul și Mitropolitul de atunci.

După câțva timp, nu-mi dau seama cât, a apărut convoiul înalților oaspeți, în frunte cu M. Sa Regele Carol I și Regina Elisabeta, Mitropolitul și guvernul, în așteptarea sosirii celor 16 mașini de tren cuplate, care trebuiau să demonstreze trăinicia podului.

La un moment dat, se aude zgomotul făcut de cele 16 mașini cuplate care intraseră pe viaductul din Balta Ialomiței. În acest timp, M.S. Regele Carol I s-a deplasat spre pod și a tăiat cu foarfecele o panglică ce era legată de cei 2 dorobanți de bronz, de o parte și de alta a podului și apoi M.S. s-a retras la grupul oficialilor.

Convoiul celor 16 mașini intră pe teritoriul dobrogean și oprește la peron. Îmi amintesc că, înainte de a se opri convoiul de mașini, un cățeluș mic se juca printre șinele C.F. Este călcat și zdrobit. Eu am plâns, iar mama mi-a spus să tac. Imediat după oprirea mașinilor a coborât din prima mașină un domn bine îmbrăcat, s-a îndreptat înspre grupul oficialilor, oprindu-se în fața M.S. Regelui, salutându-l și cu mâna la pălărie a dat raportul M.S. Regelui.

M.S. Regele i-a strâns mâna felicitându-l și i-a mai vorbit.

Din cele ce mi-au spus frații și mama după vreo 2 ani, căci îi întrebam mereu cine a fost domnul care s-a dat jos din prima locomotivă ducându-se la Rege, am înțeles că era ing. Saligny, cel care a construit podul, al cărui nume îl are și prima gară după Cernavodă spre Medgidia.

Eu nu mi-am dat atunci seama ce caută acei doi dorobanți de metal de-o parte și de alta a mărețului cap de pod, dar am văzut ce s-a petrecut.

În acel timp, în mijlocul oficialităților și în fața Familiei Regale, Mitropolitul a făcut o slujbă. Desigur, un Te Deum. Îmi amintesc că la terminarea festivității, după verificarea rezistenței podului, populația a ovaționat strigând neîncetat „Ura!Ura! Ura!”.

Când oficialitățile au coborât spre pod pentru a lua vaporul, toți cetățenii care au fost ospătați pe câmp au început a pleca cu căruțele spre casele lor, iar cernavodenii, în pâlcuri, pâlcuri, au coborât în oraș prin fața podului, manifestând și cântând la plecarea vaporului cu înalții oaspeți.

Nu pot uita aceste fapte văzute de mine când aveam 5 ani, amintiri peste care au trecut peste 83 de ani.

Tot ce-am scris până acum este talmăcirea, la vârsta de 87 de ani, a amintirilor de când aveam 5 ani (1895), de când s-a inaugurat oficial terminarea și sfințirea mărețului pod de peste Dunăre, dată când a trecut pe el cel dintâi

tren format din 16 locomotive prin fața M. Sale Regelui Carol I și a Reginei Elisabeta, a guvernului, a oficialităților și a populației țării.

Podul poartă numele de „Carol I”. De la această mare solemnitate la care am asistat la vârsta de 5 ani și până la 7 ani, când a venit timpul să merg la școală, din primăvară și până în toamnă, aproape zilnic mă duceam singur la port și mă bucuram când treceau vapoarele, remorcând câte 6 șleपुरi încărcate cu cereale sau alte mărfuri în susul și pe gurile Dunării.

Rareori treceau corăbii turcești cu pânze, fără motor, dar care mă minunau mult cum pot ele să înainteze în contra cursului Dunării!

Școala primară

Clădită, la intervenția tatălui meu, de către Stat în 1879, era măreață, având în aripa stângă școala de fete cu 4 săli de clasă, iar în aripa din dreapta alte 4 clase pentru școala de băieți; în partea centrală erau cancelariile profesorilor.

Am început a urma școala în toamna anului 1898.

În clasa I-ii am avut profesoară pe doamna Eleonora Panici care la sfârșitul anului a ieșit la pensie. Era bună, s-a purtat cu noi ca o mamă, iar cursurile ei erau făcute așa de frumos că le urmăream cu toată plăcerea. Când am început a scrie pe plăci venea pe la fiecare și ne arăta cum se ține creionul în mână ca să putem scrie frumos, după ce scrisese pe tablă litera „a” și numărul „1”.

În clasa a II-a am avut ca profesoară pe sora mea cea mai mare, Constanța Chirescu. Absolvise Azilul „Elena Doamna” și a fost repartizată la Școala din Cernavodă. Ea a fost cea care a suportat greul gospodăriei familiei noastre, după decesul fratelui nostru, Iacob, care luase locul tatălui nostru ca director și învățător al școlii.

Materiile cursului din clasa a II-a ni le explica frumos și eram foarte atenți, iar la dictare, la scris, ne controla pe fiecare și ne explica, lămurindu-ne cum trebuie ținut tocul ca să scriem bine și frumos. Nu făcea deosebire între mine, ca frate, și ceilalți colegi.

În clasele a III-a și a IV-a am avut ca profesor pe directorul școlii, Ion Buzincu. Era venit de curând, de la Huși, ca director. Prima inițiativă pe care a luat-o a fost - școala având o curte mai mare pentru zbenguirea școlarilor în timpul recreației - instalarea într-o parte a curții a unor aparate de gimnastică: o pereche de paralele, iar în mijlocul terenului, un trunchi de brad înalt, la care a atașat o prăjină pe care ne urcam sprijinindu-ne cu picioarele și cu mâinile și apoi ne dădeam jos, prin alunecare.

Mie îmi plăcea foarte mult să mă urc pe prăjină și ajungând la capul ei treceam pe partea de sus a trunchiului de brad și atingeam cu mâna drapelul care era în vârf. Nu-mi amintesc să fi văzut un alt coleg [care] să aibă curajul acesta. Aveam, dincolo de curtea de joacă, un teren de cultură, unde stăteam noi

în orele libere și făceam brazde pentru zarzavat și gropi unde puneam pomișori. Se făcuse o frumoasă grădină cu pomi.

Gramatica, istoria și matematica ni le preda foarte bine. Ajunsesem stăpâni în rezolvarea problemelor de aritmetică din clasa a III-a și a IV-a.

Am absolvit toate clasele cu premiul I-ii și cu coroană. Știu că mă duceam cu coroana pe cap până acasă și mă bucuram mult când mama mă îmbrățișa, iar ceilalți frați și surori mă felicitau. Eram grozav de impresionat că le-am făcut bucurie.

Scoala secundară

În 1902, terminând cursul primar, în vacanță m-am odihnit două săptămâni, în care m-am dus iarăși la port să privesc vapoarele și corăbiile, așa cum făceam în fiecare zi între 5 și 7 ani.

Apoi am început să mă prepar pentru examenul de bursă la Liceul Sf. Sava din București. La matematică mă supraveghea sora Constanța, care mi-a fost profesoară în clasa a II-a, și Domnica, soră, care terminase Azilul Elena Doamna și a trecut la Scoala Centrală din Str. Icoanei. Îi plăcea foarte mult matematica, făcând facultatea. Toamna am dat examen pentru bursă la Liceul Sf. Sava și am reușit bursier.

La Liceul Sf. Sava

Bursa consta în cazare, întreținere și școlarizare. Nu se mai da și îmbrăcăminte. În clasa a I-a am avut următorii profesori:

Religia - preot Ovid Musceleanu;

Matematică - prof. Radu Dobrescu;

Șt. Naturale - Director Saba Ștefănescu;

Franceza - Ion Coman;

Geografia - Brezoianu + Gorciu;

Istorie - I.S. Floru;

Caligrafie - Petru Ionescu;

Desen - Atanasiu Cioc;

Gimnastica - Mocanu, apoi Pavelescu.

În vacanța de la sfârșitul anului, am fost trimis la Sanatoriul din Predeal, până toamna.

În clasa a II-a am avut următorii profesori:

Matematică - Radu Dobrescu;

Șt. Naturale - Director Saba Ștefănescu;

Germana și Franceza - Ion Coman;

Geografia - Gorciu;

Istorie - I. S. Floru;

Latina - Grama;

Caligrafie - Petru Ionescu;

Desen - Atanasiu Cioc;
Gimnastica - Pavelescu.

Profesorii din clasele I-a și a II-a ne țineau foarte interesante cursuri. Îmi plăceau mult științele naturale ținute de director, profesor Saba Ștefănescu, care ne explica atât de frumos lecțiile, încât ne pasionau.

Din primăvară până în toamnă, duminica și sărbătorile, ne răspândeam pe la grădinile publice sau pe la șosea spre pădurea Băneasa, ca să culegem plante și flori pentru herbarium. La matematică, prof. Radu Dobrescu ne lămurea cu pasiune asupra operațiilor. Îmi amintesc că la prima teză în clasa I-a, când le-a adus în clasă, suindu-se la catedră a întrebat <<Care este elevul Chirescu Dumitru?>>. M-am sculat în picioare, răspunzând <<prezent!>>. Banca în care stăteam împreună cu colegul Corneliu Alecu, tot dobrogean ca și mine, era în dreptul ușii. Profesorul mi-a spus: <<O lucrare foarte bună! Ți-am pus nota 10>>. Am mulțumit. Colegii se uitau spre mine. M-am gândit la surorile mele care m-au supravegheat când mai greșeam. Lor le datoram primul succes.

Cursul de istorie ținut de prof. I.S. Floru era interesant și ne plăcea mult.

Părintele Musceleanu ne-a făcut să înțelegem ce este religia și credința.

Ne-a pasionat mult și geografia, grație prof. Gorciu.

Franceza, germana și latina la început mi s-au părut mai obositoare, dar, după ce le-am înțeles, au început să ne placă.

Dexteritățile toate ne-au plăcut și am lucrat cu pasiune la ele.

La Caligrafie, profesorul Petre Ionescu era renumit. Avea și caiete oficiale tipărite și ne munceam să scriem și mai frumos ca autorul. Pe o pagină era scrisă întrebarea în nemțește: <<Cine scrie frumos?>>, iar răspunsul era tot scris: <<Di Ionescu scrie frumos!>>.

Desenul ne-a plăcut. Exista sală specială pentru desen, unde erau plăci speciale de ghips, cu diferite figuri pe ele. Cu multă plăcere ne munceam să le putem desena pe bloc, spre bucuria profesorului și a noastră.

La gimnastică, în clasa I-a, la prima oră a fost vestitul Moceanu, care ieșise la pensie.

A venit să-l prezinte pe noul profesor Pavelescu. Liceul avea o frumoasă și bine utilată sală de gimnastică. Ora de gimnastică era o plăcere pentru noi, mai ales că profesorul se ocupa mult de îndrumarea noastră.

La finele anului II am dat obișnuitul examen. La cursul de științe naturale a asistat și sora mea, Domnica, și a fost mulțumită. Ea era studentă la matematică la prof. Haret, în același timp fiind pedagogă la Școala Centrală de fete. Terminând examenul, eram deja elev în clasa a III-a. Iar am fost la Sanatoriul Învățăământului din Predeal, unde am stat două luni.

Când am venit acasă am rămas nedumerit din cauză că surorile mele institutoare și fratele meu, Nicolae, care urma Dreptul, luându-și și licența, au hotărât să mă dea la Seminar, ca să urmez cariera de preot a tatălui meu. Eu nu m-am opus căci mi-ar fi plăcut ca să devin preot. Pe atunci dobrogenii se

bucurau de-a fi primiți direct ca bursieri. Era bine, dar am fost primit elev în clasa I-a, pierzând doi ani. Am acceptat situația, gândindu-mă că astfel voi îndeplini voința mamei și a celorlalți frați și surori. În acest fel, am terminat liceul și, fiind retras, deși eram bursier, a trebuit să mă prezint la Seminar tot ca bursier, dar începând de la clasa I-a de Seminar.

La Seminarul Central din București

Am început anul I de școlarizare, la clasa I-a de Seminar, în toamna anului 1903. Nu-mi plăceau deloc cursurile. Eu cunoșteam multe cursuri din cele două clase de liceu, dar la Seminar erau câteva necunoscute: muzică psaltică și multă religie. Mă bucuram mult că pe cele din liceu le repetam, și nu mi-a făcut rău, mă sileam ca să le înțeleg mult și pe cele din Seminar, căci erau obiecte de bază ale învățământului seminarial.

Profesorii noștri de la Seminar erau:

cls. I-a, Religia: preotul Iordăchescu;

Matematica: prof. Temistocle Alexandrescu care ieșind la pensie, în locul său a venit prof. Radu Dobrescu, cel care a fost și la liceu.

Științe Naturale, prof. Vasile S. Moga;

Germana, prof. Alex Vîntu;

Geografia, prof. Gorciu, de la liceu;

Româna, prof. P. Gârboviceanu, suplinat de Șt. Pop;

Istoria, prof. Mihail Popescu, director Casa Școalelor;

Muzica vocală, prof. D. Teodorescu Basu;

Muzica bisericească, prof. I. Popescu Pasărea;

Psihologia, prof.univ. Virgil Arion;

Matematica în cursul superior, V. Vâlcovici (universitar);

Cosmografia, prof. G. Nichifor (universitar);

Latina, prof. Ioan Dianu;

Religia, prof. Preot Costică Popescu;

Hermeneutica, Arh[imandrit] Iuliu Scriban;

Directori au fost:

1. Preot C. Nazarie, f. bun;

2. Preot Moșoaia Popescu?

3. Preot Arh[imandrit] Iuliu Scriban, prof. slab, căci cursul îl citea din cărți străine, chiar în timpul lecției, rău și caracter iezuit ca director.

În vacanțele de vară ale cursului superior, tineretul cernavodean, băieți și fete, împreună cu câțiva funcționari tineri, ne-am constituit într-o asociație literară și am organizat un cor mixt pentru biserică, pe care l-a condus fratele meu Ionel, căci a dirijat la Seminar marele cor, începând din clasa a VI-a, până la absolvire.

Eram în ansamblu cam 30 de persoane, băieți, fete, trei tineri funcționari de la Fabrica de ciment și trei marinari de la telegrafia fără fir a marinei din Cernavodă.

Între ei a fost și marinarul Alexandru Lupescu, cel care a ajuns, după studiile muzicale din Italia, primul bas al Operei Române. Când am terminat Seminarul, Alex. Lupescu și-a terminat și el stagiul la marină (cea de la telegrafia fără fir de pe dealul de la Capul podului din Cernavodă).

În acel an, Familia Regală, în cursul vacanței, a făcut o călătorie pe Dunăre cu vaporul Ștefan cel Mare, ca în fiecare an, de la Vârciorova până la Sulina. Ajungând la Cernavodă au acostat în port unde au rămas până a doua zi.

Seara, autoritățile orașului, împreună cu Comandantul garnizoanei, Generalul Istrati, s-au prezentat Înalților Oaspeți. Familia Regală a luat masa pe vapor. Acest Alexandru Lupescu avea o voce de bariton foarte frumoasă și cânta minunat. Când s-a terminat masa, în timp ce se servea cafeaua, a fost prezentat M.S. Regelui de către Comandantul garnizoanei, căruia i-a cerut permisiunea ca acest marinar să cânte. Nu-mi mai amintesc ce baladă românească a fost. Aprobându-se, Al. Lupescu a cântat atât de frumos, că a impresionat pe M.S. Regele și Regina.

M.S. Regina Elisabeta, bună cunoscătoare a muzicii, a apreciat atât de mult vocea și interpretarea cântărețului, încât s-a hotărât ca după eliberare să fie trimis în Italia pentru desăvârșirea cunoștințelor muzicale.

Lupescu era bacalaureat. Terminând studiile în Italia și revenind în țară, a fost angajat ca prim-bariton la Opera Română din București. Coincidența a făcut ca în acele momente, când a intrat pe vapor în fața Majestăților Regale, să fie santinelă pe vas marinarul caporal Dumitru M. Chirescu, văr primar al nostru. El ne-a povestit momentul de mai sus.

Corul organizat de gruparea noastră cânta la fiecare sărbătoare la biserică, dând răspunsurile la Liturghie. Preotul paroh al bisericii era din Iași și se numea Ioan Țincoca. El făcuse studiile teologice, după cele seminariale, în Rusia, la Kiev.

Mitropolitul Moldovei, Partenie Clinceri, l-a repartizat ca preot la biserica din Cernavodă. A fost un adevărat slujitor al bisericii, de o mare valoare spirituală și morală. În fiecare sărbătoare, biserica era neîncăpătoare, plină de credincioși. Prin felul cum oficia slujba, cu frumosul său glas de tenor și prin comportamentul său, a reușit să stârpească secta pocăiților care se înmulțise în oraș și făcea prozeliți. Grație activității preotului Țincoca toți pocăiții au revenit la ortodoxism.

În ultima vară, când a mai activat corul nostru, Episcopul Nifon Ploieșteanu din Galați - Dobrogea ținea de această Episcopie, a făcut o vizită canonică la biserica din Cernavodă, luând parte la slujba de duminică. A rămas încântat de felul cum a slujit preotul, de predica sa și de felul cum s-a prezentat corul. S-a minunat ce frumos a cântat concertul „La râul Vavilonului” și,

lăudându-l pe dirijor, ne-a spus că la Episcopie nu a auzit niciodată o execuție atât de frumoasă a acestui concert. Episcopul era un foarte bun cunoscător al muzicii. Era autorul unor manuale de muzică religioasă, foarte importante.

Dirijorul, fratele meu, a mulțumit pentru frumoasele aprecieri și a arătat Episcopului Nifon că el a dirijat marele cor al Seminarului Central încă din clasa a VI-a până a terminat școala, în Capela Seminarului și la serbările ce se făceau în sala de recepție. I-a comunicat I.P.S. Episcop că profesorul de muzică vocală, D. Teodorescu, și cel de Muzică Bisericească, I. Popescu-Pasărea, l-au îndrumat în această artă.

Dar, cu acest cor, nu am activat numai la Biserică. În timpul verii dădeam serbări publice în fața populației. Jucam piese de teatru românești de Alecsandri, cântam piese patriotice românești bine studiate și piese corale din Faust.

La vioară se cânta solo, acompaniată de pian. Se recitau poezii patriotice. Făceam și gimnastică la paralele. Pentru piesele de teatru aveam în rândurile corului și elemente foarte talentate.

Cu acest organism ne deplasam și la Hârșova, și la Medgidia. Populația aprecia această activitate și ne îndemna în această direcție. În acest fel tineretul avea o activitate frumoasă pe timpul verii. Activitatea noastră a fost preluată după noi de seriile mai tinere, care ne-au urmat.

Corul de biserică nu se desființa în timpul anului. Își continua activitatea, mai restrâns, sub conducerea unuia din funcționarii de la Fabrica de ciment pe care îi îndrumase fratele meu. Mai târziu, școala primară a făcut un cor care cânta și la biserici, iar când s-a înființat în oraș și un liceu, s-a reorganizat un ansamblu coral mare.

În ultimul an, cât a mai ființat asociația noastră, prin august s-a inaugurat Cazinoul din Constanța. Câțiva dintre primii coriști, care din toamnă au intrat la cursurile universitare, s-au dus și au asistat la festivitatea de la Constanța. Venise autorul operei „Dunărea albastră” cu ansamblul lui de la Viena. La înapoierea de la Constanța nu ne-am lăsat până când corul nostru nu l-a învățat și l-am cântat în premieră.

Îmi amintesc numele câtorva coriști din cei de vârsta mea: Alex. Burghardt, foarte bun bariton; frații Stoianovici, doctorul, foarte bun tenor, și Alexandru, minunat tenor secund; Mihail Șteinfeld, prieten cu Burghardt, colegi din Liceul Lazăr; marinarii Al. Lupescu, cel ce a devenit prim-bariton la Opera Română; subofițer ad[ministra]ție Tiță din Reg. 35 Inf[anterie] cu soția Zamfira, cernovodeancă; frații Simionescu, funcționari la Fabrica de Ciment, și I. Popa, tot acolo funcționar; Alex. Farmache, care a studiat și-a devenit doctor la Paris. Mai erau fete din școlile secundare ale căror nume nu mi le amintesc. La serbări cânta solo și Al. Burghardt (bariton) și la vioară cânta, acompaniat la pian de fratele meu.

Îmi amintesc și de veselul Ghiță din Focșani, care era cam trubadur piuo grava și când am terminat cu asociația el s-a angajat pe vaporul „Regele Carol” croazier și ne trimitea scrisori cu desene cu cămile din Sahara și Egipt.

Când dădeam piese la grădină, el picta cortina și decorul.

În anul 1964 corul, care acum era școlar (se înființase în oraș și un liceu), a împlinit 60 de ani de existență, fiind cel mai vechi cor din Dobrogea, a fost sărbătorit în sala de festivități a Primăriei.

A venit să asiste și un reprezentant de la Uniunea Compozitorilor români din București, compozitorul Mircea Neagu, care a și dirijat cântecul special scris pentru Școala din Cernavodă, el însuși fiind cernovodean, finul preotului paroh din 1872 al Bisericii Sf. Nicolae din deal, Preotul Iconom Stavrofor - institutor Dimitrie I. Chirescu - cel care a înființat prima școală primară, în chiar locuința sa, în anul 1875 „Studiu român 1875”, în timpul dominației otomane.

Bunicul nostru a înființat la Rasova școala primară românească pe la anul 1850, cursurile ținându-le în pridvorul bisericii. El era dascăl la biserică și știa carte românească și cunoștea treburile bisericesti. Îl chema Chirea Deli Iorga.

*

În vara anului 1911 am terminat cursul Seminarului complet deziluzionat de educația și exoterismul ultimul director, arhimandritul Iuliu Scriban, care era și profesor de Hermeneutică.

Acest director era complet imoral pentru că își alegea 2-3 elevi din clasa I-ii, pe care îi invita Sâmbăta seara la locuința sa din chiar curtea școlii, sub motiv ca să le dea cărți să citească, dar își bătea joc de ei, în chip murdar și-i transforma în turnători.

Seminarul avea bibliotecă de mii de volume de unde, sâmbătă seara, ne alegeam cărți de literatură pentru citit pe care în viitoarea sâmbătă le înapoiam și alegeam altele, așa că acțiunea directorului avea alt scop (murdar).

Acest arhimandrit, în timpul meditației de seară, venea însoțit de mecanicul de la calorifere care-i purta scara pe care se urca directorul pe la geamurile diferitelor clase să vadă ce fac elevii, apoi intra ca o furtună în clasă și făcea morală de ce cutare nu era la locul lui, ci în altă bancă la un coleg. Ba te și pedepsea!

El nu ținea seama că elevii aveau de făcut traduceri la greacă, latină, germană, traduceri pe care ne munceam să le facem singuri și ne mai duceam să judecăm anumite cazuri, făcându-ne controlul unul altuia.

Era om rău, iar ca profesor foarte slab. Când ne explica lecția, el se plimba prin clasă citind din limbi străine (italiană, franceză sau germană), iar noi trebuia să stenografiem cursul, luând note. Avea numai o oră pe săptămână, iar pentru lucrarea scrisă erau numai 4-5 lecții. Acele lecții le toceam până le învățam perfect, cuvânt cu cuvânt.

Deziluzionat de imoralitatea sa și de felul cum ne tortura cu lecțiile, terminând cursul Seminarului, nu m-am făcut nici preot, nici la teologie nu m-am înscris, ci în timpul vacanței de vară m-am preparat foarte bine și m-am înscris la examenul pentru Școala Militară de Infanterie din Dealul Spirii, București.

"MEMORIES FROM CHILDHOOD" AND ADOLESCENCE - DIMITRIE D. CHIRESCU FROM THE CHIRESCU "DYNASTY" FROM CERNAVODĂ

Abstract

The novel document that I will present - from the archive of Proffessor Ion Solcanu, PhD - is a fragment of the life of General Dimitrie D. Chirescu, a descendant of the Chirescu "dynasty", a combatant in the First World War, Nicolae Iorga's son-in-law.

I stopped at his childhood and adolescence, as he reminded them at the age of 80 years. Beyond the life of the Chirescu family, the author introduces us to the life of the Cernavodă city: children's games, school, relationships between the inhabitants of the city of Cernavodă, experiences and questions of the child at the inauguration of the Cernavodă bridge, his brother's, Ioan D. Chirescu, beginning of his career as conductor, choir, meetings with Romanian personalities ...

Also, the document presents the life of the child who left his provincial town and attended the the "Sf. Sava" Secondary School in Bucharest, and then the Central Seminar in Bucharest, with both excitement and dissatisfaction.

A fragment of life ... in another time ...

Keywords: *memories, Dimitrie D. Chirescu, Cernavodă, Ioan D. Chirescu, „Sf. Sava ” Secondary School, Central Seminar in Bucharest.*

DOCUMENTE DOBROGENE ÎN COLECȚIA MUZEULUI JUDEȚEAN SATU MARE

Acum mai bine de 30 de ani, instituția noastră intra în posesia unui exponat filatelic de valoare excepțională, intitulat *Omagiul Marii Uniri*, care aparținea unui cunoscut și împătimit colecționar din Tulcea, Grigore Cuculis. Colecția achiziționată a cuprins, la început, 946 de documente, la care s-au adăugat, în cursul anilor, un număr mare de scrisori, cărți poștale, care au aparținut unor combatanți de pe fronturile de luptă din toată Europa. În al doilea rând, colecția acoperă toate ținuturile României Mari, inclusiv meleagurile sătmărene, de unde se păstrează o valoroasă corespondență aparținând căpitanului Aurel Nistor, viitor om politic de succes în România interbelică.

Pentru că numărul documentelor este extrem de mare, am fost siliți să efectuăm o selecție drastică, având ca principiu de bază reflectarea, pe cât a fost posibil, a tuturor episoadelor participării României la conflict, iar în al doilea rând, valoarea informației cuprinsă în documente, insistând mai ales pe cele din anii 1916-1917, ani de dezastru, dar și de măreție a poporului Român.

Din acest punct de vedere, credem că documentele pe care le prezentăm sunt importante, deoarece, cu ajutorul lor, putem să restituim faptele istorice prin prisma și viziunea celor „mici”, a celor mulți, care în istoriografia tradițională nu-și prea găseau locul. În tratatele închinat Primului Război Mondial apelăm, în primul rând, la memoriile unor generali celebri și mai puțin la cei care au stat în tranșeele primei linii, zi de zi, ceas de ceas, adevărații eroi, cei mai mulți neștiuți.

În al doilea rând, acest gen de documente ne ajută să reconstituim starea de spirit reală a majorității soldaților și ofițerilor români, de pe diferitele teatre de luptă, idealurile pe care le nutreau. La unison, toți au sperat că lumea se va schimba în bine, iar sacrificiile lor să nu fie în zadar. Din păcate, așteptările mării majorități a combatanților au fost

* Dr., Muzeul Județean Satu Mare

** Inspector școlar, Inspectoratul Școlar Județean Satu Mare

înșelate și este evident că dramele României secolului al XX-lea își au sorgintea și în anii Primului Război Mondial și în perioada imediat următoare.

Nu în ultimul rând, documentele ne dovedesc, încă o dată, că românii sunt capabili de fapte extreme de vitejie, indiferent de privațiunile și încercările la care au trebuit să facă față în perioada Primului Război Mondial (înfrângeri, dezorganizare, foamete, boli etc).

Nimic nu prevestea izbucnirea războiului și pe teritoriul României, deși în cei doi ani care trecuseră de la declanșarea conflagrației mondiale, în august 1914, două tabere s-au înfruntat neconținut pe scena politică românească: adepții Antantei și intrării imediate a României în război, pe de o parte, iar de cealaltă parte adepții Triplei Înțelegeri și a intrării în luptă de partea ei. Și cum să se bănuiască aceasta, când nimeni nu se ocupa în mod vizibil de organizarea armatei sau de pregătirea populației pentru un viitor conflict sau de strângerea de rezerve alimentare suficiente etc.

Vasile Th. Cancicov, în volumul său de amintiri, creionează, în mod magistral, această situație: *„Nu putea trece prin mintea nimănui că guvernul va intra într-un război, sau că pregătește războiul, când acorda această încredere unui om (generalul Iliescu - n.r), care nu numai că nu făcea nimic pentru pregătirea armatei, din contră, în ochii publicului și în mod obișnuit făcea noaptea zi, în zăfeturi pe la grădinele de petreceri din jurul Capitalei. Război fără pregătire n-a conceput nimeni. Războiul ce se dezlănțuise deja <de> doi ani fusese o grozăvie, cine să creadă că planurile de apărare ale țării sau de cucerire a Ardealului pot fi făcute în Bordei la Fronescu, mâncând mititei și bând șampanie șapte nopți din săptămână?”*¹.

Chiar și un specialist militar de talia mareșalului Alexandru Averescu urmărea *„și evenimentele de la noi cu un interes cu atât mai mare, cu cât îmi dădeam seama cât de puțini pregătiți, din toate punctele de vedere, ne-a surprins acest mare moment în istoria neamului nostru!”*².

Astfel că nu era de mirare că lumea petrecea fără grijă, stațiunile erau pline de lume (*„nici că au fost vreodată atâta lume, băile pline întruna”* - după cum rezultă dintr-o ilustrată trimisă din stațiunea Târgu Ocna de Gh. I. Gheorghiu, soției sale, aflată la Tecuci). Chiar și Vasile Cancicov, om aflat în centrul politicii românești, plecă fără

¹Vasile Th. Cancicov, *Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României. Jurnal zilnic 13 august 1916 – 31 decembrie 1918*, vol. I, București 1921, p. X.

²Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din războiul (1916-1918)*, București 1935, p.7.

grijă, cu toată familia, în stațiunea Sinaia, care era la câțiva pași de viitorul teatru de război.³

Și totuși, în această atmosferă de liniște și fără griji mai întâlnim și îndemnuri înălțătoare care prefigurează într-un fel vremurile eroice care erau pe punctul de a izbucni. Iată ce-i scrie Costică Papadopol fratelui său, Ghiță: „*Cu muncă, sacrificii, încordare, suferințe se împlinesc faptele mari. Înainte cu energie și bucurie, căci fericirea, gloria te va urma pe sușul greu al vieții și vei dobândi astfel recompensa mult meritată*”. (doc. nr. 1)

Toate sursele care vorbesc despre intrarea în război a României, produsă, după cum se știe, în 14 august 1916, sunt la unison când vorbesc despre entuziasmul general care a cuprins populația la declanșarea evenimentului.⁴

Și una din cărțile poștale vorbește despre atmosfera deosebită care domnea în fiecare localitate, în fiecare gară: „*În direcția în care am plecat eri am mers foarte bine. Locuri în vagoane nemaifiind m-am suit pe coverta (acoperiș - n.n.) cu bagaje și soldați. De data aceasta mă aprovizionasem din București cu de toate, iar prin gări Crucea Roșie ne bombarda cu pâine și brânză, ne servea apă și limonadă*”. (doc. nr. 6)

Un alt combatant, născut în 28 mai 1892, sublocotenentul Alexandru Nițescu, devenit locotenent în 1 noiembrie 1915, originar din Tulcea,⁵ scria în septembrie 1916 soției lui Florica, mutată la București, că „*mobilizarea a fost primită de soldați cu bucurie și cu urale*”. (doc. nr. 7)

Ofensiva românească s-a îndreptat în primul rând spre Transilvania, unde s-au concentrat principalele forțe ale armatei române (2 armate), care au pornit la atac în noaptea de 14-15 august 1916. Până în 20 august, armatele române reușiseră să treacă Munții Carpați și să elibereze un teritoriu de aproximativ 12.000 kmp.⁶

Aceste succese au fost stopate prin ofensivă germano-bulgaro-turcă, începută în dimineața zilei de 20 august 1916 pe frontul din Dobrogea și, în primul rând, asupra fortificațiilor de la Turtucaia. Amintim că la frontiera sudică cu Bulgaria erau organizate trei grupări de forțe: prima grupare de frontieră era formată din Corpul 6 Armată, Divizia 20 Infanterie, Diviziile 18 Infanterie și Divizia 1 Cavalerie. A doua grupare era Divizia 17 Infanterie, comandată de

³ Vasile Th. Canciov, *op. cit.*, p. X.

⁴ *Ibidem*; Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine amintiri din vremea celor de ieri*, București, 1992, p. 15.

⁵ *Anuarul armatei române pe anul 1916*, București, 1916, p. 888.

⁶ *Istoria militară a poporului român*, vol. V, București, 1988, p. 404.

generalul de brigadă Constantin Teodorescu, și se afla în capul de pod de la Turtucaia. În capul de pod de la Silistra se afla Divizia 9 Infanterie, comandată de generalul de brigadă Ion Basarabescu. În perimetrul dintre Dunăre și Marea Neagră se afla Divizia 19 Infanterie (comandant general de brigadă Nicolae Arghirescu) și numeroase trupe rusești.

Mai trebuie să menționăm că trupele inamice aveau în fruntea lor pe unul dintre marii comandanți ai Primului Război Mondial, feldmareșalul August von Mackensen, renumit strateg al armatei germane, care se făcuse remarcat pe fronturile din Polonia (Tannenberg), Serbia, Bulgaria, România, unul dintre puținii deținători (șase persoane) a Marii Cruci ai Crucii de Fier.

Turtucaia, care avea vreo 20.000 de apărători, conduși de un general nevolnic, s-a predat pe 25 august, armata română suferind una dintre cele mai grave înfrângeri din Primul Război Mondial (480 ofițeri și 28.020 soldați prizonieri)⁷. După cum spunea și mareșalul Averescu, *„la Turtucaia a fost un adevărat dezastru: Forțe ca la un Corp de Armată, parte măcelărite, parte luate. N-au scăpat decât răniții evacuați în primele faze ale luptei”*⁸.

O soartă mai bună a avut Divizia 9-a din zona Silistra, care, după o încercare eșuată de a veni în ajutorul celor din Turtucaia, a reușit să se retragă pe linia Ghiunegea-Parachioi-Calaici-Dobromirul din Vale. Din această perioadă avem și câteva cărți poștale, care ne ajută să ne facem o imagine a situației de pe frontul de sud. În prima, care datează din jurul datei de 27 august 1916, sublocotenentul Alexandru Averescu comunica soției sale: *„Până acum am intrat o singură dată într-o luptă grozavă. Am văzut și eu ce grozav e când gloanțele şuieră pe deasupra și șrapnelele se sparg”*.

Într-o altă scrisoare, Alexandru Nițescu îi scrie soției că *„până acum am luat parte la o luptă cu Bulgarii”* și-i cere să se mute în Tulcea la părinții lui, unde s-ar fi aflat mai în siguranță. Probabil bănuia că Bucureștiul va deveni ținta principală a unui atac general al dușmanului, nebănuind că acesta va ocupa toată Dobrogea. În altă carte poștală, adresată părinților săi din Tulcea, datând din 10 septembrie, scria: *„E însă o distracție stranie să asiești la lupte veritabile și teribile”*.

⁷ G. A. Dabija, *Armata română în războiul mondial (1916-1918)*, vol. I, București, f.a., p. 179-258 (autorul dă cifra de 39.000 ostași și ofițeri români aflați la Turtucaia); *Istoria militară a poporului român*, vol. V, p. 421-425.

⁸ Alexandru Averescu, *op.cit.*, p. 20.

Ce rezultă din informațiile de până acum? Marea masă a soldaților și ofițerilor era doritoare de luptă, dar fără experiență de front, având nevoie imperioasă de conducători adevărați, cu experiență, ceea ce, din păcate, nu era cazul cu mulți dintre conducătorii militari pe care îi aveam în acea perioadă (vezi cazul generalului Iliescu, ținut în fruntea armatei datorită prieteniei care îl lega de prim-ministrul României). Iar în al doilea rând, insuficienta dotare a armatei, care a trebuit să facă față, în această primă perioadă a războiului, unei dotări tehnice net superioare a forțelor atacatoare (aviație, artilerie, armament). Acest lucru reiese cu pregnanță din următoarea carte poștală adresată de Alexandru Nițescu părinților săi: „De 15 zile brigada noastră a încercat cele mai grele lupte, lupte crâncene și numai cu nemții. Oricum sunt ei de nemți, cu toate aceste în sfârșit i-am răpus. Am avut de luptat mai mult cu tunuri teribile, zile întregi eram într-un iad de bubuituri și în sunetele cele mai mari... Până acum sunt sănătos și am scăpat teafăr. Însă mulți camarazi de-ai mei au murit”. (doc. nr. 10)

Cronologic urmează ofensiva Armatei a III-a sub conducerea generalului Averescu (ofensiva de la Flămânda), menită să treacă Dunărea și să slăbească presiunea lui Mackensen asupra frontului din Dobrogea (18 septembrie 1916). Din păcate, între timp, începe contraofensiva dușmanului în Transilvania, care duce la retragerea trupelor românești și la stoparea acțiunilor Armatei a III-a.

În 23 septembrie/6 octombrie, ofensiva din Dobrogea este oprită, iar pe 19 octombrie generalul Mackensen reia ofensiva la Topraisar, atacând trupele Diviziei 19 (colonel Scărișoreanu). Pe 21 octombrie, inamicul ocupă Topraisar, în 22 octombrie - Constanța, în 23 octombrie - Medgidia.⁹

Urmează zile grele pentru toate unitățile armatei române, care, cu toată superioritatea sa morală, trebuie să cedeze rând pe rând toate pozițiile din Dobrogea și Muntenia. În octombrie 1916, sublocotenentul Alexandru Nițescu încă scrie părinților săi: „Soldații noștri luptă cu multă vitejie și dă bine și sănătos”. (doc. nr. 12)

Bătălia pentru capitala țării reprezintă doar un episod din lungul șir de dezastre din anul 1916. Constantin Argetoianu nota, în preajma bătăliei pentru București, că „inamicul își adusese diviziile dislocate de la Verdun, și acum nemții, austriecii, ungurii și bulgarii năvăliseră cu toată puterea asupra noastră. Planul lor de a termina repede cu rezistența

⁹ Vezi, pe larg, *România în războiul mondial 1916-1919...*, vol. III, p. 487-675.

românească devenise vădit... și să pună mâna, în România, pe o excelentă zonă de aprovizionare și pe rezervele noastre alimentare”.¹⁰

Ofensiva germană pentru ocuparea capitalei începe pe 12 noiembrie, iar pe 23 noiembrie, într-o miercuri, primele trupe germane ocupau Bucureștiul.

Și totuși, în această situație extrem de grea pentru țară, soldații și ofițerii români nu-și pierduseră speranța, crezând în destinul României. Iată ce scrie locotenentul Traian Stănescu¹¹, din Divizia 2 Cavalerie, soției sale, Elena, din Galați: „Îți scriu acum câteva rânduri înainte de o mare luptă cu forțele inamice copleșitoare. Ne batem să apărăm capitala acestei țări azi atât de năpăstuită. Curaj tuturor românilor noștri. România nu poate fi nimicită de vreo hoardă. Stă scris pe săbiile noastre. Cu Dumnezeu înainte pentru această Sfântă Țară Românească”. (doc. nr. 13)

Pe 21 noiembrie/4 decembrie, armata română a început retragerea generală spre Moldova, care s-a încheiat pe linia Siretului de Jos, unde au rămas în apărare trupele rusești și cele ale Armatei II române. Celelalte trupe au fost trimise în Nordul Moldovei pentru refacere.¹² În același timp, se reorganizează armata, fiind create două armate în loc de patru. Armata II română, comandată de generalul Alexandru Averescu, formată din Corpul 2 Armată (diviziile 1, 3, 12), și Corpul 4 Armată (diviziile 6, 7, 8). Armata I română, comandată de generalul de divizie Constantin Christescu, formată din Corpul 1 Armată (diviziile 2, 4, 11) și Corpul 3 Armată (diviziile 5, 13, 14).¹³

În același timp se desfășoară un intens proces de instrucție, școli și centre, pe lângă diferite eșaloane, apar peste tot în Moldova, instruind militarii în mânăuirea armamentului, învățându-i pe ofițeri noile principii de tactică militară, rezultate din experiența celor doi ani de război. La acest proces, un rol extrem de important l-a avut misiunea militară condusă de generalul Berthelot.

Se păstrează mai multe documente despre această atmosferă de pregătire a unor noi cadre. Prima este o carte poștală, trimisă, după 2 decembrie 1916 din Iași, de către un combatant (Seraphides) ajuns la Școala de Artilerie a Regimentului 7 Roșiori.

Ceea ce frapează este faptul că, deși în Moldova domneau frigul, foametea și bolile, la școală se asigurau condiții decente de viață, în așteptarea începerii instrucției: „La 2 decembrie pe 3 ore noaptea am

¹⁰ Constantin Argetoianu, *op. cit.*, p. 49.

¹¹ Era ofițer de carieră, născut pe 2.06.1889, ajuns locotenent pe 1 noiembrie 1914, cf. *Anuarul armatei române*, 1916, p. 518.

¹² Radu R. Rosetti, *Mărturisiri (1914-1919)*, București, 1997, p. 161.

¹³ *Din istoria militară a poporului român*, vol. V, p. 520.

ajuns cu bine la Iași după o obositoare călătorie. În dimineața zilei m-am prezentat la școala unde sunt încă de ziua găzduit f<oarte> bine, cum nici nu mă așteptam. Am un pat bun și o mâncare destul de abundentă și gustoasă. Ni se servesc câte 3 mese fiecare zi. Dimineața un ceai bun și la prânz câte două feluri de mâncare ca: prune cu carne, tocană cu mămligă, cartofi cu carne, mămligă cu brânză, etc. Astfel încât sunt f<oarte> mulțumit în această privință. Până în prezent nu s-a aranjat nimic cu noi astfel numai mâncăm și ne culcăm". (doc. nr. 16) Probabil că documentul datează după data de 25 decembrie, data căderii Brăilei sub ocupație nemțească, deoarece militarul își exprima tristețea pentru soarta părinților și a Brăilei. „Un lucru mă întristează f<oarte> mult soarta D<umnea>v<oastră> și a Brăilei.”

O altă carte poștală este trimisă de medicul Constantin Turcu din Corpul 3 Armată, în care vorbește de procesul de refacere: „Ne-am stabilit în fine dar cam departe ca să cerc pe vremea asta să vă mai văd. Bine ca să zic așa, pentru timpurile noastre. Ne refacem, ne prefacem și așteptăm să ieșim din iarnă – restul ...? (adică semn de întrebare)”. (doc. nr. 17)

Dumitru Nițescu scria părinților săi dintr-o școală regimentală așezată într-o pădure: „Suntem într-o pădure și m-am pârlit de parcă sunt fundul unui ceaun de fiert ciorbă. Nu fiți îngrijorați că eu n-am scris până acum. Eu sunt bine, mai sănătos ca oricând. Îmi priește milităria și nu degeaba făceam eu de când eram tovil (țivil - n.n) la dreapta și la stânga toată ziua. Acuma am puțin de lucru, alerg toată ziua călare pe un Ducipal cam spălăcit, dar bun și măsor și fac la crochiuri. Am fost propus spre avansare, dar până acuma nu a venit la nimeni nimic”. (doc. nr. 18). Același Dumitru Nițescu îi scrie fratelui său Ion Nițescu, inginer silvic, pe 8 iunie 1917, descriindu-i activitățile pe care le desfășura: „Tot timpul sunt călare, alerg de pe un deal pe altul, făcând măsurători și crochiuri și ridicând diferite sectoare pe planșetă în vederea luptelor cari o să urmeze”. (doc. nr. 19)

Constantin Turcu, medic militar în Regimentul 2 Grăniceri, cerea prietenului său Fanny Gheorghiu, aflat la Tecuci, să-i facă rost de niște tratate de medicină pentru a-și susține doctoratul, deoarece „războiul tinde să mă îmbătrânească...”. (doc. nr. 26)

În orice caz, la începutul lunii iunie, pregătirile armatei române s-au încheiat, astfel încât Marele Cartier General putea să se gândească acum la acțiuni ofensive în zona Focșani-Nămoloasa, menite să nimicească forțele inamice. Această bătălie, cunoscută îndeobște sub numele de Bătălia de la Mărășești, începe pe 9 iulie, printr-un foc de

artilerie nimicitor din cele 228 de guri de tun aflate la dispoziția Armatei II.¹⁴

Moralul trupelor române era extrem de ridicat. Toți cei care stăteau în tranșeele liniilor de apărare sperau că sacrificiul lor va contribui la crearea unei Românie mai luminoase și mai drepte. Scrisoarea sublocotenentului Fanny Gheorghiu este o reflectare fidelă a sentimentelor corpului ofițeresc român și nu numai: „*Sperăm că în curând vom rupe nodul gordian și vom trece în sunetul trâmbițelor fanfarelor victorioase peste ei, să luăm aceia ce e al nostru. Vor fi ploii de bucurii și dureri, decepții și de mândrie – furtuna va trece însă – și un soare limpede, cald, soarele dreptății va lumina pământul liber și o lumină mai bună. Din țărâna acestui pământ liber va ieși rodul viitor, rod cinstit, adevărat, egal, drept. A, dar eu vorbesc ca cel care a mâncat și apoi deinde filosofari¹⁵ și îmi vine să turbez când vă știu în ce strămtoare vă găsiți. E însă vremea privațiunilor, a virtuților, a calităților de tot soiul. Și a ști să rabzi, a suferi e o virtute și onoare a oamenilor virtuoși*”. (doc. nr. 21)

După oprirea atacului de la Mărăști, din cauza căderii frontului rusesc din Galiția, urmează contraofensiva trupelor germane, de sub conducerea feldmareșalului Mackensen în sectorul Mărășești, cu scopul de a distruge trupele române și a ocupa Moldova în răstimp de două săptămâni. Atacul începe în noaptea de 23-24 iulie 1917, când sutele de tunuri grele nemțești au supus pozițiile românești unei canonade nimicitoare. S-au scris mii de cărți și articole despre această bătălie. Mărturiile pe care le prezentăm vin din partea unor combatanți care au fost, zi de zi, în prima linie, conștienți că își puneau viața la bătaie: „*Nu știu, Ioane, de-oi scăpa de aici, dar de-oi scăpa multe am să-ți zic*”, scria locotenentul Ștefan Dumitru, în toiul bătăliei, lui Ioan Dumitru, învățător în Foltești. Reproducem rândurile cărții poștale mai ales că ele confirmă câteva episoade eroice ale Regimentului 32 „Mircea”, rămasă în istoria militară: „*N-am răgazul necesar să-ți scriu azi mai multe, aici șueră gloanțele și obuzele și șrapnelele ca în iadul de pe lumea aialaltă, dacă o fi undeva altă lume. Suntem atacați în valuri de nemți, că te miri de unde răsar alții pe câți secerăm aici. Ai noștri ieri au trecut la atac în cămeși și izmene de căldură ce era: Arșiță mare soarele dădea și arșiță de atâtea explozii de obuze și șrapneluri... iadul pe pământ nu alta. Au căzut și de-ai noștri și inamicul ce să-ți zic, stive stau leșurile lor în această țară a nimănui. Stau cu casca pe cap și când dorm, că se doarme câteva minute pe noapte, în picioare, ațipit pe mitraliera încinsă*”

¹⁴ Vezi Alexandru Averescu, *op. cit.*, p. 184-186; V. Mocanu, *op. cit.*, p. 138-58.

¹⁵ De fapt, este doar o parte dintr-un proverb latin celebru: „*Primum vivere deinde philosophari*” („Mai întâi să trăiești și apoi să filosofezi”).

care fierbe de atâta foc. Nu am dormit nimenea din ai noștri de câteva zile că nu se poate și primejdia ne paște de pe tot locul. Ori noi, ori ei, dar cred că o să fie noi că se bat românii ca lei de la Plevna lui 877 că d-aia sunt români și pământul sfânt al nostru nu se poate da cu una două... Nu știu nimic de Marin și Petre al lui Nea Vasile. Cred că au căzut bieții la o pădure de-aici, ce-i până la Răzoare, la câțiva pași de mine. Spune-i lui Culai că frate-su a căzut rănit acu două zile, după ce s-o purtat ca cei mai bravi, cu dreapta lovită, a tras la mitralieră cu stânga până l-o luat cu brancarda căzut peste bandă. Zic că o să scape". (doc. nr. 25) Episodul cu soldații Batalionului 3, Regimentul 32, porniți la atac în cămeși și izmene este confirmat și de jurnalul de operațiuni al regimentului, trupele germane sperându-se, crezând că au de-a face cu africani (după mărturiile prizonierilor).¹⁶

Bătălia de la Mărășești a ținut până în data de 21 august și a consemnat un număr uriaș de pierderi și de-o parte, și de cealaltă: 47.000 soldați și ofițeri din partea Armatei 9 germană, 26.000 de soldați și ofițeri din Armata 1 Română și 20.000 de soldați și ofițeri din Armata 4 rusă.¹⁷

Combatantul Gheorghe Alexandrii consemna laconic într-o carte poștală, trimisă fratelui din Sulina: „Am ieșit cu bine cu ajutorul Celui de Sus. Au avut loc încheștări mari și năprasnice. Nu-ți scriu mai mult, că nu am vreme și stau în câmpie deschisă...". (doc. nr. 24)

Deși învingători pe câmpul de luptă, românii nu s-au putut bucura de roadele sacrificiilor făcute, din cauza căderii frontului rusec, ei trebuind să încheie armistițiul rușinos de la Buftea (februarie 1918). Abia în toamna anului 1918 armata română renaște, pornind, din nou, pe frontul din Ardeal și reușind ca pe 4 august 1919 să ocupe Budapesta, de unde Vasile Jora putea să-i scrie soției cu satisfacția datoriei împlinite: „Necazurile sunt multe, să mulțumim însă lui Dumnezeu că m-a învrednicit pe mine, tatăicul vostru, a fi printre cei ce istoria îi va mări cât va trăi omenirea". (doc. nr. 34)

Era încununarea supremă a anilor de jertfă și suferințe imense, dar care au scos în evidență că românii, atunci când sunt conduși bine, sunt capabili de fapte extraordinare, lucru pe care îl observa atât de bine, în 1916, Nicolae Filipescu, unul din artizanii României Mari: „Ei bine, nu am nici un merit, am avut credința nestrămutată că în poporul

¹⁶ Mărăști, Mărășești, Oituz - Documente Militare, București, 1977, p. 215-216.

¹⁷ V. Mocanu, op. cit., p. 206.

nostru zace un fond de admirabilă bărbăție, căreia îi trebuie numai un mediu prielnic, pentru a se dezvolta și disciplina”.¹⁸

DOCUMENTE

1

1916 mai 25, Botoșani. Costică Papadopol îl felicită pe fratele său, Ghițu Papadopol, viitor combatant, cu ocazia zilei de naștere.

„Dragă Georgică,

Cu muncă, sacrificii, încordare, suferințe se împlinesc faptele mari. Înainte cu energie și bucurie, căci fericirea, gloria te va urma pe suișul greu al vieții și vei dobândi astfel recompensa mult meritată. D<umne>zeu te va ajuta.

Cu cele mai calde felicitări, La Mulți Ani.

Te sărută cu drag, Costică”¹⁹

Destinatar: Ghițu Papadopol, Strada: Elena Doamna, Nr. 1, Tecuci
<Ștampila> : Botoșani 25 mai 1916

2

1916 iulie 1, Târgu Ocna. Carte poștală adresată de Gh.I. Gheorghiu soției sale din Tecuci, reflectă starea de liniște și trăire intensă a oamenilor în preajma războiului.

„Iubiților,

Astăzi Duminică s-au întors lucrurile la lac, lume multă că nici tramvaiele la fiecare 5 minute îi cară mereu, nici că au fost vreodată atâta lume, băile pline întruna, eu sunt în a 4-a baie rece, cu duș le fac, de minune, diseară plec la Co<n>stanța ca să văd și acolo să le fac vreo trei băi de mare. Vă voi scrie de acolo. Pe acasă cred <că este> liniște. Sunt bine.

Vă sărut, Gh.I. Gheorghiu

Am scris și lui Costică, la Govora, cred că ne vedem în Tecuci”²⁰

Destinatar: D-nei Elena Gh.I. Gheorghiu, Tecuci

<Ștampila>: 3 iulie 1916; Târgu Ocna 30 iunie 1916

3

¹⁸ M. Polizu-Micșunești, Nicolae Filipescu. *Însemnări 1914 -1916*, București, 1936, p. 258.

¹⁹ Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 31.107, f. 1.

²⁰ Loc. cit., inv. 31.110, original, f. 1.

1916 august 14 <?>. Carte Poștală adresată de soldatul Omer Memet, vărului său, Caitani Memet. Făcea parte din Compania 1, Regimentul 34, divizia a 10-a, aflată atunci în rezerva strategică a Marelui Cartier General și cantonată în zona Ghergani-Vizurești-Ciocănești-Fundata-Bucoveni-Cosaba²¹.

„Multe complimente la Caitani Memet. La Carta Poștală și nu m-ai trimis un răspuns. De rog Don Caitani Memet trimite un Carta Poștal ne greșit. Multe Co<m> plimente Compliment Fumilia Caitanii Memet dal (de la - n.n.) Caitanii Memet. Te rog trimite un Carta Poștal acasa la mine. Îi scris cu Turcește phinca turcește nu merge la casa despre mine. Bine și Sănătos, De rog Caitani Memet trimite văr 20 lii (lei - n.n.) Do<a> men Mamăt. Trimet Carat Postal.”²²

Expeditor: Adr<e>sa Armatei de Operațiuni - Corpul Armatei - Divizia 10 Regim<entul> 34

Campania 1

Destinatar: D-nul Caitani Memet La Macala Siganiască Constanța

<Ștampile>: Constanța mandate 14 august 1916; Armata de operații; Divizia 10; Liber la expediție

4

1916 august 27 (Silistra). Sublocotenentul Alexandru Nițescu îi scrie soției sale Florica, aflată în București, de pe frontul de la Silistra. Făcea parte din Brigada 19 Infanterie, Divizia 9.

„Draga mea Florica,

Eu sunt sănătos, dar mi-e dor așa de mult de tine, cum nu-ți închipui. Până acum am intrat o singură dată într-o luptă grozavă. Am văzut și eu ce grozav e când gloanțele şuieră pe deasupra și șrapnelele se sparg. În orice caz, eu am poziție mai ferită. Deocamdată sunt tot unde știi, dar nu cred să stăm mult.

Scrie și acasă că eu abia am timp să mă mai gândesc la tine. Te sărut de mii de ori.

Al tău Sandu.”²³

Expeditor: Nițescu Alex, Sublocotenent Brigada 19 i<nfanterie>

²¹ G. A. Dabija, *Armata Română în războiul mondial (1916-1918)*, vol. I, București, f. a., p. 116.

²² Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 31.122, original, f.1.

²³ *Loc. cit.*, inv. 30.898, original f. 1.

<Ștampile>: Cenzura militară Reg. V<ânători>: Ialomița nr. 23;
Ștampilă ilizibilă București²⁴

5

1916 august 29 <?> Sublocotenentul Alexandru Nițescu îi scrie soției Florica, sfătuind-o să se mute din București în Tulcea din cauza situației instabile de pe frontul de sud, românii pierzând Turtucaia, Silistra și sudul Dobrogei în favoarea trupelor germano-bulgare.

„Draga mea Florica,

E așa de greu când nu am nici o știre de la tine, cum nu-ți închipui, noi am plecat de unde eram²⁵. Tu mai ești în București? Eu te-aș sfătui să te duci la Tulcea, pentru că acolo ești mai în siguranță. Ar fi bine să pleci cât mai degrabă. Eu sunt sănătos. Până acum am luat parte la o luptă cu Bulgarii. Scrie-le și celor de acasă vești de la mine. Tu ce mai faci? Pe la Târgoviște ce mai vești...

Transmite tuturor complimentele mele. Pe tine te îmbrățișez de mii de ori

Al tău soț, care te dorește mult. Sandu”²⁶

Expeditor: Nițescu Alexandru, Sublocotenent Brig. 19 Infanterie

Destinatar: Florica Nițescu, La d<omnu>l Georgescu, Calea Dudești 231 București

<Ștampile>: 1 septembrie 1916 București; ilizibilă, Liber la expediție Armata de operații

6

1916 septembrie 2 <Băilești>. Carte poștală expediată de sublocotenentul medic Grigoriu N. Gheorghe din Regimentul 81 Infanterie lui I. Mustăcescu din Buzău, în care îi descrie atmosfera deosebită creată de Crucea Roșie prin gări.

„În direcția în care am plecat eri am mers foarte bine. Locuri în vagoane nemaifiind m-am suit pe coverta unui vagon cu bagaje și soldat. De data aceasta mă aprovizionasem din București cu de toate, iar prin gări Crucea Roșie ne bombardea cu pâine și brânză, ne servea apă și limonadă. Am mers așa de bine și deși soare, fuga trenului făcea un curent așa de plăcut și de sus

²⁴ G.A. Dabija, *op. cit.*, p. 144.

²⁵ Pe 26 august 1916, ora 16, Divizia 9 primește ordinul de a se retrage din zona Silistra și se cantonează în zona Lipnița-Coslugea-Cuiungiuc-Garvănu Mic, cf. G.A. Dabija, *op.cit.*, p. 278.

²⁶ Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. nr. 30.898, original f.1.

de pe vagoane se vede prea frumos totul în jur²⁷. Ai impresia adevărată că sbori. Sunt foarte bine și ca sănătate și cu celelalte.

Știri mai multe cred că v-o fi dus Alexandru, cu care m-am văzut în capitală.

Cu dor și drag George²⁸

Expeditor: Grigoriu N. Gheorghe, Medic Sublocotenent
Regimentul 81 infanterie

Destinatar: I. Mustăcescu, Str. Mihai Bravul Buzău

<Ștampile>: Băilești 2 septembrie 1916 - Armata de operații Reg.
81. inf. Comp. 12.

729

1916 septembrie 5 <?>. Carte poștală trimisă de sublocotenentul Alexandru Nițescu din Brigada 19 Infanterie, Divizia 9-a Infanterie, soției sale, Florica, în care pomenește despre starea de spirit ce-a domnit în armată la auzul veștii mobilizării.

„Drăguța mia soție

Probabil că n-ai primit scrisorile mele din cauza cenzurei. Eu sunt tot unde mă știi. Acum draga mea va trebui să rămâi până pe joi sau pe vineri acolo. Nu-ți poți închipui cât sunt de ocupat și ce mult te doresc. Adese ori sunt foarte trist că mă gândesc ce bine era în sat. Nu știi dacă vom rămâne aici, în tot cazul eu îți voi scrie și te voi ține în curent. Tu de-asemena scrie-mi. Nici eu n-am primit nimic de la tine. Eu sunt sănătos, pe aici e liniște, deși suntem mobilizați. Mobilizarea a fost primită de soldați cu bucurie și cu urale. Dacă cumva vom pleca de aici, atunci îți voi scrie. Cred că peste o zi două să-ți trimit vreo 300 lei, să ai dacă vei veni aici.

Lucrurile tale au rămas în sat într-o cameră încuiată. Ce mai fac cei de pe-acolo, sărută pe micuțu pentru mine. Cici ce mai face?

Te sărut cu mult dor, al tău soț Sandu”

Expeditor: Al. Nițescu, Sublocotenent Brig. 19 Infanterie

Destinatar: Florica A. Nițescu, la D<omnu>l Georgescu Calea
Dudești no. 231 București

²⁷ Regimentul 81 Infanterie a făcut parte, în această primă fază a războiului, din Detașamentul Argeș, aflat pe Argeș, alături de unități din Regimentele 84, 49, 42 Infanterie și escadroane din Regimentele 5, 6 Călărași, precum și o baterie din Regimentul 9 Artilerie, cf. *România în războiul mondial 1916-1919*, vol. III, partea a II-a, București, 1941, p. 871.

²⁸ Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 30. 892, original, f. 1.

²⁹ *Loc. cit.*, inv. 30.888, original, f. 1.

<Ștampile>: Silistra 5 sept. 1916; București 8 sept. 1916; Armata de operații Divizia a 9-a Liber la expediere

8³⁰

1916 septembrie 10 <?>. Carte poștală a sublocotenentului Alexandru Nițescu, din Brigada 19 Infanterie, trimisă părinților săi din Tulcea, în care le dă vești despre situația în care se află.

„Iubiții mei,

Eu sunt sănătos. E însă o distracție stranie să asști la lupte veritabile și teribile. Sunt însă înapoia frontului, mai întotdeauna lângă colonelul meu.³¹ Știți cred că vești nu vă pot da pentru că n-ar ajunge scrisorile pe care le trimit. Cu Florica nu corespund<ez> decât cu telegrame. Eu îi scriu, dar nu primesc nimic. I-am scris să vină la Tulcea, căci la Silistra nu mai e chip.

Al vostru Sandu”

Expeditor: Al. Nițescu, Sublocotenent Brigada 19 I<nfanterie>

Destinatar: Dumitru Nițescu Dir<ector> Șc<oala> No. 1 băieți Tulcea

<Ștampile>: Tulcea 10 sept. 1916; Călărași, Liber la expediție; Reg. V<ânători>. Ialomița No. 23

9³²

1916 septembrie 15 <?>. Carte poștală expedită de sublocotenentul Alexandru Nițescu soției sale, Florica, aflată în București, comunicându-i că nu se mai află la Silistra.

„Dulcea mea conia,

Sunt sănătos și te doresc mult. Ași vrea să te văd, dar e rău căci nu se poate. Până acum n-am primit nici o știre de la tine. Comunică-mi telegrafic ce faci și dacă mai ești prin București. Eu nu mai sunt unde știi. Poate că va da Dumnezeu să te văd mai curând. ...că nu mai vine nici o știre de la tine. Tu scrie-mi și pe partea din față nu pune localitatea.

Al tău Sandu”

³⁰ Loc. cit., inv. 30.888, original, f. 1.

³¹ Brigada 19 Infanterie era comandată de colonelul N. Mihăiescu și era formată din Regimentul 7 Vânători, sub conducerea locotenent-colonelului Păulean (mort în anul 1919 în județul Satu Mare), Regimentul 23 Infanterie, comandat de colonelul Constantinescu, și Regimentul 35 Infanterie, comandat de locotenent colonelul Botez, cf. G.A. Dabija, *op. cit.*, p. 260.

³² Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 30. 899, original, f. 1.

Expeditor: Nițescu Alex<andru>, Sublocotenent Brig. 19 I<nfanterie>

Destinatar: Florica A. Nițescu la D<omnul> Georgescu București
Calea Dudești 231

<Ștampile>:15 sept. 1916 – București; Liber la expediție

10³³

1916 septembrie 25 <?>. Carte poștală a sublocotenentului Alexandru Nițescu adresată părinților săi din Tulcea, în care le descrie luptele teribile duse cu trupele germane timp de 15 zile în Sudul Dobrogei.

„Iubiții mei,

Primii o scrisoare de la voi în care îmi spuneți că n-aveți nici o știre de mine. Eu v-am scris mai multe. De 15 zile brigada noastră a încercat cele mai grele lupte, lupte crâncene și numai cu nemții. Oricum sunt ei de nemți, cu toate aceste în sfârșit i-am răpus. Am avut mai mult de luptat cu tunuri teribile, zile întregi eram într-un iad de bubuituri și în sunetele cele mai mari.

Acum de două zile suntem departe de foc spre a ne odihni. Ne găsim în satul unde este nenea Mitu pe care l-am văzut eri³⁴. I-am văzut pe toți ai lui. Ei nu m-au cunoscut decât după ce le-am spus cine sunt. Până acum sunt sănătos și am scăpat teafăr. Însă mulți camarazi de-ai mei au murit. Voi cum o mai duceți cu sănătatea? Ionel ce mai face? Mitică a intrat la școala militară? Paostea și bunica ce mai fac? Florica mea este la București. I-am scris să vină la Tulcea și mi-a răspuns că vrea să vină și caută timpul când nu ar fi așa de mare aglomerație.

Vă sărut de mii de ori. Al vostru care vă dorește Sandu”

Expeditor: Al. Nițescu, Sublocotenent Brig<ada> 19 I<nfanterie>

Destinatar: Dumitru Nițescu, Direct<or> Șc<oala> No.1 băieți
Tulcea

<Ștampile>: Tulcea1916; Armata de Operații Liberă expediție;
Of. Poștal al Diviziei 25 sept. 1916

11³⁵

³³ Loc. cit., inv. 30. 902, original, f. 1.

³⁴ La începerea ofensivei Armatei a III-a Române pe frontul de Sud și în Dobrogea, pe 18 septembrie 1916, Divizia 6 se găsea în rezervă la Irvinezu Mare și Irvinezu Mic, cf. G.A. Dabija, *op.cit.*, p. 377.

³⁵ Loc. cit., inv. 30.900, original, f. 1.

1916 octombrie 16 <?> Carte poștală a sublocotenentului Alexandru Nițescu adresată soției sale, Florica, aflată la Tulcea, în care îi cere vești despre situația de acasă.

„Dragă Floricel,

Sunt mai bine de o săptămână de când n-am mai primit nimic de la tine. Ce mai faci? Nu mi-ai răspuns de primirea banilor. Telegrafiază-mi dacă i-ai primit și dacă ești sănătoasă. Telegrafiază-mi dacă pleci la Tulcea. Îmi scrie de acasă că a trimis pe Ionel să te ia la Tulcea. Sunt foarte nerăbdător să aflu vești de la tine. Sunt de părere mai bine să-mi telegrafiezi decât să-mi scrii, măcar de două ori pe săptămână, în privința sănătății și unde te găsești. Chiar acum scriu și acasă³⁶.

Al tău soț care te dorește mult, Sandu

Eu am vorbit la telefon cu [...]

Tocmai acum primi telegrama de primire a banilor. Îmi pare așa de bine.”

Expeditor: Al. Nițescu, Sublocotenent Brig<ada> 19 Infanterie

Destinatar: Florica A. Nițescu La Școala No. 1 băieți Tulcea

<Ștampile>:16 octombrie 1916 Tulcea; Ștampila of<iciului> Poștal al Diviziei; Ștampila Armatei de operații Regim<entul>. V<ânători>. Ialomița nr. 23

12³⁷

1916 octombrie <?>, <?>. Carte poștală a sublocotenentului Alexandru Nițescu, adresată părinților săi din Tulcea, în care le comunica, printre altele, că soldații români „luptă cu multă vitejie”.

„Iubiții mei,

Azi primi o telegramă de la Florica în care îmi spune că a primit banii și că pleacă la Tulcea. Îmi pare foarte bine și acum sunt mai liniștit. De asemenea am primit și scrisoarea lui Giorgică care mi-a făcut mare plăcere. Mitică a plecat la școala militară? Eu sunt sănătos și bine. Soldații noștri

³⁶ Pe 19 octombrie 1916, ofensiva lui Mackensen începe la Topraisar, atacând trupele Diviziei a 19 (col. Scărișoreanu). Pe 21 octombrie cade Topraisarul, pe 22 octombrie - Constanța, pe 23 octombrie - Medgidia. Abia pe linia Boascic-Tașaul și apoi pe linia Dăieni-Alifacă-Cogealac (20 oct./2.nov.-21 oct./3 nov. 1916), frontul se stabilizează, dar, mai târziu se retrage peste Dunăre.

³⁷ Loc. cit., inv. 30.898, original, f. 1.

*luptă cu multă vitejie și dă bine și sănătos*³⁸. Vă sărut și vă îmbrățișez cu toată dragostea.

Al vostru Sandu"

Expeditor: Al. Nițescu, Sublocotenent Brig<ada> 19 Infanterie

Destinatar: Dumitru Nițescu, Șc<oala> No. 1 băieți Tulcea

<Ștampile>: Tulcea. oct. 1916 (după 18 oct.); Ștampila Oficiului Poștal al Diviziei; Armata de operații. Liberă expediție. Regim<entul> V<ânători> Ialomița No. 23

13³⁹

1916 noiembrie <23>, <?>. Carte poștală a locotenentului Traian Stănescu din Divizia 2 Cavalerie adresată soției sale, la Galați, în care își exprima încrederea în destinul României, care nu putea pieri, deși era tocmai pe punctul de a-și pierde capitala.

„Draga mea,

*Îți <scriu> acum câteva rânduri înainte de o mare luptă cu forțe inamice copleșitoare. Ne batem să apărăm capitala acestei țări azi atât de năpăstuită. Curaj tuturor românilor noștri. România nu poate fi nimicită de vreo hoardă. Stă scris pe săbiile noastre. Cu Dumnezeu înainte pentru această sfântă țară românească*⁴⁰. Traian.

*P.S: Bărbatul Augustei a căzut ieri străpuns de o șrapnilă [...]*⁴¹. Nu le spune tu nimic. Las-i să afle de la [...]

*P.S: Să nu-mi mai trimiți nimic până ce nu primești de la mine [...]*⁴²."

Expeditor: L<ocotenent> Stănescu Traian, L<ocotenent> Div<izia> a 2 cavalerie la St<atul> M<ajor> operativ

Destinatar: Elena T. Stănescu Str. Domnească Galați

14⁴³

³⁸ Pe 20 octombrie, Divizia a 9-a ocupa poziții de la nord de Dăieni, cota 117 - Făgărașu Nou, cota 188, cf. G. A. Dabija, *op. cit.*, p. 450.

³⁹ *Loc. cit.*, inv. 30.831, original, f. 1.

⁴⁰ Divizia a 2-a cavalerie a făcut parte din Grupul de Armată G-ral Prezan – grup de apărare a Dunării și apoi a Capitalei, ca divizie de manevră, alături de Diviziile 18 și 9/19. Luptase de la începutul războiului, trecând Carpații, evidențiindu-se în bătălia de la Magheruș (25 sep./8 oct.- 29 sep./12 oct. 1916), intrând în componența Armatei de Nord. În amintirea eroilor ei, la Iași s-a ridicat un monument. În orice caz, primele trupe germane au intrat în București în după-masa zilei de 23 noiembrie, într-o zi de miercuri, cf. Vasile Th. Cancicov, *op.cit.*, vol.I, p. 206.

⁴¹ ilizibil

⁴² ilizibil

1916 octombrie-noembrie <?>, <?>⁴⁴ Carte poștală a sublocotenentului Alexandru Nițescu din Brigada 19/40 Infanterie, adresată soției sale, Florica, refugiată înainte de căderea Tulcei la Galați.

„Iubita și buna mia fetiță,

Sunt sănătos și bine. Am primit niște cărți poștale de la tine în care îmi spui că stați pe Str. Vulturului No.33, când eu știam că stați pe Sf<inții> Împărați No.13. Eu îți scriu pe Vulturului No. 33. Să-mi scrii imediat pe ce adresă stai, ca să pot să-ți trimit 500 sau 600 lei.

Telegrafiază-mi dacă ești în Galați și dacă stați mai mult. Mi-e foarte dor de tine și sper să te văd.

Ce mai fac ceilalți. Sunt sănătoși. Eu dacă n-aș fi ocupat m-ar omori dorul de voi, dar sunt foarte ocupat. Astăzi fusei mai liber. Pentru ziua de mâine așteptăm vizita M<ajestății> S<ale> Regelui, dar s-a amânat. Bunica ce mai face? Georgică ce face cu liceul? Până acum toate bune, numai că primesc scrisori puține de la voi și cu puțin conținut. O să mă supăr până la urmă.

Vă sărut și vă îmbrățișez pe toți de mii de ori. Sandu

Am primit pachetul pentru care îți pup ochii.”

Expeditor: A<lexandru> Nițescu, Sublocotenent Brig<ada> 19/40 I(nfanterie)

Destinatar: Florica A. Nițescu, Strada Vulturului 33 Galați

<Ștampile>: Cenzura Reg. 7 Vânători Stat Major Reg.

15⁴⁵

1916 noiembrie 20 <?>. Carte poștală a sublocotenentului Alexandru Nițescu, adresată părinților săi, refugiați din Tulcea la Galați, în care cere să fie informat amănunțit despre refugiu.

„Dragii mei,

Nici eri, nici azi nu primi nimic de la tine. Ce mai faci? Eu sunt sănătos. Pe aci a început oleacă de frig. Draga mea, trimite-mi niște mănuși de piele sau de lână, groase de tot. Tu cum ești pregătită de iarnă? Trag multă speranță că o să pot să vin până la Galați să vă văd.

⁴³ Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 30.903, original, f. 1.

⁴⁴ Tulcea fost ocupată de bulgari pe 11 decembrie 1916, deci cartea poștală a fost trimisă înainte de această dată, cf. G. A. Dabija, *op.cit.*, p. 458.

⁴⁵ *Loc. cit.*, inv. 30.901, original, f. 1.

Eu cu mult dor și dragoste aștept un moment să vă văd. Cred că dorința aceasta îmi va fi răsplătită și voi putea să vă văd. Vă sărut de mii de ori, al vostru fiu și soț, Sandu.

Scrie-mi mai des și mai amănunțit, cum ați plecat din Tulcea, dacă ați luat toate lucrurile. Ce lucruri ați lăsat acolo și în seama cui? Sandu"

Expeditor: Sub<locotenent> Al<exandru> Nițescu, Sublocotenent Brig. 19/40 I<nfanterie>

Destinatar: Florica Nițescu, Strada Vulturului 33 Galați

<Ștampile>: - Galați 20 noiembrie 1916 - Cenzura

16⁴⁶

1916 decembrie <după 25> Iași. Carte poștală expedită lui Spiridon Seraphides din Brăila, de fiul său, ajuns la Iași la Școala de artilerie a Regimentului 7 Roșiori. El își exprimă tristețea pentru soarta părinților și a Brăilei.

„Iubiți părinți,

La 2 decembrie, pe 3 ore noaptea, am ajuns cu bine la Iași după o obositoare călătorie. În dimineața zilei m-am prezentat la o școală unde sunt încă din ziua întâi găzduit <foarte> bine, cum nici nu m-așteptam. Am un pat bun și o mâncare destul de abondantă și gustoasă. Ni se servesc câte 3 mese fiecare zi. Dimineața un ceai bun și la prânz câte două feluri de mâncare ca: prune cu carne, tocană cu mămăligă, cartofi cu carne, mămăligă cu brânză, etc. Astfel încât sunt <foarte> mulțumit în această privință. Până în prezent nu s-a aranjat nimic cu noi, astfel numai mâncăm și ne culcăm.

Un lucru mă întristează <foarte> mult soarta D<umnea>v<oastră> și a Brăilei.⁴⁷

Mă grăbesc acum, al D<umnea>v<oastră> fiu, Școala nouă de artilerie la Reg<imentul> 7 Roșiori."

<Ștampila>: Cenzura din București

17⁴⁸

1917 ianuarie 27, Latunoia. Carte poștală trimisă de medicul Constantin Turcu din Corpul 3 Armată, Armata I-a, prietenului său, Fanny Gheorghiu, aflat la Botoșani, în care vorbește printre altele de operațiunea de refacere a Corpului, care era în plină desfășurare.

„Don Fanny

⁴⁶ Loc. cit., inv. 31.908, original, f. 1.

⁴⁷ În data de 25 decembrie 1916 Brăila și Focșani cad în mâinile dușmanului, cf. Alexandru Averescu, op.cit., p. 118.

⁴⁸ Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 30.909, original, f. 1.

Ne-am stabilit în fine – dar cam departe ca să cerc pe vremea asta să vă mai văd.

Bine ca să zic așa, pentru timpurile noastre.

Ne refacem, ne prefacem și așteptăm să ieșim din iarnă – restul ...? (adică semn de întrebare)

Tu? Mititica? Mitică? Nicușor? Speram să mă reped la Iași – dar nu mai sper până n-o fi ordin de sus pentru concediu.

Cu dragoste C<onstantin> Turcu.⁴⁹

Expeditor: Constantin Turcu, Medic Ambulanța Diviziei - Corpul

III

Destinatar: Dr. Papadopol pentru Fanny Gheorghiu Botoșani

<Ștampile>: Latunoaia Gară 27 ian.1917

18⁵⁰

1917 aprilie <?>, <?>. Carte poștală trimisă de elevul plutonier Dumitru Nițescu, familiilor Nițescu și Ionescu din Galați, în care îi anunță că a fost repartizat la regiment și că va fi avansat sublocotenent.

„Dragii mei,

Am ajuns cu bine la regiment. M-am întâlnit cu D<omnul> subl<ocotent> Boboc care e foarte binevoitor față de mine. Sunt repartizat așa cred eu la bateria I. La 15 aprilie plecăm cu regimentul să ne instalăm în [...].⁵¹ Am venit într-un regiment care îmi place foarte mult. Ofițerii toți sunt băieți de treabă. Masa o luăm la popotă 0,85-1 leu masă. Pe ziua de 1 Mai ne avansează sublocotenenți, așa ne-a spus d<omnul> colonel Folescu.

⁴⁹ Medic sublocotenent Constantin Turcu, Ambulanța Sanitară a Brigăzii a III-a Mixtă, Corpul III (general Tănăsescu), Divizia 6 Infanterie. Divizia a intrat în cadrul Armatei a II-a pe frontul de la Predeal-Prahova, în retragerea de la Azuga (10 octombrie 1916), fiind greu încercată în luptele de la Tabla Buții și în atacul de la Tehereu și Dealul Șoimului (14/29-15/28 octombrie 1916), Șiriu (22-24 octombrie 1916), după care a intrat în componența Armatei de Nord. Revenită la Armata a II-a, Divizia 6 participă la bătălia de la Mărăști (9-24 iulie, prima ofensivă, luptele de pe Dealul Arșiței, Sușiță și bătălia de la Oituz-Mărăști-Cireșoia, Dealul Sticlărie, cotele 383-408 și Negraponte), cf. Alexandru Averescu, *op.cit.*, p. 184-190; *Mărăști, Mărășești, Oituz...*, p. 52-53.

⁵⁰ Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 31.911, original, f. 1.

⁵¹ Șters de cenzură

*Sărutări la toți, Mitică*⁵²''.

Destinatar: Familiilor Nițescu și Ionescu, Str. Grădinii Vechi no.100 Galatz

<Ștampile>: Galați 28 apr<ilie>, 1917; Cenzura militară a județului Vaslui

19

1917 iunie 7 <?>. Carte poștală a elevului-plutonier Dumitru Nițescu adresată părinților, refugiați la Galați, în care le comunică vești despre activitatea în cadrul unității.

„Dragii mei,

Suntem într-o pădure și m-am pârlit de parcă sunt fundul unui ceaun de fiert ciorbă. Nu fiți îngrijorați că eu n-am scris până acum. Eu sunt bine, mai sănătos ca oricând. Îmi priește milităria și nu degeaba făceam eu de când eram tovil (țivil - n.n) la dreapta și la stânga toată ziua. Acuma am puțin de lucru, alerg toată ziua călare pe un Ducipal cam spălăcit, dar bun și măsor și fac la crochiuri. Am fost propus spre avansare, dar până acuma nu a venit la nimeni nimic.

Am primit câte o stea barosană și efecte: un veston, o pereche pantaloni, bocanci, două cămăși și două izmene, mari. Când ne îmbrăcăm cu ele parcă suntem niște paiațe. Tare frumoși mai suntem. Mulțumindu-i Floricăi (cumnata - n.n) pentru scrisorică și să ne mai scrie.

Sărutări la toți, adică de la papa până la domnișoara Aurica G. Ionescu. Cu bine, Mitică.”

Expeditor: Nițescu D<umitru> ,Elev plutonier Reg.13.

Destinatar Nițescu D<umitru>, Str. Grădinii Vechi No.100 Galatz

20⁵³

1917 iunie 8 <?> Carte poștală adresată fratelui său, Ion D. Nițescu, inginer silvic în satul Lucăcești (județul Bacău), în care îi descrie activitățile pe care le desfășura.

„Dragă Ionel,

⁵² Nițescu Dumitru, combatant în Reg. 13, artilerie, Bateria a 9-a, Divizia a 9-a, Armata 1-a (Generalul Cristescu), ulterior comandată de generalul erou Eremia Grigorescu, cf. V.Mocanu, *Timp al îndârjirilor...*, p. 159-207.

⁵³ Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 30.912, original, f. 1.

Ți-am scris o scrisoare, dar n-am primit nici un răspuns. Mai lasă la o parte treaba și scrie-mi și mie ceva. Ce mai faci de altfel? Eu o duc minunat și-mi aștept înaintarea, lucrez mult dar îmi place. Tot timpul sunt călare, alerg de pe un deal pe altul, făcând măsurători și crochiuri și ridicând diferite sectoare pe planșetă în vederea luptelor cari o să urmeze. Suntem într-o pădure, dar curată, în rest știi tocmai ce-mi plăcea mie încă de când eram civil.

Îmi pare rău că nu plecăm odată pe front. Sunt militar și parcă mi-e rușine să spun cuiva că încă nu am fost pe front.

La revedere dragă Ionel și vezi descrie-mi.

Mitică"

Expeditor: Nițescu D. D<umi>tru, Elev plutonier Reg. 13

Destinatar: Ion D. Nițescu, șef inginer silvic Satul Lucăcești Prin Măicănești jud. Bacău

<Ștampile>: Iași 8 iun<ie>, 917; Cenzurat D<ivizia> 3

21⁵⁴

1917 iulie 1 <?>. Scrisoare trimisă, probabil, de sublocotenentul Fanny Gheorghiu, în care își exprimă încrederea că armata română va reuși să depășească situația grea pe care a traversat-o.

„Duduiță Cuța

Am primit rândurile mata<le>, peste cari plutesc ca o visare un aer de ușor pesimist. De ce? De ce <<duduițe Cuța>>? De ce așa de tristă și așa de fudulă, că nici măcar nu vrei să te arăți.

De ce? – că doar de suntem și noi elită acum, dîtai ofițeri, et par concequace⁵⁵ nu mai vorbești mujicilor – ci te adresezi ofițerilor.

Vad eu că te persecută refrenul cântecului ce ne amintește vremuri atât de frumoase. E greu? E greu? E foarte greu, dar la dracul - curaj - ce atîta. Ca mâine, poimîne prevăd, vom fi iarăși la olaltă și un dublu brio (sughiț), vom cânta acelaș refren ca pe o dulce amintire, în superbul celui mai îndreptățit chef, udat de cea mai adevărată bucurie.

Noi, noi o ducem bine. Ca visguroii (poporul) ne frămîntăm toată noaptea, iar ziua dormim cât putem și putem – vezi - toată ziua.

Sperăm că în curînd vom rupe nodul gardian și vom trece, în sunetul trâmbițelor fanfarelor victorioase, peste ei să luăm aceia ce e al nostru. Vor fi ploi de bucurii și dureri, de decepții și de mândrie – furtuna va trece însă - și un soare limpede, cald, soarele dreptății va lumina pămîntul liber și o lumină mai bună.

⁵⁴ Loc. cit., inv. 30. 835, original, f. 1.

⁵⁵ Prin consecință (limba franceză în original).

Din țărâna acestui pământ liber va eși rodul viitor, rod cinstit, adevărat, egal – drept. A, dar eu vorbesc ca cel care a mâncat și apoi deinde filosofari și îmi vine să turbez când vă știu în ce strâmtoare vă găsiți. E însă vremea privațiunilor, a virtuților, a calităților de tot soiul. Și a ști să rabzi, a suferi e o virtute și onoare oamenilor virtuoși.

Dar îmi este foame...onoarea...E și acesta un sacrificiu, fie chiar pe altarul patriei. Încolo bine Duduița Cuța

Și cu respect

Te salută Fanny⁵⁶

22⁵⁷

1917 august 3 <?>. Carte poștală trimisă de sublocotenentul Popovici Alexandru, lui Vasilatos Ianis din Sulina, din care răzbate febrilitatea lunilor iulie-august 1917.

„Dragă Iani,

Îți scriu grăbit și-ți notific că până acuma sunt bine și sănătos. La fel și Nicu Cuculis, vărul tău. Cum vom avea mai mult timp îți vom scrie mai multe. Sărută din partea mea pe toți amicii și pe Penelopi.

Cu dragoste frățească, Alexandru⁵⁸”

Expeditor: Popovici Al<exandru>, Sub<locotenet> Camp. 14, Reg. 83 inf., Div. a X-a

Destinatar: Vasilatos Ianis, Str. Portului Sulina

<Ștampile>: Poșta Sulina 3 august 1917; Cenzura Tulcea

23⁵⁹

1917 august 24, Bârlad. Carte poștală trimisă de sublocotenentul Dumitru Nițescu, din spitalul Cantemir din Bârlad, părinților săi refugiați în Galați.

⁵⁶ Probabil Fanny Gheorghiu, sublocotenent.

⁵⁷ Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 30.905, original, f. 1.

⁵⁸ Sublocotenentul Alexandru Popovici era combatant în Compania 14, Regimentul 83, infanterie, Divizia X. Această divizie a fost dislocată, prin Ordinul de operație nr. 4 al Marelui Stat Major al Armatei din 29 iulie 1917, în regiunea Nicorești, fiind subordonată Armatei I, care avea misiunea de a respinge forțele inamice ce atacau pe direcția Mărășești și de a restabili situația pe frontul Ivești-Siret. Dintr-o dare de seamă a Comandamentului Armatei I către Marele Cartier General, aflăm că Divizia 10 s-a concentrat în zona Nicorești-Grozești, alcătuind, împreună cu Divizia 13, Grupul 5 Armată, cf. *Mărăști, Mărășești, Oituz...*, p. 242, 254.

⁵⁹ Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 30.913, original, f. 1.

„Dragii mei,

Culmea nenorocirei să fii pe câmpul de luptă cu ploaia de gloanțe și obuze să fii sgâriat de o schije știți unde în... pardon, dar ceva mai mult să te îmbolnăvești de un fel de diaree (cam 20 de eșiri pe zi) încolo sănătate. Ce mai faceți de altfel? Nu fiți îngrijorați de loc. Cred că în coalescență să mă învârtesc să vin la Galați.⁶⁰

Sărutări de mâini la toți, Mitică”

Destinatar: D-lui Nițescu D<umi>tru, Str. Sfinții Împărați no. 13
Galatz

Expeditor: Nițescu Dumitru, Subl<ocotenent> Spitalul Cantemir
Bârlad

<Ștampile>: Bârlad Cenzurat

24⁶¹

1917 august <?>, <?>. Carte poștală a combatantului Gheorghe Alexandrii din Regimentul 33 Infanterie, Divizia a 10-a infanterie, adresată probabil fratelui său, Nicu Alexandrii, din Sulina, la sfârșitul eroiceii bătălii de la Mărășești.

„Nicușor,

Am ieșit cu bine iară cu ajutorul celui de Sus. Au avut loc înclăștări mari și năprasnice. Nu-ți scriu mai mult, că nu am vreme și stau în câmpie deschisă, iară curierul pleacă la [...]”⁶²

Expeditor: Gh. Alexandrii, Comp<ania> 1. Reg<imentul> 33,
Divizia a 10-a Infanterie

Destinatar: Nicu Alexandrii, Pilotina Nr. 1 Sulina

<Ștampilă>: Sulina august 917

25⁶³

⁶⁰ În luna august 1917 Divizia 9-a se găsea pe poziții în sectorul nord, cota 461 - pârâul Zăbrăuciorul, în dreptul cotei 368. Ea a atacat pozițiile germane pe direcția P.T. Muncelul - cota 391, în ziua de 19 august 1917, ducând lupte grele, nereușind să-și atingă obiectivele stabilite prin ordinul de luptă nr. 40/17.VIII.1917. Atacul a fost reluat și pe 20 august. Probabil că în această perioadă a fost rănit sublocotenentul Nițescu Dumitru, cf. *Mărăști, Mărășești, Oituz...*, p. 265-366.

⁶¹ Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 30.904, original, f. 1.

⁶² șters de cenzură

⁶³ Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 30.832, original, f. 1.

1917 august <?>, <?>. Carte poștală trimisă de locotenentul Ștefan Dumitru lui Ioan Dumitru, învățător la Foltești de Galați, în care îi descrie luptele eroice duse de armata română la Mărășești.

„Dragă Ioane,

N-am răgazul necesar să-ți scriu azi mai multe, aici şuieră gloanțele și obuzele și șrapnelele ca în iadul de pe lumea aialaltă, dacă o fi undeva altă lume. Suntem atacați în valuri de nemți că te miri de unde răsar alții pe câți secerăm aici. Ai noștri ieri au trecut la atac în cămeși și izmene de căldură ce era: arșiță mare soarele dădea și arșiță de atâtea explozii de obuze și șrapneluri... iadul pe pământ nu alta. Au căzut și de-ai noștri și inamicul ce să-ți zic, stive stau leșurile lor în această țară a nimănui. Stau cu casca pe cap și când dorm, că se doarme câteva minute pe noapte, în picioare, ațipit pe mitraliera încinsă care fierbe de atâta foc. Nu am dormit nimenea din ai noștri de câteva zile, că nu se poate și primejdia ne paște de pe tot locul. Ori noi, ori ei, dar cred că o să fie ori noi, că se bat românii ca lei de la Plevna lui 877 că d'aia sunt români și pământul sfânt al nostru nu se poate da cu una două. Nu știu, Ioane, de-oi scăpa de aici, dară de-oi scăpa multe am să-ți zic. Frate Ioane te sărut pe tine și pe părinții tăi și ce-o vrea Dumnezeu să fie.

L<oco>t<enent> St. Dumitru⁶⁴

Nu știu nimic de Marin și de Petre al lui nea Vasile. Cred că au căzut bieții la o pădure de-aici, ce-i până la Răzoare, la câțiva pași de mine.

Ștefan⁶⁵

Spune-i lui Culai că frate-su a căzut rănit acu două zile, după ce s-o purtat ca cei mai bravi, cu dreapta lovită, a tras la mitralieră cu stânga până l-o luat cu brancarda căzut peste bandă. Zic că o să scape.⁶⁶

Ștefan"

Destinatar Ioan Dumitru - învățător la Foltești de Galați - Foltești, jud<ețul> Covurlui

<Ștampile>: Galați; Cenzura Militară; Corpul 2

⁶⁴ Corpul 2 Armată ocupa la Mărășești o poziție pornind de la cota 1234, mergând spre culmea Sboina Neagră, cota 1375 – pe muntele Țurloaia (1138) – cota 827 - est Fața Schitului, dealul Titiana, vârful Streiului, cf. *Mărăști, Mărășești, Oituz...*, p. 195.

⁶⁵ Șters de cenzură

⁶⁶ Lupta de la pădurea Răzoare a avut loc în ziua de 6 august și a rămas în analele armatei ca exemplu de curaj și sacrificiu, cf. *Mărăști, Mărășești, Oituz...*, p. 332-333.

26⁶⁷

1917 noiembrie 18 <?> Carte poștală expediată de medicul sublocotenent Constantin Turcu din Regimentul 2 Grăniceri, adresată sublocotenentului Fanny Gheorghiu, aflat în Tecuci, în care îi cere să facă rost de cărți pentru a-și susține doctoratul.

„Don Fanny

Ți-am pierdut urma și tare aș vrea să te gălesc acum să-mi faci un serviciu.

S-a aranjat [...] ⁶⁸ în C.G.S.S ca să dăm examenele la Iași și cum războiul tinde să mă îmbătrânească, vreau să dau și eu ceva doctorate.

Tu ai posibilitatea să-mi faci rost de:

Précis d' anatomie descriptive par Testut.

O Physiologie (de preferință Maurice Arthus)

O hystologie.

Ți-am fi foarte recunoscători și numai cu una din ele (în primul rând Testut).

Cu drag C. Turcu” ⁶⁹

Expeditor: Constantin Turcu, Medic sublocotenent Regimentul 2 Grăniceri

Destinatar: D<omnu> S<u>b<locotenen>t Fanny Gheorghiu, Anton Circu nr. 1 Tecuci

<Ștampile>: Tecuci 18 nov. 917 Cenzura militară Tecuci, Cenzurat Tecuci 2. Armata de operații Liberă expediere

27⁷⁰

1918 mai 25 <?>. Carte poștală trimisă de Luța Zamfirescu, băiatului ei Florea, cercetaș în cohorta Păstorul Bucur din colonia Sculeni, județul Iași.

„Scumpul meu copil

⁶⁷ Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 30.912, original, f. 1.

⁶⁸ Ilizibil

⁶⁹ Regimentul 2 Grăniceri a luptat tot timpul războiului. Batalionul 1 al acestui regiment, la începutul războiului, a intrat în componența Diviziei a 4-a (grupul Prahova). La 11/24 noiembrie 1916 regimentul ia parte la apărarea Capitalei în cadrul Brigăzii de Grăniceri (Colonel Cantacuzino), Divizia a 8-a (General Pătrașcu, Corpul 14 General Văitoianu). În 1917 se distinge în luptele de la Mărăști și Oituz, remarcându-se în luptele de la Dealul Arșița, Dealul Leșunțului și Dealul Sticlăria.

⁷⁰ Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 1150, original, f. 1.

Primii 3 (trei) cărții poștale și o scrisoare închisă și mă bucurai că ești sănătos și bine. Dragul mamei copil vei ști și de mama ta Luța că este sănătoasă și bine. În casa noastră cum m-ai lăsat așa mă vei găsi. Te rog Mișuile să vii cu cineva mai bătrân ca tine Petru Trușcă sau Petrică Sfetcu sau altcineva din Craiova.

A ta mamă care te sărută și te dorește din suflet.

Luța Zamfirescu

Mai răspunde-mi de primire și când vii."

Pe verso:

„Primită la Miercuri 25/ V 1918.

S.S. indescifrabil"

*Destinatar: Zamfirescu I. Florea, Cercetaș Cohorta Păstoru<1>
Bucur Colonia Sculeni*

Județu<1> Iași Moldova

<Ștampile> Craiova 9 mai 1917 - De sosire 4 iunie 1918

28⁷¹

1919 februarie 14, Galați. Carte poștală trimisă de Mariana Jora, soțului ei, Vasile Jora, șeful Oficiului poștal al Diviziei 13, în care îi descrie situația de acasă.

„Dragă Vasile

Eri am primit c<artea> ta poștală, iar azi cele 2 pachete.

Să-ți spun sincer că eram foarte neliniștită din cauză că nu promisem de două săptămâni nici o veste de la tine.

Acum când mi-ai scris și îmi spui că ești sănătos sunt mulțumită și mă bucur mult.

Noi, dragul meu, suntem cu toții asemenea sănătoși. Am citit în „Monitorul Oficial” avansările de la poștă în care figurezi și tu. Primește felicitările mele, urându-ți în curând la mai mare.

În sfârșit am luat și eu alimente de la Manutanță pe luna ianuarie, anume: ulei 5 kg, zahăr 3,6 kg, sare 4, mălai 18, macaroane 1, făină integrală 2.

Se aude însă că pe Februar are să se dee f <oarte> puțin.

Se vede că un ghinion mă urmărește acum, când să iau și eu după atâta lipsă ce am îndurat să nu pot căpăta.

În sfârșit resemnare.

Te sărută cu tot dorul și drag Mariana"

Destinatar: Vasile Jora, oficiant gr<ad>I Oficiul militar Divizia 13

⁷¹ Ibidem, inv. 30.917, original, f. 1.

<Ștampile:> Galați, 14 februarie 1919; Biroul de cenzură militară
Galați

29⁷²

1919 mai 9, Debrețin. Carte poștală trimisă de Vasile Jora, șeful oficiului poștal al Diviziei 13-a, soției sale Mariana din Galați, în care îi exprimă mulțumirea că familia este asigurată cu pâine în fiecare zi.

„Dragă Mariana

Am primit scr<isoarea> ta în care îmi spui despre botezul fetei, nu-mi spui dacă ai primit coletul trimis cu borangic.

Sunt mulțumit că-mi scrii, că cel puțin sunteți asigurați cu pâine, e foarte trist că e numai atâta și văd, văd de-aproape suferințele voastre de care mă doare și mă doare mult, a-și fi mai ușurat dacă am fi la un loc. Chiar de nu a-și fi de mult ajutor totuși suferințele în comun par mai ușoare. Eram mai îngrijorat știindu-vă și fără pâine, acum cel puțin mi s-a luat de pe suflet această piatră.

Astăzi, Dragă Mariana, 9 Mai primesc și scr<isoarea> prin care îmi anunț moartea copilei și chestia bursei cu Gică. Acum judecă și tu singură asupra reflecțiunilor tale în chestia nerespunderii la timp la scrisorile tale. Sunt curios că nu-mi ai mai scris și cu alte scrisori ce le-am primit despre afacerea Gicăi, cum a rămas și cine au reușit la bursă? Trimite la Giunghiurasa ceara un pachet trimis acum 3 zile conținea sandale de lemn etc.

Vă sărut și doresc sănătate Vasile”

Destinatar: Dnei Mariana Jora, Str. Princepesa Maria 78 Galați.

<Ștampile:> 18 mai, Galați; (altă ștampilă ilizibilă)

30⁷³

1919 mai 18, Galați. Carte poștală trimisă de Mariana Jora, soțului ei, Vasile Jora, aflat pe frontul din Ungaria, în care îi descrie situația grea de acasă.

„Dragă Vasile

Am primit pachetul cu sandalele și celelalte, mă voi căzni a le utiliza pe toate pe cât posibil, ce să-i faci după vreme, aci într-adevăr au venit cu necazurile destule, dar scumpețe cu toate că mai aflăm puțin ca mai înainte, dar totuși nu-ți vine a cumpăra coturi cu 9,10, 12 lei metru, spun de cele mai proaste celelalte stoffe 28, 35, 40, 120, 150 <lei>, coloniale de asemenea

⁷² Ibidem, inv. 30.919, original, f. 1.

⁷³ Ibidem, inv. 30.919, original, f. 2.

sunt, dar totuși scumpe: undelemn 22 kilo, măsline 16, 18, sardele 6, 25 cutia, cafea 28, orez 20, smochine 8, stafide 10 până când roșcovele se vând cu 6 lei kg. Așa că poți cumpăra și mânca cu banii pe care mi-i trimiți? Cu 5 copii? Apoi carnea 14 lei, peștele 12, 14, 18, brânza 18, 20.

Și când te gândești că lăptezi și-ți trebuie o hrană mai substanțială de care sunt lipsită de atâta vreme. Sunt tare slăbită și mă întreb până când voi mai putea rezista cu așa viață plină de privațiuni și necazuri. Îți spun sincer m-am saturat până la gât. Tu desigur o duci bine și ai voii să fii tot așa, deoarece văd că nu mai spui nimic relativ la mutare sau demobilizare, nici cel puțin să vii să vezi fetița și pe ceilalți de curiozitate. Dar ce să zic, ai tu alte curiozități care te preocupă și care-ți răpește timpul cu noi. Relativ la Gică îți scriu că s-a revenit a se da numai la orfani de război care sunt destui de numeroși, el însă învață f <oarte> bine, dacă nu mă înșel e întâiul. Să vedem și pe trimestrul al IV-lea. Cu Mircea și Margareta nu pot să-i prezint acum. Poate la septembrie n-am timp să-i prezint sunt mult ocupată.

Te sărut și doresc Mariana"

Destinatar: Vasile Jora, Șeful Oficiului Poștal Militar Divizia 7
<Ștampile:> Galați, 21 mai 1919; Divizia 7

31⁷⁴

1919 iunie 1919, Szentes. Carte poștală trimisă lui Fanny Gheorghiu, licențiat în Drept, angajat la Ministerul de Industrie și Comerț, Direcția Contencios din București, expediată din Szentes (Ungaria).

„Szentes, 7 iunie 1919⁷⁵

Iubite Fănică

Iartă-mă că-ți scriu așa de rar dealtfel nici nu-i posibil, poșta de aici merge f<oarte> greu. Câtva timp n-a mers de loc căci n-am avut nici cenzor, acum vreo câteva zile s-a hotărât și cenzorul e un frate f<oarte> drăguț. Voi ce mai faceți pe acolo? Eu o duc bine n-am ce zice. Muncesc f<oarte> mult. O să am multe să vă povestesc la venire. Îți închipui și tu cum o duc eu pe aici, dar n-am trăit clipă fericită în care să nu mă gândesc la voi. Ce

⁷⁴ Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 30. 981, original, f. 1.

⁷⁵ Pe 30 aprilie 1919, trupele Diviziei 1 Vânători au atins Tisa, intrând în localitățile Szentes, Mindszent Hodmezővásárhely. Divizia era comandată de generalul Lecca Aristide, cf. *Jurnal de operațiuni al Comandamentului Trupelor din Transilvania (1918-1921)*, ediție îngrijită de Viorel Ciubotă, George Niculescu și Cornel Țucă, Satu Mare, 1998, p. 174, 179.

mulțumit a-și fi să vă simt lângă mine. Ce faci Tanczi? Complimente. Cu dragoste frățească Mitică."

Destinatar: D-lui Fanny Gheorghiu, Licențiat în Drept, Ministerul de Industrie și Comerț (Dir<ecția> Contencios) București

32⁷⁶

1919 august 21, Debrețin. Carte poștală adresată de Fanny Gheorghiu, membru al Comisiei centrale de exploatare, lui Simon Papadopol, medic primar în Tecuci.

„Dragă Simione

*Îți scriu de la Debrețin și peste 3-4 zile îți voi scrie din Buda Pesta. Îți trimit monumentul eroului Kosuth. Oraș f<oarte> drăguț, dar cam bizar. Viața convenabilă. Stau la cel mai mare hotel. Fac parte din Comisia Centrală de Exploatare.*⁷⁷

Te sărut cu drag Fanny"

Destinatar: Doctor Simion Papadopol Medic Primar Tecuci România

<Ștampile:> București Gara de Nord Tranzit 2... august 1919; (altă stampilă, ilizibilă)

33⁷⁸

1919 iulie <?>, Pe Tisa. Carte poștală trimisă de Vasile Jora, șeful oficiului poștal de la Grupul General Dumitrescu, soției sale, Mariana, în preajma ofensivei românești care va duce la ocuparea Budapestei.

„Dragă Mariana,

Astăzi 30 iul<ie> am ajuns în localitatea Mădăras, lângă Tisa, pe care o vom trece așteptând ordine și cât de curând îți voi scri<e> din B<uda>pesta.

Aceasta ne era destinația de la început și acolo mergem la care plăcere totuș<i> ași renunța dacă-mi va sosi vestea ce-mi anunțași și pe care o aștept cu nerăbdare. Sunt sănătos, dar voi a ști de voi și mai ales în chestia hranei cum se prezintă acolo, apoi ai multă grijă de lemne, adună cât de multe. Cu chiriași cum s-a rezolvat. Ași dori ca copii (sic!) toți să stea în

⁷⁶ Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 30.812, original, f. 1.

⁷⁷ Comisia Centrală de Exploatare a fost creată în zona de est de Tisa, zona militară, având menirea să administreze și exploateze sistematic acest perimetru. Guvernator a fost numit generalul Traian Moșoiu.

cf. G.D. Mărdărescu, *op.cit.*, p. 69.

⁷⁸ Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 30.921, original, f. 1.

curte și numai la nevoie să iasă și pe cât se poate de cumînți, asta ne face cinstea.

*Cu drag te sărut și pe copii tu în locul meu și cât de curând la revedere.
Tăticul vostru Vasile”*

Expeditor: Jora, șeful oficiului Grupul G<enera>l Dumitrescu „Pe Tisa”⁷⁹

Destinatar: D-nei. Mariana Jora, Str. I. C. Brătianu 104 Câmpu Lung

34⁸⁰

1919 august 8, Peczel. Carte poștală trimisă de Vasile Jora, șeful Oficiului militar al Diviziei a 7-a, soției sale, Mariana Jora din Câmpulung Muscel, din preajma Budapestei.

„Scumpii mei,

Eri am ajuns în această localitate la 9 km de B<uda>pest, nu știu de vom intra cu Div<izia> noastră în B<uda>p<esta>, deoarece ne-au luat altele înainte și noi avem însărcinarea de a menține ordinea prin împrejurimi.⁸¹

În fine cu ajutorul lui D<umne>zeu și cu sănătatea dăruită de el am ajuns și pe aci.

Naturalul este că curiozitatea omului e mare, dar nu prea e de trăit aici. Scumpețe extraordinară și nu se găsește. Aci în loco 200 kor<oane> pușorul, la B<uda>pesta 2000 cor<oane> gășca. Pâine nu găsești. Se împarte de primărie făina ca să-și facă fiecare. Carne nu există. Noi însă nu ducem lipsă de nimic.

⁷⁹ Grupul General Dumitrescu a terminat gruparea în regiunea Mădăras în 30 iulie, urmând ca în noaptea de 30-31 iulie 1919 să înceapă trecerea Tisei. Grupul era format din Divizia 7-a și Brigada 2 Roșiori. Generalul Constantin Dumitrescu era născut în 25 februarie 1868. A avansat repede, ajungând în 10 mai 1915 locotenent colonel în cadrul Diviziei I. Războiul i-a adus gradul de general, cf. *Jurnal de operațiuni...*, p. 295 și *Anuarul Armatei Române pe anul 1916*, București 1916, p.444.

⁸⁰ Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 30.922, original, f. 1.

⁸¹ Pe 4 august 1919 Budapesta a fost ocupată de 3 escadroane din Brigada 14 Roșiori, trei grupe de mitraliere și o secție de 2 tunuri, care făceau parte din Grupul General Holban (Divizia II cavalerie, Diviziile I și II-a vânători). cf. G. D. Mărdărescu, *Campania pentru desrobirea Ardealului și ocuparea Budapestei (1918-1920)*, București, 1921, p. 157; Gh. I. Brătianu, *Activitatea politică și militară a României în 1919*, București, 1939, p. 124-125; *Jurnalul de operațiuni...*, p. 333.

Din ceea ce aștept n-am nicio știre.

Necazurile sunt multe, să mulțumim însă lui Dumnezeu că m-a învrednicit pe mine, tatăl vostru, a fi printre cei ce istoria îi va mări cât va trăi omenirea.

Vă sărut și la revedere cu sănătate. Vasile"

Expeditor: Jora, Șeful oficiului militar Divizia 7

Destinatar: Mariana Jora, Str. I.C. Brătianu 104 Câmpu Lung Muscel

35⁸²

1919 august <?> <Budapesta>. Carte poștală trimisă din Budapesta de Vasile Jora soției sale, Mariana Jora, din Câmpulung Muscel.

„Dragă Mariana

Primiți sărutările mele din faimosul oraș ce azi face fală țarei și armatei române.

La revedere cu toată dragostea Vasile"

Destinatar: D-nei Mariana Jora, Str. I.C. Brătianu 104 Câmpu Lung

36⁸³

1919 august 22, Cluj. Carte poștală trimisă de combatantul Roșu părinților săi, în care își exprimă satisfacția față de faptele la care a asistat, care nu se întâlnesc decât foarte rar în viață.

„Dragă mamă și tată

[...] din Cluj. Nu știu dacă am dat adresa care este: Corpul 6 Armată, sunt bine sănătos și mă împac bine cu toate pe aici. Am avut zile frumoase de tot cu care rar te întâlnești în viață.

Sărutări de mâni și complimente la toți. [...]"

Destinatar: D^{om}na și D^{omnu}l D. Roșu, Str. Mihăileanu 42 București

<Ștampile>: Cluj Cenzura de Cluj

37⁸⁴

1921 aprilie 1923, Briceni. Carte poștală trimisă de medicul militar George Grigoriu, din Regimentul 26 Roșiori, soției sale, în care îi descrie situația nesigură din Basarabia.

⁸² Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 30.922, original, f. 1.

⁸³ *Ibidem*, inv. 30.994, original, f. 1.

⁸⁴ *Ibidem*, inv. 30.844, original f. 1.

„Dragă Mutzule,

M-am înapoiat de la Samoilovca și mâine plec la Sanca și Ataki în combaterea boalelor de ochi.

Am primit încă trei scrisori de la tine; încet, încet vin toate. Planul de a ne vedea de Paști s-a spulberat. Concediile trupei s-au suprimat, iar pentru ofițeri se admit câteva zile acelor ce nu au avut de loc anul acesta.

La asta se adaugă plata drumului la înapoieri, căci ordinul spune să se suprima foile de drum. Ba mai mult aflu că s-ar fi suprimat și foile ce se dădeau semestrial familiilor ofițerilor. Stai că nu s-au terminat încercările: e vorba să ne deplasăm curând mai spre sud. Unde anume, nu se poate spune. Se bănuiește însă, o localitate ca Bricenii de Hotin cu deosebire că e la vreo 20-30 km departe de gară. Culmea mizeriei se apropie de se vor realiza toate acestea. Paștile le-om face pe drum. Cine știe? Pentru mizerii suntem aduși aici și ne putem felicita de curajul cu care le înfruntăm. Însă ne-om abrutiza cu totul și nu ne-or mai face nici o impresie.

Oricât de idealist ai fi, nu poți suferii să se ia mai mult de la unii decât de la alții.

Vă îmbrățișez George”

Expeditor: Dr. Grigoriu R<egimentul> 26 R Prin [...] ⁸⁵ *

Destinatar: D-nei Madeleine Dr. Grigoriu, Str. Mihai Bravul 22

<Ștampilă> 24 aprilie 1921

DOCUMENTS FROM DOBRUJA IN THE COLLECTION OF SATU MARE COUNTY MUSEUM

Abstract

This paper presents for the first time a part of the documents of exceptional value from the Cuculis collection (Tulcea), bought 20 years ago by the Satu Mare County Museum. Documents about World War I (letters, photos, etc.) are presented.

Keywords: novel documents, Cuculis collection, World War I, letters from the battlefield.

⁸⁵ ilizibil

PREOCUPĂRILE DELEGAȚIEI PERMANENTE A CONSILIULUI SUPERIOR AL APĂRĂRII ȚĂRII PRIVIND PROGRAMUL NAVAL MARITIM, PRODUCȚIA DE SUBSTANȚE CHIMICE ȘI DEZVOLTAREA REȚELEI DE CĂI FERATE (1930)

Constituția adoptată în 1923 prevedea, în Titlul V „Despre puterea armată”, la articolul 119, obligativitatea tuturor cetățenilor „fără deosebire de origine etnică, de limbă sau religie” de a face parte dintr-unul dintre „elementele puterii armate”, compusă din „armata activă cu cadrele ei permanente, rezerva ei și milițiile”. De un interes aparte, articolul 122 prevedea înființarea unui „Consiliu Superior al Apărării Țării, care se va îngriji, în mod permanent, de măsurile necesare pentru organizarea apărării naționale”.

Anul 1924 a fost marcat de apariția a două legi care au permis restructurarea organismului militar conform cerințelor noului stat, cu nevoi de apărare radical diferite față de 1916: *Legea organizării Consiliului Superior al Apărării Țării* din 13 martie și *Legea relativă la organizarea armatei* din 23 iunie.

Pentru prima dată apărea, astfel, conceptul de *Sistem Militar Național* constituit din organisme, organe și instituții de planificare și conducere statală și militară; forțele armate ale țării; formațiuni de pregătire a populației pentru apărare și mijloacele economice, administrative și teritoriale și de asigurare logistică. Din acesta făcea parte: Parlamentul, Guvernul, Ministerul de Război¹, Ministerul de Interne, Ministerul de Externe, Ministerul de Finanțe, Ministerul Aerului și Ministerul Marinei².

* Comisia Română de Istorie Militară, Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria”

**Arhivele Militare Naționale Române

¹ Ministerul de Război a fost înființat în anul 1862 și a purtat această denumire până în 1929. Ulterior a mai purtat alte denumiri, după cum urmează: Ministerul Armatei (1929-1932), Ministerul Apărării Naționale (1932-1943), Ministerul de Război (1943-1947), Ministerul Apărării Naționale (1947-1950), Ministerul Forțelor Armate (1950-1972), Ministerul Apărării Naționale (1972-2006), Ministerul Apărării (2006-2008) și, din 2008 până în prezent, Ministerul Apărării Naționale.

² Ministerul Aerului și Marinei a fost înființat în baza Decretului Regal nr. 2620 din 13 noiembrie 1936 (publicat în „Monitorul Oficial” nr. 266 din 14 noiembrie 1936), prin

Forțele armate erau alcătuite din: armata activă, rezervele acesteia și milițiile, structuri de pregătire pentru apărare a tineretului (premilităria, arcășia, cercetășia, planorismul, zborul cu motorul, radioamatorismul etc.), precum și pregătirea populației pentru protecția antichimică în cazul atacurilor aeriene.

Ministerul de Război răspundea de pregătirea militară și administrativă a întregii armate, fiind ajutat de Consiliul Superior al Armatei³, Marele Stat Major, trei inspectorate de armată, direcții și servicii.

Regele era comandantul suprem al Armatei în timp de război, putând delega la comandă un general. Intrarea în război se făcea prin decret regal sancționat de corpurile legiuitoare.

În *Regulament*, Consiliul Superior al Apărării Țării stabilea linia generală politico-militară a apărării naționale prin: studierea și emiterea de hotărâri referitoare la problemele apărării naționale; coordonarea eforturilor prin menținerea „echilibrului tuturor nevoilor țării, dând oștirii puterea militară voită”; coordonarea activității ministerelor cu responsabilități în domeniul apărării naționale, precum și prin studierea în timp de pace a tuturor problemelor referitoare la apărare și prin identificarea mijloacelor pentru asigurarea lor.

Consiliul Superior al Apărării Țării era alcătuit din: *președinte* - președintele Consiliului de Miniștri și *membrii* - principele moștenitor, la majorat, miniștrii de Război, de Interne, Externe, Industriei și Comerțului, Comunicațiilor, Lucrărilor Publice, Agriculturii, Sănătății, Finanțe și președintele Consiliului Superior al Oștirii (cu vot consultativ). Cei doisprezece membri ai Consiliului erau și membri ai guvernului, determinând o suprapunere aproape perfectă cu acesta.

De remarcat este prevederea art. 1 din lege, care preciza că „încheierile Consiliului Superior al Apărării Țării sunt obligatorii și angajează răspunderea ministrului respectiv, după confirmarea Consiliului de Miniștri”, demonstrând astfel poziția sa de subordonare față de Guvern.

Potrivit art. 3 din legea de organizare, Consiliul Superior al Apărării Țării se întrunea, obligatoriu, de cel puțin două ori pe an, în lunile martie și septembrie. Regele putea convoca Consiliul ori de câte ori aprecia ca necesar, conducând lucrările ședinței respective. În acest caz, legea nu specifică ce se întâmplă cu președintele Consiliului de Miniștri. Din

contopirea Subsecretariatului de Stat al Aerului cu Inspectoratul General al Marinei, de la 13 februarie 1937.

³ Consiliul Superior al Armatei, înființat în iunie 1919, răspundea de organizarea, pregătirea de luptă și conducerea nemijlocită a organismului militar.

studiul prevederilor actelor normative invocate se deduce că acesta era prezent la lucrările Consiliului, fără să exercite președinția acestuia.

Ordinea de zi a ședințelor era, de regulă, următoarea: citirea procesului-verbal al ședinței precedente și semnarea acestuia; dezbateră problemelor ordinei de zi și întocmirea rezumatului ședinței.

La lucrări era necesară prezența tuturor membrilor, iar în cazuri excepționale, a 2/3 dintre aceștia. Hotărârile se adoptau prin vot verbal, în ordinea indicată de președinte, cu majoritate de voturi.

Dezbateră unei probleme se făcea după următorul procedeu: „a) citirea chestiunii care face obiectul dezbaterii, în total sau pe părți, de către secretarul consiliului; b) discuția membrilor, pe rând, în ordinea cererii și acordării cuvântului, alternând cei care vorbesc pentru, cu cei care vorbesc contra; c) închiderea discuției, rezumarea chestiunii de către președinte și votarea”.

Hotărârile deveneau obligatorii pentru ministerul respectiv, după sancționarea lor de Consiliul de Miniștri.

Pe lângă Consiliul Superior al Apărării Țării funcționa, permanent, *Delegația* miniștrilor departamentelor interesate pentru satisfacerea nevoilor armatei, componența acesteia fiind hotărâtă de Consiliul de Miniștri. Scopul acesteia era de a realiza o legătură eficientă și rapidă între Ministerul de Război și celelalte ministere cu responsabilități în pregătirea națiunii și teritoriului pentru război. Din păcate, această comisie interministerială a funcționat sporadic, neîndeplinindu-și scopul pentru care a fost creată (de exemplu, în 1924 s-a întrunit de patru ori și o dată în 1934).

O ședință a Delegației Permanente a Consiliului Superior al Apărării Țării a avut loc pe 19 decembrie 1930, la sediul Marelui Stat Major, sub președinția Regelui Carol al II-lea. La dezbateri au participat Principele Nicolae, Gheorghe G. Mironescu⁴ - primul-ministru, Mihai Popovici⁵ -

⁴ Gheorghe Mironescu (1874-1949) - membru al Partidului Național Țărănesc, absolvent al Facultății de Drept din București (1894) și al Facultății de Litere și Filozofie din București (1895), doctor în drept (Paris, 1898), procuror la Tribunalul Ilfov (1900), avocat al statului (1900-1901), profesor la Facultatea de Drept din București (1903-1938), membru de onoare al Academiei Române (1938), ministru al Instrucțiunii (1921-1922), al Afacerilor Străine (1928-1931), al Finanțelor (iunie-octombrie 1932), al Internelor (14 ianuarie-9 noiembrie 1933) și președinte al Consiliului de Miniștri (7-12 iunie 1930 și 10 octombrie 1930-17 aprilie 1931).

⁵ Mihai Popovici (1879-1966) - membru al Partidului Național Țărănesc; ministru al Lucrărilor Publice (1 decembrie 1919-13 martie 1920), al Finanțelor (6-20 ianuarie 1927, 10 noiembrie 1928-14 octombrie 1929, 13 iunie-8 octombrie 1930, 10 octombrie 1930-14 aprilie 1931), al Internelor (7-8 iunie 1930) și al Justiției (20 octombrie 1931-12

ministrul de Finanțe, Ion Mihalache - ministrul de Interne, Virgil Madgearu - ministrul Agriculturii și Domeniilor, Mihail Manoilescu - ministrul Industriei și Comerțului, Ion Răducanu - ministrul Lucrărilor Publice și Comunicațiilor, general Nicolae Condeescu⁶ - ministrul Armatei, generalul Nicolae Samsonovici⁷ - șeful Marelui Stat Major, generalul Alexandru Gorski - inspectorul general al Aeronauticii, generalul Ion Papană - inspectorul General Tehnic, generalul Ioan Schmidt - directorul gazelor și viceamiralul Vasile Scodrea⁸ - inspectorul general al Marinei. Ordinea de zi a cuprins „1. Programul naval maritim⁹; 2. Înzestrarea armatei cu mijloacele necesare apărării și atacului chimic; 3. Planul de dezvoltare al rețelei de C.F.”¹⁰.

Prezentăm, în continuare, procesul-verbal întocmit cu acest prilej, evidențiat ca având nr. 8, de interes deosebit fiind Programul Naval, Baza Navală, Canalul Dunăre-Marea Neagră, șantierele navale și Flota Comercială.

ianuarie 1933, 14 ianuarie-9 noiembrie 1933).

⁶ Nicolae Condeescu (1876-1936), absolvent al Școlii Militare de Infanterie (1896) și al Școlii Superioare de Război (1905); membru de onoare al Academiei Române și membru fondator al Academiei de Științe din România; a participat la cel de-al Doilea Război Balcanic și la Primul Război Mondial în funcțiile de comandant al Regimentului 21 Infanterie și șef al Secției Informații a Marelui Cartier General; adjutant al principelui moștenitor Carol (1919), șef al Casei Militare Regale (1928-1930); ministru de Război (14 aprilie-6 iunie 1930, 7-12 iunie 1930, 13 iunie -9 octombrie 1930 și 10 octombrie 1930-17 aprilie 1931).

⁷ Nicolae Samsonovici (decedat 1950, Sighet, jud. Maramureș) - general; șef al Marelui Stat Major (1927-1932 și 1934-1937) și ministru al Apărării Naționale (1932-1933).

⁸ Vasile Scodrea (1873-1934) - absolvent al Academiei Navale din Livorno (1898), director de studii și profesor la Școala de Marină din Constanța (1898-1899), director al Diviziei de Mare (1909) și comandant al bricului „Mircea”, în timpul Primului Război Mondial comandant Flotila de Operațiuni, șef de stat-major la Comandamentul Marinei (1919), comandant al Diviziei de Mare (1921), comandant al Marinei Militare Române (1925-1934).

⁹ Vezi, pe larg, Luminița Giurgiu, *Noi informații cu privire la programul naval interbelic aprobat de Consiliul Superior al Apărării Țării*, în *Studii de Istorie II*, vol. II, Editura Istros, Brăila, 2013/ editori Constantin Bușe, Ionel Căndea/, p. 501-508; *Consiliul Superior al Apărării Țării și politica navală din perioada interbelică* în „Anuarul Muzeului Marinei Române”, tom XII, 2009, Editura Muzeului Marinei Române, Constanța, p. 155-161.

¹⁰ Arhivele Militare Române, Fond Marele Stat Major – Secretariatul Consiliului Superior al Apărării Țării, dos. crt. 6/1930, f. 13-27.

Menționăm că documentul a fost adnotat de generalul Ion Antonescu¹¹, în calitatea sa de șef al Marelui Stat Major: „19.II.1934. Nu a avut niciun efect practic”.

*

„Regele dă cuvântul ministrului Armatei.

Ministrul Armatei anunță chestiunile ce se vor discuta, urmând ca, după discutarea lor, guvernul să avizeze asupra mijloacelor de realizare.

Viceamiralul Scodrea expune Programul Naval Maritim. Arată că a dispune de o forță maritimă este o necesitate de ordin politic și militar.

Prin forță maritimă înțelege atât marina comercială, care e chemată să să transporte bogățiile până în cele mai depărtate porturi, cât și marina de război, care protejează pe cea dintâi.

În caz de război, pe lângă protejarea liniilor proprii de comunicații, marina noastră de război va mai avea de îndeplinit următoarele misiuni: atacul liniilor inamice de comunicații; apărarea litoralului nostru maritim; împiedicarea transporturilor de trupe și armament din Rusia în Bulgaria.

Starea în care se găsește azi marina noastră nu ne permite îndeplinirea misiunilor de mai sus, deoarece flota sovietică din Marea Neagră ne este mult superioară și niciodată nu o vom putea întrece, decât numai în cazul când vom avea sprijinul unei flote mari aliate, lucru ce este posibil în urma internaționalizării Strâmtoarelor prin Tratatul de la Lausanne.

În situația actuală, singură, Anglia ne poate sprijini cu un număr mare de vase, rămânând ca vasele mici să le completăm noi.

Pentru adăpostirea, aprovizionarea și eventualele reparații necesare flotei este nevoie a se construi o Bază Navală. În privința alegerii locului acestei baze s-a cerut avizul unui expert englez și unui expert francez. Ambii au fost de părere că locul cel mai nimerit este Lacul Tașaul.

Expertul englez a mai propus și construirea unui canal de legătură între Dunăre și Marea Neagră; acest canal prezintă avantajul că scurtează drumul între Europa Centrală și Marea Neagră cu 400 km și ne dă independența față de Comisia Europeană de la Gurile Dunării.

Expertul francez nu împărtășește părerea construirii acestui canal din următoarele motive: implică cheltuieli mari; e greu de realizat din punct de vedere tehnic; ruinează porturile Galați și Brăila.

Ținând seama de considerentele de mai sus, precum și de faptul că submarinele și hidroaviația sunt niște auxiliare ale vaselor de suprafață, inspectorul general al marinei a întocmit un Program Naval, care, în afară de materialul existent și hidroaviație, cuprinde următoarele: 4 crucișătoare; 12

¹¹ Generalul Ion Antonescu a fost șeful Marelui Stat Major între 1 decembrie 1933 și 11 decembrie 1934.

distrugătoare; 6 submarine; 12 nave antisubmarine; 7 vedete pentru Dunăre; 1 bază navală; materialul de apărare a coastei și munițiile din anexa nr. 1.

Diferența dintre acest program și cel întocmit în 1924 este că, din cauza progreselor făcute de hidroavionul torpilor, s-a redus numărul submarinelor de la 18 la 6 și s-a renunțat complet la cele 12 vedete torpiloare de mare.

În vederea realizării lui, Programul Naval a fost împărțit în mai multe etape, din care prima pe 9 ani cuprinde: 3 crucișătoare; 10 distrugătoare; 6 submarine; 12 nave antisubmarine; 1 bază navală; materialul de apărare a coastei și munițiile din anexa nr. 1.

La rândul său Programul Naval pe 9 ani a fost împărțit și el în 3 tranșe, fiecare pe 3 ani.

Prima tranșă conține mijloacele strict necesare pentru apărarea litoralului maritim și începerea construcției Bazei Navale, care va fi gata după terminarea tranșei a 2-a.

Viceamiralul Scodrea termină expunerea sa, rugând Consiliul să aprobe Programul Naval propus și să se treacă cât mai repede la realizarea lui, pentru a nu fi surprinși de un eventual război.

Ministrul Armatei propune ca generalul Schmidt să rezume informațiile ce le are asupra înarmărilor chimice ale diferitelor state și în special a vecinilor noștri.

Generalul Schmidt arată că toate statele au luat măsuri pentru înarmarea chimică. Astfel:

Rusia poate fabrica: clor – 100 t/zilnic; iperită – 50 t/zilnic; fosgen – 50 t/zilnic; cloropricrină – 30 t/zilnic; arsine pot obține actualmente numai cu mari greutăți, până când zăcămintele din Urali vor fi lucrate. Dispune însă de o mare cantitate de alte substanțe, care înlocuiesc arsinele; fumigene – în cantități mari.

Franta poate fabrica: clor – 50 t/zilnic; levisită – 30/t zilnic; fosgen – 20 t/zilnic; iperită – nu sunt date precise.

Anglia: nu sunt informații precise până în prezent.

Statele Unite ale Americii: au un program foarte bogat.

Polonia: suferă de lipsa materiilor prime. Dispune însă de clor, fosgen, cloropricrină, levisită (în cantitate mică) și de mult clark.

Iugoslavia dispune de: clor – 10 t/zilnic; iperită – 2 t/zilnic; adamsită – 1 t/zilnic; fosfor – 250 kg; fosgen – foarte mult:

Italia: are o practică foarte dezvoltată în chestiile chimice. Producția sa cuprinde: clor, fosgen, adamsită, fumigene – în mare cantitate și iperită – producție mijlocie.

Spania dispune de: clor – 20-25 t/zilnic; fosgen – 11/2 t/zilnic; iperită – 1 t/zilnic; iritante – 1 t/zilnic.

Ungaria dispune de: clor, iperită, fosgen – în cantități mari.

Germania: industria acestei țări poate pune la dispoziție cca. 90 t/zilnic de produse chimice.

Ministrul Armatei completează informațiile relative la Germania, arătând că această țară dispune acum de 70 fabrici care pot produce gaze de luptă.

Generalul Papană, inspectorul general Tehnic, arată următoarele:

Rusia a semnat o convenție că nu va face uz de gaze, însă face pregătiri în stil mare pentru a le întrebuința. În ceea ce ne privește pe noi este nevoie să dispunem atât de mijloace de apărare, cât și de mijloace de atac.

Mijloacele de apărare: trebuie să dispunem de măști atât pentru armată, cât și pentru o parte din populația civilă. Azi nu avem nimic.

Mijloacele de atac: trebuie create 9 batalioane speciale de gaze.

Gazele de luptă: trebuie create fabrici pentru producerea lor.

Cantitatea necesară pentru încărcarea munițiilor toxice (25% din totalul necesar unui an de război), precum și pentru atacul chimic este: fosgen – 4 000 t/anual; iperită – 1 200 t/anual; arsine – 800 t/anual; arbanită – 7 000 t/anual; clorhidrină sulfurică cu trioxid de sulf – 7 000 t/anual.

Pentru toate nevoile arătate ar trebui o sumă de cca. 20 miliarde lei (inclusiv pentru populația civilă).

S-a prevăzut însă o primă etapă de 5 ani, în care să se realizeze programul arătat la Tabelul nr. V din rezumatul Memoriului Inspectoratului General Tehnic (anexa nr. 2). Costul acestor materiale, de primă urgență, ar fi de cca. 34 miliarde lei.

O altă mare nevoie a armatei noastre este și crearea instalațiilor și fabricilor pentru explozivi și pulberi.

Este absolut nevoie a se crea:

o fabrică pentru acidul azotic, fără de care nu se pot avea nici pulberi, nici explozivi. Debitul necesar este de cca. 7 800 t/anual și ar putea fi asigurat de Fabrica de la Dicio-Sânmartin;

mărirea producției Fabricii de pulberi la 2 700 t/anual;

o instalație pentru amonal (care poate înlocui trotilul în timp de război) cu un debit de 6 100 t/anual;

o instalație pentru tolueen pe lângă Rafinăria Steaua Română cu un debit 1 500 t/anual;

Realizarea celor de mai sus se poate face cu suma de cca. 200 milioane lei.

Fabrica de trotil care se poate crea printr-un aranjament cu Fabrica de explozivi din Făgăraș.

În rezumat trebuie luate măsuri pentru a se rezolva următoarele probleme de interes primordial: 1) măștile; 2) fabricile de gaze; 3) fabricile de acid azotic; 4) fabrica de trotil.

Ministrul armatei arată că avem o ofertă din partea Fabricilor Stoltzenberg, prin care se propune a se face instalații pentru producerea substanțelor volatile, vezicante, lacrimogene și fumigene, precum și instalațiile necesare pentru încărcare. Oferta urmează a fi studiată.

Starea de inferioritate în care ne găsim față de inamicii noștri probabili ne impune să pășim grabnic la înzestrarea armatei nu numai cu material chimic, dar cu toate materialele unui război modern.

Urgența înzestrării armatei mai este reclamată și de concluziile la care a ajuns Comisia Pregătitoare a Conferinței de Dezarmare de la Geneva.

Generalul Samsonovici, șeful M.St.M. (Marelui Stat Major – n.n.), citește concluziile raportului generalului Dumitrescu Toma, delegatul nostru militar în comisia de mai sus.

Dl. Popovici, ministrul de Finanțe, spune: să se facă programul, iar noi să găsim mijloacele pentru înfăptuire.

Regele: programul este stabilit.

Ministrul de Finanțe: trebuie să avem curajul să tragem o poliță asupra viitorului; să facem împrumuturi și să cercetăm toate ofertele ce ni se fac, de exemplu, oferta Skoda.

Regele: ne vin oferte și din Germania.

Principele Nicolae arată că străinii își camuflează toate fabricile militare. A vizitat Fabrica Steyr, care, după cum i s-a spus, fabrică arme de vânătoare, dar nu a găsit o singură armă de acest fel. Este de părere ca cele mai multe nevoi să fie camuflate, punându-le pe seama întreprinderilor comerciale particulare; numai tunurile nu se pot camufla.

Dl. Madgearu, ministrul Agriculturii și Domeniilor, spune că satisfacerea nevoilor este în funcție de balanța plăților. Noi am ajuns la o anuitate, pe care deocamdată nu o putem depăși. Orice împrumut este legat de o anuitate, care constituie o îngreunare a balanței plăților. Am avut un plan de 5 ani, căruia i s-a dat satisfacție completă; dacă planul trebuie completat pe 10 ani, vom face și acest lucru, dar crede că deocamdată nu este pericol din partea Rusiei. Planul nostru de înzestrare trebuie revizuit și încadrat în Planul de organizare al bogățiilor țării, ceea ce nu se poate fără camuflări. Să creăm industrii, subvenționându-le pentru a le avea la război.

Regele întreabă: care sunt posibilitățile și care sunt previziunile industriei din țară? Odată stabilite, putem trece la examinarea problemei.

Dl. Manoilescu, ministrul Industriei, arată că în chestiunea industriei de război deosebim: industria metalurgică și industria chimică.

În ceea ce privește industria metalurgică sunt cunoscute încercările făcute cu Societatea Copșa-Cugir. Reamintește chestiunea mașinilor care stau pe chei la Constanța. S-a lucrat cu mijloace mici. Ne găsim acum în fața ofertei Skoda; înainte de o accepta trebuie să stabilim:

Ce devin Reșița și Hunedoara?

Cum le specializăm?

Unde cazăm industria metalurgică?

Și numai după aceia să încadrăm această forță în Planul de raționalizare a industriei. Casa Skoda, pentru suma de 14 miliarde lei, ne oferă confecționarea armamentului de care avem nevoie, în condițiile următoare:

armamentul să fie fabricat timp de 15 ani, atât la Uzinele Skoda din Cehoslovacia, cât și la uzinele pe care se obligă să le construiască la noi în țară;

materialele ce vor fi fabricate în țară costă cca. 6,5 miliarde lei, în care sumă intră și costul instalațiilor;

prețul de fabricație pentru materialele fabricate în țară va fi cu 40% mai scump decât pentru cele fabricate în Cehoslovacia, Casa Skoda urmărind prin aceasta să-și amortizeze instalațiile făcute;

timp de 8 ani, fabrica din țară va lucra cu personal cehoslovac, iar după 15 ani cu personal român; în timpul 8-15 ani va lucra cu personal amestecat, conducerea având-o cehoslovacii.

Această ofertă are avantajul că ne pregătește independența față de străinătate, dar la început va fi foarte greu de a păstra secretul fabricațiilor din cauza personalului străin. Ministerul Industriei a efectuat un studiu amănunțit asupra acestei oferte în vederea raționalizării industriei metalurgice, studiu pe care îl va comunica Ministerului de Război.

Trecând la Canalul de legătură Dunăre-Marea Neagră arată că această chestiune este în studiu de foarte multă vreme, dar până acum nu s-a făcut niciun progres. Trebuie să separăm chestiunea civilă de cea militară și să începem lucrul.

Regele este de părere ca problema să fie rezolvată sub forma civilă.

Dl. Manoilescu cere să se facă studii precise. Să se studieze traficul și să se vadă cu cât s-ar ieftini navalul. Dacă chestiunea nu prezintă niciun inconvenient din punctul de vedere al apărării naționale, problema poate fi pusă numai din punct de vedere economic.

O altă chestiune care ne interesează este aceea a flotei comerciale. În această privință, din motive de ordin economic (criza generală), crede că n-ar fi bine să comandăm vase comerciale.

Principele Nicolae: de ce să nu facem șantiere la noi? Germanii sunt dispuși să ne aducă șantiere. Trebuie să avem industrii pe toate țărmurile.

Regele: existența unei flote comerciale este o necesitate politică. Eu am călătorit toată lumea și știu ce înseamnă să vezi pavilionul național într-un port străin.

Dl. Madgearu spune: toate statele din lume au legături pe apă. Este bine deci ca și noi să avem asemenea legături. Modul cum s-a făcut la noi este însă defectuos; în loc de a da subvenții diferitelor societăți particulare, statul a luat această sarcină asupra sa. Din această cauză deficitele rezultate sunt mai mari decât subvențiile ce s-ar fi acordat societăților. Se impune deci crearea de societăți pe care să le subvenționăm.

Dl. Răducanu arată că problema înarmării, care este o necesitate națională, nu are posibilități de realizare prin puterile noastre; nu se găsesc capitaluri care să finanțeze industria națională. Dar chestiunea are și o latură politică care trebuie examinată cu Ministerul de Externe.

Dl. Mihalache: Problema de care ne ocupăm acum este Programul minimal al Marinei și în special Baza Navală, pentru care se propune Lacul Tașaul. Până acum nu s-a dat un răspuns în această privință; el trebuie grăbit. Din punct de vedere economic urgența se impune cu o forță la care n-ar mai trebui să ne opunem.

Din inspecțiile și cercetările făcute, a constatat că, în bună parte, criza prin care trece comerțul cu cereale se datorează și costului ridicat al transporturilor pe C.F.R.; în consecință construirea Canalului Cernavodă-Constanța ar ușura mult problema transporturilor. Apele Dunării trebuie considerate de preferință ca surse de transport, nu ca surse de irigație.

Pentru ca guvernul să-și dea cu părerea asupra problemei înarmărilor ar trebui să avem rapoarte documentate și asupra aviației și gazelor de luptă.

Soluția atinsă de ministrul Răducanu are mare importanță. Înarmarea noastră cu întreg utilajul ar fi greu de obținut prin propriile puteri, chiar dacă economic ar fi bine îndrumată.

Este de văzut dacă diplomația noastră a dat tot ce se aștepta de la ea.

Față de Rusia, Anglia este tot atât de interesată ca și România. Amiralul Henderson nu este numai o părere tehnică, ea are și o latură politică; el ar vrea să ne vadă cât mai tari. Nu trebuie deci pierdut momentul și să analizăm ofertele ce ni le face. Să cultivăm acest interes al Angliei.

Regele: președintele Consiliului de Miniștri și ministru de Externe are cuvântul în această chestiune. Spre a ne putea apăra la mare, trebuie să ne aliem cu cineva și noi trebuie să hotărâm cine este acel cineva.

Primul-ministru Mironescu: problema trebuie pusă pe teren practic. Avem alianțe cu Franța și Italia. Pe care nu ne gândim să le părăsim. Acestea nu ne pot ajuta. Singură Anglia - care este cea mai mare putere maritimă - ne-ar putea ajuta.

În Anglia sunt 3 factori principali:

Amiralitatea

Banca Angliei și

War Office.

Amiralitatea pare dispusă să ne ajute (să intervină spre a ni se deschide credite pe termene lungi). Are nevoie deci de Banca Angliei, care, după ultimele informații, se pare că face oarece dificultăți. War Office, în general, se opune la angajarea creditelor în afară (în țară sunt șomeri cărora trebuie să li se dea de lucru). Deocamdată nu se poate spune precis că Anglia ne-ar putea ajuta.

În rezumat:

- 1) Programul înarmărilor trebuie încadrat în Programul general economic; să dăm asupra economiei generale ceea ce trebuie armatei;
- 2) să ne pregătim industria așa ca să se poată transforma;
- 3) chestiunea plăților, din cauza anuităților, este grea;
- 4) nicio dificultate de ordin tehnic nu se opune la construirea Bazei Navale;

5) Programul înarmărilor trebuie revizuit pentru a-l pune de acord cu Planul economic și cu concluziile Comisiei Pregătitoare a Conferinței Dezarmării. Chestiunea dezarmării durează de foarte mult timp și crede că nici anul viitor nu se va putea lua o hotărâre. Totuși, nu trebuie să mai întârziem cu stabilirea programului de lucru.

În toate statele ministerele civile au luat asupra lor o bună parte din chestiunile referitoare la apărarea țării; la noi s-a făcut prea puțin în această privință (numai grănicerii și jandarmii).

Ministrul armatei: Marina noastră are nevoie de un program minimal. Este cazul să profităm de buna dispoziție a englezilor. Programul minimal cere anumite mijloace care se pot realiza în 3 ani. Insistă să se autorizeze achiziționarea lor.

Generalul Gorski, inspectorul general al Aeronauticii, arată necesitatea hidroaviației și mijloacelor A.A. (antiaeriene - n.n.) ca măsuri de apărare contra atacurilor aeriene inamice. Baza navală, hidroaviația și mijloacele A.A. fac un tot inseparabil.

Arată dificultățile ce se întâmplă cu Societatea I.A.R. și imposibilitatea de a ne procura material indigen, din cauză că nu avem capitalul necesar.

Pentru găsirea mijloacelor propune înființarea unui „timbru al aviației”, cum s-a făcut în Turcia, Ungaria și Bulgaria.

Miniștrii Manoilescu și Madgearu se opun pe motivul că este imposibil a se înființa impozite noi pentru anumite trebuințe.

Regele dă cuvântul generalului Samsonovici, șeful M.St.M., să expună Planul de dezvoltare al rețelei de C.F.R.

Generalul Samsonovici arată că acest plan constă din 2 categorii de lucrări:

Lucrări mici, relativ ieftine (halte intermediare, linii de garaj, consolidări de poduri, instalații de alimentare cu apă etc.), care odată realizate ne procură avantaje mari, scurtând durata concentrării armatelor cu 20-50%;

Lucrări mari (construcții, dublări și refaceri de linii) în scopul de a scurta durata de concentrare și mai ales de a ușura transporturile de pe un front pe altul.

Trecând la executarea acestui plan arată că el datează din 1924 și, deși s-a început o parte din lucrările din categoria a 2-a, până în prezent niciuna n-a fost terminată.

Pe anul 1930 s-au alocat sume pentru construcții de linii de o importanță secundară (ex. linia Chișinău-Sahaidac), în loc să se alocă pentru liniile, care din punct de vedere strategic, au o importanță mult mai mare.

În ordinea de urgență acestea sunt:

construcția liniei Ilva Mică-Vatra Dornei;

dublarea liniei Siretului;

dublarea liniei Copșa Mică-Teiuș-Apahida;

consolidarea liniilor Apahida-Ilva Mică și Dărmănești-Vatra Dornei.

Ministrul Madgearu spune că s-au dat bani numai pentru lucrările care necesitau sume mici și se puteau termina.

Ministrul Manoilescu arată că Planul lucrărilor întocmite de expertul francez Leverve trebuie revăzut (s-au cheltuit 200 milioane lei numai pentru o uzină). Trebuie făcut un demers diplomatic arătând că experții francezi frânează apărarea noastră națională.

Ministrul Popovici insistă ca lucrările de interes național să fie făcute cu orice preț. Ne-am obișnuit să dăm prea mare importanță experților străini.

Regele conchide că, din lucrările mari, trebuie neapărat să se realizeze:

construcția liniei Ilva Mică-Vatra Dornei;

dublarea liniei Siretului;

dublarea liniei Copșa Mică-Teiuș-Apahida.

*

ANEXA NR. 1

PROGRAMUL NAVAL

propus de Inspectoratul General al Marinei în urma sporirii flotei sovietice și a vizitei amiralului Henderson

Denumirea materialelor	Programul naval	
	Pe 20 ani	Pe 10 ani
A. FORȚE NAVALE		
Crucișătoare	4	3
Distrugătoare	12	10
Submarine torpiloare	4	4
Submarine miniere	2	2
Nave antisubmarine	12	12
Vedete (pentru Dunăre)	7	-
B. APĂRAREA COASTEI		
Baterii 305 mm	1	1
Baterii 152 mm	3	3
Baterii 210 mm	2	1
Baterii 90 mm A.A.	2	2
Mine de baraj	1 500	1 000
Nave puitoare mine	1	1
Proiectoare	6	6
Aparate fumigene	Da	Da
Posturi T.F.F. mobile	2	2
Posturi radio gonio	5	3
Posturi ascultare submarine	3	3
Posturi detecție litorală	3	3
Material de dragaj pentru 4 nave	4	4

<i>Nave dragoare</i>	<i>4</i>	<i>4</i>
C. BAZA NAVALĂ		
<i>Lucrările hidraulice</i>	<i>Da</i>	<i>Da</i>
<i>Doc flotant</i>	<i>Da</i>	<i>Da</i>
<i>Organizarea stațiunilor de lansare</i>	<i>Da</i>	<i>Da</i>
D. MUNIȚII		
<i>Muniții de artilerie</i>	<i>Da</i>	<i>Da</i>
<i>Torpile automobile</i>	<i>Da</i>	<i>Da</i>
<i>Grenade antisubmarine</i>	<i>Da</i>	<i>Da</i>
<i>Pulberi</i>	<i>Da</i>	<i>Da</i>

ANEXA NR. 2

TABEL NR. 5
DE COSTUL MATERIALELOR PREVĂZUTE ÎN ETAPA 1-A

1	<i>Măști pentru oameni, efectiv mobilizabil și cutii filtrante și piese de schimb necesare la mobilizare</i>	2 134 000 000
2	<i>Măști pentru cai și piese de rezervă 20% din necesarul la mobilizare</i>	89 400 000
3	<i>Costume speciale pentru iperită</i>	65 000 000
4	<i>Încălțăminte specială pentru cai 20% din necesarul la mobilizare</i>	160 000 000
5	<i>Aparate izolante</i>	287 150 000
6	<i>Carbonat de sodiu</i>	200 000
7	<i>Sodă caustică</i>	1 147 230
8	<i>Clorură de var</i>	13 487 400
9	<i>Material și armament toxic pentru 2 batalioane gaze</i>	221 608 000
10	<i>Crearea de fabrici pentru produs gazele toxice și stațiile de încărcare</i>	312 900 960
TOTAL:		3 274 893 590

THE CONCERNS OF THE THE PERMANENT DELEGATION OF THE HOMELAND DEFENSE SUPERIOR COUNCIL ON THE MARITIME NAVAL PROGRAM, THE PRODUCTION OF CHEMICALS AND THE DEVELOPMENT OF THE RAILWAY NETWORK

Abstract

In the interwar period, the issues related to the implementation of the Naval Program, the Naval Base, the Danube-Black Sea Channel, the shipyards or the Commercial Fleet were in the attention of the Homeland Defense Superior Council. The debates recorded in the documents of the meetings reveal the diversity of opinions and the decisions made by King Carol II, particularly with regard to the development of the national defense industry. The topic, over 80 years later, is still one of interest. The important political and military personalities of the interwar period had an impact on the decisions that were adopted taking into account both the national interest and the political orientations.

Keywords: Homeland Defense Superior Council, Naval Program, Naval Base, Danube-Black Sea Channel, shipyard, Commercial Fleet.

UNIFICAREA LEGISLATIVĂ ÎN PERCEPȚIA PROFESIONIȘTILOR DE LA „GAZETA TRIBUNALELOR” (1933)

România întregită s-a dezvoltat organic într-o modalitate care, fără a fi unică (elemente comune putând fi identificate atât la vecinii noștri, cât și la alte state europene), are o doză mare de individualitate; efortul de a obține un cadru juridic unitar a necesitat o lungă și sinuoasă gestație, dominată de Constituția din 1923, punct central și reper incipient al amplului efort constructiv. Întreaga perioadă a fost marcată, într-un fel sau altul, în plan legislativ, de eforturile pentru realizare unificării legislative. Istoriografia românească¹ nu oferă mărturii directe, dar contextualizează epoca și fenomenul, prin aserțiunile sintetice ale unor corifei ai istoriografiei românești².

* George LASCU, Universitatea „Ovidius” din Constanța, Școala Doctorală de Științe Umaniste, Domeniul Istorie

¹ *Istoria românilor*, vol. VIII: *România întregită (1918-1940)* (Academia Română. Secția de Științe Istorice și Arheologie). Prof. univ. dr. Ioan Scurtu, coordonator. Dr. Petre Otu, secretar, Editura Enciclopedică, București, 2003 /856 pp. + 48 pl. color/. De asemenea, a se vedea pentru rezultatele istoriografiei de până la 1989 ampla sinteză – Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II. Partea I, 1918-1933; vol. II. Partea a II-a, noiembrie 1933-septembrie 1940, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, 1988 /1.200+1.584 pp./

² Ioan Scurtu, *Monarhia în România 1866-1947*, Editura Danubius, București, 1991; Idem, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*, Editura Paideia, București, 1999; Ion Agrigoroaie, *România interbelică*, Editura Universității „Alexandru I. Cuza”, Iași, 2001; Ioan Scurtu, *Viața cotidiană a românilor în perioada interbelică*, Editura RAO, București, 2001; Ion Agrigoroaie, *România interbelică în paradigma europeană*, Editura Universității „Alexandru I. Cuza”, Iași, 2005; Idem, *România interbelică – economie, administrație, apărare*, Editura Universității Petrol-Gaze, Ploiești, 2008; Ioan Scurtu, *Politică și viață cotidiană în România interbelică în secolul al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea*, Editura Mica Valahie, București, 2011; Idem, *Istoria civilizației românești*.

Mărturiile de epocă sunt surse istoriografice consacrate; cu atât mai mult, mărturiile unor contemporani implicați direct în evenimente, ca profesioniști marcanți ai epocii. În speță, periodicele juridice românești reprezintă surse alternative³ utilizate extrem de rar. Practic, nu am identificat în circuitul istoriografic românesc apeluri la ele. În acest sens, recuperarea documentară⁴ pe diferite surse și paliere tematice nu poate decât să se constituie într-o primă etapă, necesară și obligatorie, pentru înțelegerea suplimentară a evoluției societății românești interbelice.

Perioada interbelică (1918-1940), Editura Enciclopedică, București, 2012; a se vedea și sintezele – Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Partidele politice din România (1862-1994)*, Editura Mediaprint, București, 1995; Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, Editura Enciclopedică, București, 1998; Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999 (cunoaște mai multe ediții, revăzute și adăugite; în 2008: ediția a IV-a)

³ Relev, în contextul temei de cercetare doctorală a subsemnatului (*Evoluții ale societății românești interbelice, reflectate în periodice juridice*), comunicarea susținută în cadrul primei ediții a Congresului Național al Istoricilor Români (Cluj-Napoca, 25-28 august 2016) – *Surse documentare pentru istoriografie: periodicele juridice românești din perioada interbelică*; această comunicare a fost susținută în cadrul secțiunii *Raportul dintre cadrul politic și cadrul juridic în istoria românilor*. Nu este inutil de menționat prezența, de asemenea, în cadrul Congresului, a unei alte secțiuni dedicată istoriei Dreptului – *Probleme actuale ale istoriografiei românești. De la politizarea istoriei la noile metode de cercetare*

⁴ Pași în acest sens au fost realizați în ultima perioadă; a se vedea: George Lascu, „Opera legislativă națională realizată de Suveranul Țării”, exprimată într-un număr festiv al revistei „Justiția” (iulie-august 1938)”, în Virgil Coman, Luminița Stelian, Nicoleta Paraschiv (Grigore) (coord.), *Profesor universitar dr. Valentin Ciorbea la 70 de ani. O viață în siajul muzei Clio*, Editura Etnologică, București, 2016, p. 167-201; Idem, *Aspecte ale societății românești interbelice, reflectate în numărul inaugural al revistei „Justiția” (decembrie 1937)*, în Nicoleta Ciachir, Sorin Marcel Colesniuc (coord.), *În amintirea unui istoric român: Nicolae Ciachir*, Editura Etnologică, București, 2016, p. 808-834; de asemenea, Idem, *Cum a devenit o vacă ditamai calul. Cazuri amuzante de fals semnalate de Henri Stahl*, în „Historia”, XVII, nr. 183, apr. 2017, p. 80-82; Idem, „Nimeni nu știe când să se retragă”. *Despre pensionarea intelectualilor în interbelic*, în „Historia”, XVII, nr. 185, iun. 2017, p. 80-82; Idem, *La noi primează nu lupta de idei, ci lupta de persoane*, în „Magazin istoric”, anul L, serie nouă, nr. 8 (605), aug. 2017, p. 51-5.

„Gazeta Tribunalelor. Organ săptămânal juridic-social-economic” a apărut la București, în perioada 7 martie - 19 august 1919, fiind editat „sub direcția unui comitet”⁵. Anunța o apariție regulată, joi, un exemplar costând inițial 25 de bani (foarte curând, prețul avea să crească la 1 leu). Abonamentul anual avea un cost general de 80 lei și un cost special de 40 de lei pentru avocați, magistrați și funcționari judecătorești. Redacția și administrația își aveau sediul în bulevardul Elisabeta nr. 1, București.

Într-un cuvânt-înainte *Către Cetitori*, Comitetul (cu membri nenumiți) anunță: „Azi, când toate clasele sociale se frământă pentru propășirea și atingerea idealului lor, azi când toate breslele își valorifică drepturile prin sacrificii neprecupețite, noi, care reprezentăm clasa cea mai cultă, trebuie să ne înălțăm mai presus de interesele noastre zilnice și cu forțe unite să luptăm pentru menținerea prestigiului nostru de corp luminat. Pentru a usca neghina din ogorul nostru și pentru a ușura suferințele din sanctuarul dreptății, apărem noi. Drumul nostru știm că va fi greu, dar suntem hotărâți, ținta noastră e ficsată și pasul ne e sigur și sănătos. Coloanele ziarului nostru se vor deschide primitoare tuturor acelor care își fac un apostolat din îndeplinirea îndatoririlor pe care le au în justiție. D-nii magistrați, avocați și funcționari judecătorești își vor putea spune cuvântul și cererile juste vor avea toată sollicitudinea noastră. În schimb nu vom trece cu vederea nici o abatere. Ori ce ilegalitate va fi înfierată cu toată puterea pe care ne-o dă acest organ și voința noastră neclintită. Vrem o atmosferă nouă și curată în timpul dreptății și o vom avea”⁶.

Proprietarii ziarului erau G. Cloni, Gh. Cotescu și Matei Iosefachi, primii doi fiind și prim-redactori, iar ultimul, director. Fapt relativ comun în epocă, ziarul a avut o apariție în două serii: după nu mai mult de 15 numere, apărute relativ regulat, în 1919, încetându-și apariția, pentru a o relua la nu mai puțin de unsprezece ani distanță, în 1930⁷: „S’au scurs 11 ani de atunci. Epocă tulbure în care patimile, stăvilite de puterea armelor și de grozăvia războiului, îngenunchiau înaintea ideii de drept și dreptate. Preoții cari oficiau în templul

⁵ *Publicațiile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*, Tom III. *Catalog alfabetic: 1919-1924*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987, p. 414.

⁶ Comitetul, *Către Cetitori*, în „Gazeta Tribunalelor”, I, nr. 1, 7 mar. 1919, p. 1.

⁷ Reapare în toamna anului 1930 (trei numere), continuând până în 1944. *Publicațiile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*, Tom IV. *Catalog alfabetic: 1925-1930....*, Editura Academiei, București, 2003, p. 453.

justiției aveau cuvântul. Noi am ridicat atunci un mic altar unde se putea vorbi. Cuvântul scris era purtat de-a lungul țării și năzuințele împărătești. Dar după puțin timp un fulger a căzut asupra noastră și ne-a frânt avântul, dar nu ne-a doborât. Azi, când cerul întunecat amenință, când toți slujitorii justiției sufăr, din experiența trecutului strângându-ne forțele, aprindem din nou făclia, pentru ca să se facă lumină în beznă ce ne înconjoară. Avem convingerea că nu este totul putred în templul zeiței Themis și, cu această credință, pornim la drum. Vom scormoni putregaiul și vom avea desigur dușmani, dar fulgerile lor nu ne vor mai atinge, pentru că am devenit imuni. Vom da pe față nedreptățile și sub acoperișul nostru își vor găsi adăpost slovele celor dreți și buni. În rândurile noastre nu se vor strecura patimi politice, pentru că singura politică pe care o facem este aceea a profesiunii noastre. Suntem prea îndrăgostiți de ea ca să o părăsim și prea recunoscători ca să o trădăm. Apariția noastră justifică acest crez. Vor fi mulți de părerea noastră? Adevărați slujitori ai justiției, aveți cuvântul”⁸.

La un an de la reparație, perioadă în care s-a intenționat o frecvență lunară a tipăririi, I.Gr.Periețeanu sintetizează rolul periodicului: „sărbătorirea unui an dela reparația unei publicațiuni de specialitate apare în ochii tuturor ca un eveniment de osebită însemnătate. Câtă perseverență și câtă abnegație dovedește această aniversare! Ce efortări i-au trebuit confratelui distins Cotescu pentru a se sustrage el însuși și a sustrage și pe colaboratorii săi dela

⁸ Direcția, *Cuvânt înainte*, în „Gazeta Tribunalului”, 20 octombrie 1930, p. 1. În același număr, exemplificativ: Gh. Cotescu, *Politica și bara*, la p. 1 – întregul material este o demonstrație vastă, împănată cu multe exemple din viața cotidiană, a următoarelor aserțiuni: „S-a spus că avocatul are două profesii, politica și bara, dar spre a fi dreți trebuie să recunoaștem că dacă le face pe amândouă, atunci nu are niciuna. Ambele sânt exigente și tranzacțiile nu pot decât să dăuneze amândurora. De obicei, pentru sufletele comune, pentru demagogi și oportuniști, bara, care nu le poate da satisfacțiile visate din lipsa lor de chemare, nu este decât o trambulină care-i aruncă în vârtoarea luptelor politice, unde-i așteaptă, mai ales în timpurile de față, onoruri și averi”. De asemenea, X, *Ceva despre unele dimisii* - p. 2 -; Traian Romulus Scriban, *Lăsați d-lor Politicieni în pace, Parchetele și Cabinetele de Instrucție!* - p. 3; Cerber, *Pripeală* - p. 3; Clautius, *Colegele* - p. 4; Justus, *Se tulbură apa* - p. 6 (despre obligațiunile luate înainte de război); xxx *O ținută de rigoare la desbaterile judecătorești. Nu se va pleda cu pălăria în cap și în haine de sport, iar avocatele nu vor mai apare cu brațele goale și prea luxos îmbrăcate* - p. 6; C. Galați, *O lege care ne trebuie* - p. 7; Caton, *Clientela flotantă* - p. 7 - ș.a.m.d.

preocupările luptei pentru trai spre a se devota scrisului, în schimbul singurei satisfacțiuni de ordin moral pe care ți-o dă munca închinată marilor interese ale propriei tale profesiuni, și mai mult, poate, ale magistraturei, care alături de armată constituie reazămul de căpetenie al unei națiuni.⁹ (...) «Gazeta Tribunalului» și-a propus să îndeplinească importantul rol de santinelă a locașurilor din tot cuprinsul țării în care se împarte dreptatea. Înțelege să stea de gardă și să dea semnalul de alarmă. Coloanele ei sânt larg și sincer deschise

⁹ A se vedea, ca arc peste timp pentru evoluția istorică a problematicei, I. Gr. Periețeanu (decanul Baroului la acea dată), *Reforma constituțională a Statului Român*, în „Justiția”, nr. omagial, iulie-august 1938, p. 5 (selectiv, dintr-un articol de mari dimensiuni): „Nu-mi propun să fac, în cadrul acestui articol omagial, o descriere amănunțită a procesului morbid ce a format obiectul celor trei conferințe pe cari le-am rostit în 1934 și 1935 la București și la Brașov (Desorientare și Dibueli; Patologie Socială). E suficient să repet că vechiul nostru regim a oscilat între două politici: o politică de neprevvedere, datorită căreia n'a putut elimina surprizele viitorului; o politică de neprevenire, care a împiedicat anularea evenimentelor ce aveau să vie. Suveranul nostru, care cumulează în persoana Sa un sumum de inteligență, de cultură și virtuți nu se putea să conceapă «o regalitate anonimă, desîncarnată, și fără personalitate», din care decurge, după cum observa temeinic Ch. Maurras, o gestiune administrativă arbitrară, datorită inexistenței unei înalte puteri politice. Suveranul întotdeauna în curent cu treburile publice a deprins, probabil, din bilanțul activității instituțiilor de Stat o crudă realitate, aceea că «numărul exagerat de organe ale văzului creia viziuni discordante și leneșe; iar în ce privește inițiativă, nouă sute de capete excelau în a paralitza o mie opt sute de brațe». Strălucitul rezultat al plebiscitului a dovedit, chiar pentru cei mai îndărătnici, acordul deplin dintre Suveran și Națiune. Norodul, în bunul lui simț elementar, și-a dat seama că numai persoana monarhului, printr-o cumpănită, dar neșovăielnică guvernare (sprijinită de o putere colectivă auxiliară compusă din valori, elanuri și dinamisme) îl poate feri de prăbușirile pe cari le atrag în mod fatal după ele incoerența și instabilitatea. Norodul a înțeles din moment ce, în toate chipurile, e destinat oblăduirii, ceia ce interesează e să fie bine guvernat; că primejdiile puterii ori cât ar fi ele de mari sunt un nimic față de riscurile pe cari le implică lipsa de putere. Toate popoarele, observă André Maurois, în desordine, preferă securitatea libertății, cu care n-ai ce face când te-așteaptă hecatomba – Românimea nu putea gândi altfel. Țăranul român, simbolist din fire, adânc pătruns de sentimentul monarhic, a primit noua formulă constituțională exclamând ca țăranul provențial francez: «– Priviți soarele. El singur face să-ncolțească și să se coacă recoltele pe pământ!», «– Priviți turma: Are un singur păstor!» Să ne proslăvim așa dar Soarele și Păstorul. Și să ascultăm cu milă chițăitul cârțiței politicianiste care se zbate buimacă în fața galeriilor și mușuroaielor distruse”.

tuturor voitorilor de bine ce stau dincoace de bară. Nici odată rândurile tipărite ale acestor coloane nu vor sluji drept ițe pentru intrigi și infamii. Din potrivă, au fost, sunt și vor fi cărăruri ideale, spre nobile idealuri profesionale”¹⁰.

Dintre temele dezbătute, unificarea legislativă¹¹, chestiune pendinte în epoca interbelică, a făcut obiectul unor aplecări speciale. Prin filtrul perspectivei unor eminenți profesioniști ai dreptului, contemporani cu evenimentele, putem reconstitui fidel părți din conștiința profesioniștilor dreptului referitoare la o problemă fundamentală a României întregite.

La sfârșitul lui 1930, Gh. Cloni realizează o introducere în problemă: „au trecut atâția ani dela înfăptuirea unității noastre naționale și vedem cu măhnire că nici până în prezent nu s-a înfăptuit unificarea legislativă, atât de necesară existenței noastre de stat. Ne întrebăm cu toții îngrijorați, pentru ce atâta greutate și întârziere să punem ordine în trebile justiției? Când în Parlamentul nostru, sub diferite guverne, dela încheierea păcii până azi, s-au votat legi nenumărate, unele chiar de infimă importanță, suntem îndrituiți să ne mirăm și să întrebăm: oare, dacă n-a existat, nu există un ministru al Justiției cu mai multă bunăvoință pentru a accelera votarea unificării legislației în România întregită? Chestiunea de timp nu mai poate forma o scuză, căci, dacă e adevărat că pentru o asemenea inițiativă legislativă a fost nevoie de timp, credem că 11 ani ajung și orice altă întârziere, pe lângă neajunsurile la cari suntem expuși, ne creiază și titlul de incapacitate, și mijlocul cel mai nimerit ca inamicii noștri să-l speculeze, în contra consolidării noastre. Ne facem eco-ul tuturor, cu grije și drag de această țară și cerem celor în drept și cu răspundere să grăbească cu o oră mai curând această mare operă, să ne dea o lege pentru toți, chibzuită astfel, să împace pe toți fiii acestei țări ca, atunci când hotărârile se vor pronunța în numele M.S. Regelui, ori în numele legii, să fie pronunțate în numele legilor românești, iar nu în numele legilor străine”¹².

¹⁰ I. Gr. Periețeanu, *O remarcabilă aniversare*, în „Gazeta Tribunaletor”, XI, nr. 1, 20 oct. 1930, p. 1. Despre personalitatea lui Periețeanu, a se vedea Alex. Velescu, *Bara românească contemporană: Periețeanu*, în „Gazeta Tribunaletor”, XIII, nr. 4, 20 ian. 1933, p. 3.

¹¹ O lucrare clasică, Andrei Rădulescu, *Unificarea Legislativă* (Academia Română), Cultura Națională, București, 1927 /44 p.

¹² Gh. Cloni, *Despre Unificare*, în „Gazeta Tribunaletor”, XI, nr. 3, 20 dec. 1930, p. 2.

În 1933, chestiunea devenise acută, făcând obiectul unei serii de intervenții („unele contrazicătoare”), dintre care recuperăm, pentru o privire de ansamblu a fenomenului, opiniile unor corifei ai dreptului românesc: „Se petrece acum sub ochii noștri un eveniment căruia nici chiar noi, juriștii, nu îi dăm importanța ce i se cuvine. Se revizuesc toate codurile noastre fundamentale, se schimbă din temelie așezământul nostru legislativ¹³. Cod Civil, Cod Comercial, Cod Penal, Procedură Civilă și Penală se schimbă toate de la o zi la alta, iar «comisiunile mixte» lucrează undeva, într’o sală, în mijlocul

¹³ A se vedea o contextualizare la avocatul Friederich Weinberg, *Spre unificarea legislativă*, în „Gazeta Tribunalului”, XIII, nr. 6, 20 mar. 1933, p. 2: „Pe birourile Corpurilor legiuitoare s-au depus proiectele de cod civil, cod comercial, procedură civilă, ce urmează să fie votate pe întinsul Țării. Această legiferare este așteptată cu viu înțeles de toți cetățenii țării, fiindcă reprezintă o mare operă socială, o dărâmare de barieră între diferitele provincii, guvernate azi de legiuri diverse, un început de unire în muncă, în justiție, în dreptate. După unirea cea mare teritorială – care a dat expresiunea vie a unității neamului, pentru consolidarea și desăvârșirea întregirii lui, unificarea legislativă completează și desăvârșește visul milenar al poporului român. Baza statului este ideea de justiție – asigurată prin cei mai destoinici fii ai unui neam – magistrații, cărora le este încredințată siguranța statului – viața și avutul cetățenilor, viitorul neamului. Aceiași lege, care sintetizează o normă de orientare – o regulă de manifestare – va fi aceeași de la Nistru până la Tisa și de la Dunăre până la Mare, și spiritul de siguranță, de muncă, de activitate rodnică și fecundă va lua un puternic avânt în fața legiurii uniforme – în fața asigurării dreptului ori unde cetățeanul este pe teritoriul Țării. Cine nu cunoaște desolarea firească și pesimismul periculos care copleșea sufletele și opria pe comercianți să încheie afaceri cu colegii lor din Transilvania, Bucovina, Basarabia și reciproc – tocmai din pricina lipsei de unitate în legiuire, din pricina variatelor și infinit de complicate rudimente de drept, care uluiau pe avocatul care se încumeta să abordeze o apărare în legiurile provinciale? Unificarea comercială, civilă și penală va aduce respectul și siguranța capitalului ca factor de circulațiune; va aduce respectul proprietății și libertatea în activitatea comercială – fără de care nu se poate să existe progres, va stimula inițiativa, va da curs liber activității industriale și comerciale, și va pune frâu pornirilor care prejudiciază interesele cetățenilor și viața lor. Inovațiunile fericite, introduse în legiurile unificate, vor avea un puternic ecou în sufletul cetățenesc și o viață nouă, trepidantă, de activare și de muncă productivă, va fi ecoul prelung și puternic al aplicării legiurilor de unificare. «Gazeta Tribunalului», apărătoarea dreptului și purtătoarea de cuvânt, ca tribună mândră și liberă a avocaților români, salută această măreață operă de legiferare – creatoare de mari speranțe pentru progresul justiției românești”.

indiferenței generale, cu o febrilitate ce contrastează cu încetineala pusă până acum.

- Foarte bine se face, ar putea riposta un revizionist. Trebuie câștigat timpul pierdut.

- Nu e tocmai așa, ne-am permite noi să răspundem. Nici cele l'alte țări mărire n'au reușit încă să-și aibă unificarea.

Dar repercursiunea bruscă cu care d. Ministru al justiției a depus într'o banală după amiază la Cameră teancul de proiecte noi cu mii de articole, și somptuoase expuneri de motive, graba ce pune d. M. Popovici a trece cât mai repede aceste coduri monumentale prin comisiile sale tot'd'una descomplectate, ascunde sau o regretabilă ușurință de procedare sau vanitate naivă de a-și lega cu orice preț numele de opera redutabilă a Unificării. Procedura asta pripită, mie însă îmi e fără teamă că se ascunde și altceva, pe care nu mă sfiesc să-l spun aici limpede. Am credința că toți aceia cari critică și ponegresc spiritul latin al legislației noastre din Vechiul Regat; toți aceia cari, crescuți sub stăpânirea Austro-maghiară au fost siliți să învețe din tinerețe această legislație străină și nu cunosc de loc pe a noastră din regatul liber – se grăbesc să profite de puterea unui guvern prezidat de un ardelean și condus în ale justiției de alt ardelean, pentru a face o unificare după concepția și dorința altui ardelean, care e redactor al proiectelor! (subl. în text)

Spun aceasta în toată cunoștința de cauză. În adevăr, în primii ani de după războiu, când s'a pus problema Unificării, cine nu-și aduce aminte de campania violentă a fraților din provinciile alipite, contra ideii de a se întinde peste tot legislația noastră românească? (subl. în text) Cine nu-și aduce aminte de nechibzuita atitudine a unora de a propaga concepțiile nemțești și maghiare ca superioare a lor noastre?! Ți se părea că noi am trăit până la 1919 într'o stare haotică, că am avut aici legi arhaice și inferioare, că nu aveam un Stat de drept între Carpați și Dunăre, ci un biet trib barbar oarecare... Se pierduse și mândria națională și simțul măsurii și mai ales bunul simț. «Sau aruncăm la coș codul Napoleon și ne adăpăm la izvoarele de la Buda-Pesta, sau Unificarea nu se face!» iată de ce oamenii noștri politici au ezitat cu drept cuvânt în fața problemei. S'a lăsat mai bine problema să doarmă, de cât să adăugăm încă un izvor de greutate sufletești, la atâtea altele... Am lăsat timpului sarcina să lumineze rătăcirile. Și iată de odată curentul ardelean triumfând. Deși nejurist, d-l M. Popovici într'o bună zi ia repede sub braț teancul de coduri făurit de d. St. Laday, juristul așa de priceput al legilor maghiare, și le aruncă pripit pe masa comisiilor sale parlamentare. Ce spirit domină aceste coduri? Ce concepție generală le-a inspirat? Revizuim și îndreptăm, sau

aruncăm la coș întregul nostru așezământ napoleonian cu care azi Franța trăește destul de bine, pentru a ne aventura în coduri totalmente noi după nu știu ce concepții germano-ungare? Mărturisesc că timpul nu mi-a permis să aprofundez articol cu articol tot teancul de coduri cu care mi-a hărăzit masa de lucru Onor Minister de Justiție. Se cere mult timp pentru așa ceva. Și numai după un minuțios examen al întregii opere poți stăpîni concepția ei bună sau greșită, și poți apoi păși la cercetarea fiecărui articol. Graba cu care s'a procedat și se discută, condamnă la o regretabilă superficialitate lucrarea comisiunilor. De aceea cu regret m'am abținut de a participa la ele.

O largă discuție de presă trebuia să preceadă lucrarea comisiunilor, căci dacă au trecut 12 ani fără mult folos, să nu se uite că proiectul codurilor de azi îl cunoaștem abea de 2-3 luni! Înainte de toate trebuia dezbătută pe larg și sintetic concepția generală a noiei legislații. Aceasta e principalul. A «revizui» nu înseamnă a arunca la coș tot ce ai. A revizui înseamnă a îmbunătăți ceea ce s'a acumulat prin munca atâtor generații. Iar dacă ai vrea totuși printr'un orgoliu imprudent să creezi din temelie o nouă codificare napoleoniană în care Tronchet și Porlalis sunt reprezentați azi prin amicii noștri X. și Y. – rămâne să se examineze mai întâi, de către tot ce viața noastră juridică are mai strălucit, la ce directive generale să ne oprim, ce spirit preferim, ce tendinți sociale încurajăm. Un cod civil nu e numai operă de erudițiune, nu e operă de cabinet. E și operă de guvern, în care tendințele de politică generală și socială își au un rol precumpănitor. Viața fiecăruia dintre noi se așează pe temelii noi.

Citesc însă în „Curierul Judiciar” o serie de articole semnate „Judex”, în care autorul demonstrează sub titlul «Înstrăinarea Codurilor» că actualele noastre coduri au fost complect înlăturate, contrar afirmațiunei din expunerea de motive a d-lui ministru de Justiție. Ceva mai grav: alcătuitorul nouilor coduri, cari s'a inspirat firește din acele coduri pe cari a lucrat toata viața și pe cari le cunoaște și le admiră: codurile germano-maghiare! Nenumăratele citate exemplifică aceste grave constatări, cari în condițiunile în cari s'a alcătuit codul și procedura civilă, erau de așteptat. Și atunci mă întreb, și rog și pe colegii mei din diversele comisiuni să se întrebe și ei: putem și vrem noi să mergem pe această cale? Am fost și suntem noi așa de inferiori ca legislație încât, înăbușindu-ne o elementară mândrie națională, să acceptăm smeriți concepțiile maghiare? Ce hohot de răs ar fi, cu drept cuvânt, mâine la Buda-Pesta și ce trist certificat de pauperitate ne-ar arunca în față lumea științifică din Apus!

Nu propovăduim aici șovinismul științific. Departe de asta. Dar nu se poate tăgădui că într-o operă de Unificare a unei țări întregite, este și o mare latură politică. Ce facem noi cu ea? Alunecând la discuție articol cu articol am impresia că nu vedem pădurea din cauza pomilor. Și avansăm astfel pe un drum profund greșit, de pe care va trebui să ne întoarcem. Personal am până acum din ceea ce am citit aceeași impresie ca și colaboratorul Curierului Judiciar. Aș fi fericit să-mi schimb părerea când voi isprăvi studiul pacient al codurilor. Dar mă îndoiesc. Până atunci lumea noastră juridică trebuie să se miște. Un cod civil e ceva prea grav ca să-l privim cu indolența noastră cunoscută. Voi reveni.¹⁴

„Se anunță în fine ca o realitate Comisiuni și paracomisiuni¹⁵, compuse în bună parte din personaje cari acum apar drept capacități de nediscutat, puse să ne așeze și să ne cimenteze sufletul și viața, muncesc, se agită și toarnă în texte toată știința de care sânt capabili. Cinste lor! Această muncă și aceste lumini ne vor da siguranța zilei de mâine. Un lucru însă nu trebuie uitat: că suntem o țară latină și apoi că spiritul latin ne-a ținut și ne ține și că tot acest spirit ne-a unit. Când s'a introdus Codul Napoleon nu ne-am simțit deloc stingheri, deși se părea că ruptura cu trecutul ne va desechilibra. Multe legi din cele care ne cârmuiseră înainte, respinse de noi și de sângele nostru, impuse doar de forța împrejurărilor, au căzut și nu le-am regretat (...) Așa a cerut destinul. În dragostea noastră nemărginită și neprecupețită am îndurat toate lipsurile, ne-am distrus tot ce-am avut mai bun, numai să vedem înfăptuit idealul național. Și când a sunat

¹⁴ C. Xenii, *Unificarea Legislativă*, în „Gazeta Tribunalului” XIII, nr. 8, 20 mai 1933, p. 1. Despre Constantin Xenii, a se vedea Alex. Velescu, *Bara românească contemporană*: C. Xenii, în „Gazeta Tribunalului”, XIII, nr. 5, 20 feb. 1933, p. 3, 4

¹⁵ Despre o „comisiune” mai puțin cunoscută, a se vedea Traian Gh. Dimitriu-Șoimu, *Încercări de unificare legislativă în Balcani*, în „Gazeta Tribunalului”, XIII, nr. 4, 20 ian. 1933, p. 7: „În octombrie 1931, cea de-a doua Conferință balcanică ținută la Istanbul (Constantinopol) a hotărât instituirea unei comisiuni interbalcanice de juriști, pentru unificarea dreptului. Între 11-13 iunie 1932, la Belgrad, s-a organizat o săptămână juridică, la care au luat parte numai delegați din Turcia, Grecia și Jugoslavia (...) La 22 octombrie 1932, Comisia pregătitoare juridică s-a întrunit la București, alegând ca președinte pe d-l V.V. Pella, prof. la Universitatea din Iași și ca secretar general permanent pe d-l Dr. G. Popovici (Jugoslavia) (...) Cu această ocazie s-a emis ideea constituirii unei Uniuni Juridice Balcanice, asupra căreia se va mai discuta. Comisiunea pregătitoare astfel cum și-a început lucrările, permite a netezi terenul și a pregăti unificările legislative dorite”.

ceasul, elanul nostru nu l'am precupețit. În același elan ar fi fost bine ca, în primele zile de bucurie a unirei, să fi întins pe tot cuprinsul României întregite legile acelora ce s'au sacrificat (...), fără condiții, ca o înțelegere a unității neamului, ca o pecetluire a voinței de a crește și trăi, sub acțiunea salvatorului ferment latin.

Până azi am fi avut o unificare perfectă, s'ar fi asimilat tot ce-ar fi fost bun și s'ar fi modificat tot ceea ce n'ar mai fi corespuns timpului și cerințelor de unire.

Ce trist spectacol! Trecând Carpații și intrând cât mai adânc în inima frumoasei și bogatei Transilvanii, dacă împrejurarea va face să vii în contact cu autoritățile judecătorești vei fi străin. Nu vei înțelege nimic sau prea puțin. Legile adaptate intereselor și firei maghiare se aplică și azi. Unirea sufletească se destramă și ea din cauza lipsei de coeziune dintre lege și interesele supreme ale neamului.

O limbă trunchiată, plină de termeni neînțeleși și uneori ridicolă, săracă și imposibilă, circulă prin birourile autorităților judecătorești și cu ea se împarte dreptatea. Este limba legilor sub care românii au suferit, este limba pe care n'o putem primi. Și dacă frații noștri s'au obișnuit cu ea și dacă expresiile tehnice li se par acceptabile... [două rânduri cu lectură nesigură] ..., să nu lase să se întindă ca o pecingine pe corpul viguros al românismului. Luați proiectul de cod civil și studiați-l, veți găsi lucruri de neînțeles, spuse într'o limbă pe care noi n'am cunoscut-o încă.

Credeam că timpul ne va face mai înțelegători. Că dacă s'a pledat mult timp în unele ținuturi într'o limbă care nu era oficială, că dacă în birouri se vorbea așa fel încât tu român nu înțelegeai, că dacă scripturile oficiale erau un adevărat atentat la limba românească, în ziua când va veni unificarea, toți locuitorii României Mari vor trebui să primească o legislație care să fie a noastră, turnată într'o limbă care să nu aibă nimic în comun cu ceea ce a fost în trecut. Nu putem crede totuși că ne-am înșelat în așteptările noastre. Codurile nu vor rămâne așa cum au fost elaborate. Se plămădesc acum și timp este încă, până vor căpăta puterea de lege să se desăvârșească în spiritul neamului și să fie adaptate cerințelor lui vitale.

Știm, e greu de rupt cu trecutul, cu obiceiurile, cu ceea ce am învățat. Dar nu mai este vorba de noi, cei de azi, e vorba și de strămoșii noștri. Noi nu cerem însă prin aceasta concesi și sacrificii dela frații noștri desrobiți, noi cerem înțelegere. Nu prin faptul că suntem miezul în jurul căruia trebuie să militeze supuse toate energiile, cerem să domine spiritul latin, ci pentru că acest spirit este specificul rasei noastre și tot ce s'ar face în contra lui se răzbună și se răzbună groaznic.

Nu spune că legile maghiare, germane sau rusești, cari au cârmuit până acum ținuturile alipite, nu au fost sau nu sunt bune, precum nu putem spune nici de legile engleze sau japoneze că sunt rele¹⁶. Dar ce avem noi comun cu ele?

¹⁶ A se vedea exemplificativ (inclusiv pentru potențialul documentar al revistei), în contextul percepției sistemelor și concepțiilor juridice străine, Valentin I. Popescu, *Realizări fasciste în justiție. Cu prilejul primului deceniu de viață fascistă*, în „Gazeta Tribunalelor”, XIII, nr. 3, 1932, p. 6: *„Energica mișcare fascistă, de o captivantă și rapidă desfășurare, a știut să imprime manifestațiunilor post-belice un nou ritm de viață și de acțiune, impunând statului italian îndrăznețe realizări legislative (...) războiul transformase peninsula italică în prizoniera unor curente incendiare, a căror existență ajunsese să amenințe însuși Statul, lipsit de voință și pradă luptelor sociale. Statul liberal-democrat, cu o tradiție atât de puternică în Franța și realizat cu sacrificiul atâtor secole era considerat în Italia drept o existență împovăraătoare, prilejuind neîncrederea și revolta în contra autorităților publice. Conducătorii gărzilor roșii își propagau tot mai intens opera lor de distrugere și ameteți de succesul primelor victorii svârliau invective murdare Tronului și destrămau organizația Statului prin greve, atentate și ciocniri sângeroase de stradă (...) Întronarea fascistă a fost o cauterizare necesară, aplicabilă în primul rând conștiinței civice, printr-o nouă educație politică și disciplină guvernamentală. Primii ani, cu un caracter de tranziție atât legislativ cât și politic, se rezumară concludent în discursul Ducelui din 3 ianuarie 1925, când schița salvatoarea doctrină a statului fascist. Înainte de a trece la revizuirea legislației generale, noul conducător a socotit mai întâi să-și impună noua concepție de Stat, făcând aspre rechizitorii doctrinei individualiste, perimată și păgubitoare. Pe ruinele statului liberal-democrat el înalță tânărul stat fascist, care nu vedea în individ decât un mijloc de realizare a scopurilor sale proprii, o forță utilă numai întrucât se identifică necesităților vieții naționale. Individul nu mai valorează decât ca un instrument al Statului, aceasta fiind suprema formulă de o dominantă austeritate. Cu această lapidară concretizare a doctrinei sale, Nimic în afară de Stat, nimic contra Statului, conducătorul Italiei fasciste trece la stricta aplicare a principiilor sale și numai prin câteva legi modifică tradiționala fizionomie a organelor fundamentale de Stat. În primul rând, prin legea din 24 Decembrie 1925 asupra prerogativelor Șefului Guvernului își atribuie un rol decisiv în guvernarea fascistă. Între miniștri există mai mult decât o simplă solidaritate formală, există o unitate de direcție și de acțiune, o coeziune programatică ce dă ce (...) format din reprezentanții principalelor organizațiuni și prezidat de Șeful Guvernului, marele Consiliu al Fascismului a dobândit cu timpul și mai ales prin legea din 14 Decembrie 1929, delicate funcțiuni, în special cu caracter politic. Partidul se identifică tot mai mult cu Statul. Numai după această reîntinerire a Statului în spiritul doctrinei anti-individualiste, activitatea legislativă se manifestă și în*

Interesul neamului – și numai de el trebuie să vorbim când e vorba de o înfăptuire așa de mare – nu cere oare să i se dea aceea ce este specific lui, ca ceva natural? Și dacă este așa, de ce oare să năpădească legiuirile de mâine un spirit străin nouă, străin nouă românilor care am știut trăi și muri pentru păstrarea specificului nostru național? De ce mâine, inerente modificări și puneri la punct, când azi cu o înțelegere mai bună a rostului acestei opera, s’ar putea face aceea ce trebuie să se facă?

Membrii onoratelor comisiuni și subcomisiuni, savanți de marcă sau improvizați de diferite partide, să nu uite în primul rând că sunt români și că stau în fața viitorului să fie judecați. Nu cerem să se facă abstracții de tot aceea ce știința și experiența a dovedit ca bun, dar cerem să se primească numai ceea ce se poate armoniza cu sufletul și tradițiile noastre, pentru ca legea să nu fie o abstracție abia înțeleasă și tălmăcită de specialiști, ci o necesitate țâșnită din intuiția poporului.

Numai atunci cei însărcinați cu această mare operă vor putea spune că și-au făcut datoria către neam, numai atunci vor bine merita dela cei ce ne vor fi urmași. Suntem la o răspântie a istoriei. Azi popoarele se silesc să se afirme printr’o unitate sufletească și legislativă desăvârșită, pentru ca această închegare să reziste curentelor de destrămare pornite cu atâta cerbicie din tabăra celor învinși. Ori ce slăbiciune și ori ce neînțelegere a marilor clipe pe care le trăim, poate să aibă urmări incalculabile.

Legea este cimentul care ne leagă sufletele. De aceea atenția trebuie să ne fie încordată asupra acestui material. Noi, cei ce ne facem datoria strigând deocamdată decepția ce ne-a cuprins, când am văzut cât de înstrăinate ne sunt codurile ce ni se pregătesc.

*celelalte direcții a vieții juridice și reforma generală a codurilor Italiei începu prin codurile penal și de procedură penală, ce-au și intrat în vigoare la 1 Iulie 1931. O legiferare nouă stă la baza tuturor organizațiilor, coordonând în același spirit diversele forme de viață. Statul fascist, condus de o experiență matură și ridicat prin sacrificiul atâtor energii tinere, și-a sărbătorit luna trecută zece ani de biruință. Prin prețuirea tineretului azi și cultivarea lui într-un spirit de justiție socială, Italia își asigură însuși viitorul ei de mâine”. O ultimă abordare românească, Carmen Escu Müller, *Evaluări ale opiniei publice românești asupra fascismului italian (1922-1943)*, Editura Argonaut, Cluj Napoca, 2016 /414 p./. (lucrare ce își justifică doar parțial titlul; în fapt, sunt „unele” evaluări [„unele percepții” fiind și mai adecvat], cercetarea fiind făcută pe baza studiului unui număr destul de limitat de periodice).*

Așteptăm cuvântul marilor noștri juriști, magistrați și avocați, cărora le punem cu dărnicie și cu dragoste coloanele noastre la dispoziție”¹⁷.

„La sub-comisiunea Dreptului Comercial, de când am început să particip la lucrări, mi-am dat, după puteri, prinosul meu de muncă și de experiență. Ante-proiectul Codului Comercial nu e susceptibil de criticele aduse celorlalte proiecte. S’a ținut seamă de observațiunile făcute, de doctrină, de stadiul jurisprudenței. Toți membrii și referenții Consiliului legislativ, magistrați, avocați, reprezentând diferite partide, iau efectiv parte la lucrări. Dar... E un «dar» la mijloc. Lozinca este: «iute». Dacă germanii, când e vorba de război, întrebuițau cu predilecție «Und jetzt Rasch!», când a fost vorba de legiferare au mers foarte, foarte «langsam». Dovada, Codul lor Civil.

Luțea cu care în cele patru secții ale Senatului Comisiunile lucrează la Codificare, este periculoasă pentru articolele de legi. Articolele de legi nu sunt articole de ziar, scrise în viteza zilelor care trec. Ele vor trebui să guverneze viața economică și socială a unei țări, decenii. Pilda o avem: Codul Civil de vre-o 70-80 de ani, Codul Comercial de circa 50 de ani etc.

Articolele de Cod trebuie să reziste încercărei vremii. Ele nu seamănă cu acel frunziș pe care Octombrie îl îngălbenește și Noembrie îl alungă!

Este bine că opera Consiliului Legislativ a dat ochii cu critica altora. S’au adus observațiuni din practica de toate zilele, s’au modificat textele propuse după nevoile actuale ale societății noastre. De-abia acum fiecare Cod în parte trebuie armonizat. Trebuie puse în concordanță textele admise, pentru ca dintr’un cod să facem ceva unitar. Ori cât de vigilentă ar fi o comisiune compusă dintr’atâtea persoane, scapă contradicțiuni între numeroasele articole cari formează un Cod.

Și-apoi: Coordonarea Codurilor între ele. Deși odăile la Senat sunt vecine, comisiunile lucrează în mod deosebit. Textele elaborate de fiecare în parte trebuiesc coordonate. Altfel ne vom trezi cu «Unificarea» fiecărui Cod în parte și cu deosebiri de concepții între Coduri. Ni s’a atras atențiunea asupra multor nepotriviri între modul de a vedea a unei Comisiuni din camera vecină. Să se ție seama acum de observațiunile făcute. Lucrările acestea pregătitoare sunt prețioase. Să se coordoneze apoi Codurile între ele. Să se ție seamă acum de

¹⁷ Gh. Cotescu, *Tot unificarea legislativă*, în „Gazeta Tribunaletelor” XIII, nr. 8, 20 mai 1933, p. 1.

observațiunile făcute. Lucrările acestea pregătitoare sunt prețioase. Să se coordoneze apoi Codurile între ele. Să se puie în evidență contrazicerile dintre Coduri cari să fie supuse plenului tuturor comisiunilor. Numai astfel nu vom avea o unificare neunificată și nu vom fi siliți a recurge mereu la parlament pentru a se putea armoniza diferitele coduri. Modificările ulterioare și punerile la punct vor strica frumusețea operei, vor da aparența de cârpeală unui monument care trebuie să iasă desăvârșit, dela început, din mâna specialiștilor.

A trecut destul timp peste noi dela întregirea neamului ca din experiența trecutului și cu înțelegerea nevoilor neamului și a situațiilor să fim capabili să dăm un monument legislativ încheiat și unitar, tot astfel după cum este și sufletul poporului întreg¹⁸. Deci să nu ne grăbim.

Desigur că oricare Ministru are dorința de a-și lega numele de unificarea legislativă. Să nu uităm, și aceasta o spunem încă odată, că legile de bază ale unui popor nu sunt efemere ca o dispoziție ministerială sau ca o lege specială. Ele dăinuiesc decenii și veacuri. Vom avea ante-proiectul eșit dela aceste comisiuni. Infans conceptus al legislației românești să-și facă gestația. Să dăm, ca la romani, funcțiunea de curator veniris tuturor celor care nu-și leagă numele de el, dar să nu grăbim nașterea.

Altfel nu vom avea pruncul zdravăn pe care țara îl așteaptă. Ar fi păcat! Pentru munca ce o depunem și pentru bunele noastre intenții, ar fi păcat¹⁹.

Prezentată încă în unele producții istoriografice în mod empatic (uneori de-a dreptul idilic), perioada interbelică a reprezentat, pe lângă momentul astral în care teritoriul geografic s-a suprapus cel mai aproape de fidel (deși nu integral) teritoriului etnic-istoric locuit de români, un model de evoluție neunitară, formată din hopuri, șocuri și bruscări – uneori acestea putând reprezenta și spectaculoase salturi înainte.

¹⁸ În același sens, a se vedea și Aureliu M. Eliescu (avocat, fost deputat și senator), *Ceva despre unificarea legislativă*, în „Gazeta Tribunalului” XIII, nr. 9, 20 iun. 1933, p. 1: „(...) Prima grijă va fi să se facă unificarea; legea unificată nu va fi perfectă; dar ce e perfect pe lume? (...) Legea cea mai bună, după părerea mea, este aceea care reese în mod firesc din viața poporului la care se aplică. (...) D-lor Legislatori, mai lăsați teoriile care sunt desigur interesante și frumoase, și aplecați-vă ochii la realitățile triste, pe care o bună legiuire trebuie să le înlăture”.

¹⁹ Gr. L. Trancu-Iași (avocat, fost ministru), *Unificarea legislativă*, în „Gazeta Tribunalului” XIII, nr. 9, 20 iun. 1933, p. 1.

La jumătatea interbelicului românesc, justiția era una dintre zonele de suferință ale societății. Dintre multele aspecte tematice dezbătute în epocă (cea a accesului la justiție, a accelerării justiției, a veniturilor magistraților și avocaților – subiecte practic neabordate în istoriografia românească), unificarea legislativă rămânea dezideratul fundamental. Desigur, accepțiunea terminologică intenționată în materialul de față este aceea de desăvârșire a unificării legislative, deoarece, pe lângă reperul constituțional impus în 1923 de Partidul Național Liberal, o serie de măsuri legislative considerate urgente (spre exemplu, în domeniul organizării teritorial-administrative, al organizării justiției, în domeniul dreptului penal) au fost realizate și s-au constituit într-un fundament al evoluției societății; diferențe de evoluție legislativă au existat atât între provinciile românești reîntegrate Statului Român, cât și între domenii de activitate în sine, existând astfel atât diferențe „orizontale” cât și „verticale” (diferențe identificabile și la vecinii noștri).

Cauzele acestor întârzieri au o anumită complexitate, nefiind doar cauze determinate de interese partinice, cum s-a reținut majoritar în istoriografia românească. Neînțelegerile dintre profesioniști (vizibile, parțial, și în expunerile de față), conflictele de concepție și tehnică legislativă (acestea fiind intra- și trans-partinice) au concurat, alături de factorii politici într-adevăr determinanți, la întârzierea desăvârșirii unificării legislative.

Anul 1933 avea să marcheze intrarea într-o zonă politică contondentă, atât intern cât și extern, degradarea continuă a climatului de securitate făcând ca desăvârșirea unificării legislative intenționate să se realizeze altfel decât în termenii preconizați, multe realizări în acest domeniu fiind expresia unor imperative politice de moment.

Mărturiile documentare recuperate prin materialul de față vin să completeze imaginea despre evoluția României întregite în ansamblul ei, din prisma unei probleme specifice, dar de interes general, dezbătută de unii dintre corifeii dreptului românesc grupați în jurul prestigiosului periodic de specialitate „Gazeta Tribunalului”²⁰.

²⁰ A se vedea, recent, o valorificare a potențialului revistei – George Lascu, „Profesiuni nepotrivite”. O dezbatere privind femeia avocat la mijlocul interbelicului românesc, în „Anuarul Marinei Române” XXI, 2018, Editura Muzeului Național al Marinei Române, Constanța, 2018, p. 216-233.

LEGISLATIVE UNIFICATION IN THE PERCEPTION OF PROFESSIONALS FROM THE „GAZETA TRIBUNALELOR” (1933)

Abstract

After the Great Unification of 1918, the efforts of the Romanian State were channeled towards the struggle of completing the unification by, among other things, obtaining a unitary legal framework. The entire interwar period was marked in the legislative plan by efforts to achieve complete legislative unification. In 1933, in the pages of the legal journal "Gazeta Tribunaletor" (1919-1944), some of the leaders of Romanian law (Gh. Cloni, C. Xeni, I.Gr. Periețeanu, Gh. Cotescu, Gr.L. Trancu-Iași) debated this fundamental issue in a series of articles.

Keywords: legal unification, Great Romania, interwar period, debates.

DIN ISTORIA PIERDUTĂ A MONUMENTELOR ISTORICE CONSTĂNȚENE - DOCUMENTE PRIVIND INIȚIATIVELE AUTORITĂȚILOR COMUNISTE DE SALVARE ȘI VALORIFICARE TURISTICĂ A MONUMENTULUI CASA BEIULUI

Obișnuința sau lipsa documentelor determină, adeseori, preluarea în literatura de specialitate și în mediul public a unor sintagme cumva stereotipe, așa cum credem că a fost cazul și în ceea ce privește acest monument, astăzi dispărut. Astfel că, în general atunci când s-a vorbit despre acest monument, s-a spus că a fost demolat de autoritățile comuniste ale epocii, la începutul anilor '80, fapt într-un totu adevărat, dar care, în lumina documentelor pe care le vom prezenta mai jos, comportă unele nuanțări.

Despre ce documente este vorba? În cadrul Ministerului Turismului, la nivel central, a funcționat vreme îndelungată un *Centru de Studii și proiectare pentru promovarea turismului*, care întocmea anual planuri de valorificare turistică a obiectivelor istorice românești și trasa, de asemenea, liniile directe pe care trebuia să evolueze dezvoltarea stațiunilor turistice. Cu siguranță acest organism, care a proiectat planuri de dezvoltare ce mergeau până în anul 2000, ar fi reușit cu succes să dea un cadru general, după care să se ghideze și astăzi agenții sectoriali din turism, căci – fie vorba între noi – la vremea respectivă promovarea turistică se făcea fundamentat, având la bază studii și statistici, precum și o colaborare multidisciplinară.

Un astfel de exemplu a fost realizarea în 1972 a unui studiu dedicat unuia dintre cele mai puțin cunoscute monumente istorice și arhitecturale din Constanța – este vorba de Casa Beiului. Proiectul, numit *Studiu- temă: Valorificarea turistică a Casei Beiului – Constanța*¹, a fost semnat de un colectiv format din: dr. O. Snak - director; arhitect Vl. Protopopescu – director tehnic; arhitect St. R. Ionescu – șef colectiv și profesor Oliver Velescu – șef proiect. Colectivul de elaborare a fost format însă din următorii specialiști: arhitect St.R. Ionescu, arhitect P. Borănescu și proiectant M. Dobrescu (pentru chestiunile legate de arhitectura monumentului); inginerii T. Chiose și N. Ciobanu au propus soluțiile tehnologice și de rezistență, iar cercetătorul științific Speranța

* Dr., muzeograf IA în cadrul Muzeului de Istorie Național și Arheologie Constanța

¹ SANIC, Fond Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în Turism, Dosar 11/1972, p. 1-13.

Eftimie a fost responsabilă cu schițarea studiului istoric și cu realizarea planului de marketing turistic.

Planul, elaborat în septembrie 1972, avea următoarea documentație: Memoriu istoric; Memoriu de rezistență; Evaluare estimativă și un Studiu de marketing, fiind completat cu fotografii foarte slab calitativ (plan parter, o secțiune longitudinală) și o schiță care, din păcate, nu s-a păstrat la dosarul inițial. În cele ce urmează vom reda integral prima parte a proiectului, precum și studiul de marketing (13 pagini în total), care credem că vor aduce informații noi, de mare interes, pentru toți cei interesați de istoria monumentelor istorice constănțene, cu atât mai mult cu cât acest monument nu mai există astăzi.

*

"CASA BEIULUI – CONSTANȚA STUDIU -TEMĂ PENTRU VALORIFICARE TURISTICĂ

[Document 1.])**

Monumente istorice de arhitectură musulmană se găsesc în România într-un număr foarte mic și numai în provinciile care au fost efectiv sub ocupație turcească – Dobrogea și Banatul. Cele mai multe din aceste documente sunt geamii și moschei și sunt răspândite în satele Dobrogei.

Dintre puținele monumente turcești de arhitectură civilă, care se mai păstrează într-o stare relativ corespunzătoare este și așa-numita Casă a Beiului din Constanța.

Situată în partea de sud a orașului, spre faleză (adresa exactă: Fundătura 1 Mai), fostă reședință de vară a guvernatorului (beiului) turc al Dobrogei, casa datează probabil de la începutul secolului XIX și are valoare de unicat pe teritoriul României. (subl. n.)

Într-adevăr, prin programul ei arhitectural, prin arhitectura și detaliile sculpturale și decorative, Casa Beiului întrunește reale calități artistice, care fac necesară scoaterea ei din starea de degradare în care se află și punerea ei în valoare.

Clădirea este alcătuită din două părți distincte, care formează însă un tot organic, cu o funcționalitate precisă. Elementul principal îl

** Am marcat astfel, în interiorul documentului citat, părțile sale componente, care se regăsesc în dosarul amintit. În total dosarul are 13 pagini scrise și o serie de fotografii alb-negru de o foarte slabă calitate, astfel încât am preferat să atașez în finalul articolului câteva fotografii preluate din Fototeca Institutului Național al Patrimoniului.

constituie pavilionul poligonal, acoperit cu o cupolă în formă de bulb, care se sprijină pe doi tamburi octogonali și ale căror fațete sunt decorate cu elemente geometrice viu decorate.

Sub cei doi tamburi, o învelitoare largă ce se sprijină pe coloane (câte două în fiecare unghi), acoperă un cerdac larg, care oferă o frumoasă perspectivă în jur.

Întreaga construcție este din lemn și paiantă. Învelitoarea este din ardezie, iar patina ei neagră contrastează în mod plăcut cu spațiul verde din jur, dar mai ales cu elementele decorative de lemn ale pavilionului. Pazia care înconjoară marginea învelitorii este din lemn traforat, lucrată simplu, sugerând prin conturul ei stalactitele – element decorativ specific artei musulmane.

Mai evidente apar stalactitele la capetele coloanelor care susțin învelitoarea cerdacului. Decorația tipic orientală apare și în felul cum sunt traforate contravântuirile dintre coloane, formându-se o suită de mici arce frânte, polilobate.

Distonante sunt ferestrele mari, câte una pe fiecare latură, dar care par totuși originale și nu aparțin unei transformări ulterioare, dacă se ține seama de decorația chenarelor exterioare. Lucrate din tencuială, ele sunt alcătuite dintr-o suită de linii frânte, cu multe retrageri, încheiată deasupra ferestrelor printr-o largă acoladă care cuprinde în panoul astfel format și elemente decorative geometrice înscrise în câte un poligon.

Interiorul acestui pavilion a fost gândit a fi foarte luxos. De aceea, cupola și pereții au fost pictați în culori tari, reprezentând elemente florale și geometrice - arabescuri - care înscriu, în câte un medalion, șase inscripții arabe, probabil versete din Coran.

Pe latura opusă mării, adosate pavilionului octogonal, sunt două construcții mai joase, dispuse paralel, închizând o curte interioară, spre care aveau acces încăperile celor două aripi.

Construcțiile sunt modeste, fațadele exterioare având o decorație formată din panouri de zidărie mai retrase, marcate de imposte. Mai îngrijit lucrate sunt fațadele dinspre intrare, în sensul că colțurile sunt marcate de colonete poligonale, iar panourile de zidărie sunt împodobite la partea superioară cu o suită de denticuli, formând o cornișă pe console.

În curte, care inițial se presupune că a fost pavată cu marmură, exista un mic bazin cu apă și un havuz².

² Termenul turcesc de „havuz” desemna bazine de apă descoperite, construite în parcuri sau în grădini, frumos împodobite, și care de obicei aveau o fântână arteziană în interior.

Porți mari, de fier lucrat și decorat tot cu motive otomane (semilune), închid intrarea în curte. Mai sunt de luat în considerare și alte elemente decorative, uși, gratii de ferestre etc., care la restaurarea și amenajarea clădirii trebuie avute în vedere.

Clădirea era odinioară înconjurată de un parc, din care se mai păstrează astăzi unele plantații (tufe de liliac, garduri vii etc.).

În ansamblu, clădirea Casa Beiului din Constanța întrunește reale calități artistice, care au justificat, de altfel, considerarea ei ca monument istoric³.

Fiind o clădire cu funcții private, ea nu a avut rolul unui edificiu public și, prin urmare, nu are o istorie. Totuși, este demn de amintit că după anul 1877 casa a fost proprietatea generalului I.Em.Florescu, militar de mare valoare, primul comandant al armatei române unite, cel care a pregătit armata pentru Războiul de Independență, fiind unul din comandanții ei în 1877. Alt proprietar a fost doctorul N.Păulescu, mare fiziolog și, după ultimele constatări, descoperitorul insulinei.

Clădirea, reparată în 1910, a fost devastată în timpul ocupației din timpul primului război mondial, fiind din nou reparată în 1931, fără a se aduce însă modificări arhitecturii. În același an, un pictor italian – Innocente Bruno – restaurează pictura interioară din pavilionul octogonal.

În timpul bombardamentelor din 1944 o bombă distruge havuzul din curte și avariază grav una din aripile clădirii.

În ultimii 30 de ani construcția este folosită total necorespunzător, fiind ocupată (fiecare încăpere) de câte o familie de condiții extrem de modeste.

* *

*

Valorificarea clădirii Casei Beiului se impune din mai multe considerente:

Faptul că în orașul Constanța, cu circulația turistică binecunoscută, se menține într-o stare necorespunzătoare o clădire valoroasă din punct de vedere artistic, face necesară abordarea acestei probleme cu toată seriozitatea.

³ Nu știm exact când a fost inclusă în Lista Monumentelor Istorice. În lista din 1980 clădirea se regăsește în cadrul Regiunii Constanța, la poziția 4017 m.arh. (Casa Beiului, Fundătura 1 Mai), fiind tăiată cu o linie, semn că în septembrie 1980, când a fost publicată noua listă a monumentelor istorice, clădirea fusese deja demolată, vezi <https://patrimoniul.ro/images/lmi-old/Lista-bunurilor-din-patrimoniul-cultural-national-al-RSR-monumente-istorice-Vol-II-1980.pdf>

Valorificarea acestei case poate fi făcută în mod eficient numai din punctul de vedere al creării unui nou obiectiv turistic în zona litoralului. Pentru aceasta este de luat în considerare și faptul că la circa 1 km distanță de locul unde se află Casa Beiului urmează a fi instalat turnul de televiziune (260 m înălțime) și care va constitui un important punct de atracție, mai ales că se prevede amenajarea în turn a unei terase cu belvedere și chiar restaurant.

Conform schiței de sistematizare a orașului, întreaga zonă va fi amenajată pe etape în spațiu verde, Casa Beiului devenind unul din punctele centrale ale viitorului parc.

Trebuie remarcat și faptul că numărul turiștilor de origine musulmană sosiți în ultimii ani în România este în continuă creștere, fapt ce se poate constata din analiza prezentată în anexă.

Ținând seama de toate aceste considerente, ca și de specificul arhitectural al clădirii, se propune amenajarea aici a unei unități de alimentație publică cu specific oriental, cu două profile distincte.

Se propune înființarea unei Cafenele în pavilionul central și terasa care se va amenaja în fața acestuia.

În unul din corpurile de clădire din spate poate funcționa un Restaurant cu sortiment restrâns (oriental).

Pe latura opusă, în cealaltă aripă, ar urma să se amenajeze secțiunile anexă: bucătărie, bar, bufet-cafegerie, spălător veselă, spațiu de depozitare, grupuri sanitare și vestiar pentru personal.

Pentru crearea specificul, se propune ca unitatea să aibă următorul sortiment de desfacere:

În cafenea: cafea turcească la nisip, servită în ibrice de aramă. Deserturi: bacavla, sarailie, cataif, plăcintă cu brânză de vacă și stafide, halva turcească, șerbeturi și dulcețuri. Jardinieră de fructe orientale: alune, stafide, smochine, portocale. Băuturi fine la pahar: lichioruri, cocteiluri, răcoritoare.

În restaurant: hors d'œuvre, babic, ghiudem, măsline, salată orientală după rețetă autentică. Preparate calde: șașlic, chebab, pilaf de berbec, musaca, iemambaldi (vinete umplute), garnituri orientale, cuș-cuș. Deserturi: la fel la ca cafenea. Băuturi alcoolice și vinuri albe și negre, soiuri pure.

În etapele următoare de proiectare, urmează a fi studiate pentru a fi încadrate în specificul oriental dotarea localurilor, îmbrăcămintea uniformă, listele meniu și celelalte amănunte. Se recomandă ca personalul de deservire să fie recrutat cu predilecție din rândul populației turce din Dobrogea.

Deși spațiul este destul de restrâns, există posibilitatea organizării unor manifestări artistice în curtea interioară, valorificându-se în acest scop havuzul, care va trebui reconstruit și în jurul căruia se propune a se desfășura spectacolul.

Tema acestuia, în care baletul va trebui să aibă o pondere importantă, poate fi inspirată din binecunoscutele povești orientale, cunoscute sub numele de *1001 Noapți*.

De altfel, însuși localul poate primi numele de 1001 NOPTI, spectacolul devenind unul din punctele de atracție ale noului local.

Mai poate fi luată în considerare organizarea în cafenea, în orele de după masă, pentru un public intelectual, a unor recitaluri de poezie orientală, și mai ales din poemele lui Omar Khayyam dedicate vinului, care sunt traduse în limba română și în toate limbile de circulație universală. Bine regizate, aceste recitaluri pot contribui la sporirea consumului de alcool în local.

Pentru a se asigura un flux regulat al clientelei, se propune includerea noii unități în circuitul de litoral, în sensul asigurării mesei de seară aici, așa cum se practică și cu alte restaurante (Nunta Zamfirei, Calul Bălan).

Pentru îmbunătățirea arhitecturii curții interioare, se propune o nouă tratare spațială, prin crearea unor arcături de tip oriental, care se vor sprijini pe o amfiladă de colonete în același stil. În felul acesta se va mări suprafața utilă a viitorului local, creându-se și cadrul corespunzător pentru spectacolul propus a se desfășura în curte.

Dintr-o primă studiere a viitorului spațiu comercial util se apreciază următoarele capacități:

<u>Cafenea:</u>	Terasa dinspre mare	104 locuri
	Pavilionul octogonal	
	- în interior	30 locuri
	- în cerdac	20 locuri
	TOTAL:	154 locuri
<u>Restaurant:</u>	Aripa laterală	36 locuri
	Curtea interioară	40 locuri
	TOTAL:	76 locuri

TOTAL GENERAL: 230 locuri

După cum se poate constata și din *Evaluarea estimativă a amenajărilor* din anexă, costul lucrărilor este în jurul sumei de 1.680.000 lei, ceea ce revine în medie 7.000 lei de loc de masă, față de 8.000 lei valoare medie pentru restaurantele de categoria I construite pe litoral.

În concluzie, amenajarea de către Ministerul Turismului, prin unitățile sale, a acestui monument istoric și exploatarea aici a unei unități de alimentație publică cu specific, întrunește toate condițiile de a se crea o unitate rentabilă și de mare efect plastic.

ȘEF PROIECT
Prof. Oliver Velescu

[Document 2]

MEMORIU DE REZISTENȚĂ

Monumentul istoric Casa Beiului din Constanța este o construcție din cărămidă, paiantă și lemn; este formată dintr-un pavilion (plan octogonal), acoperit cu o cupolă de lemn bogat pictată și acoperită cu o învelitoare în formă de bulb. Pavilionul este înconjurat de un cerdac acoperit, învelitoarea sprijinindu-se pe stâlpi de lemn. În prelungirea pavilionului sunt două aripi mai joase, care închid o curte interioară către care dau încăperile.

S-a examinat starea generală a zidurilor pavilionului, cât și zidurile exterioare ale celor două aripi care închid curtea, putând fi apreciată - Bună - sub aspectul rezistenței, în sensul că nu prezintă degradări datorită unor tasări, care să depășească pe cele normale la asemenea clădiri.

De asemenea, se menționează că zidurile nu au igrasie.

Potrivit memoriului justificativ, privind partea istorică a acestui monument, se menționează că în anul 1944 clădirea a fost avariata de o bombă care a deteriorat una din aripile laterale și a distrus pavajul curții și fântâna de marmură care exista în curte. Deci bomba care a căzut în curtea interioară nu a degradat decât zidurile aripilor din partea curții, iar zidurile exterioare ale aripilor au rămas intacte.

Tencuielile tavanului [și] pereților prezintă fisuri neînsemnate și nici crăpături uzuale pentru alcătuirea [pe] care o au.

Cu privirea la starea șarpantei de lemn, trebuie făcute relevee și sondaje care să permită o apreciere a stării acestora, cât și starea de umiditate a lemnului.

În concluzie, din punct de vedere al rezistenței, clădirea poate fi luată în studiu pentru valorificarea ei turistică.

Inginer
Chiose Trifan

[Document 3]

*EVALUAREA ESTIMATIVĂ A AMENAJĂRILOR PROPUSE LA
CASA BEIULUI DIN CONSTANȚA*

I. CONSTRUCȚII-MONTAJ

a).Recondiționarea și amenajarea clădirii

- corpul central al chioșcului	25 mp x 800 lei/mp=20.000 lei
-cerdac pavilion central	70 mp x 500 lei/mp=35.000 lei
- corpurile joase	205 mp x 600 lei/mp=123.000 lei
-acoperiș, pazie, atic, ornament de vârf	=22.000 lei

TOTAL =200.000 LEI

b).Amenajare terasă și curte interioară

-terase, rampe, parapete, scări, "D"-uri spre mare	400 mp x300 lei/mp=120.000 lei
-curtea interioară	150 mp x 300 lei/mp=45.000 lei
-refacere havuz	=30.000 lei
-recondiționare grilaj și poartă metalică	=10.000 lei
-iluminat exterior (30 lămpi de grădină – pitici și 12 proiectoare)	=50.000 lei

TOTAL =255.000 LEI

c). Amenajare parc înconjurător, racorduri la utilități

- parc	3500 mp x 20 lei/mp = 70.000 lei
-instalații hidranți	

pentru grădină	=20.000 lei
-obiecte decorative de parc (vase, jardiniere)	=10.000 lei
-racord apă	= 28.000 lei
-racord instalație electrică	=15.000 lei
-racord telefonic	=12.000 lei
-4 posturi telefonice (1 administrație + 3 publice)	=3.000 lei
-priză împământare	= 3.000 lei
TOTAL	=201.000 LEI

TOTAL I (A+B+C) =656.000 LEI

II. MOBILIER, UTILAJE ȘI DOTĂRI

Se consideră că unitatea va avea următoarele capacități:

-Terasa dinspre mare	104 locuri
-Corpul central (pavilion)	30 locuri pe sofale
-Cerdac	20 locuri la mese
-Curtea interioară	40 locuri la mese
-Corpul lateral curții interioare	36 locuri la mese

TOTAL= 230 locuri

Calculul se face pe baza indicilor valorici de diversificare (restaurant categoria I-a în ansambluri hoteliere de pe litoral)

-Terasa spre mare	104 locuri x3.250 lei/loc=338.000 lei
-Corp central pavilion	30 locuri x 3.800 lei/loc= 114.000 lei
-Cerdac	20 locuri x 3.300 lei/ loc= 66.000 lei
-Curte interioară	40 locuri x 3.250 lei/loc =130.000 lei
-Corpul lateral curții	36 locuri x 3.300 lei/loc=118.800 lei

TOTAL II =766.800 LEI

TOTAL I +II =1.422.800 LEI

III.ALTE CHELTUIELI

-împrejmuire metalică din panouri, plasă de sârmă	cca 180 ml x 150 lei/ml=30.000 lei
-firmă luminoasă	=30.000 lei

-lucrări de pictură cu
specialiști la pavilionul central

=15.000 lei

TOTAL III =75.000 LEI

TO TAL I+II+III=1.497.800 LEI

-cote organizare șantier neprevăzute
și costuri proiectare 12%

179.736 lei

TOTAL=1.677.536 LEI

-rotunjiri

=2.464 lei

TOTAL GENERAL=1.680.000 LEI

Ceea ce revine, în medie, 7000 lei/loc la masă, față de 8000 lei/loc la masă, valoare medie diversificată pentru restaurante pe litoral de categoria I-a.

Mai sunt necesare o serie de lucrări ce cad în sarcina Consiliului Popular al Municipiului Constanța, cum ar fi:

-modernizarea străzii de acces (Fundătura 1 Mai) în lungime de circa 300 m;

-amenajarea unui parc pentru 25 autoturisme și 2 autocare, în suprafață de circa 450 mp;

-iluminarea străzii;

De asemenea, va fi utilă solicitarea concursului M.F.A. pentru detectarea unor eventuale obuze neexplodate, rămase din timpul războiului, întrucât terenul a fost intens bombardat, pentru a se asigura o deplină securitate lucrărilor de valorificare turistică.

Intocmit
Arh.St.R.Ionescu

[Document 4]

Sectorul de marketing turistic

Situația sosirilor de turiști din țările musulmane în anii 1970, 1971 și
previziuni pentru anii 1975 și 1980

Anul	1970	1971
Iordania	628	591

Irak	482	654
Iran	655	496
Oman	-	31
Pakistan	160	173
Republica Arabă Egipt	879	1.124
Republica Arabă Siria	1.116	1.377
Sudan	251	214
Turcia	4.4	5.489
TOTAL	11.357	13.327

Din datele prezentate se observă că în ansamblul țărilor de origine musulmană, numărul vizitatorilor sosiți în țara noastră s-a mărit cu aproximativ 2.000 de persoane în 1971, față de 1970, ceea ce corespunde unui ritm de creștere de peste 10%. Țările care au avut creșteri remarcabile sunt Egiptul, Siria și Turcia. Acest grup de țări reprezintă 0,5% din totalul turiștilor sosiți în România în ultimii doi ani. Considerând că aceste țări își vor menține ponderea și în viitor în turismul internațional al țării noastre, înseamnă că în 1975 vor sosi aproximativ 21.500 turiști, iar în 1980 – 36.000 turiști din această parte a lumii, ceea ce reprezintă o clientelă potențială pentru oferta românească cu specific oriental.

Această prevedere o considerăm însă ca minimală, deoarece în relația cu țările respective va apare o modificare esențială în anii următori: construirea podului peste Bosfor⁴, care în afară de facilitarea tranzitului automobilistic din Asia Mică spre centrul Europei, va constitui și o motivație în sine și prin ea, sursă de difuzare a circulației spre destinații interesante cum ar fi: Grecia cu monumentele antice, Bulgaria și România cu litoralul spre Marea Neagră și cu barajele peste Dunăre, Iugoslavia cu diversitatea ofertei în teritoriu și pe litoral etc. La o depărtare radială de 600 km (distanță de parcurs într-o zi) se cuprind o întreagă gamă de atracții turistice – printre care și orașul Constanța cu tradiția sa. Putem deci prevedea că fluxul turistic din țările musulmane spre România poate înregistra creșteri mult mai mari de 10% anual, cifra de 50.000 de sosiri la nivelul anului 1980, din această parte a lumii putând fi realizată cu un efort bine orientat de reclamă și propagandă.

Cercetător științific
Speranța Eftimie"

⁴ Este vorba despre *Primul Pod peste Bosfor (Boğaziçi Köprüsü)*, cunoscut oficial ca *Podul Martirilor din 15 iulie*, inaugurat la data de 29 octombrie 1973 și care asigură legătura între Asia și Europa.

La finalul prezentării acestui document se impune să trasăm câteva concluzii.

Deși a fost unul dintre cele mai importante obiective istorice de origine musulmană de pe teritoriul României, Casa Beiului nu s-a bucurat însă de un destin luminos, deși era o adevărată bijuterie arhitecturală pentru stilul oriental. Din prezentarea întocmită în 1972 aflăm așadar că, după integrarea Dobrogei în Vechiul Regat, Casa Beiului s-a aflat în proprietatea generalului Ioan Emanoil Florescu, primul comandant al armatei române unite după 1859⁵, iar mai apoi, în condiții necunoscute, a trecut în proprietatea celebrului doctor fiziolog N. Păulescu. Este de presupus că în toată această perioadă casa s-a bucurat de lucrări de întreținere și îngrijire, fiind probabil folosită drept casă de vacanță. În 1910 clădirea a fost reparată, dar în timpul ocupației bulgaro-germano-turce din timpul Primului Război Mondial, a suferit deteriori, ca de altfel alte circa 1000 de clădiri din Constanța. A doua mare refacere a avut loc în anul 1931, când clădirea a fost supusă unor lucrări de restaurare/refacere, fără a se aduce însă modificări arhitecturii și, în același an, splendida pictură murală din pavilionul octogonal a fost restaurată de pictorul italian Innocente Bruno.

În anul 1944 o bombă a distrus havuzul din curte și a avariat grav una din aripile clădirii, dar studiul nu mai consemnează alte lucrări de refacere a părților deteriorate. Până la momentul întocmirii memoriului (septembrie 1972), Casa Beiului era locuită de mai multe familii nevoiașе din localitate, familii ce nu au adus îmbunătățiri clădirii sau stării ei de conservare, astfel încât specialiștii susțineau necesitatea realizării unor intervenții imediate, de fapt, ample lucrări de restaurare și refacere.

Proiectul propus Ministerului Turismului în toamna lui 1972 a fost unul complex, ce prevedea crearea unui local de categoria I, cu specific oriental, destinat nu numai turiștilor din țară, ci și turiștilor ce veneau din țările musulmane, al căror flux se afla în continuă creștere. Mai reținem din *Memoriu* și propunerile de amenajare a unui parc, ce ar fi suprapus mare parte din parcul inițial, precum și propuneri de accesibilizare a localului (reabilitarea străzii, construirea unei parări ș.a.), lucrări ce trebuiau întreprinse de autoritățile locale.

De asemenea, este surprinzătoare informația ce apare în document, conform căreia la circa 1 km distanță de locul unde se afla Casa Beiului

⁵ După Unirea Principatelor Române, generalul I.Em. Florescu a îndeplinit funcția de ministru de Război în două rânduri, 28 noiembrie 1859-27 mai 1860 și 30 septembrie 1862 – 11 octombrie 1863.

se preconiza instalarea un turn de televiziune de 260 m înălțime, ce urma să fie amenajat pentru vizitare la etajele superioare, cu terase cu belvedere și restaurant⁶.

Nu am putut afla de ce acest generos și temeinic plan de valorificare a monumentului nu a fost adoptat și pus în aplicare de autoritățile comuniste ale vremii; cert este însă că în anul 1980 Casa Beiului a fost demolată, în condiții care rămân, de asemenea, foarte vag cunoscute.

Chiar dacă acest splendid monument nu a avut o istorie a lui, fiind o construcție civilă, așa cum spunea specialistul care s-a ocupat de întocmirea studiului istoric, Casa Beiului capătă astăzi, la patruzeci de ani de la demolarea lui, o istorie care să demonstreze că amintirea unor monumente în mentalul colectiv este uneori mai îndelungată decât existența lor fizică.

Și totuși, nu ne putem opri în a ne întreba, cum ar fi arătat astăzi Casa Beiului, dacă amintitul proiect ar fi fost acceptat?...

Fig. 1 - Casa Beiului, Constanța,
inv. 6987, an 1962, fără autor (Fototeca D.M.I. – Arhiva I.N.P.)

⁶ Trebuie spus că doar cu câțiva ani înainte de momentul respectiv – iulie 1967, Societatea Română de Radiodifuziune pusese în funcțiune postul de radio estival "Radio Vacanța", astfel încât această informație surprinzătoare pentru noi, coroborată acestui fapt, pare să releve interesul autorităților române din epocă de dezvoltare turistică și nu numai a orașului Constanța și a regiunii litoralului.

Fig. 2 - Casa Beiului, vedere spre curtea interioară),
inv. 6987, an 1962, fără autor (Fototeca D.M.I. – Arhiva I.N.P.)

Fig. 3 - Casa Beiului detaliu, inv. 6987,
an 1962, fără autor (Fototeca D.M.I. – Arhiva I.N.P.)

FROM THE LOST HISTORY OF HISTORICAL MONUMENTS FROM CONSTANTA – DOCUMENTS REGARDING THE COMMUNITIES AUTHORITIES INITIATIVE OF SALVATION AND TOURIST VALUIFICATION OF HISTORICAL MONUMENT - THE HOUSE OF BEY

Abstract

The article presents a memory of restoration and tourist valorization of the monument from Constanța known as the House of Bey, prepared in 1972 by a commission from the Ministry of Tourism. The study has 13 pages completed by a series of photographs that recorded the degradation status of the monument at that date. The document is particularly important for knowing the history of this monument, which has disappeared today, also giving us information on the tourist development of Constanța in the Communist era.

Keywords: House of Bey, memory of restoration and tourist valorization, Ministry of Tourism, historic monument

VARIA

PICTORUL NICOLAE GRANT (1868-1950) – VLĂSTAR DIN NEAMUL GOLEȘTIOR

Numirea scoțianului Robert Gilmour Colquhoun¹ în calitate de consul al Marii Britanii în Principate, dincolo de consecințele politice, a avut ca urmare punerea Țărilor Române pe harta curiozității britanice.

Tânărul scoțian Effingham Grant (1821-1892), pe care consulul Marii Britanii l-a ales în 1837 ca secretar, era un bun cunoscător al limbilor franceză, germană, italiană, greacă și română. Familiile scoțiene Grant și Colquhoun erau înrudite, ceea ce explică numirea lui Effingham Grant în postul diplomatic de la București, într-o vreme în care astfel de numiri se datorau, în mare parte, relațiilor sociale și clientelare din metropolă. Se pare că în cazul lui Effingham Grant, numirea aceasta nu a exclus criterii meritore, potrivit informațiilor din corespondența lui Robert Gilmour Colquhoun.²

Mai mult decât atât, Effingham Grant a fost fratele domnișoarei Mary Grant, care a devenit soția lui C.A. Rosetti și al cărui rol în revoluția din Țara Românească a fost mitologizat în *Principautés danubiennes. Madame Rosetti 1848* (1853). A fost cea care a rămas în simbolistica istoriei naționale ca România revoluționară, portretizată de pictorul pașoptist Constantin Daniel Rosenthal, în 1850, la Paris, tablou ce s-a regăsit în toate manualele de istorie.³ Această dublă memorializare a făcut din soția lui C.A. Rosetti o eroină romantică și națională – un fel de Marianne româncă – al cărei nume este purtat de străzi și școli din București și din alte părți ale țării.

Nu după mult timp petrecut în Țara Românească, Effingham Grant a dovedit o mare dorință de identificare și integrare în

* Muzeograf, Muzeul Viticulturii și Pomiculturii Golești

¹ Robert Gilmour Colquhoun (1805-1870) a petrecut 24 de ani în București (1834-1859) și a fost o personalitate puternică a vremii, ale cărei merite au fost recunoscute de guvernele englez și otoman și recompensate prin diverse ordine și medalii. A fost martor la revoluția din Țara Românească.

² Angela Jianu, *A Circle of Friends – Romanian Revolutionaries and political Exile. 1840-1859*, Brill Publishers, Leiden, „Balkan Studies Library”, 2011, p. 19-20.

³ Dan Grigorescu, *Trei pictori de la 1848*, Editura Meridiane, București, 1973, p. 78.

societatea românească, ceea ce l-a determinat pe consulul general Robert Gilmour Colquhoun să afirme că „s-a descurcat foarte bine în situații delicate, cum au fost evenimentele din 1848 și 1849”.

Prin căsătoria cu Zoe Racoviță⁴, Effingham Grant a intrat în rândurile înaltei societăți bucureștene și a fost cel care a întemeiat prima familie aristocratică engleză din principatul muntean, îndeaproape înrudită prin alianță cu vestitul neam al boierilor din Golești. Soții Grant au avut mai mulți copii, dintre aceștia s-au remarcat: Robert⁵, Constantin (Dinu) și Nicolae.

Nicolae Grant s-a născut la 21 aprilie/9 mai 1868, în conacul Belvedere din București, care a aparținut străbunicului său din partea maternă - marele logofăt Constantin (Dinicu) Golescu (1777-1830) - fiind ultimul copil al soților Zoe, născută Racoviță și Effingham Grant.

Soții Grant nu au locuit exclusiv în țară și nici în conacul Belvedere, ci au petrecut mulți ani în Franța, unde mai toți copiii și-au făcut studiile primare, liceale și superioare.

Excepție nu a făcut nici Nicolae Grant, care și-a făcut primele studii la pensionul Winter din Neuilly (1874-1876), la liceul din Tours (1876-1878), apoi la Montpellier. Reîntors în România, și-a continuat studiile în particular.

Cea care i-a deschis cariera artistică lui Nicolae Grant a fost Maria Rosetti (1819-1893), soția marelui om de stat și revoluționar de la 1848, C.A. Rosetti (1816-1885), care i-a dăruit în 1876 o cutie cu acuarele. În anul școlar 1884-1885 Nicolae Grant a frecventat, timp de șase luni, Școala de Belle-Arte din București, unde i-a avut ca dascăli pe Theodor Aman și pe Gheorghe Tătărescu. A fost coleg cu viitorii pictori Nicolae Vermont, Ipolit Strâmbu, pentru a pomeni doar doi dintre ei. Atunci Nicolae Grant a realizat prima sa lucrare, *Conacul de la Belvedere din București*, aflată în prezent în patrimoniul Muzeului Golești.

Pentru a-și completa studiile, Effingham Grant a fost de acord să-și trimită băiatul în Franța. Astfel, Nicolae Grant a plecat în vara lui

⁴ Zoe Racoviță (1827, Golești - 9 noiembrie 1892, București) a fost fiica lui Alexandru Racoviță (1773-1853) și a Anicăi Golescu (1805-1878), singura fiică a marelui cărturar Constantin (Dinicu) Golescu (1777-1830) și a Zincăi Golescu (1792-1879). Alexandru Racoviță a îndeplinit funcția de ispravnic al Craiovei, între anii 1834 și 1848, iar în timpul revoluției de la 1848 din Țara Românească a deținut funcția de președinte al Comisiei proprietății.

⁵ Nicolae Noica, *Inginerul Robert Effingham Grant* în „Magazin istoric”, anul XLII, serie nouă, nr. 10 (499), octombrie 2008, p. 62.

1885 și s-a înscris mai întâi la Școala de Arte decorative, unde, sub îndrumarea lui Hector Lemaire, s-a pregătit pentru concursul de admitere la Școala de Belle-Arte. A reușit la examen, fiind repartizat la atelierul maestrului Jean-Léon Gérôme (1824-1904).

Un an mai târziu, la 18 ani, Nicolae Grant a expus pentru prima oară la Salonul Artiștilor Francezi din Paris, un efect de lampă în sepie, inspirat din școala olandeză și pictat în salonul mătușii sale, Maria Rosetti.

Până în 1893, când pictorul Nicolae Grant a expus câteva pânze la Ateneul Român, acesta a călătorit în toată Franța. La această expoziție pictorul a expus mai multe lucrări, printre care o natură moartă în ulei reprezentând vișine împrăștiate pe o față de masă albă, tabloul fiind încadrat el însuși într-o ramă albă. Această lucrare l-a impresionat pe Nicolae Grigorescu care „[...] felicitându-l pe tânărul artist, îi suflă la ureche că-l apreciază mai mult decât pe ceilalți colegi ai săi. Măgulit de aceste cuvinte de laudă și drept recunoștință, Nicolae Grant i-a oferit în dar acest tablou marelui artist, care i-a dăruit în schimb una din renumitele sale ținănci”⁶.

După această expoziție, Nicolae Grant a plecat în Bretania, unde a pictat numeroase tablouri, dintre acestea amintesc doar două: *Trei bretoni* (1894-1904) și *Bretone la râu* (1900-1905). Nicolae Grant nu a fost singurul pictor român atras de frumusețea zonei. Primul dintre artiștii români care s-a lăsat sedus de frumusețea orașului medieval Vitre a fost chiar Nicolae Grigorescu, care a pictat acolo între anii 1878 și 1887. Drumul deschis de Nicolae Grigorescu a fost urmat, până către 1940, și de alți artiști, precum Gheorghe Petrașcu, Theodor Pallady, Iosif Iser, Jean Al. Steriadi, Eustațiu Stoenescu, Elena Popea sau Rodica Maniu, care au pictat viața la țară, animația porturilor de pescari și fascinantele peisaje marine.

Operele realizate în aproximativ 20 de ani petrecuți în Franța îl vor include pe Nicolae Grant în „rândul celor mai importanți pictori călători pe care i-a cunoscut istoria artelor românești, amintind și de afinitatea tinerilor intelectuali români față de școlile superioare de arte franțuzești”⁷. În această perioadă, a călătorit deseori în spațiul francez.

Întors din călătorie în 1898, Nicolae Grant s-a logodit la Golești cu Alexandrina Bengescu, căsătoria având loc la biserica Kretzulescu din București. Un an mai târziu s-a născut unicul fiu, Georges, al cărui naș

⁶ Georges N. Grant, *Contribuție la viața și opera lui Nicolae Grant*, în „Museum. Studii și comunicări”, vol. X, Editura Tiparg, Golești-Argeș, Pitești, 2011, p. 34.

⁷ Doina Păuleanu, *Singularitate și reconstrucție imaginară. Pictori români în Bretania*, Editura Arcane, București, 2010, p. 261.

a fost bunicul său, diplomatul George Bengescu. În același an a expus la Salon de la Société des Artistes Français, o pictură, nr. 943 - *Fillettes aux bords de la rivière*.⁸

Nevoit să-și câștige existența în Franța, a lucrat în domeniul artei decorative, unde a realizat afișe pentru firme comerciale (Chocolat Meunier, pentru fabrica de pian „A. Bord”, reprezentând o femeie în rochie cu trenă, cântând pe claviatura unui pian cu coadă).⁹

Trebuie spus că Nicolae Grant s-a implicat în mișcarea artistică din România. A făcut parte din societatea „Ileana”, care a organizat o expoziție în 1898 și care s-a bucurat de un mare succes.¹⁰ La această expoziția au participat cu lucrări, alături de Nicolae Grant, și G. D. Mirea, Constantin Artachino, Eduard Grant (fratele său), Menelas Simonide, Constantin Pascali, Nicolae Gropeanu etc.¹¹

În 1900 s-a organizat Expoziția Universală de la Paris, unde prezența românească în standurile Grupei a II-a a fost numeroasă. Alături de Nicolae Grant au expus numeroși pictori, gravori, litografi și, nu în ultimul rând, arhitecți.¹² Cu acest prilej, pictorul Nicolae Grant a prezentat patru tablouri intitulate astfel: nr. 12 - *Le lavoire d' Eaubonne*; nr.13 - *Sur le bord de la Cagne*; nr. 14 - *Coin de Jardin*; nr.15 - *Convalescence*.¹³

Doi ani mai târziu a fost înființată Societatea „Tinerimea artistică”, fiind considerată cea mai coerentă și longevivă construcție artistică din prima jumătate a secolului XX. Această societate și-a propus să contribuie la dezvoltarea și promovarea artelor plastice din România. Cinci dintre fondatori - Kimon Loghi, Ipolit Strâmbu, Gheorghe Petrașcu, Ștefan Popescu și Frederic Storck - fuseseră influențați direct de modelele pariziene. Acestora li s-au alăturat artiști ai fostei Societăți „Ileana”, din care făcea parte și Nicolae Grant, alături de Ștefan Luchian, Nicolae Vermont, Arthur Verona,

⁸ Gabriel Badea-Păun, *Pictori români în Franța 1834-1939*, Editura Noi Media Print, București, 2012, p. 123.

⁹ *Ibidem*, p. 45.

¹⁰ Adrian-Silvan Ionescu, *Mișcarea artistică oficială în România secolului al XIX-lea*, Editura Noi Media Print, București, 2008, p. 242; Petre Oprea, Barbu Brezianu, *Cu privire la salonul „Artiștilor Independenți”*, în „Studii și Cercetări de Istoria Artei”, seria Artă plastică, tomul 11, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964, p. 134-144.

¹¹ Adrian-Silvan Ionescu, *op. cit.*, p. 242.

¹² Laurențiu Vlad, *Imagini ale identității naționale*, Editura Meridiane, București, 2001, p. 94.

¹³ Gabriel Badea-Păun, *op.cit.*, p. 123.

Constantin Artachino, Oscar Spathe și Demetrescu Mirea. Motivați de nevoia de racordare a artei plastice autohtone la marile modele occidentale, artiștii „Tinerimii artistice” au respins amatorismul și regulile rigide ale academismului universitar.

La Salon de la Société Nationale des Beaux-Arts (SNBA) Nicolae Grant a expus, în anii 1901¹⁴, 1902¹⁵ și 1904¹⁶, mai multe lucrări.

Începând cu 1903, Nicolae Grant a deschis aproape anual câte o expoziție la Ateneul Român, iar din 1910, an în care a hotărât să se întoarcă definitiv în țară, a luat parte regulat la viața artistică românească.¹⁷ A prezentat lucrări în sala „Mozart”, la Cartea Românească, la Fundația „Dalles”, în Sala „Universul” de la New York, unde a expus din îndemnul ambasadorului Carol Al. Davila.¹⁸

În timpul Primului Război Mondial, artistul s-a aflat la București și la Câmpulung Muscel, unde a pictat o serie de portrete (*Fetele prințului Barbu Știrbey*, *Doamna Zoe N. Cuțarida*) și interioare (*Atelierul pictorului Ion Steriade*, *Saloanele lui Barbu*, *Maria și Olga Catargi*).

Stabilirea în Câmpulung-Muscel nu a însemnat izolarea de viața artistică a capitalei. Dimpotrivă, pictorul Nicolae Grant a organizat, aproape în fiecare an, expoziții în București și în alte orașe, care s-au bucurat de aprecieri, prezentând natura, costumele populare musceleane și monumentele istorice din zonă, majoritatea picturilor în acuarelă, guașe și tempera, tehnică în care a ajuns aproape de desăvârșire, dându-le vigoarea și strălucirea picturii în ulei.

După Primul Război Mondial, Nicolae Grant a călătorit în diferite zone din țară (în 1921 a fost invitat de Goga la Rășinari, unde a pictat case, străzi vechi și aspecte din viața țăranilor ardeleni; la Balcic, unde, asemenea numeroșilor artiști, a surprins pe pânzele sale frumusețea și pitorescul acestei zone¹⁹; la conacul de la Izvoru-Argeș, unde a fost invitat de verișoara sa, Elena Perticari-Davila, și a pictat

¹⁴ *Ibidem*, pictură, nr. 411 - *Coin de parc*.

¹⁵ *Ibidem*, desen: nr. 1543 - *Notre Dame de la Joie un jour de Pardon*; nr. 1544 - *Intérieur de l'église de Tréfiagat*.

¹⁶ *Ibidem*, pictură nr. 550 - *Les jeunes commères*. p. 123.

¹⁷ Petre Oprea, *Cronicari și critici de artă în presa bucureșteană în primul deceniu al secolului al XX-lea*, Editura Litera, București, 1982, p. 18; *Repertoriul expozițiilor de artă românească, 1865-1918*, lucrare elaborată în cadrul Institutului de Istoria artei „G. Oprescu”, de către Carmen Liiceanu, Ioana Vlasiu, Theodor Enescu, Irina Fortunescu.

¹⁸ Georges N. Grant, *op. cit.*, p. 79.

¹⁹ Doina Păuleanu, *Pictori români la Balcic*, Monitorul Oficial, R.A., 2008, p. 8.

interioare, peisaje, vederi câmpenești, iar în perioada 1937-1940, a pictat interioare de biserici (Bistrița, Horezu, Polovragi, Novaci).²⁰

A pictat numeroase peisaje, flori, naturi moarte, interioare orientale, interioare boierești, dar a făcut și pictură de compoziție, cum ar fi, de pildă, *Dansul naiadelor*, cu picturi murale de dimensiuni mari (1,80 x 1,70 m), așa cum sunt cele trei panouri decorative intitulate *Păduricea de mesteceni*, *Spălătorese la Râul Târgului* și *Torcând pe Gruiu*, toate în ulei pe pânză în sala festivă a palatului administrativ din Câmpulung-Muscel.²¹ În cele trei lucrări, Nicolae Grant a insistat, în egală măsură, asupra pitorescului locurilor și asupra frumosului costum de Muscel, „[...] a cărei prezentare poate fi considerată document etnografic transpus în peisajul natural, atât de bogat în colorit și lumină a zonei Muscel, dar și asupra nobleței spațiului, a instantaneului unor priveliști inundate de lumină, cu bucuria, parcă, a redescoperirii naturii”²².

În 1935, din cauza unor greutăți financiare, Nicolae Grant a vândut casa din Câmpulung Muscel Băncii Naționale a României, care a transformat-o într-o casă de odihnă pentru salariații ei. Ulterior, casa a fost cedată Ministerului Sănătății, care a amenajat în ea un preventoriu T.B.C.

Cartea intitulată *Patru anotimpuri din viața unui om* a Reginei Maria a fost ilustrată cu desenele lui Nicolae Grant. De asemenea, Nicolae Grant a realizat unele proiecte de timbre pentru Societatea de binefacere „Țesătoarea”.

Despre activitatea artistică a pictorului Nicolae Grant a scris fiul său, urmărind cataloagele de expoziții personale și colective, precum și articolele publicate în presă, cu comentariile referitoare la expozițiile respective.

Criticul și istoricul de artă Petre Oprea a consemnat părerile cronicarilor și criticilor de artă, precum Virgil Cioflec, Ionel Jianu, George Oprescu, Petru Comarnescu, cu privire la expozițiile organizate de Nicolae Grant.²³

²⁰ Georges N. Grant, *op.cit.*, p. 80.

²¹ Ștefan Trâmbaciu, *Câteva date referitoare la prezența pictorului Nicolae Grant în Câmpulung Muscel*, în „Museum. Studii și cercetări științifice”, Golești-Argeș, 1980, p. 79.

²² *Ibidem*, p. 80.

²³ Petre Oprea, *Critici de artă în presa bucureșteană a anilor 1931-1937*, Editura Tehnică Agricolă, București, 1997, p. 67. Idem, *Critici și cronicari de artă în presa bucureșteană a anilor 1938-1944*, Editura Maiko, București, 1999, p. 78.

În lunga sa carieră artistică, care se întinde pe o perioadă de peste 50 de ani, a pictat peste 1000 de tablouri (desene, acuarele, guașe, tempera și uleiuri).²⁴

Ultima expoziție personală, unde a expus 38 de acuarele, a avut loc la Ateneul Român, în 1946, când pictorul avea 78 de ani. După această expoziție, Nicolae Grant a pictat copii după portretele originale ale strămoșilor săi, boierii Golescu, care i-au fost comandate de inginerul Nicolae Minescu, fostul director al INCOOP-ului. Portretele Zincăi Golescu, ale marelui ban Radu Golescu, Nicolae C. Golescu în costum de vânătoare și de aghiotant domnesc fac parte din expoziția de bază a Muzeului Golești.

În succinta prezentare a creației și personalității pictorului Nicolae Grant, împărtășim opinia criticului de artă Tudor Octavian, care a notat că acesta „[...] a îmbătrânit devenind tot mai britanic, într-o lume tot mai franțuzită, iar acuarelele lui conservă la superlativ parfumul epocii 1900. Nici un om instruit și care nu-i sărac sufletește nu rămâne indiferent la farmecul lor evocator”²⁵.

În prezent, lucrări realizate de pictorul Nicolae Grant se regăsesc în case de licitații din România, precum Alis²⁶ și Artmarkt²⁷. Prețurile cu care tablourile au fost vândute au variat între 230 de euro - cum ar fi lucrarea *Vas cu flori*, acuarelă 33x25,5 cm (București, 7 martie 2004) - ajungând până la 20.000 de euro, cum a fost cazul picturii intitulate *Printre flori*, ulei pe pânză, 55x 33,5 cm (București, 20 aprilie 2008).²⁸ În perioada cuprinsă între anii 1995 și 2011 au fost vândute 42 de lucrări, dintre care cinci au fost realizate în perioada când pictorul a călătorit în străinătate - Franța, Italia, Olanda - iar celelalte au avut ca teme peisaje din țară (*Valea Argeșului*, *Căpițe în Ardeal*, *Peisaj cu râu* etc.).²⁹

²⁴ Doina Păuleanu, *Singularitate și reconstrucție imaginară. Pictori români în Bretania*, Editura Arcane, București, 2010, p. 261.

²⁵ Tudor Octavian, *Pictori români uitați*, Editura Noi Media Print, București, 2008, p. 78.

²⁶ www.catalog-az.ro/catalog/alis-retrospectiva-pictura-sculptură-2013; catalog 522/17.01.2012, poziția 861; catalog 532/20.11. 2012, poziția 762;

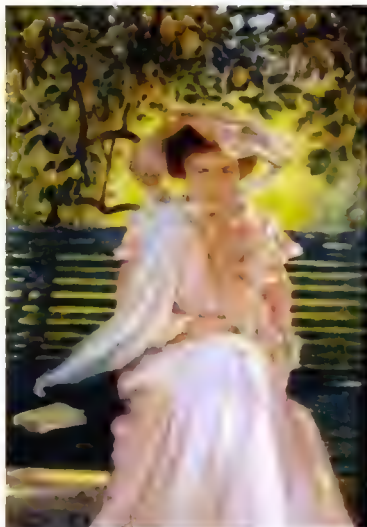
²⁷ www.catalog-az.ro/catalog/artmarkt; catalog Artmarkt Licitația de toamnă – 2014- Top 100 Mari Maeștri ai Artei Românești; catalog Artmarkt Licitația de Crăciun 2014, o ediție aniversară (9/17 decembrie 2014) p. 162.

²⁸ Dan Tudor, *Indexul independent Tudor-Art, vânzări publice de artă România 1995-2011*, gallerya. Ro, 2012, p. 177.

²⁹ *Ibidem*, p. 177.

Nicolae Grant, 14 septembrie 1895
Fotografie din colecția Muzeului
Golești

Alexandrina N. Grant, ulei pe pânză
București, 1903, în colecția Muzeului
Golești

PAINTER NICOLAE GRANT (1868-1950) – OFFSPRING OF GOLEȘTI LINEAGE

Abstract

Effingham Grant, through his marriage to Zoe Racoviță, entered the ranks of the high society of Bucharest and was the one who founded the first English aristocratic family in the Wallachian principality, closely related - by alliance - with the famous boyars from Golești. The last child of the spouses Zoe and Effingham Grant, Nicolae, was born on April 21 / May 9, 1868, in the Belvedere mansion in Bucharest, which belonged to his maternal great-grandfather, the great chancellor Constantin (Dinicu) Golescu.

Throughout his entire artistic career, the painter N. Grant has participated in more than 40 individual and collective exhibitions and has painted more than 1000 paintings (drawings, watercolors, gouaches, tempera and oils).

Keywords: painting, Golescu family, Nicolae Grant.

ALEGEREA PARȚIALĂ, DIN 6 SEPTEMBRIE 1926, ÎN JUDEȚUL IALOMIȚA

În mai 1926 au avut loc alegeri parlamentare. Principalele formațiuni politice care s-au înscris în cursa electorală au fost Partidul Poporului, Partidul Național Liberal, Partidul Țărănesc și Partidul Național Român, alături de care au participat și alte organizații politice. Dintre candidaturi, cele mai importante au fost ale generalului Alexandru Averescu, liderul Partidului Poporului, aflat în fruntea listei pentru Camera Deputaților, și a lui Ion Mihalache, conducătorul Partidului Țărănesc, care a fost, de asemenea, cap de listă la Ialomița. Alegerile au fost câștigate de formațiunea Generalului Averescu atât la nivel național, cât și la nivel județean, unde reprezentanții Partidului Poporului au obținut toate mandatele¹.

După cum erau regulile acelor vremuri, Generalul Averescu a candidat în mai multe județe. Fiind deja prim-ministru, el a renunțat la locurile obținute în județe, inclusiv la cel de la Ialomița. În această situație, conform legislației în vigoare, a fost organizat un nou tur de scrutin, pentru ocuparea locului rămas vacant la Camera Deputaților.

Momentul, inedit în politica locală, a fost tratat diferit de conducătorii organizațiilor locale, dar și de cei de la nivel central. Înfruntarea s-a dus între reprezentanții Partidului Poporului, Nicolae Ioan, al Partidului Țărănesc, Ion Răducanu, și al Partidului Național Liberal, Constantin Banu. Doar primii doi candidați au contat în cursa pentru ocuparea postului de deputat rămas liber.

Pentru tratarea acestui subiect am folosit surse arhivistice, dar și articole din presa locală și centrală a formațiunilor politice din acea perioadă. Dat fiind faptul că lupta s-a dus între reprezentanții primelor partide amintite anterior, edificatoare ni se par două documente, câte unul pentru fiecare formațiune, pentru a trata acest subiect. Primul document, inedit, descoperit de noi în fondurile arhivistice ale

* Profesor, Liceul Teoretic „Carol I” din Fetești, Ialomița

¹ Ion Teodorescu, *Considerațiuni statistice asupra rezultatelor alegerilor pentru Adunarea Deputaților, din 25 mai 1926, pe baza noii legi electorale* în „Analele Statistice și Economice”, an IX, nr. 7-8, iulie-august 1926, p. 14-15.

Consiliului Național pentru Studiarea Arhivei Securității², este o scrisoare adresată de Ion Răducanu, lider al țărăniștilor la nivel central și candidat pentru locul vacant de la Ialomița, conducătorului Partidului Țărănesc, Ion Mihalache. Răducanu îi cere lui Ion Mihalache să trimită în Ialomița frunțași ai partidului, parlamentari, în ziua alegerii pentru a putea face față „furtului de urnă” pe care credea că l-au pus la cale susținătorii lui Nicolae Ioan, candidatul averescan. Scrisoarea va fi atașată la finalul acestui material. Cel de-al doilea document provine de la reprezentanții Partidului Poporului și a fost redactat după finalizarea operațiunii electorale pentru a justifica rezultatul obținut de candidatul Partidului Poporului. Memoriul a fost descoperit și publicat de Nicolae Petrescu în „Muzeul Național”³. Importanța acestor documente este una însemnată în tratarea activității electorale și a rezultatului votului din 6 septembrie 1926, la Ialomița. Coroborate cu informațiile prezentate de presa locală și centrală, dar și cu sursele arhivistice, ele scot la iveală modalitatea specifică de desfășurare a procesului electoral interbelic la nivel național, cu particularitățile din teritoriu, în cazul de față județul Ialomița.

Dacă la scrutinul parlamentar din mai 1926 în fruntea listelor de la Ialomița s-au aflat Generalul Alexandru Averescu și Ion Mihalache, liderii naționali ai celor două formațiuni politice, la alegerea parțială din septembrie 1926 candidații au fost diferiți. Partidul Poporului, aflat la guvernare, sigur de reușită, având în mâini și conducerea județului, a propus un politician local, pe Nicolae Ioan, care în trecut activase în rândurile țărăniștilor locali. Este surprinzătoare candidatura fostului șef al țărăniștilor ialomițeni pe lista partidului de guvernământ la această alegere parțială, din moment ce Organizația Județeană a Partidului Poporului avea în rândurile sale și alți frunțași cu influență în rândul electorilor locali. Fostul frunțaș țărănist din județ, Nicolae Ioan, s-a alăturat disidenței țărăniste moderate, constituită de Constantin Spânișteanu, Stan Morărescu, Simion Mehedinți⁴ și alți 60 de intelectuali. În baza cartelului electoral încheiat pentru alegerile parțiale din septembrie 1926, Nicolae Ioan a fost desemnat candidatul Partidului Poporului, conform înțelegerii dintre Generalul Alexandru Averescu cu Simion Mehedinți⁵. Astfel stând lucrurile, este de înțeles de ce candidatul

² CNSAS, *Fond Documentar București*, dosar 6632, f. 240-241.

³ Nicolae, Petrescu, *The 1926 local elections in Călărași*, în vol. „Muzeul Național”, nr. 19, 2001, p. 237-242.

⁴ I. Scurtu, *Istoria Partidului Țărănist 1918-1926*, Editura Enciclopedică, București, 2002, p. 175-178.

⁵ *Extras dintr-o scrisoare*, „Fierul Roșu”, an I, nr. 3, 28 august 1932, p. 3.

averescan din Ialomița, la alegerea parțială din 6 septembrie 1926, nu a fost susținut de parlamentarii și autoritățile guvernamentale, pierzând la scor scrutinul.

De cealaltă parte, Partidul Țărănesc a propus tot un fruntaș de la centru, lider important, profesorul universitar Ion Răducanu, ialomițean la origine. Desemnarea lui Ion Răducanu a însemnat o nouă etapă în evoluția Organizației Județene a Partidului Țărănesc, de a cărei conducere se va ocupa până la dizolvarea partidelor politice de către comuniști. Ion Răducanu nu era străin de situația organizației țărăniste din Ialomița pentru că, într-o scrisoare adresată lui Ion Mihalache înaintea alegerilor din mai 1926, îl îndemna pe acesta să meargă la Călărași să clarifice situația candidaturilor⁶. El se adresa șefului Partidului Țărănesc după ce vorbise cu Gheorghe Vlădescu-Albești despre problemele organizației din Ialomița. La scurt timp după anunțarea datei alegerii parțiale de la Ialomița, într-o altă scrisoare, Ion Răducanu se adresa lui Ion Mihalache, întrebându-l dacă s-a decis depunerea candidaturii sale și data când trebuie să ajungă în județ⁷.

Lupta electorală s-a purtat între candidații Partidului Poporului și Partidului Țărănesc. Propaganda electorală a celor doi competitori a fost diferită. Averscanii locali își prezentau candidatul în fața alegătorilor ialomițeni prin publicarea unei scrisori despre activitatea lui Nicolae Ioan în administrația și politica județului Ialomița după Primul Război Mondial⁸. Prin expunerea motivelor în presa națională, pentru care candidatul lor trebuia să fie ales, averescanii erau siguri de reușită, mai ales că au implicat întreg aparatul administrativ în campania electorală.

Campania electorală a lui Ion Răducanu a beneficiat de sprijinul tuturor frunțașilor locali, dar și al celor de la nivel central. Șeful Partidului Țărănesc, Ion Mihalache, a participat la întrunirile electorale din Ialomița de la sfârșitul lui august 1926. Pe 29 august 1926 a luat parte la o adunare țărănistă la Slobozia care, din cauza intervenției autorităților, nu a mai avut caracterul unei mari manifestații⁹. Prezenți în număr mare, negustorii din oraș și din împrejurimi care s-au adunat în jurul lui Ion Mihalache au fost îndepărtați cu forța de șeful poliției locale. Abuzurile autorităților locale împotriva partizanilor lui Ion Răducanu au continuat în localitatea Smirna, unde șeful postului de jandarmi a împiedicat pe reprezentanții Partidului Țărănesc din comună să pună la dispoziție lui Ion Mihalache o sală de prăvălie pentru adunare, întrunirea ținându-se

⁶ CNSAS, *Fond Documentar București*, dosar 6632, f. 231.

⁷ *Ibidem*, f. 234.

⁸ *Scrisori din Ialomița*, „Îndreptarea”, an VIII, nr. 205, 5 septembrie 1926, p. 3.

⁹ *Ingerințele din județul Ialomița*, „Aurora”, an IX, nr. 1446, 2 septembrie 1926, p. 1.

în curtea unui sătean. La o altă manifestație, numai intervenția liderului țărănist l-a scăpat din mâinile participanților pe preotul Dumitrescu, care încerca să tulbure liniștea adunării.

Fiind conștient de implicarea autorităților în favoarea candidatului guvernamental, Ion Răducanu a apelat la sprijinul celorlalți fruntași ai partidului. Cu trei zile înaintea alegerii, Ion Răducanu, pentru a fi sigur de victorie și a preveni acțiunile partizanilor candidatului guvernamental, despre care credea că are sprijinul autorităților, cum era practica în epocă, i-a trimis o scrisoare lui Ion Mihalache¹⁰, în rândurile căreia îl informează cum trebuie să acționeze în județ. Ion Răducanu a solicitat delegarea în teritoriu a fruntașilor Partidului Țărănesc, în localitățile unde considera că procesul electoral va fi fraudat. Prezența liderilor de la centru care erau și parlamentari era susținută de articolul 51 din legea electorală, care le asigura statutul de delegați pentru supravegherea votării. Toate detaliile au fost puse la punct, iar în ziua alegerii au fost prezenți, la secțiile de votare din județ, fruntașii: Dr. Nicolae Lupu la Fetești, Virgil Madgearu la Lehliu, Nicolae Costăchescu la Bărcănești, iar Costache Lupu la Munteni-Buzău¹¹. Dintre fruntașii organizației județene a Partidului Țărănesc, Petre V. Haneș a fost repartizat la secția de votare Ciochina. De asemenea, în aceeași scrisoare, solicita și prezența altor fruntași, „adevărații oameni serioși de la București”, printre care și D.R. Ioanițescu. Alți fruntași țărăniști nu au putut participa ca delegați la secțiile de votare din Ialomița, deoarece au mers la Galați, unde s-a organizat o altă alegere parțială, în aceeași zi. În încheiere, candidatul țărănist de la Ialomița concluzionează că „ar fi păcat să pierdem alegerea din lipsa de pasivitate a parlamentarilor”.

Candidatul Partidului Poporului, Nicolae Ioan, nu a avut aceeași susținere din partea fruntașilor locali care conduceau județul, și nici din partea liderilor centrali ai partidului. Chiar dacă reprezenta formațiunea aflată la putere, candidatul de la Ialomița a fost susținut de un număr restrâns de lideri de la centru, fără notorietate, cum ar fi deputatul de Vlașca, Spînișteanu, sau dr. Constantin Banu, secretar al Direcției Generale de Sănătate Publică, alături de care au fost câțiva fruntași județeni¹². Campania electorală a început cu opt zile înaintea alegerii, iar resursele utilizate au fost insuficiente pentru a putea desfășura o campanie care să aducă voturi. Dacă reprezentanții Partidului Țărănesc au dispus de șapte automobile și sume de bani care au ajuns la 1.000.000 de lei, cu care s-au plătit manifeste și mitinguri, reprezentanții Partidului

¹⁰ CNSAS, *Fond Documentar București*, dosar 6632, f. 240-241.

¹¹ *Ibidem*, f. 240-241.

¹² N. Petrescu, *op. cit.*, p. 237.

Poporului au fost net în inferioritate. Cel mai important aspect al campaniei electorale a averescanilor l-a reprezentat neimplicarea prefectului Ioan F. Buricescu, fruntaș al Partidului Poporului și reprezentant al guvernului în teritoriu, care trebuia să-l sprijine pe Nicolae Ioan. Acesta nu a oferit niciun ajutor în campanie, ba, mai mult, chiar înainte de alegeri „a considerat că este înțelept să meargă în concediu”¹³. Pe durata lipsei sale, în fruntea Prefecturii l-a desemnat interimar pe inspectorul-șef al instituției, Șerbănescu, care a încercat să ajute cum poate candidatul formațiunii de la putere, dar a fost oprit în multe rânduri să ia decizii.

De asemenea, deputații ialomițeni ai Partidului Poporului, Vasile Rosețeanu, Duțu Dobrescu și Gheorghe Lupu au intervenit în campania electorală și pe durata votării, sabotând propriul candidat și îndemnând cetățenii să voteze candidatul țărănist, pe Ion Răducanu. Aceștia, cu sprijinul altor fruntași locali, profesorii Elefterescu și V. Georgescu, au participat la întrunirile politice din teritoriu, unde au făcut anticampanie lui Nicolae Ioan, martori fiind primarii sau conducătorii organizațiilor locale¹⁴. La încheierea scrutinului, în seara de 6 septembrie 1926, Ioan F. Buricescu, prefectul „absent” din campania electorală, și cei trei deputați au sărbătorit înfrângerea în alegeri într-un local din Călărași.

Campania electorală a țărăniștilor a fost pe placul alegătorilor ialomițeni. În localitățile pe unde a trecut, Ion Răducanu a fost primit cu „un deosebit entuziasm de populația satelor ialomițene, care în majoritate sunt țărăniște”¹⁵, consemna la vremea respectivă ziarul național al Partidului Țărănesc. În paginile „Aurorei”, țărăniștii au publicat și atacuri la adresa lui Nicolae Ioan, pe care încercau să-l discrediteze în ochii votanților, fiind acuzat că a fost dat afară din partid „pentru fapte dăunătoare plugarilor”¹⁶.

Autoritățile de pe plan local nu l-au putut împiedica pe Ion Răducanu să câștige alegerea parțială din 6 septembrie 1926 din județul Ialomița. La 10 septembrie 1926 Biroul Central Electoral Ialomița a publicat rezultatele oficiale ale scrutinului. Din cele peste 42000 de voturi valabil exprimate, candidatul țărănist Ion Răducanu a obținut 22714, adjudecându-și mandatul de parlamentar¹⁷. Ceilalți contracandidați au obținut 12491 de voturi - Nicolae Ioan, iar cele 6885 de voturi obținute de

¹³ *Ibidem*, p. 239.

¹⁴ *Ibidem*, p. 240-241.

¹⁵ *Ingerințele din județul Ialomița*, „Aurora”, an VI, nr. 1446, 2 septembrie 1926, p. 1.

¹⁶ *Ialomițeni*, „Aurora”, an VI, nr. 1448, 4 septembrie 1926, p. 2.

¹⁷ BIAN Călărași, *Fond Pretura Plășii Călărași (1917-1950)*, dosar 12/1932, f. 92.

candidatul liberal Constantin Banu au fost proporționale cu activitatea formațiunii sale în campania electorală.

Înainte afișării rezultatului oficial, oficiosul averescan recunoștea succesul țărăniștilor în alegerea parțială de la Ialomița din 6 septembrie 1926, menționând că *„d-lui Ion Răducanu i-a folosit foarte mult și împrejurarea specială în care Partidul Poporului a dus lupta acolo”*¹⁸. Împrejurarea specială de care vorbește ziarul se referea la activitatea Organizației Județene a Partidului Poporului, care nu a susținut candidatul propriu. După alegeri, Nicolae Ioan a întocmit un memoriu despre modul în care a decurs alegerea și cum s-au implicat parlamentarii partidului și frunțașii locali în campania electorală, menționând momentele când aceștia au luptat pe față împotriva lui. Cu toate motivele prezentate în gazeta națională a partidului și acuzele pentru nesusținere aduse frunțașilor locali de Nicolae Ioan, un fapt este de netăgăduit: succesul categoric obținut de Ion Răducanu, candidatul Partidului Țărănesc.

Alegerea parțială din 6 septembrie 1926 pentru desemnarea unui deputat din partea județului Ialomița în forul legislativ al țării a reprezentat o premieră pentru politica locală. Chiar dacă s-a luptat cu candidatul partidului aflat la guvernare, Nicolae Ioan, reprezentantul Partidului Țărănesc, Ion Răducanu a reușit să adune cele mai multe voturi, obținând mandatul de deputat. Succesul acestuia a fost posibil datorită resurselor financiare de care a dispus formațiunea, a prezenței în teritoriu, la secțiile de votare, a frunțașilor de la centru ai Partidului Țărănesc. Un rol important în stabilirea rezultatului final al acestui scrutin l-a reprezentat și slaba susținere a candidatului guvernamental, Nicolae Ioan, de către frunțașii locali ai Partidului Poporului, precum și a celor din conducerea centrală, care au trimis lideri fără notorietate în rândul alegătorilor.

ANEXĂ

Scrisoare a lui Ion Răducanu, adresată lui Ion Mihalache, în vederea organizării campaniei electorale pentru alegerea parțială de la Ialomița din 6 septembrie 1926

*"București, 3 sept. 1926
Dragă Mihalache,*

¹⁸ Primele rezultate ale alegerilor parțiale, „Îndreptarea”, an VIII, nr. 208, 7 septembrie 1926, p. 1.

Venim cu automobilul angajat de la București:

Aci se pregătește furtul de la urne. Sunt pozitiv informat. Din cauză că deputații nu vin la Ialomița, - se va săvârși furtul la urne. Deputații ar putea fi delegați, conf. art. 51 din lege.

Pentru ca să fie delegați, ar trebui să fie sâmbătă dimineața în Călărași, fie ca cereri cu semnătura (cuvânt indescifrabil) legalizată, pentru schimbarea delegaților;

Lupu (Nicolae - n.n.) e necesar; dar nu știm unde să trimitem mașina: tot la Fetești.

Nu vin Iacobescu, Lepădatu, Ionel Lupescu pornesc la Galați. Nu stau în ziua de votare aici. Armand Călinescu n-a venit. Mi-e teamă că rămânem cu 5 deputați și vom suferi urmările furtului de urnă.

Dacă Madgearu nu vine de duminică seara la Lehliu, situația e pierdută la secția de acolo.

Sunt ordine de la centru să facă Ioan (candidatul Partidului Poporului Nicolae Ioan - n.n.).

Nu e decât o singură cale de scăpare: să vie adevărații oameni serioși din București (2 cuvinte indescifrabile), - Bolintineanu și prieteni ai lui Ioanitescu – să fie pregătiți cu certificate că sunt înscriși în listele electorale, că sunt eligibili, conf. art. 51 din legea electorală.

Costăchescu (Nicolae -n.n.) e aici. E în județ.

Ar fi păcat să pierdem alegerea, din lipsă de pasivitate a parlamentarilor.

Semnează,

Ion Răducanu

Petre V. Haneș - telefonează-i - să vie la Ciochina, cu certificatul că e alegător la Cameră și eligibil.

Costăchescu merge la Bărcănești.

Să vie Costache Lupu la Munteni Buzău.

Sursa: CNSAS, Fond Documentar București, dosar 6632, f. 240-241

THE BY-ELECTION OF SEPTEMBER 6, 1926, IN IALOMIȚA COUNTY

Abstract

During the interwar period, general or partial parliamentary elections were held when a place remained vacant, which animated the

local political life. Such a moment was also held in Ialomița county, on September 6, 1926, when the first by-election was held, following the resignation of General Alexandru Averescu to the place obtained during the May 1926 elections, at the Assembly of Deputies. For this campaign, the candidate of the People's Party, the governing party, Nicolae Ioan, registered. From the Peasant Party the university professor and frontman, Ion Răducanu, from Ialomița, participated and the last candidate, the representative of the National Liberal Party, Constantin Banu. The election campaign was dominated by the first two candidates who had different backing. If Ion Răducanu received the support of the leaders from the center of the Peasant Party who were present in the polling stations in the county, on the day of the election, on the other hand, the candidate of the ruling party, Nicolae Ioan, did not enjoy the same support and was sabotaged by partisans from the county. The proof of this fact is the result of the election that was favorable to Ion Raducanu.

Keywords: parliamentary elections, Peasant Party, Ialomița County, election campaign.

STABILIREA NORMELOR JURIDICE PRIVIN FUNCȚIONAREA SERVICIULUI RELIGIOS ÎN ARMATA ROMÂNĂ

Scutul și Crucea de sorginte română au izbutit să fie, chiar pentru întregul spațiu european¹, stavilă în calea pericolelor fel de fel, realitate judicios exprimată de Ștefan cel Mare când scria principilor creștini: „Necredinciosul împărat al turcilor (...) se gândește cum să supuie și să nimicească toată creștinătatea”, fapt pentru care plănuise păgânul „să vie (...) cu toată puterea sa împotriva noastră și să supuie țara noastră care e Poarta Creștinătății și pe care Dumnezeu a ferit-o până acum. Dar dacă această poartă va fi pierdută - Dumnezeu să ne ferească de așa ceva - atunci toată creștinătatea va fi în mare primejdie”². Or, având prin români acest scut, „mulți creștini trăiau în pace”³. De aceea, ambele instituții care-i așază, unul lângă altul, pe militar și pe cleric, rămân - ele însele, ca și lucrarea lor împreună - între miracolele istoriei, puse la temelia Casei noastre numită România⁴.

Alexandru cel Bun (1400-1432), domn creștin, înțelept și pașnic, pe lângă abilitățile diplomatice și arta militară, excelează și printr-o credință neîndoielnică în Dumnezeu și în puterea miraculoasă a Sfintelor moaște, motiv pentru care, în 1415, „au trimis de au adus cu multă cheltuială moaștele Sf. mucenic Ioan al Novii (Ioan cel Nou - n.n.) de la Cetatea Albă și le-au așezat în Târgu, în Suceava la Mitropolie”⁵, arătând, pentru prima dată, că oștenii Moldovei ies la rampa istoriei „nu pe câmpul de luptă, ci asigurând paza moaștelor unui sfânt martirizat de păgâni și ale cărui moaște făcătoare de minuni au fost aduse la Suceava într-o impresionantă procesiune”⁶.

* Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand” – filiala Constanța.

** Studentă la Facultatea de Drept, Universitatea București; reprezentant al Asociației Culturale „Astra Dobrogeană”.

¹ Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Preoți în tranșee 1941-1944*, Editura Europa Nova, București, 1998, p. II.

² Arhivele Militare Române (în continuare, A.M.R.), fond Inspectoratul Clerului Militar, arhiva pe anul 1928, dos. 9.

³ *Ibidem*, arhiva pe anul 1929, dos. 4.

⁴ „Monitorul Oficial”, nr. 132, 8 iun. 1932.

⁵ Alexandru V. Diță, 1415. *Semnificația politică a unui act religios: Aducerea moaștelor Sfântului Ioan cel Nou la Suceava*, în „Armata și Biserica”, nr. 4, 1996, p. 53.

⁶ *Ibidem*.

Reprezentanții de seamă ai Bisericii, mitropolitul și episcopii, uneori și egumenii marilor mănăstiri, au jucat un rol politic însemnat în viața țării. Mitropolitul Teoctist al Moldovei este cel care „l-a pomăzuit” pe voievodul Ștefan cel Mare, în 1457, pe câmpul numit Dreptate. Ignatie Sârbu, Mitropolitul Țării Românești, a fost trimis de Constantin Șerban în solie în Transilvania (1655), pentru a cere sprijin principelui Gheorghe Rackoczy II. În Moldova, Mitropolitul Ghedeon a fost trimis la Moscova de către Gheorghe Ștefan (1656), pentru a încheia o alianță antiotomană cu țarul, Alexei Mihailovici.

Pravilele românilor, elaborate după modelul codurilor de legiuri din Imperiul Bizantin, au statornicit reglementări atât civile, cât și bisericești, pentru abaterile săvârșite. Pravila se adresa clerului de mir, mai ales celui din lumea satelor, care trebuia determinat să-și încadreze comportamentul în normele canonice și să conducă enoriașii în spiritul legilor bisericești. În acest cadru se înscriu Pravila cea mică (1640), Pravila cea mare (1652), Pravila lui Vasile Lupu.

Tradiția participării clerului în armată este din cele mai vechi timpuri. După modelul altor state cu tradiție în domeniu (Austria, Rusia, Prusia), și-a aflat locul în mod firesc în cele două armate, munteană și moldoveană, instituția „preotului de oștire” sau confesor militar. La 1834 e amintit un „confesor al capelei” la Statul Major al dorobanților, iar la 1837 se specifica clar existența unui „preot al oștirii”, ieromonahul Visarion, la comandamentul armatei muntene.

Etaple parcurse de serviciul religios în cadrul oștirii, începând cu anul 1850, au îndeplinit cu osârdie „religioasele datorii”, așa cum îndemneau odinioară *Îndatoririle preoților de oștire*, ivite la sfârșit de Brumărel, în 1850, prin vrednicia Mitropoliei muntene și a Departamentului Lucrărilor Ostășești. În acel an apar primele *Instrucțiuni*, intitulate *Îndatoririle preoților de oștire*, în șapte puncte, elaborate de Mitropolia Ungro-Vlahiei, împreună cu Ministerul Lucrărilor Ostășești (M.L.O.), devenit ulterior Ministerul de Război.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Direcția Personal și Operații Militare elabora ordine ale ministrului de Război, atât pentru organizarea procesului de recrutare și selecție în școlile militare, cât și pentru organizarea învățământului militar, prin întocmirea tematicii concursurilor de admitere și a metodologiilor de desfășurare a acestora. Structura examenului de admitere în școala militară de ofițeri demonstrează complexitatea și gradul de erudiție a celor care aspirau la o carieră de ofițer în armată.

Viața acestor *Instrucțiuni* va fi de scurtă durată, întrucât la 6 aprilie 1870 va fi elaborat, aprobat de domnitorul Carol I, și pus în aplicare un alt act normativ privind activitatea preoților de oștire intitulat *Regulamentul clerului din armata permanentă*. Acestui *Regulament* îi

urmează un decret dat în 1876, care preciza că „toate trupele și unitățile teritoriale puteau să aibă câte un preot”, iar „în 1877 preoții unităților au fost înlocuiți cu preoții de Garnizoană, care deserveau toate unitățile din aceeași localitate”.

În 1876 au mai au fost elaborate *Instrucțiunile* intitulate *Datoriile preotului de armată*, ce reglementau „activitatea preotului militar în timp de pace, în privința ofierii cultului divin, a predării «științelor religioase», în școlile militare și stabileau sarcinile în timp de război”. Aceste *Instrucțiuni* au fost publicate de arhimandritul Gabriel Rășcanu (fost preot militar)⁷.

Etapa premergătoare înființării Episcopiei Armatei Române a fost între anii 1915 și 1921. La 15 mai 1915 Sf. Sinod dezbată propunerea Mitropolitului Pimen ca Armata să aibă un serviciu religios bine organizat, având ca îndrumător spiritual un protopop. Alesul Sf. Sinod a fost părintele Constantin Nazarie, profesor universitar de Morală Creștină la Facultatea de Teologie din București.

Părintele Nazarie întocmește *Instrucțiunile asupra atribuțiilor preoților de armată*, care, după ce și-au căpătat forma definitivă, trecând prin filtrul Sf. Sinod și al Marelui Stat Major, „au devenit ordinul 3451 din 28 octombrie 1915” al Marelui Stat Major și au fost publicate în revista „Biserica Ortodoxă Română” din noiembrie 1915. Este de reținut că *Instrucțiunile* elaborate de Părintele Nazarie „au stat la baza activității preoților din armată până la înființarea Episcopiei Armatei”⁸. Acest document a avut caracter de lege până la 20 iulie 1921.

În subcapitolul intitulat *Organizarea Serviciului religios în armată* este de reținut că, prin instalarea părintelui Nazarie și elaborarea *Instrucțiunilor*, întreaga activitate a preoților a fost atât de bine coordonată, încât Marele Cartier General al Armatei nu a mai avut nimic de adăugat, întrucât – spune autorul – „tot ce se putea prevedea, prevăzusem eu până la cele mai mici detalii”, după care adaugă: „ca dovadă că *Instrucțiunile* alcătuite de mine erau absolut complete, lucrul acesta se poate vedea din faptul că în timpul războiului, cu toată varietatea de situații, n-am ieșit o singură dată din litera și spiritul lor, și n-am avut vreun caz să nu fie prevăzut în ele”⁹. Mai mult – spune el – preoții care se vor distinge prin fapte de curaj și bărbăție vor fi propuși la înaintare (avansare), spre a fi asimilați gradului de căpitan, în timp ce Ajutorul Șefului Serviciului Religios va fi asimilat în gradul de maior, iar Șeful Serviciului Religios în gradul de colonel.

⁷ *Biserica Ortodoxă Română*, se va cita prescurtat „B.O.R.”, IV, 1877-1878, pp. 173-180.

⁸ C. Nazarie, *Referat asupra activității preoților de armată, în campania din 1916-1918*, București, 1920, p. 6-9.

⁹ *Ibidem*, p. 8.

Unificarea Bisericii Ortodoxe Române, ca rezultat al Marii Uniri din 1918, a facilitat înființarea unei entități specializate, care să conducă permanent instituția clerului militar, ai cărei preoți erau răspândiți pe cuprinsul întregului spațiu românesc. Această instituție a fost Episcopia Armatei¹⁰. Legiferările și reglementările nominalizate erau încă o dovadă că „armata nu se poate dispensa de serviciul sufletesc neprețuit al preoțimii”¹¹, cum apreciasse în aprilie 1921 ministrul de Război, clerul fiind receptat drept „o instituție bună, care va întări armata”¹².

Sfântul Sinod, în conlucrare cu Ministerul de Război, a trimis corpurilor legiuitoare ale României (Senatului, la 8 iulie 1921; Adunării Deputaților, la 19 iulie 1921), spre a dezbate și adopta proiectul *Legii privitoare la organizarea clerului militar*, document ce a statuat, pentru prima dată în istoria armatei române, instituția preoților militari activi (permanenți)¹³. Diriguitor absolut al preoților militari de toate confesiunile va fi numit un episcop militar, care va purta titlul «Episcop de Alba-Iulia», făcând parte din Sf. Sinod.

Pentru întocmirea legii din 1921, clericii ortodocși au avut alături și reprezentanți ai celorlalte culte recunoscute: pr. Ștefan Ucsnay, romano-catolic; pr. Iuliu Florian, greco-catolic; șef rabin dr. I. Niemirower, cultul mozaic; pr. Ernest Tökes, protestant¹⁴.

Drept pentru care Sfântul Sinod și Ministerul de Război au promovat spre corpurile legiuitoare proiectul de *Lege privitoare la organizarea clerului militar*. Când Senatul a adoptat, în unanimitate, la 23 aprilie 1921, cererea de a fi dezbătut în regim de urgență proiectul noii legi, ministrul de Război, generalul Ioan Rășcanu, elogia clerul militar pentru pastorația avută în conflagrația care se încheiase, considerând că acesta fusese „mai presus de orice laudă”¹⁵, argumentând că: „preoțimea militară care a însoțit armata în timpul războiului a fost mai presus de orice laudă; ca adevărați apostoli, preoții n-au părăsit un moment postul lor sfânt și de onoare, ajutând ofițerimea spre a putea duce la glorie trupele [...] și acum, ca

¹⁰ Ilie Manole, *Preoții și oștirea la români (1830-1948)*, Răzvad-Târgoviște, Editura Daniel T., 1998, p. 89.

¹¹ Ștefan Pâslaru, 23 aprilie 1921: *Legiferarea organizării clerului militar*, în „Revista de Istorie Militară”, nr. 3, 1993, p. 38.

¹² *Ibidem*, p. 39.

¹³ Aurel Pentelescu, *Crucea și arma: Episcopii militari (1921-1948)*, în „Dosarele Istoriei”, XII, nr. 1 (125), 2007, p. 49.

¹⁴ A.M.R., fond Inspectoratul Clerului Militar, Microfilme, r. 1521, c. 0100.

¹⁵ Philippe Gaudin, *Semnificația unui studiu al religiilor astăzi*, în „Marile religii”, București, 1995, p. 27.

și în război, armata nu se poate dispensa de serviciul sufleteș neprețuit al preoțimii”¹⁶.

Această *Lege*, având douăsprezece articole, a fost promulgată de regele Ferdinand I, prin Înaltul Decret Regal nr. 3378 din 20 Iulie 1921, și publicată în „Monitorul Oficial” nr. 99 din 6 august 1921. *Legea* a fost urmată de un *Regulament de punere în aplicare a Legii privitoare la organizarea clerului Militar*, promulgat prin Decretul Regal nr. 1970 din 18 iunie 1924 și publicat în „Monitorul Oficial” nr. 115 din 1924. Acest *Regulament* este elaborat în 9 capitole și 48 de articole. Corespundea Constituției din 1923.

Conform noii legi, „se admit în cadrele armatei pentru necesitățile confesionale și ale dezvoltării sentimentului religios preoții militari activi de orice rit” (art. 1). *Regulamentul*¹⁷ venea cu precizarea: „preoții militari de orice religie și rit recunoscut de Ministerul Cultelor”¹⁸.

Cadrul juridic în care se manifesta ecumenismul clerului militar era prevăzut amănunțit și în *Regulamentul pentru punerea în aplicare a legii privitoare la organizarea clerului militar*, cuprins în Înaltul Decret Regal nr. 1920 din 18 iunie 1924, în care se admiteau în cadrele armatei „preoții militari activi de orice rit, pentru necesitățile confesionale și ale dezvoltării sentimentului religios” (art.1)¹⁹.

Se prevedea că preoții cu gradul de căpitan se recrutează dintre licențiați și doctorii în teologie, după o practică de păstorire de 3 ani, neavând o vârstă mai mare de 32 ani. Cei de divizii și cei de corp de armată se recrutează dintre preoții de regimente²⁰. Comisia de concurs, numită prin decizie ministerială, includea, alături de președinte – care era inspectorul clerului militar – patru membri (art. 2); pentru preoții cultelor minoritare, în comisie era inclus și câte un reprezentant al confesiunii candidatului (art. 10)²¹.

Clerul militar activ și de rezervă avea subordonare dublă: pe plan administrativ și disciplinar, toți preoții militari, pastori, rabini și imami se aflau sub conducerea episcopului de Alba Iulia; pe plan spiritual, ei ascultau de șefii confesiunilor minoritare de care aparțineau.

¹⁶ Ștefan Pâslaru, *op. cit.*, p. 38.

¹⁷ „Monitorul Oficial”, nr. 115, 1924; „Monitorul Oastei”, nr. 9, 1924; Ministerul de Război, *Legea și regulamentul privitoare la organizarea clerului militar*, Tipografia Marelui Stat Major, București, 1924.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Legea clerului militar*, art. 7.

²¹ Ilie Manole, *op. cit*, p. 97-98.

Îndatoririle preoților militari reflectau, și ele, dimensiunea ecumenică și larga deschidere a regimului cultelor din România; preoții, pastorii și imamii incluși în sistemul asistenței religioase din armată aveau ca atribuții comune săvârșirea slujbelor religioase la unitățile și serviciile armatei, privegherea și îngrijirea educației religioase și morale a ostașilor, combaterea la trupă a pornirilor rele de orice natură, mărturisirea și împărtășirea cel puțin o dată pe an, ținerea predicilor și conferințelor cu caracter religios, moral, național, social economic etc., după un plan stabilit de comun acord cu comandantul unității, ajutarea comandanților la organizarea și conducerea școlilor de carte (art. 19). Preoții militari nu puteau avea nici parohie, nici catedre, puteau fi însă profesori la instituțiile militare²².

Episcopul militar de Alba Iulia era membru al Sfântului Sinod și senator de drept. Se instituie prin decret regal, dintre candidații recomandați de Sfântul Sinod, în acord cu ministrul de Război. Acesta are jurisdicțiune dublă: una spirituală și alta administrativă. Ecumenismul avea astfel și în armată, teren fertil de afirmare. Episcopia militară are aceeași organizare ca și celelalte episcopii ale țării. Cancelaria inspectorului clerului militar funcționează la reședința episcopiei militare, în capitala țării.

Din punct de vedere administrativ, clerul militar este supus regulilor și îndatoririlor prevăzute de legi și regulamente pentru ofițeri²³. Abaterile de ordin disciplinar cad în competența autorităților superioare eclesiastice militare. În scopul acesta va funcționa un consistoriu spiritual militar, constituit dintr-un preot de corp de armată și patru membri preoți de divizie. Sentințele de caterisire a vinovatului pot fi atacate cu apel înaintea Sfântului Sinod. Caterisirea atrage după sine pierderea gradului militar preoțesc și îndepărtarea sa din cler. Sentințele rămase definitive vor fi aprobate de episcopul clerului militar și sunt aduse la cunoștința ministerului de Război pentru executare.

În caz de mobilizare, era stabilit ca numărul de preoți să se completeze cu preoți militari admiși în cadrul de rezervă²⁴.

La 31 octombrie 1927 Marele Stat Major - Secția 1 a primit tabelul nr. 16420, cu sărbătorile legale²⁵ prevăzute la art. 9 din *Legea pentru Statutul funcționarilor publici*²⁶ și art. 18 din Regulamentul Statutului²⁷. Se

²² *Legea clerului militar*, art. 4.

²³ *Legea clerului militar*, art. 10.

²⁴ *Legea clerului militar*, art. 11.

²⁵ A.M.R., fond 5416, dos. 1044, f. 311.

²⁶ „Monitorul Oficial”, nr. 60, 1923.

²⁷ *Loc. cit.*, nr. 189, 1923.

menționau sărbătorile religioase, inclusiv cele 4 zile de Crăciun și zilele de Duminică. Pentru sărbătorile naționale s-a prevăzut suspendarea serviciul și oficierea Te-Deum-ului în toată țara la datele de:

24 ianuarie/4 februarie - Unirea Principatelor și a tuturor românilor;
10/23 mai - Proclamarea Independenței (1877);

Aniversarea Zilei Eroilor morți pentru Patrie (Înălțarea Domnului).

Se stipula oficierea Te-Deum-ului în toată țara, fără suspendarea serviciului, la următoarele aniversări ale Familiei Regale: 22 iulie/4 august - onomastica M.S. Reginei; 11/24 august - Nașterea M.S. Regelui; 3/16 octombrie - Nașterea A.S.R. Principele Carol; 16/29 octombrie - Nașterea M.S. Reginei²⁸.

Conform *Legii pentru regimul general al cultelor*, votată la 31 martie 1928, în armată și în alte instituții ale statului (școli, spitale etc.) cultele aveau dreptul de „a săvârși prin preoții lor, pentru credincioșii lor, servicii religioase de orice natură, cu observarea (respectarea - n.n.) legilor și regulamentelor instituțiilor respective” (art. 16)²⁹. În 1928 a intra în vigoare un nou act normativ: *Regulamentul pentru serviciul religios în timp de pace și campanie*³⁰. Un an mai târziu, *Legea pentru organizarea ministerelor*, promulgată cu Înalțul Decret nr. 2710 din 29 iulie 1929, preciza că Direcția personalului avea și atribuții privind încadrarea armatei cu personal ecleziastic³¹.

Ecumenismul este o caracteristică importantă și a altor reglementări și acțiuni specifice asistenței confesionale în structurile militare. Relevanță au în această privință și prevederile cuprinse în *Instrucțiuni provizorii asupra serviciului religios în timp de pace și în timp de campanie*, elaborate în 1931. Sunt 14 capitole și două anexe referitoare la desfășurarea asistenței confesionale în armată³². Trebuie amintit că organizarea din 1932 a Ministerului nu prevedea în mod expres existența Inspectoratului clerului militar³³.

Instrucțiunile evidențiau importanța pastorală militară în pregătirea sufletească a soldatului (pentru o îngrijită educație religioasă-morală). Se stabilea că, în predici și conferințe, preotul se va feri de confesionalism

²⁸ A.M.R., fond 5416, dos. 1044, f. 285, 288, 311.

²⁹ Ion Agrigoroaiei, *Organizarea cultelor în România reîntregită*, în „Arhiva Moldovei”, nr. I-II, 1994-1995, Iași, 1996, pp. 142-144.

³⁰ AMR, M.St.M., Arhiva pe anul 1928, curent 110, Dosarul nr. 9.

³¹ *Idem*, Arhiva pe anul 1929, curent 126, Dosarul nr. 4, f. 33.

³² „Monitorul Oficial”, nr. 132, 8 iun. 1932.

³³ AMR, M.St.M., Arhiva pe anul 1929, curent 126, D. nr. 4, f. 33; „Monitorul Oficial”, nr. 132, 28 iun. 1932.

(art. 4, lit. b)³⁴, în sensul de prozelitism. Ideea era explicitată astfel: „În predici care vor fi totdeauna bine pregătite, preoții militari vor trata cu predilecție chestiuni de morală, insistând îndeosebi asupra virtuților ostășești, dragostei de țară, de frați și de Tron. Chestiuni de credință se vor atinge numai rar și incidental și atunci se impune a se arăta sublimul și divinitatea învățăturii creștine și datoria ce rezultă pentru creștin din acea învățătură, fără însă a ataca pe alții, nici chiar sectele religioase, căci acestea despart pe credincioși” (art. 16)³⁵.

În timpul pastorației, pe front, sectele vor fi receptate drept instrumente de diversiune, primejdie de disoluție a credinței și de slăbire a forței psihice și morale. Atât la pace, cât și la război, toate celelalte confesiuni „își vor urma ritul lor, cu obligația de a evita în predici polemicile religioase și discuțiile politice ostășești care ne apropie și ne leagă pe toți în sentimentul datoriei de a ne iubi ca frații și apăra țara, care ne este patria comună” (art. 17)³⁶.

Activitatea preoților militari se desfășura în unitățile militare, în garnizoane, în spitale, la închisoarea militară, la școlile militare³⁷. În legătură cu preoții minorităților religioase, *Instrucțiunile* includeau un capitol, VII, intitulat *Preoții minorităților religioase*, care prevedea în mod expres: „Pentru îndeplinirea serviciilor religioase ale minorităților, în fiecare garnizoană de cel puțin patru corpuri de trupă și cu un număr însemnat de credincioși minoritari se numește câte un preot, pastor, rabin sau imam de garnizoană, ca preot militar activ” (art. 33)³⁸.

Ecumenismul era vizat și de prevederea din *Instrucțiuni*, potrivit căreia „Preotul se va feri să vorbească de lucruri cari nu sunt în doctrina creștină. Să nu vorbească însă așa fel cum ar putea vorbi un ofițer. El se va mărgini în cuvântările sale la adevărurile moralei creștine [...] dragostea de neam și țară și supunere necondiționată față de mai marii lor, precum și iubirea ce o datorează unul față de altul în calitate de camarazi. După cuvântare se stropește trupa cu apa sfințită” (art. 42)³⁹.

Indiferent de rit, în condiții de campanie, ca și în timp de pace, activitatea preotului militar cuprindea săvârșirea Sfintei Liturghii, a slujbelor religioase ocazionale (sfințirea apei, Te-Deum de mulțumire adresată patronului spiritual al unității militare, Te-Deum pentru

³⁴ *Instrucțiuni provizorii asupra serviciului religios în timp de pace și în timp de campanie*, București, 1931, p. 9.

³⁵ *Ibidem*, p. 15.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*, p. 14-21.

³⁸ *Ibidem*, p. 24.

³⁹ *Ibidem*, p. 30-31.

izbândă, la Anul Nou, la sărbători, la onomasticele regale, rugăciuni pentru boli, pentru însănătoșire etc. (art. 47, 53), înmormântarea, pomenirea morților (art. 45-52)⁴⁰.

„Soldatului de altă confesiune (preotul militar - n.n.) îi va arăta aceeași dragoste și aceeași îngrijire părintească” (art. 50)⁴¹, la fel ca și ostașului aparținând ritului în care oficiază, în mod obișnuit, acel preot găsim „putere și mijloace cât mai potrivite spre a întări și înflăcăra sufletul ostașului luptător. El nu va uita să pună înaintea ostașilor pilda și tăria de voință de a învinge a Apostolilor și a Mucenicilor, [...] cum și vitejia ostașilor lui Ștefan cel Mare, ai lui Mihai Viteazul, ai regelui Carol și Ferdinand, care au biruit pe vrăjmașii neamului nostru”(art. 52)⁴². În competența preoților militari, așa cum prevăd *Instrucțiunile*, intra și „serviciul religios la prizonieri” coreligionari (art. 58)⁴³.

Grija pentru asistența religioasă fără discriminări confesionale și deschiderea ritului ortodox din armata României către celelalte culte sunt accentuate în capitolul al IV-lea din *Instrucțiuni*. Se stabilea că trebuințele religioase pentru militarii greco-catolici, romano-catolici, evanghelici, reformați, mozaici și mahomedani erau rezolvate prin clerul coreligionar mobilizat și repartizat de Ministerul Armatei (Direcția personalului), pe baza indicațiilor date de Marele Stat Major, respectivii preoți, pastori, rabini și imami fiind înscriși în controalele armatei ca și ceilalți ofițeri de rezervă (art. 64)⁴⁴.

Ultimul document legislativ notabil din prima jumătate a secolului XX, din istoria bilaterală a celor două instituții – Armata și Biserica – a fost *Legea pentru organizarea Clerului Militar* din martie 1937⁴⁵. Această *Lege* este, de fapt, *Legea Clerului Militar* din 1921 modificată. Inițiativa modificării a aparținut Ministerului Apărării Naționale, care, la 21 ianuarie 1936 înaintează Sf. Sinod *Proiectul de modificare a legii privitoare la Organizarea Clerului Militar*, cu elidările, completările și îndreptările de rigoare. Prin cele 19 articole ale sale nu a adus modificări importante legislației anterioare.

Episcopul general de brigadă dr. Partenie Ciopran (1896-1980), ales ca episcop de Sfântul Sinod la 17 iunie 1937, a fost hirotonit arhiepiscop pentru Episcopia Armatei la 25 septembrie 1937, iar la 8 octombrie a

⁴⁰ *Ibidem*, p. 33-38.

⁴¹ *Ibidem*, 1931, p. 36.

⁴² *Ibidem*, p. 37.

⁴³ *Ibidem*, p. 41.

⁴⁴ *Ibidem*, pp. 27-28, 44.

⁴⁵ „Monitorul Oficial”, nr. 67, 22 mar. 1937.

primit la Peleş investiția în funcție.⁴⁶ În plan administrativ, a pus la punct toate rămănerile în urmă de la Catedrala Reîntregirii, unde a găsit multă dezordine. După trei ani de la instalare, toate mijloacele de transport (trăsură, mașină) așteptau să plece în direcțiile unde oștirea și clerul aveau nevoie de prezența lor. După începerea campaniei din Est (22 iunie 1941), cu tact și înțelepciune „a condus misiunea de reîncreștinare ortodoxă în spațiul eliberat de sub bolșevici și a reușit să mențină instituția clerului militar pe linia de plutire în dramatica perioadă de după 23 august 1944, până la 22 august 1948”⁴⁷.

Episcopul Partenie Ciopran a perfecționat asistența confesională în sistemul militar al României, a refăcut și consolidat „în scurt timp bunele raporturi între preoți și corpul ofițeresc”⁴⁸, a condus opera de reîncreștinare ortodoxă în spațiul eliberat de sub bolșevici de către armata română. Tot el a chemat la pastorație și preoți militari pentru cultele minoritare⁴⁹. P.S. Partenie a reușit să mențină instituția clerului militar inclusiv în perioada 1944-1948, cea mai dificilă din existența Armatei române⁵⁰.

În timpul războiului includerea preoților în structurile Armatei Române s-a realizat, conform legislației, pe două căi: prin concurs pentru clerul militar activ și prin chemarea la mobilizare pentru ceilalți preoți. La 22 iunie 1941 clerul militar activ totaliza: un episcop general de brigadă și un protopop, colonel, la conducerea Episcopiei militare; 18 preoți de corp de armată, care aveau gradul de locotenent-colonel sau maior; 88 preoți de garnizoană, maiori⁵¹. Alți circa 200 preoți vor fi mobilizați pentru marile unități și unitățile din subordine, astfel că entitățile militare au putut beneficia de prezența și de lucrarea neobosită a acestora.

Activitatea Serviciului religios în campanie s-a desfășurat în baza unor acte normative elaborate prin grija Inspectoratului Clerului Militar, încă din 1931⁵². Ele erau structurate pe două părți dedicate, prima avea în vedere îndatoririle preoților militari în timp de pace, iar cea de-a doua, activitățile în campanie. Erau abordate și statuate îndatoririle preotului la mobilizare, importanța activității acestuia în campanie, organizarea serviciului religios în caz de război, mobilizarea preoților, structura și

⁴⁶ Aurel Pentelescu, *Înființarea Episcopiei armatei. Episcopii militari*, în „Armata și Biserica”, București, 1996, p. 181.

⁴⁷ Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, p. IX.

⁴⁸ „Arma Cuvântului”, nr. 6-7, 1940, p. 7.

⁴⁹ Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, p. V.

⁵⁰ *Ibidem*, p. IV-V.

⁵¹ Ilie Manole, *op. cit.*, p. 107.

⁵² A.M.R., fond Biblioteca arhivistică, litera I, nr. 121.

atribuțiile serviciului religios la diferite eşaloane, la comandamente, unități, formațiuni de etape și lagăre de prizonieri.

Capitole distincte stabileau parametrii activității religioase a preotului în timpul mobilizării, spovedirea (spovedania) și împărtășania cu Sfintele Taine, binecuvântarea trupei la plecarea din garnizoană, activitatea pastorală pe timpul mobilizării, ridicarea moralului trupei prin „cuvântări, cetiri și prin ținuta demnă a preotului”⁵³.

Din decembrie 1941 documentele oficiale referitoare la organizarea și funcționarea Ministerul Apărării Naționale prevedeau că secretariatul general din Minister răspundea și de Episcopia Armatei Alba Iulia⁵⁴. Această episcopie a funcționat până în anul 1948⁵⁵.

În conformitate cu prevederile *Legii clerului militar* și *Regulamentului* de aplicare a acesteia, preoții necesari armatei în campanie se recrutau dintre preoții militari activi și din rândul celor de rezervă. Repartizarea preoților mobilizați la unități trebuia să se facă, de preferință, în aceeași garnizoană din care proveneau pentru a fi cât mai cunoscuți trupei și pentru realizarea unei comunicări sufletești cât mai profunde, favorizată de legăturile din timp de pace, care să dea roadele pe câmpul de luptă.

Capela de campanie, în cazul în care preotul nu o poseda încă din timp de pace, consta dintr-o ladă de lemn, în care se păstrau toate odăjdiiile și vasele sacerdotale pentru săvârșirea Sfintei Liturghii și a celorlalte Sfinte Taine.

Un rol deosebit era conferit, prin instrucțiuni, acțiunii pastorale pe timpul mobilizării, care avea drept scop ridicare moralului trupei. Se prevedea ca în condițiile de campanie să fie organizate servicii religioase ocazionale, ca Sfintirea apei, Te-Deum de mulțumire la patronul corpului de trupă, la obținerea unor victorii sau cu ocazia altor împrejurări deosebite: la Anul Nou, la sărbători naționale, la onomastica Regelui sau membrilor familiei regale. Rugăciunile pentru boli molipsitoare, sfintirea de fântâni, curățirea bisericii pângărite se făceau după rânduiala stabilită în Molitvelnic și Liturghier⁵⁶.

România a creat momentul de răscruce 23 august 1944 – de mare însemnătate pentru coaliția Națiunilor Unite. Dar noul aliat, Uniunea Sovietică, a instituit aici o adevărată ocupație militară, a dezarmat și dezmembrat armata, a schimbat regimul politic, sprijinind lupta pentru

⁵³ Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, p. V-VI.

⁵⁴ A.M.R., M.St.M., Serviciul religios, curent 230, litera D, Decizia ministerială nr. 1978 din 22 august 1941 pentru organizarea și funcționarea M.Ap.N.

⁵⁵ *Idem*, Inspectoratul clerului militar, Arhiva pe anul 1945, curent 314, litera D, nr. 1, f. 352.

⁵⁶ Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, p. VII.

putere a comuniștilor. Noul regim va restructura și politiza armata, determinând în final, pe planul asistenței religioase, desființarea clerului militar din structurile sale.

Prin O.G. nr. 29 din 8 mai 1945, înființându-se Direcția Superioară a Culturii, Educației și Propagandei⁵⁷ – numită și Aparatul pentru Educație, Cultură și Propagandă (A.E.C.P.) – s-au schimbat radical dimensiunile și scopul prelucrării psihologice și ale educației. Însăși structura acestui aparat – devenit Direcție – dezvăluie politizarea programată a armatei⁵⁸.

Instrucțiunile nr. 6252/1945 stabileau modul în care Inspectoratul General al Armatei pentru Educație, Cultură și Propagandă⁵⁹ colabora cu clerul militar: punându-se problema de a coordona munca preoților cu organismul menționat, aceștia trebuiau să urmărească aplicarea preceptelor religioase la viața practică, evitând abstractul, teoreticul și sectarismul, să urmărească întocmai noua linie de educație în armată; conlucrarea cu A.E.C.P. fiind obligatorie pentru clericii militari, orientarea lor se realiza prin conferințele organizate cu ofițerii.⁶⁰

În 1947 noi reglementări au întărit locul și rolul A.E.C.P. și, în consecință, au subminat asistența religioasă în armata română: *Legea pentru organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale* (L. 205) și *Legea pentru organizarea armatei* (L. 206), promulgate la 21 iunie.⁶¹ Titlul I, art. 2, alineatul B, punctul C, și Titlul III, capitolul III, art. 28 al primei legi stipulau existența Episcopiei Armatei între organele centrale de conducere, iar art. 35 prevedea: „*Episcopia Armatei organizează și conduce – în legătură cu Inspectoratul General al Armatei pentru educație – educația religioasă în întreaga armată*”.⁶² Era legiferată structura pentru asistența religioasă din armată, componentele fiind repartizate la minister, comandamente, garnizoane și unități.

Invocând o nouă reglementare juridică – *Legea cultelor nr. 177/3 august 1948*⁶³, potrivit căreia preoții militari nu mai făceau parte din cadrele active ale armatei⁶⁴, după 27 de ani de fructuoasă și binecuvântată conlucrare între Armată și Biserică, prin Ordinul Nr. 946426 din 22 August 1948, al Regiunii a III-a Militare, cu sediul la Cluj-

⁵⁷ A.M.R., fond 465, dos. 2, f. 1264.

⁵⁸ Ilie Manole, *op. cit.*, p. 163.

⁵⁹ A.M.R., fond 484, dos. 14/1945-1946, f. 6.

⁶⁰ A.M.R., fond Microfilme, rola P II 4.2457, c. 159-160.

⁶¹ „Monitorul Oficial”, partea I A, nr. 141, 24 iun. 1947, p. 5110-5119, 5119-5127.

⁶² Ilie Manole, *op. cit.*, p. 168.

⁶³ „Monitorul Oficial”, nr. 178, 4 aug. 1948.

⁶⁴ Raport nr. 49.585 din 30 august 1948.

Napoca, Clerul Militar a fost desființat⁶⁵. Decretul din 4 august 1948 privind educația s-a corelat cu noua Lege a Cultelor (Decret 177/1948). Astfel, statul român controla în întregime treburile eclesiastice. Averile și fondurile bisericii erau naționalizate. Alegerea Patriarhului, a majorității membrilor din Sfântul Sinod, a Consiliului Național al Bisericii și a administrației patriarhale era dirijată de P.C.R. Controlul financiar direct îl aveau miniștrii comuniști⁶⁶.

Astfel, după circa 100 de ani de existență, asistența religioasă a fost înlăturată din structurile armatei române. Ateismul a înlocuit religia în cazărmi, garnizoane, școli și spitale militare, Armata fiind separată de Biserică, oficial până în 1990.

După evenimentele din decembrie 1989, cele două instituții – Biserica și Armata – și-au reluat colaborarea. Actul de bază prin care s-a creat cadrul legislativ pentru reluarea asistenței religioase în Armata română și reorganizarea ei cu caracter permanent a fost *Decizia din 1 ianuarie 1994 a Ministerului Apărării Naționale privind crearea Compartimentului de Asistență Religioasă în Direcția de Cultură*.

La 11 octombrie 1995, prin semnarea de către Ministerul Apărării Naționale și Patriarhia Română a „Protocolului cu privire la organizarea și desfășurarea asistenței religioase în Armata României”, se reînnoadă vechea tradiție a prezenței preotului în mijlocul oștirii. Compartimentul de Asistență Religioasă a fost transformat în Secția de Asistență Religioasă și Ordonanța privind constituirea și organizarea clerului militar⁶⁷.

A fost emisă Ordonanța de Guvern nr. 106 din 31 august 2000 privind constituirea și organizarea clerului militar⁶⁸, care a intrat în vigoare pe 3 septembrie 2000. A fost aprobată *Legea nr. 195 din 6 noiembrie 2000 privind constituirea și organizarea clerului militar*⁶⁹. Activitatea religioasă în unitățile militare aparținând Ministerului Apărării este reglementată de *Legea nr. 195 din 6 noiembrie 2004*, privind constituirea și organizarea clerului militar, și de *Ordinul ministrului Apărării nr. M. 149 din 14 noiembrie 2000 privind aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a asistenței religioase în armată*.

⁶⁵ Alexandru Moraru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000. Biserică. Națiune. Cultură*, vol. III, Tom. I, E.I.B.M.B.O.R., București, 2006, p. 529.

⁶⁶ Nicolae Șerbănescu, *Patriarhia română la 70 de ani (1925-1996)*, în „Autocefalie. Patriarhie, slujire sfântă”, București, 1995, p. 278.

⁶⁷ „Monitorul Oficial”, nr. 436, 3 sep. 2000.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ *Idem*, Partea I, nr. 561, 13 nov. 2000.

Caracteristicile uniforme militare clericale, a însemnelor distinctive și de ierarhizare, specifice clerului militar din Ministerul Apărării Naționale, au fost stabilite prin Regulamentul din 19 mai 2004⁷⁰:

În art. 1. - (1) Uniforma personalului militar clerical din Ministerul Apărării Naționale este aceeași cu a ofițerilor în activitate. (2) Culoarea uniforme personalului militar clerical este determinată de culoarea uniforme categoriei de forțe ale armatei unde acesta este încadrat.

Din toate timpurile și în toate armatele, misiunea soldatului este aceea de luptător. Orice militar primește în dotare o armă. Deci, nu există soldat fără armă, așa cum nu poate sluji un preot fără cruce. Sfântul Apostol Pavel recunoaște că „*nu o poartă degeaba*” (Romani, 13, 4). Atunci când situația impune, el nu va ezita să folosească arma cu respectarea regulamentelor și ordinelor primite.

Având în vedere procesul de restructurare și modernizare pe care îl traversează Armata României, se impune ca activitatea de asistență religioasă să fie susținută și sprijinită unitar de centrele eparhiale, evitându-se situațiile care dau naștere la precedente și pot prejudicia stabilitatea și chiar prezența preoților în structurile militare; în acest sens, respectarea Statutului Bisericii Ortodoxe Române, a Hotărârilor Sfântului Sinod și a legislației în vigoare, în ceea ce privește recrutarea și numirea preoților, relațiile de coordonare și subordonare, statutul bisericilor și capelilor militare, are rolul de întărire și consolidare a prezenței Bisericii în rândul structurilor militare.

Armata și Biserica au slujit interesele neamului și ale creștinătății, au asigurat atât stabilitatea internă, cât și identitatea românilor, au participat la toate momentele derulate în spațiul românesc și uneori în cel învecinat, numai în răstimpul ultimelor trei secole oștenii (militarii) și preoții români luând parte la două revoluții, 1821 și 1848-1849, la două uniri, 1859 și 1918, la patru războaie, 1877-1878, 1913, 1916-1919 și 1941-1945, la răsturnarea regimului totalitar comunist în decembrie 1989 și la misiunile internaționale sub egida NATO sau pentru menținerea păcii în alte părți ale lumii.

Cele două instituții au influențat starea și evoluția societății, au conferit acesteia pecetea creștinismului, puterea continuității, forța uimitoare de a înfrunta, în răstimpul a peste două milenii, vitregiile care ne-au tot împresurat și asediat⁷¹.

⁷⁰ „Monitorul Oficial”, nr. 478, 28 mai 2004.

⁷¹ „Monitorul Oficial”, nr. 115, 29 mai 2004.

ESTABLISHING LEGAL NORMS REGARDING THE FUNCTIONING OF THE RELIGIOUS SERVICE IN THE ROMANIAN ARMY

Abstract

The prominent representatives of the Church, the metropolitan and the bishops, sometimes even the egumens of the great monasteries, played a significant political role in the life of the country. The fables of the Romanians, elaborated according to the model of the byzantine codes of laws, established civil and religious regulations for the deviations committed. The steps taken by the religious service within the army, from 1850, fulfilled the "religious duties", as formerly called "Duties of the army priests". In the second half of the nineteenth century, the Personnel Department and Military Operations elaborated orders of the Minister of War for the organization of the recruitment and selection process for the military schools. In 1876, the Instructions entitled Duties of the army priest were elaborated. The stage preceding the establishment of the Episcopate of the Romanian Army was between 1915-1921. This stage begins on May 15, 1915, when the Holy Synod debates Metropolitan Pimen's proposal that the Army should have a well-organized religious service, having as its spiritual guide an archpriest. The unification of the Romanian Orthodox Church, as a result of the Great Union of 1918, facilitated the establishment of a specialized entity, which would permanently lead the institution of the military clergy, whose priests were spread throughout the entire Romanian space. The duties of the military priests also reflected the ecumenical dimension and the wide openness of the Romanian regime.

Keywords: Religious Service; Romanian army; the military clergy; priests; The Orthodox Church.

MAREA NEAGRĂ – DIN NOU PONT FĂRĂ HEGEMON, DIN NOU TEATRU HIBRID

Evoluțiile recente din dinamica geopolitică, de la conflictul din Siria la războiul hibrid din raioanele estice ale Ucrainei, pun în evidență o teză îndrăzneată, care merită aprofundări analitice.

Este foarte posibil ca toate turbulențele geopolitice specifice ultimilor ani să reprezinte expresii ale tentativelor marilor actori de a-și crea poziții favorabile de negociere pentru noile formate de revizuire a actualei ordini globale.

În momentul de față, convențiile implicite care stau la baza actualului model geopolitic par a fi epuizate. Principiile de drept internațional care statuează ordinea mondială devin desuete. Sub presiunea conjugată a mai multor actori globali, actualul model geopolitic și-a atins limitele. Dreptul forței redevine principalul instrument de poziționare și acțiune politică. Eforturile unora dintre actorii globali de a obține acorduri prealabile ale Consiliului de Securitate al ONU pentru operațiuni militare de amploare (Afganistan, Irak etc.) par astăzi fotografii de epocă, în timp ce ONU însăși pare a-și fi atins capacitatea maximă de conservare a prestigiului formal care îi permitea să existe în calculele geopolitice ale marilor actori globali.

Asistăm la paradigma destrămării actualei ordini politice mondiale și la constituirea unei noi paradigme geopolitice la nivel mondial. Intervenția militară rusă în Georgia, ocuparea Crimeei și războiul hibrid din Donbas, impredictibilitatea noii Americi în era Trump, dezangajarea globală/planetară a Americii, Brexitul, criza politică internă a Uniunii Europene, avansul politicilor iliberale în Europa, reevaluarea acordurilor strategice în domeniul nuclear, mixajul extindere-implozie al construcției europene, conflictul din Siria, atacurile lupilor singuratici din Europa, noile hărți și politici migraționiste, entuziasmul militarist și ruina ordinii actuale de drept internațional prin acțiuni politice de forță, fără sancțiuni efective conjugate din partea comunității internaționale, par a fi simptomele noii paradigme geopolitice.

* Dr., Președinte al Asociației Casa Mării Negre/Black Sea House Constanța, fost diplomat al României la Moscova, Cernăuți și Sarajevo

Este evident că marii actori se pregătesc pentru negocierile ce vor prefigura viitoarea ordine mondială. Din scenariile de pregătire a unei poziții favorabile de negociere nu lipsesc acțiunile militare de amploare, *show*-urile militare exhibiționiste, testarea limitelor discursului diplomatic, rafinarea tehnicilor de război hibrid, reconfigurarea instrumentarului ideologic (fake news-urile, trolii), crearea unor teatre operaționale de antagonizare formală a pozițiilor în teren etc.

În opinia noastră, această ultimă dimensiune/specificitate a noii paradigme geopolitice, crearea unor teatre operaționale de antagonizare formală a pozițiilor în teren, este una neconvențională și particularizează noua paradigmă geopolitică față de toate modelele precedente. Modelele geopolitice anterioare mizau pe recunoașterea consensuală a unui spațiu/teritoriu de confruntare directă, ca expresie paradigmatică a modelului geopolitic, în timp ce noile paradigme impun mascarea/camuflarea teritoriilor de conflict ideologic prin teatre de operațiuni (prioritar militare) create artificial.

În eposul noii paradigme geopolitice, un rol esențial îl reprezintă tendința de oficializare artificială a unui teatru confrunțațional, care să mascheze intențiile autentice ale marilor actori politici. În momentul de față, conflictul din Siria pare a întruni consensul părților pentru a fi prezentat (oficializat) ca spațiu de tatonare a noii arhitecturi geopolitice: amploarea conflictului, intervenția în teren a SUA și Federației Ruse, noile alianțe politice conjuncturale din jurul Siriei, poziționarea singulară a Turciei, mixtura grupurilor locale de insurgență etc. par a configura un design geopolitic perfect pentru un teatru clasic de operațiuni.

Numai că noile geopolitici nu se mai articulează în jurul unor politici și practici clasice. Poligoanele autentice de testare a noii ordini globale nu mai sunt spațiile clasice de confruntare, ci mizează pe acestea pentru a crea derute și devieri. În timp ce în Siria se desfășoară conflicte la vedere, noile narative geopolitice esențiale pentru designul noii ordini globale se întâlnesc și confruntă în spații atipice, cu instrumente non-convenționale. Conflictul din Siria, cu toate efectele sale dramatice reale pentru soarta multor milioane de oameni, poate fi văzut din perspectivă geopolitică, în termenii unui realism politic cinic, ca o perdea de fum care acoperă narative neconvenționale, ce pregătesc în altă parte noua ordine mondială.

Cele mai avansate tehnologii neconvenționale de testare a noii recuzite de negociere geopolitică par a aparține Kremlinului. Noua sa recuzită nu mai mizează prioritar pe pregătirea clasică a unui răspuns performant într-o posibilă confruntare militară directă, ci pe crearea și exploatarea prealabilă a unor breșe/vulnerabilități în osatura ideologică a celuilalt. Kremlinul contează deja (sau poate conta) în alegerea unui președinte american, în motivarea ideologică a unei tendințe de vot la

nivelul întregii Americi, în funcționarea unor democrații iliberale (și antieuropene) în Europa, în boicotul funcționării actualei Europe, în inflațiile naționaliste anti-europene din țările până ieri sigure ale construcției europene, în crearea de crize politice majore etc. Russia Today, armatele de trol, omuleții verzi, fake-news-urile etc. au înlocuit diviziile de tancuri, bombardierele strategice sau submarinele nucleare, păstrate pentru confruntări militare clasice, pentru rezerva strategică.

Crearea unor culoare favorabile de negociere în formatele ce vor stabili noua ordine mondială depinde, în momentul de față, mai puțin de arsenalul militar convențional al marilor actori decât de mobilitatea și inventivitatea resurselor acestora de a șubrezi osatura ideologică a celuilalt. Când americanii descoperă că virtuțile democratice de care sunt mândri la nivel mondial nu mai sunt definitorii și suficiente pentru a-și alege liber liderul, tot arsenalul militar al Pentagonului (menit să creeze descurajări externe) riscă să devină irelevant.

În această perspectivă paradigmatică, în jocul de șah geopolitic actual, esențială este, mai mult decât oricând, capacitatea jucătorilor de a anticipa mutările celuilalt. A anticipa mutările celuilalt, într-un joc în care a răspunde perfect acestora rămâne o simplă miză minoră, sporește substanțial șansa victoriei în joc.

Unde mută geopolitic Moscova, în acest moment, și unde mută geopolitic toți ceilalți jucători de la masa mondială de șah? În modesta noastră opinie, Rusia mută militar în Siria și mută geopolitic în regiunea extinsă a Mării Negre.

*

După episodul paradigmatic al „înțelegerii” ruso-occidentale privind Republica Moldova², devine imposibilă evitarea percepției că o anumită „oboseală geopolitică” a vectorului european (euroatlantic în general) în zona Mării Negre va genera în regiune, în anii următori, o resetare a echilibrului de forțe, care va implica, în mod obligatoriu, reveniri spectaculoase ale influenței ruse în acest teritoriu pentru care, de altfel, Moscova a depus eforturi geopolitice colosale de „reintegrare”.

Principala preocupare a mediilor analitice europene este dacă această înțelegere externă este una prioritar de ordin tactic³ sau dacă ea

² Scenariu ocult care a condus la evitarea/amânarea repetării alegerilor parlamentare anticipate în această țară, prin impunerea din exterior a soluției unei coabitări temporare la putere ACUM-PSRM, agreată și sprijinită de Bruxelles, Moscova și Washington, în primele zile ale lunii iunie a.c.

³ Asemenea Înțelegerii Politice Temporare, care a condus la configurarea binomului politic menționat la Chișinău.

constituie o parte și, deopotrivă, un simptom al unui posibil acord geopolitic mai larg între Bruxelles⁴, Moscova și Washington, privind reconfigurarea paradigmei geopolitice actuale din spațiul extins al Mării Negre, cu posibile efecte tectonice în cascadă asupra securității și viitorului regiunii. În esență, redesenarea designului geopolitic la Marea Neagră ar implica o temporizare a extinderii europene și o hibridizare geopolitică a zonei, ale cărei manifestări anticipate pot fi: transformarea Ucrainei și R. Moldova într-un „cordon sanitar” (zonă-gri, zonă-buffer etc.) între „lumea rusă” și „restul lumii”, testarea unor soluții de compromis privind federalizarea teritoriilor acestora, „înghețarea” militarizării regiunii, transformarea arealului Mării Negre într-un poligon experimental al noii ordini globale – unde testele includ soluții consensuale ale Kremlinului și aliaților săi occidentali.

Îmi face o plăcere deosebită să constat că teza potrivit căreia regiunea extinsă a Mării Negre reprezintă unul dintre cele mai importante poligoane de experimentare și teatre de „negociere” a noii ordini globale – teză geopolitică exclusivă a subsemnatului – se confirmă cu din ce în ce mai multă claritate.⁵

Episodul „înțelegerii geopolitice de la Chișinău” (între Moscova, Bruxelles/Berlin și Washington) poate fi văzut astfel în trei ipostaze: acord tactic cu obiective limitate (asigurarea tranziției de la un „stat oligarhic” spre o „democrație în devenire”), acord strategic de nivel regional (cu obiective limitate geografic și geopolitic la regiunea Mării Negre) sau test regional cu semnificație globală, care are funcții prioritare de probă a coeziunii (testează capacitatea actorilor relevanți la nivel global de a crea soluții consensuale, care să pregătească viitoare înțelegeri ale resetării globale a ordinii actuale a lumii).

În toate scenariile devine evident că Rusia se reinventează în regiune, cu acordul sau complicitatea Europei. Foarte probabil, vom asista, implicit, la reducerea semnificativă a formatului și ambițiilor Parteneriatului Estic, al cărui concept se reconfigurează în momentul de față în marile cancelarii (europene).

O resetare geopolitică pozitivă a Rusiei generează, în mod direct, noi scheme intervenționiste (externe) pentru Kiev. Este foarte posibil ca actorii relevanți în regiune⁶ să fi găsit deja soluții atipice pentru plăgile

⁴ Mai degrabă, Berlin.

⁵ Am enunțat această teză încă din 2017, prin numeroase articole și studii de serie, publicate/prezentate în România, Ucraina și Turcia cu diferite prilejuri (de exemplu, în studiul *Noua ordine mondială. Rusească*, <http://www.contributors.ro/global-europa/noua-ordine-mondiala-ruseasca>).

⁶ Statele Unite, Uniunea Europeană, Federația Rusă.

interne ale Ucrainei: Donbasul, Crimeea, orientarea strategică externă a țării etc. Din această perspectivă, este posibil ca drumul spre pace în Donbas să fie deschis (și ulterior pavat) cu prețul amânării proiectului de integrare europeană a Ucrainei.⁷

Dacă un astfel de acord geopolitic ruso-occidental funcționează deja în regiune, avem toate temeiurile de a vedea Moscova ca pe un câștigător de etapă al actualului război hibrid de la Marea Neagră.⁸

O resetare a jocului geopolitic la Marea Neagră este, în fond, efectul direct și pervers al coabitării/juxtapunerii pe termen mediu a trei concepte definitorii pentru actuala fază de tulburare globală, cu impact direct în regiune: conceptul tribal al actualei administrații americane „America first” (care generează retrageri calculate din zonele aflate în afara interesului direct al contribuabilului american), „oboseala ontologică a Europei”, care va fi transformat continentul într-un *El Dorado* al ispitelor fugii, de la *Brexit* la *multi-exit* și „primatul lumii ruse în spațiul ex-sovietic” (concept de care Moscova nu s-a dezis niciodată, *avant la lettre*, în ultimul veac). Cu un concept în recul („America first”) și unul în recesiune („oboseala Europei”), ambele defensive, îi va fi (fost) ușor Moscovei să redeseneze hărți geopolitice la Marea Neagră prin contraofensive strategice de tip hibrid.

Nu trebuie neglijată nici manifestarea paradigmatică a unui factor colateral permisiv, care a facilitat în regiunea Mării Negre importul unor soluții și scheme atipice: incapacitatea țărilor din regiune de a produce soluții „din interior”. Țările din spațiul extins al Mării Negre, cu notabila și primejdioasă excepție a Federației Ruse, nu au avut niciodată un concept propriu sub forma unei strategii *Black Sea First*, care să tempereze elanul vital al Moscovei de la Novorossisk la Sevastopol, de la Urali la Soci.

La nivel conceptual, Bucureștiul lăsase în mod convingător impresia de a se fi detașat de *plutonul leneș* format din Bulgaria și Turcia. Diplomația românească a creat, cândva, inițiative solide în spațiu și bine conceptualizate, precum Sinergia Mării Negre, spațiul extins al Mării Negre etc., însă aplombul conceptual și diplomatic al Bucureștiului pare a se fi atrofiat. Bucureștiul a reșapat, fără viziune, în perioada sa de

⁷ Chiar dacă tentativa anterioară de amânare a acestui proiect, concepută la Kremlin, a generat precedentele resetări geopolitice ale zonei, prin Maidanul Demnității, fuga lui Ianukovici, anexarea Crimeei, războiul hibrid din Donbass, înghețarea relațiilor ruso-ucrainene etc.

⁸ Anticipez deja că teza va produce frisoane puriștilor pudici din mediile analitice, care și-au făcut un obicei din a minimiza riscurile jocului geopolitic al Rusiei în regiune.

exercitare a Președinției Consiliului Uniunii Europene⁹, conceptul *Sinergieii Mării Negre* (care nu mai are șanse reale de a produce o carieră de succes în Europa)¹⁰, pentru care, de altfel, nici nu a (mai) mimit efortul de promovare pe agenda europeană. Este de neînțeles și inacceptabil modul în care Bucureștiul a eșuat¹¹ în a-și utiliza statutul de președinte în exercițiu al Consiliului Uniunii Europene pentru a consolida coeziunile europene la Marea Neagră. Exemplul pe care îl invoc mereu cu amărăciune este că România (țară riverană, cu interese directe de ordin strategic la Marea Neagră) nu a fost capabilă să propună nici o inițiativă notabilă pentru zona Mării Negre pe perioada exercitării acestei Președinții și nici un eveniment de impact pe această temă.¹²

În momentul de față, singurele inițiative regionale la Marea Neagră sau cu impact asupra acestei regiuni care *respiră* încă (și care nu își vor fi epuizat potențialul funcțional) sunt *B9/Bucharest Nine* și *Inițiativa celor Trei Mări*.

De imposibilitatea coagulării unei strategii *Black Sea First* sunt vinovate, prioritar, cele trei țări NATO din regiune – România, Turcia, Bulgaria, în subsidiar, exprimarea geopolitică extrem de modestă a Bulgariei la efortul regional coeziv și politicile duplicitate ale Turciei în acvatoriul Mării Negre și în spațiul său extins.

Aș mai remarca, pentru dezbateră analitică de la Pont¹³, clivajul european intern, care va produce în perioada următoare efecte dramatice în planul șubrezirii coeziunii politicilor europene în regiune: viziunile/politicile pe contrasens ale UE și NATO în spațiul extins al Mării Negre. În timp ce Uniunea Europeană își recunoaște slăbiciunile și oboselile de exprimare în regiune, cedând inițiativa Moscovei, Alianța Nord-Atlantică pare a-și coagula, în schimb, energiile, propunând

⁹ ianuarie-iunie 2019.

¹⁰ Și de care menționam cândva că „râd expertii în culise”, <http://www.contributors.ro/editorial/chi%c8%99inau-sos-bucure%c8%99ti/>.

¹¹ Aș spune chiar *lamentabil*.

¹² În schimb a organizat/desfășurat două conferințe internaționale de înalt nivel pe tema Holocaustului, fapt care poate produce/alimenta impresia că o parte a programului Președinției românești a Consiliului UE ar fi fost scrisă în afara teritoriului național (sic!).

¹³ *Pontica*.

inițiative multiplicat, în cascadă și exponențiale¹⁴, ultima dintre acestea fiind chiar modificarea strategiei militare a Alianței.¹⁵

Sigur că putem privi aceste dezacorduri strategice la Marea Neagră ca fiind o expresie a mutațiilor care se produc în interiorul polilor de putere în Uniune și în relația transatlantică (în special ca expresie a unui apetit geopolitic în creștere al Parisului și Berlinului, pe fondul diminuării polului de putere anglo-saxon). Dincolo de cauzele acestor dezacorduri, pare inoportun¹⁶ ca Marea Neagră să devină, contagios, un teatru de exprimare a dezacordurilor, ambițiilor și rivalităților interne din Uniune și din relația transatlantică.

Aș aprecia, astfel, că ingredientele alchimice de mai sus privind noua configurație geopolitică din spațiul extins al Mării Negre (configurație care se testează în prezent în regiune și care se va exprima plenar în anul 2020 în întreg arealul pontic) – revenirea geopolitică a Federației Ruse, hibridizarea regiunii, testarea în regiune a unor raporturi experimentale care vor confirma noua ordine globală, funcționarea regiunii ca poligon de negociere a acestei noi ordini, eșecul politicilor strategice *Black Sea First*, acordurile strategice ruso-occidentale privind noile cordoane sanitare ale regiunii etc. – par a contura un nou tablou geopolitic la Marea Neagră în perioada următoare și în perspectivă.

Sper că Bucureștiul nu va privi prin hublou la tangajele noilor geopolitici și (își) va regăsi drumul către cabina de comandă, pe care îl va fi rătăcit de câteva ori în ultimii ani...

*

Evoluțiile de securitate din regiunea Mării Negre au devenit, în ultima perioadă, imprevizibile, mai ales după celebrele „lebede negre” din 2014 (Crimeea, Donbas). Federația Rusă a recuperat o mare parte din controlul geopolitic al regiunii pe care îl pierduse, etapizat, prin extinderea infrastructurii euro-atlantice în regiune. În momentul de față Pontul Euxin este, din nou, fără hegemon și diferiți actori, locali și globali, construiesc diferite inițiative geopolitice care pot rezolva acest

¹⁴ Focus on the Black Sea, tailored forward presence in the Black Sea region, 4 X 30 Initiative etc.

¹⁵ Recent, la 22 mai 2019, la Reuniunea de la Bruxelles a Comitetului Militar al Alianței, experții militari ai NATO au reconsiderat (pentru prima dată în ultimele decenii) strategia militară a Alianței în legătură cu „amenințarea nucleară în creștere” venită din partea Federației Ruse.

¹⁶ Desigur, folosesc aici un eufemism diplomatic, care „îndulcește” tonul perspectivei.

vacuum. Întrucât marile inițiative din regiune (SUA/NATO vs Federația Rusă) sunt opuse, chiar contondente, este extrem de probabilă transformarea rapidă a regiunii în teatru de conflict – prognoză credibilă pe termen mediu și chiar scurt.

Mai mult, în actuala configurație geopolitică hibridă de la nivel global, regiunea Mării Negre reprezintă cel mai dinamic și cel mai imprevizibil laborator de testare/„negociere a viitoarei ordini globale”¹⁷: Federația Rusă joacă aici un șah geopolitic hibrid extrem de elaborat, iar răspunsurile SUA/NATO sunt pur reactive. Uniunea Europeană nu are ambiții notabile în regiune și mizează, foarte probabil, pe un „concubinaj geopolitic” cu Moscova pe care îl propun, în diferite forme, Parisul și Berlinul.

Federația Rusă a ales regiunea Mării Negre ca spațiu predilect pentru război hibrid din mai multe motive: spațiul aparține zonei sale de interes strategic prioritar; poate utiliza aici *mirajul lumii ruse* prin intermediul marilor comunități rusești atestate istoric în țările de la estul Europei; poate construi avanposturi și enclave hibride la viitoarea graniță a NATO și UE; poate opri liniile de înaintare ale NATO și UE pe direcțiile principale de avansare a infrastructurii acestora spre granițele actuale ale Federației Ruse etc.; în fine, regiunea reprezintă nucleul ambiției sale strategice de redobândire a controlului geopolitic în fostul spațiu sovietic. Regiunea Mării Negre reprezintă, astfel, *teatrul perfect de operațiuni hibride ale Federației Ruse*, iar acțiunile Moscovei sunt conforme cu această nouă filosofie politică a Kremlinului; deja putem vorbi de crearea de către Federația Rusă, în acvatoriul Mării Negre, a unui spațiu tip A2/AD (*Anti Access/Area Denial*), prin care Moscova reușește *de facto* să blocheze accesul NATO în zonă, prin atingerea unui nivel ridicat al propriilor capacități militare.

„Tabloul” factorilor contextuali pe care se bazează recuperarea, de către Federația Rusă, a avansului geopolitic pierdut în regiune și care generează un adevărat *culoar geopolitic favorizant pentru acțiunile hibride ale Moscovei în acest areal*, poate fi lesne conturat în următoarele tușe groase: clivajul actual cronicizat din relația transatlantică, ambiția unor lideri politici ai Uniunii de a-și crea o „autonomie strategică” europeană de acțiune în contrapartidă cu SUA (chiar cu NATO), criza ontologică a Uniunii Europene, recalibrarea politicii externe a Turciei în plan regional. Cu poziționări voit modeste și rezervate ale Turciei în formatele NATO de consolidare a prezenței colective în regiune, conform pachetului de măsuri adoptat în aprilie 2019 (și care, foarte probabil, va fi revizuit și îmbunătățit la Summitul Alianței de la Londra), cu

¹⁷ Conceptul, după cum evidențiam anterior, îmi aparține.

poziționări ambigue/duplicitate ale Bulgariei față de inițiativele aliate în regiune, cu menținerea predicatelor limitative ale Convenției de la Montreaux, cu un dezinteres manifest al Uniunii Europene pentru această regiune (pe care o vede cel mult ca pe o *piesă de schimb* în relația cu Moscova), jocul geopolitic al Federației Ruse are șanse reale de a-și adjudeca propriul control militar, politic și geopolitic al regiunii. În momentul de față, Moscova se află în superioritate pe jocul de șah geopolitic și mută dezinhibat.

Principalele instrumente hibride ale Kremlinului au produs deja rezultate: sunt indicii care probează realizarea unui compromis, cel puțin de ordin tactic, între Moscova și unele mari capitale europene privind transformarea acestei regiuni într-un *cordon sanitar*, *zonă gri*, *zonă-tampon* etc. (compromisul este vizibil mai ales prin evoluțiile recente înregistrate în Ucraina și R. Moldova și a fost enunțat de diferiți experți încă din primăvara acestui an).

Fotografia analitică actuală a regiunii Mării Negre arată astfel un câștigător de etapă, Federația Rusă, în competiția pentru hegemonie geopolitică la Pont.

Provoacă, însă, îngrijorări suplimentare nu doar *fotografia* analitică, ci chiar *procesul* degradării permanente a situației de securitate din acvatoriu, care implică, prioritar, riscul ridicat al basculării situației regionale de securitate într-un scenariu conflictual.

Ultimii 20 de ani au consemnat o emancipare fără precedent a populației țărilor de la frontiera estică actuală a Europei (Ucraina, R. Moldova, Armenia, Georgia, Belarus etc.) și puternice mișcări sociale orientate spre Europa. Mirajul lumii euroatlantice a contaminat fatal aspirațiile acestor populații, care și-au creat elite proprii, mecanisme de expresie, rezistențe politice, sociale, stradale chiar, față de perspectiva menținerii țărilor lor în imperiul post-sovietic. Revoluțiile colorate din regiune au demonstrat forța acestor mișcări, amplitudinea acestui ideal de europenizare. Este posibil ca aceste mișcări socio-politice să nu mai accepte pasiv noile jocuri de culise ale marilor puteri care includ menținerea lor în orizonturile gri ale spațiului post-sovietic. Există, de asemenea, îngrijorări profunde ale unor state - precum țările baltice, Polonia și România - cu privire la riscul stabilirii unei noi cortine geopolitice gri în imediata lor vecinătate, în condițiile în care Federația Rusă și-ar redobândi rolul hegemonic în apropierea actualei frontiere estice a UE și NATO. Mai mult, SUA și unele mari capitale europene își asumă, în mod plener, rolul de aliat și garant al aspirațiilor către libertate și emancipare, către „lumea liberă” ale țărilor din regiune.

Sunt, deci, premise suficiente pentru a se presupune că actuala competiție geopolitică pentru hegemonie la Pontul Euxin poate degenera oricând în conflict hibrid de tip deschis. Deja în momentul de față, putem

vorbi despre un conflict hibrid în formă latentă în regiune, iar acesta își poate dezvolta rapid manifestări deschise atunci când unul dintre actanți va decide să depășească linia roșie și să treacă de la „negocieri” pentru hegemonie la impunerea ei.

Strict pe termen scurt pot fi deja anticipate câteva episoade punctuale, care ar putea fi exploatate ca pretexte directe sau indirecte, pentru trecerea la etapa de „impunere a hegemoniei”: Summitul în „format Normandia” de la 9 decembrie a.c, care poate genera în Ucraina riscul imediat al unui nou „Maidan”; degradarea rapidă a coeziunii în UE și NATO (cu puncte critice: Summitul NATO din decembrie 2019 de la Londra, alegerile anticipate din Marea Britanie și Brexitul; permanentizarea „declarațiilor de dragoste” ale Parisului față de Moscova; alegerea unui nou cancelar la Berlin, alegerea unui nou președinte în Statele Unite etc.). Dacă toate aceste episoade vor fi convergente în direcția slăbirii tactice a capacității UE/NATO/SUA de a construi militar, politic, economic, geopolitic în regiune, este posibil ca această convergență să declanșeze la Moscova procesul de „impunere hibridă a hegemoniei” în spațiul pontic.

Sunt convins că mici armate de omuleți verzi (fabricați de uzinele de trolci de pe Neva și controlați prin console hibride de la Moscova) pregătesc acest moment în diferite puncte critice precum Suhumi, Țhinvali, Tiraspol, Comrat, Mariupol, Herson, Odesa etc.

Geografia prezumtivă a impunerii este generoasă și se mișcă pe tancuri hibride spre vest...

* * *

În mod straniu, deși România a exprimat, *de jure* și *de facto*, o poziție corectă în regiune, ba chiar am putea spune că, urmare directă a *lobby*-ului său, facilitat/ încurajat de menținerea interesului ridicat al SUA pentru regiune, s-au realizat deja formate de etapă relativ convingătoare ale prezenței și acțiunii comune a NATO în areal, iar aceste formate pot spori constant în perioada următoare.

În pofida poziționării noastre corecte, școala analitică românească privind securitatea la Marea Neagră rămâne deficitară ca instrumente, viziune, impact. Tocmai de aceea, evaluările analitice solide occidentale privind securitatea în regiune rămân/devin în spațiul public determinante pentru înțelegerea noilor arhitecturi de securitate regională și, mai ales, a modificărilor permanente și greu perceptibile ale acestora (pot fi relevante aici analizele periodice SIPRI).

Principalul obiectiv al NATO în regiune ar trebui să fie, pe termen mediu și chiar scurt, recâștigarea inițiativei strategice, însă acest obiectiv nu poate fi atins fără o solidaritate *de facto* (efectivă, credibilă și pe

termen lung) a Turciei, iar această solidaritate nu poate rezulta decât prin rezolvarea prin dialog și compromis a relațiilor sale multisectoriale cu SUA (NATO în sens larg), chiar și cu Uniunea Europeană(1), fără o construcție sistemică a UE în regiune, care să includă ca țintă vizibilă și credibilă continuarea extinderii (2) și fără atenuarea actualelor *gâlceve provinciale* și/sau disensiuni strategice între SUA și UE, între marile capitale și țările UE de la frontiera estică, între UE și NATO, din interiorul Uniunii etc. (3).

Principalele probleme în efortul de anticipare a fizionomiei *lebedelor negre* din acvatoriul Mării Negre rămân încă, în opinia subsemnatului, modul în care Alianța va reacționa la cazurile ce pot activa celebrul articol 5 din Tratat, în cazul unor conflicte hibride de tip difuz și, respectiv, șansele modeste de capacitate a interesului real și a acțiunilor coezive ale NATO și UE pentru consolidarea apărării pe flancul sudic și simultan pentru trecerea la ofensivă geopolitică în acest flanc.

Analisti americani credibili văd nedezmințit în București nucleul viitoareii construcții strategice euroatlantice la Marea Neagră și nu obosesc să facă *lobby* pentru România pe întreg spațiul care contează la nivel regional, de la Varșovia la Kiev, de la Chișinău la Odesa, de la Sofia la Istanbul.

În mod aparent paradoxal, o *piatră unghiulară* a acestei construcții o poate reprezenta consolidarea configurației UE în regiune, inclusiv/prioritar prin relansarea/ restartarea/ reinventarea unor inițiative deja obosite/perimate, precum Parteneriatul Estic și/sau Sinergia Mării Negre. Dacă formatele *împinse* ale NATO vor fi dublate aici de *formate împinse* ale UE, recâștigarea inițiativei strategice ar redeveni posibilă.

Însă, deocamdată, oceanul cu care privesc spre Marea Neagră Washingtonul, Bucureștiul, Varșovia etc. pare a fi diferit de cel utilizat la Paris sau Berlin.

THE BLACK SEA - AGAIN PONTUS WITH NO HEGEMON, AGAIN HYBRID THEATRE

Abstract

All the specific geopolitical turbulences of the last few years represent expressions of the attempts of the great actors to create favorable negotiating positions for the new formats of revision of the current global order. Currently, the implicit conventions underlying the

current geopolitical model seem to be exhausted. We are witnesses of the paradigm of dismantling the current global political order and creating a new global geopolitical paradigm. In our opinion, the creation of operating theaters for the formal antagonism particularizes the new geopolitical paradigm of all previous models. Previous geopolitical models relied on the consensual recognition of a direct confrontation space/territory as a paradigmatic expression of the geopolitical model, while the new paradigms require masking/camouflage of ideological conflict territories through artificially created theaters of operations (military priority). In the epic of the new geopolitical paradigm, the tendency to artificially formalize a confrontational theater that masks the authentic intentions of the great political actors has the essential role. The most advanced unconventional technologies for testing the new props of geopolitical negotiation seem to belong to the Kremlin. Russia moves in Syria only military but geopolitically into the wider Black Sea area. The Black Sea region has a special significance in the recent geopolitical calibration of the Kremlin. The wider Black Sea region represents for the Russian Federation the real tactical field that tests its geopolitical resistance to the Euro-Atlantic political advancement and also the strategic vector of Russia's course in the new geopolitical context, the geographical and geopolitical perimeter that decides on its future positions in the negotiations on the new world order. The replies of the other global Black Sea actors seem not to have reached the refined level of the Kremlin. Our suggestion is that we must read the geopolitical processes taking place in the wider Black Sea area as an expression of geopolitical competition, in an unofficial perimeter, between the great political actors, with the goal of creating geopolitical dividends in ongoing negotiations for a new global order. All this geopolitical texture makes the Black Sea region the perfect polygon for new tests on the negotiations on the new global order. In the penumbra of battles for the public, this region will provide the alchemical combination for the new world order.

Keywords: Black Sea, Black Sea extended region, security, geopolitics, hybrid war, global order, EU, NATO, Romania.

RECENZII

Sorin Marcel Colesniuc (coordonator), *Dobrogea, edificii cu mozaic: Credința, Cultura, Cetatea*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2019, 500 p.

Dobrogea este un „model interetnic”, un „edificiu” în care pietricele de diferite etnii – cu credințele religioase, obiceiurile, cultura fiecăreia dintre acestea – formează un „mozaic interetnic”, ce poate servi drept exemplu oricând și oricui. Acest „mozaic” reprezintă Cetatea, Dobrogea. În care trăiesc, laolaltă și în bună înțelegere, români și 14 minorități etnice – conform recensământului din anul 2011 - care, împreună, au construit „Cetatea”.

Aceasta poate fi o interpretare a titlului volumului *Dobrogea, edificii cu mozaic: Credința, Cultura, Cetatea*, de 500 de pagini, coordonat de Directorul general al Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța, dr. Sorin Marcel Colesniuc. Cartea este parte a proiectului cu același nume, finanțat de Departamentul pentru Relații Interetnice și transpus în faptă de Asociația „Eurocult”, în colaborare cu muzeul constănțean mai sus amintit. În proiect a fost înscris și un simpozion științific în cadrul căruia au fost susținute comunicări științifice privitoare la minoritățile trăitoare în Dobrogea, parte dintre ele regăsindu-se în volumul de față.

Cele 26 de articole prezintă câteva dintre pietricelele care alcătuiesc „mozaicul” dobrogean: turci, tătari, germani, greci, ucraineni, albanezi, ruși lipoveni, italieni și albanezi. Poate de aceea, găsim în volum articole scrise în limbile unora dintre etniile menționate: turcă, rusă, ucraineană, germană, albaneză, cărora li se adaugă limba engleză și, cum era normal, limba noastră, a tuturor, limba română.

Semnatarii articolelor se înscriu în același „mozaic” al etniilor. Astfel, avem pe de o parte, istorici „minoritari” care scriu „ei, despre minoritățile lor”: Ghiursel Regep, Ibram Nuredin, Axinia Crasovshi, Victor Heinrich Baumann, Alexandr Varona, Constantin Cheramidoglu, Renata Topciu, Maria-Elena Muscan. Lor li se adaugă istorici români, care prezintă „imaginea celuilalt”, fie în urma cercetării, fie în urma

propriei experiențe de viață în comun cu „minoritari”, precum Sorin Marcel Colesniuc, Doina Păuleanu, Marian Cojoc, Gheorghe Dumitrașcu, Costin Scurtu, Lavinia Dumitrașcu, Dorin Popescu, Anastasia Dumitru, Cristian Cealera. Cercetători din Ucraina s-au alăturat demersului proiectului, fiind prezenți în volum cercetătorii Viaceslav Kușnir și Sehi Hakman.

Tematica abordată este variată și extinsă ca perioadă. Astfel, cititorii pot afla despre stabilirea acestor etnii pe pământul dobrogean, credința religioasă și cultura lor, obiceiurile, învățământul, realizările, eroii jertfiți pe altarul patriei comune, relațiile cu românii și celelalte naționalități, legende, amintiri etc.

Era necesar un nou volum – între atâtea altele – despre etniile Dobrogei? Fără îndoială, răspunsul este unul pozitiv, pentru că, pe de o parte, cunoșterea „celuilalt” este nepuizabilă și, pe de altă parte, modelul „mozaicului” etnic dobrogean este exemplul ce ar trebui urmat nu doar în România, ci și în alte țări. Un exemplu al unor importante pietricele de mozaic – românii și etnii - care, împreună, formează „Edificiul”, „Cetatea”...Dobrogea noastră.

Dr. Lavinia DUMITRAȘCU

Vasile Bâtlan, *Deceniul uitat: Constanța în anii 1979-1989*, Editura Printech, București, 2018.

Vasile Bâtlan a publicat, de curând, un nou volum dedicat istoriei acestor locuri, care se adaugă celor anterioare, spre a întregi imaginea orașului nostru în diverse epoci istorice și privită din diferite unghiuri.

Îndeobște, se consideră că istoricii trebuie să aștepte să treacă mai multe decenii până când se pot apleca asupra unei etape din evoluția societății, evitând astfel subiectivismul în aprecieri, astfel că perioada postbelică din istoria României a fost mai puțin cercetată. Cu atât mai rare sunt lucrările dedicate istoriei locale din acei ani, pe care cei mai tineri nu le pot înțelege cu ușurință, iar cei în vârstă par a încerca să-i uite... Profesorul Vasile Bâtlan nu a ezitat însă în a se apropia, retrospectiv, de ultimul deceniu existențial al societății numite, atunci, socialiste, multilateral dezvoltate, în fapt o societate ajunsă într-un blocaj economic și social fără ieșire. A analizat această societate prin prisma celor cercetate la sala de studiu a Arhivelor Naționale din Constanța, observând slăbiciunile sistemului, așa cum le simțeau și trăiau constănțenii. Societatea constănțeană a acelor timpuri nu diferea, firește, de cea din alte colțuri ale țării, pentru că, așa cum remarcase Churchill, meritul societății socialiste era repartizarea egală a sărăciei. Dar a folosit și istoria orală, mărturiile publicate sau nu ale altor martori sau actori ai evenimentelor din acea vreme, trecându-le, firește, prin filtrul gândirii celui ce a trăit timpurile și prin prisma pregătirii profesionale a putut să le înțeleagă mai bine, comparându-le cu alte epoci istorice studiate.

Volumul analizează, în primul rând, partidul conducător al acelor timpuri (P.C.R.), atât în privința mecanismelor sale interne de funcționare, cât și a rolului asumat de acesta în societatea românească de atunci; metehnele obișnuite ale politicianismului au fost exacerbate de sistemul de selecție a cadrelor partidului comunist, rezultatul fiind totala sa inadecvare la cerințele societății și vremurilor. Duplicitatea manifestată în relațiile dintre cadrele de partid, atenția exagerată pentru imaginea partidului și a comunistului în societate, mistificarea realității în slujba intereselor înalte ale partidului sunt caracteristici ale perioadei analizate, puse în pagină de autor, cu nenumărate exemple concrete, ce ne îngăduie apropierea de adevărul crud al acelor vremuri. Politica de cadre a partidului este prezentată pe larg în carte, cu efectele ei în timp și încercările făcute pentru a se îmbunătăți situația la nivelul organelor de

conducere din teritoriu. În același context, este abordată o problemă inedită, dorința de emigrare a membrilor de partid, greu de explicat pentru cei convinși de superioritatea orânduirii socialiste și, ca urmare, dificil de combătut. Trecută, însă, în epocă sub tăcere, pentru marea masă a cetățenilor.

Asumându-și rolul de forță conducătoare a societății, partidul comunistilor era confruntat zilnic cu situația reală a țării, căreia trebuia să-i facă față. Dar care erau problemele ce îi frământau pe constănțeni la acea vreme, ca și pe ceilalți, de altfel? Aici avem un caz aparte, ce merită explicat. Cererile, petițiile sau reclamațiile cetățenilor erau considerate, ca și acum, acte de valoare redusă, având, ca urmare, un termen de păstrare de circa 3 ani, după care erau eliminate din arhivă, unde rămâneau doar documentele importante cu adevărat. Evenimentele din 1989 au blocat însă acest mecanism de eliminare periodică - și legală - a acestei categorii de documente, astfel că, atunci când arhivele organizațiilor de partid din județul Constanța au fost preluate, și aceste dosare - conținând cererile, reclamațiile cetățenilor - au ajuns în depozitele Arhivelor Naționale. Acum, acestea pot fi puse la dispoziția cercetătorilor, în condițiile legii, ca orice alte categorii de documente, pentru că s-a decis să nu fie eliminate, chiar dacă în timpuri normale așa se obișnuiește mai peste tot. Din ele se vede ce nevoi și frământări aveau constănțenii pe atunci, iar din exemplele concrete puse la dispoziție de cartea citată, cei de azi pot înțelege mai bine viața celor de ieri. Pe de altă parte, acest gen de documente arată fața nemachiată a societății, adevărata situație morală a celor din conducerea societății, unii dintre ei implicați în multe relații murdare și stăpâniți de vicii. Cutuma cerea ca aceia ce urmau să fie deferiți justiției să fie întâi excluși din partid, pentru că - nu-i așa? - un membru de partid nu putea avea abateri de la etica și echitatea socialistă...

Un capitol aparte este dedicat analizei situației economice din județul Constanța, în perioada de referință, pe baza documentelor de arhivă ce oferă informații cu adevărat surprinzătoare pentru cei care nu au cunoscut direct acele cazuri concrete. Cititorul de azi, căruia i se vorbește de industrializarea masivă a țării în epoca apusă, nu știe ce însemna faptul că multe din complexele industriale lucrau cu pierderi planificate, că planul nu se realiza în cele mai multe cazuri iar lipsurile erau, de multe ori, acoperite contabil; piața resimțea, însă, din plin, carențele economiei socialiste centralizate, iar exporturile erau dificil de realizat, în condițiile unei slabe calități a produselor obținute. Criza s-a accentuat la începutul anilor '80 ai secolului trecut, astfel că, pe lângă implicarea conducerii politice direct în supravegherea producției, se ajungea la militarizarea sectorului energetic, care nu putea face față în condiții bune necesităților publice și economiei. Nici agricultura constănțeană nu se prezenta în condiții mai bune, iar exemplele din carte ne dovedesc lipsa de rentabilitate a producției de grâu sau lapte, de

exemplu, dar și sistemul raportărilor false, ce nu făcea decât să reducă din cantitatea produselor rămase pentru hrana locuitorilor de aici. Cităm aici aprecierea corectă a autorului lucrării: „Cu o industrie puțin competitivă, nevoită să vândă pe piețele externe la prețuri sub costuri, resursele pentru reluarea ciclului de producție industrială trebuiau aflate în alte sectoare economice și bineînțeles pe seama nivelului de trai”.

Alte pagini sunt consacrate analizei forțelor de muncă, a productivității lucrătorilor, dar și a modului de aprovizionare a populației cu cele necesare traiului, a locuințelor și condițiilor din ele, toate contribuind la obținerea unui anumit nivel de trai. Nu sunt omise nici sectoare mai rar prezente în lucrările istorice, precum starea de infraționalitate sau amploarea corupției, dar și cele legate de situația sanitară a populației, cu toate lipsurile obiective și subiective.

Este prima oară când cititorul de azi poate să vadă cum gândea și ce spunea conducătorul unui județ din vremea comunismului, poate astfel să se apropie de „bucătăria” conducerii de tip comunist, ce avea pretenția să poată controla toate domeniile existenței umane. Efectul acestei concepții eronate ni-l spune profesorul V. Bâtlan: „Controlul total exercitat de partid desființa inițiativele locale și anula bunele intenții ale specialiștilor ce lucrau direct în producție”.

Cartea aceasta abundă în date, statistici și informații concrete, ceea ce reprezintă un mare avantaj pentru cine vrea să se apropie de epoca analizată. Dincolo de principiile asumate și de propaganda comunistă ce poate fi ușor demontată, cifrele sunt cele care ne arată fața adevărată, de multe ori crudă, a realității. Nu am știut, de pildă, că în ianuarie 1987 județul Constanța era pe primul loc în țară la mortalitatea infantilă sau că o navă se construia în șantierul mai nou de la Mangalia cu cheltuieli duble față de cel de la Constanța. Autorul aduce, astfel, argumente solide în sprijinul ideilor pe care le afirmă, al explicațiilor ce le propune pentru modul de funcționare al societății pe care a cunoscut-o din diverse unghiuri.

Prin cartea sa, Vasile Bâtlan incită la cercetare și deschide noi orizonturi, sugerând teme ce trebuie să fie analizate cu minuțiozitate în anii următori și de alți cercetători, pentru a ne ajuta să înțelegem mai bine ce a însemnat perioada 1948-1989 în istoria românilor. Iată câteva dintre ele, așa cum reies din lucrarea sa: „*insuccesul istoric al P.C.R. de creare a muncitorului industrial, serios și competent, productiv și disciplinat*”; iar mai departe: „*care era rentabilitatea folosirii muncii orășenilor, a elevilor și a militarilor în agricultură?*”, sau situația muncitorilor flotanți din agricultura dobrogeană. Trebuie ca cercetătorii să se ocupe serios de astfel de subiecte, să ne ajute să înțelegem epoca socialistă, să cunoaștem cu adevărat sistemul în care România a trăit mai bine de patru decenii. Cartea de față este un câștig în această privință.

Dr. Constantin CHERAMIDOGLU

Sorin Marcel Colesniuc (coordonator), *Marea Unire de la Marea Neagră. Volum omagial dedicat Centenarului Marii Uniri a Românilor și împlinirii a 140 de ani de la unirea Dobrogei cu România*, Editura Celebris, Constanța, 2018, vol. I-II, 786 p.

Lucrarea intitulată *Marea Unire de la Marea Neagră. Volum omagial dedicat Centenarului Marii Uniri a Românilor și împlinirii a 140 de ani de la unirea Dobrogei cu România* este coordonată de dr. Sorin Marcel Colesniuc, Directorul general al Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța. Ea a fost tipărită la editura Celebris din Constanța, în condiții grafice excepționale, fiind produsul final al proiectului cultural „Marea Unire de la Marea Neagră”, care s-a desfășurat în cursul anului 2018, la Constanța, și care a fost câștigat de Asociația Eurocult (care deține un impresionant portofoliu de evenimente cu profil cultural).

De altfel, a fost singurul proiect al unei asociații din Constanța care a fost desemnat câștigător de Ministerul Culturii în cadrul Sesiunii de selecție pentru manifestări/acțiuni/proiecte culturale dedicate aniversării Centenarului României formulate și asumate de persoane juridice de drept privat fără scop patrimonial.

Lucrarea cuprinde comunicările științifice susținute în cadrul unei manifestări eveniment (83 la număr), una dintre cele mai de anvergură manifestări cultural-științifice din România organizate în cinstea celor două momente ilustre din istoria noastră națională, desfășurată în zilele de 26-28 octombrie 2018, la Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța. Cu această ocazie s-au reunit 135 de istorici, academicieni și cercetători din țară și străinătate. Aceștia au susținut lucrări privind istoria teritoriului dintre Dunăre și Marea Neagră, din antichitate până în contemporaneitate, sub semnul Centenarului și, așa cum s-a precizat la momentul respectiv, evenimentul a dezvoltat „noi platforme de cunoaștere a identității naționale, a oamenilor ce au marcat drumul spre Marea Unire, a valorilor materiale și imateriale ale României, a participării reprezentaților etniilor dobrogene la Primul Război Mondial,

a ceea ce înseamnă cu adevărat patrimoniul sub toate formele lui, în special cel bazat pe valorile naționale autentice sociale, artistice și istorice în țara noastră, în general, și la Constanța, în particular.”

Desfășurarea simpozionului a beneficiat de organizarea Ministerului Culturii și a Asociației Eurocult, sub auspiciile parteneriatului și sub autoritatea științifică oferită de muzeul constănțean. Finalul activităților festive, caracterizate printr-o înaltă ținută științifică, a avut loc în data de 14 noiembrie 2018, o zi cu o deosebită semnificație pentru dobrogeni și anume: celebrarea a 140 de ani de Unirea Dobrogei cu România. Cu acest prilej s-a lansat și lucrarea supusă atenției noastre în rândurile de față, în prezența mai multor personalități istorice și din sfera administrației, importante la nivel național.

În sfârșit, legătura dintre cele două evenimente s-a realizat printr-o expoziție de ii și obiecte artizanale (intitulată „IA – Zbor Centenar”), deschisă între 26 octombrie și 14 noiembrie 2018, găzduită sub auspiciile reputei și valoroasei instituții culturale muzeale de la malul mării (MINAC). Expoziția a inclus peste 50 de ii, cu valoare patrimonială, o colecție de fotografii de la sfârșitul secolului al XIX-lea – început secolului XX, precum și albume de fotografie, cusături și alte piese țărănești din perioada menționată. Nu în ultimul rând, odată cu lansarea prezentului volum, a avut loc și premiera unui film-documentar inspirat din viața etniilor dobrogene, din perioada Primului Război Mondial, care a fost pus ulterior la dispoziția Ministerului Culturii, televiziunilor locale și naționale etc., pentru a fi difuzat în cadrul altor evenimente organizate cu ocazia aniversării Centenarului Marii Uniri.

Lucrarea, din rațiuni tipografice, a fost împărțită în două tomuri, relativ echilibrate ca număr de pagini (primul cuprinde 342 de pagini, iar cel de-al doilea 443 de pagini). În primul tom sunt prezente primele patru capitole, iar în cel de-al doilea ultimele trei capitole. Coordonatorul lucrării este cercetătorul științific dr. Sorin Marcel Colesniuc. Aceasta este doar una din multiplele sale experiențe avizate de autor, editor și coordonator de volume cu profil istoric și arheologic (13 apărute până în prezent). Dintre acestea le amintesc doar pe cele în care acesta este, ca și în cazul lucrării analizate, unic coordonator sau colaborator asociat, astfel: *Revoluția din Decembrie 1989. Valoarea libertății* (Editura Etnous, Brașov, 2013), *Studii de preistorie. Zona Pontică. În onorem dr. Ion Pâslaru* (Editura CallasPrint, Mangalia, 2014), *Kallatida* (Editura CallasPrint, Mangalia, 2014), *O istorie a orașului Cernavodă* (Editura Starr Tipp, Slobozia, 2015), *În amintirea unui istoric român-Nicolae Ciachir* (Editura Etnologică, București, 2016), *Dobrogea. Edificii cu mozaic: credința, cultura, cetatea* (Editura Ex Ponto, Constanța, 2019).

Specialist cu foarte bune referințe în planul lumii științifice, foarte bun cunoscător al realităților istorice și arheologice ale spațiului istro-

pontic, dr. Sorin Marcel Colesniuc și-a făcut o datorie de onoare din implicarea în toate aceste evenimente care vin, în final, să celebreze un an de referință cu profunde dimensiuni naționale, de suflet, nu numai pentru etnosul dobrogean, ci și pentru cel general panromânesc.

Nu în ultimul rând, menționăm în activitatea aceleiași coordonator, până în prezent, cele aproximativ 100 de articole cu subiect științific, la care putem adăuga cele aproximativ 400 de articole de popularizare a istoriei Dobrogei, apărute în reviste de cultură și ziare constănțene. Subliniem încă odată efortul coordonatorului pentru aducerea într-un format omogen a tuturor comunicărilor prezentate pe diferite paliere cronologice.

Primele pagini ale volumului omagial cuprind *Cuvântul înainte* (p. 13-15) semnat de Sorin Marcel Colesniuc și mesajul de salut (*Să nu uităm și să învățăm*, p. 17) al președintelui Consiliului Județean Constanța, Marius Horia Țuțuianu, care face un scurt istoric al idealurilor de veacuri ale poporului român pentru unire deplină, marcând pe scurt cele două evenimente celebrate: „140 de ani de când Dobrogea a revenit la România independentă” și „1 Decembrie 1918, când România a devenit Mare”. Alocuțiunea sa se finalizează prin următorul îndemn: „*Acest volum, Marea Unire de la Marea Neagră, este un mic gest de mulțumire pentru toți oamenii simpli și oamenii mari care au făcut posibilă, fie și numai pentru 22 de ani, România Mare. Din toată această istorie trebuie să învățăm, pentru a nu repeta greșeli și pentru a lua exemple de ce trebuie să faci dacă te simți, cu adevărat, ROMÂN.*”

Cuprinsul propriu-zis al întregului volum este structurat pe șapte mari capitole tematice, după cum urmează: *Preistorie* (p. 21-92), *Istorie greco-romană, bizantină și medievală* (p. 93-212), *Numismatică* (p. 213-254), *140 de ani de la Unirea Dobrogei cu România și dezvoltarea ei până la Primul Război Mondial* (p. 255-342), *Primul Război Mondial și Marea Unire a Românilor* (p. 345-541-), *Basarabia și Bucovina* (p. 545-730) și *Varia* (p. 733-771).

În capitolul de preistorie (I) sunt prezente, în șase contribuții, rezultate ale cercetărilor privind cultura Starcevo-Criș, cultura Petrești, despre topoarele perforate de la Rupea (jud. Brașov), despre viața spirituală a comunităților culturii Zau, despre arheologia eneoliticului dobrogean și apoi noi date privind așezarea eponimă a culturii Gârla Mare. Printre semnatori reținem pe: dr. Gheorghe Lazarovici, dr. Cornelia-Magda Lazarovici, dr. Valentina Voinea, dr. Sorin Marcel Colesniuc ș.a.

Următorul capitol (II) cuprinde 14 articole, care dețin teme dedicate istoriei greco-romane, bizantine și medievale ale Dobrogei și spațiilor geografice apropiate, cu privire specială asupra unor obiective de interes arheologic cum sunt: Carsium/Hârșova, Callatis/Mangalia, Capidava,

Tomis/Constanța, Oltina etc. Ca teme sunt de enumerat: agricultura în perioadele clasică și elenistică, gladiatori și amfiteatre, șanțurile de apărare, rute comerciale, simbolistică, vămi etc., pentru perioada secolelor V a.Chr.-XVIII p.Chr. Adăugăm și noi date privind arheologia subacvatică a țărmului dobrogean, respectiv noi cercetări arheologice în Tomisul antic (Acropola, Poarta de Nord/Poarta Mare a cetății etc.). Printre semnatori reținem pe: dr. Constantin Nicolae, dr. Ghiorghe Papuc, dr. Constantin Chera, dr. Cristina Paraschiv-Talmațchi, dr. Cătălin Dobrinescu, dr. Nicolae Alexandru, dr. Emilia Corbu etc.

Capitolul III cuprinde, în totalitate, cinci lucrări cu subiect numismatic și arheologic privind: reperele muzeografice în arheologia dobrogeană, un istoric al colecționării și cercetării monedelor orașelor vest-pontice dobrogene, despre situația descoperirilor monetare de la Tomis și Histria din perspectiva colecției Institutului de Arheologie din București, iar din perioadă modernă decorații și modificări în sistemul valutar după Primul Război Mondial în România. Printre semnatori reținem pe: dr. Gabriel Custurea, dr. Gabriel Mircea Talmațchi, dr. Theodor Isvoranu și dr. Radu Tabără.

Capitolul IV este format din 12 articole ce tratează diferite problematici privind spațiul dobrogean, cum sunt activitățile și contribuțiile unor personalități precum arhiepiscopul de București, Raymund Netzhammer, sub forma cronicarului din preajma Marii Uniri, ale lui Mihail Kogălniceanu, ale altor figuri reprezentative ale românismului după reintegrarea la Țară, contribuția unor personalități bisericești la dezvoltarea culturală interbelică, coordonatele Războiului de Independență din anii 1877-1878 și Dobrogea „oglinzilor paralele”, preluarea teritoriului dobrogean și autoritățile ruse, unirea Dobrogei văzută ca o treaptă a devenirii statului român, situația socială, culturală și spirituală după Războiul de Independență, definirea procesului istoric petrecut în Dobrogea între anii 1877-1878 și 1913, administrarea Constanței la 1879 și aspecte ale industriei mici din județul Constanța. Printre semnatori reținem pe: prof. univ. dr. Marian Cojoc, dr. Karl Zeno Pinter, prof. univ. dr. Valentin Ciorbea, dr. Stoica Lascu, dr. Lavinia Dumitrașcu, dr. Florin Stan și alții.

Capitolul V cuprinde 23 de contribuții, cele mai multe din volum pentru un singur capitol, care tratează câteva personalități și alte persoane implicate în Primul Război Mondial (Ervin Rommel, ofițerul arhitect Stelian Boiangiu, preotul Vasile Ulescu, generalul Alexandru Averescu, mai mulți soldați din Medgidia), date despre diferite bătălii desfășurate în cadrul aceluiași conflict ilustrat de fapte pline de eroism desfășurate pe aceste pământuri (lupta de la Turtucaia, apărarea Deltei Dunării etc.), chestiuni diplomatice/consecințe ale conflictului/felurite știri (negocieri cu privire la orașul port Constanța în anii 1917-1918,

Constanța în presa bucureșteană, cheștiunea Dobrogei în presa militară rusă, efectele războiului asupra societății dobrogene și ale ocupației Puterilor Centrale asupra Constanței la momentul anului 1918, imagini literare dobrogene, un breviar al narativelor diplomatice românești etc.

Nu în ultimul rând, reținem informații și despre alte spații geografice apropiate teritoriului dobrogean (opозиția maghiară față de eliberarea Transilvaniei, monumente ale comunității germane din Sibiu în preajma Marii Uniri, memoria unor monumente istorice din Galați), contribuția privind distrugerea și dispariția patrimoniului arheologic dobrogean afectat de reținerea sa ca pradă de război și altele. Printre semnatori reținem pe: dr. Ioan Opriș, dr. Constantin Cheramidoglu, dr. Adrian Ilie, dr. Costin Scurtu, dr. Robert Stănciugel, dr. Corina Apostoleanu, dr. Dorin Popescu, dr. Mariana Cojoc și alții.

Capitolul VI, dedicat istoriei teritoriilor românești din Basarabia și Bucovina, reunește nu mai puțin de 16 articole, care pun accent pe aspecte privind conștiința etnică și cea națională, pe evenimentele premergătoare unirii în cele două teritorii, pe modul în care problema Basarabiei s-a reflectat în cadrul diplomatic european (cheștiunea orientală), de modul în care aceeași problemă s-a reflectat în analiza serviciilor românești de informații, despre școala teologică, despre generația Unirii, până chiar la caracteristica generală a vieții cotidiene din RSSM în perioada imediată de după finalizarea celui de-Al Doilea Război Mondial.

De asemenea, sunt de adăugat câteva contribuții care aduc în atenția contemporaneității rezultatele activității unor personalități din epocă, în contextul unirii și posterior acestui moment, privind teritoriile amintite, cum au fost generalul Alexandru Averescu sau Sextil Pușcariu. Printre semnatori reținem pe: academician Radu Ștefan Vergatti, academician Alexandrina Cernov, dr. Valentin Constantinov, dr. Dinu Postarencu, dr. Marian Zidaru, dr. Ion Negrei și alții.

Capitolul VII cuprinde un număr de șapte materiale, care nu și-au regăsit locul tematic în cele anterioare prin natura subiectelor tratate, sub forma identităților culturale în comunism, elementelor imagologice privind scenariul Bulgariei Mari, file din istoria Războiului Crimeii, elite militare românești în Armata imperială a Austriei, despre activitatea Brigăzii Austro-Ungare „Papp Dander” pe frontul din Bucovina, Canalul Dunăre-Marea Neagră, românii de pretutindeni în programa școlară etc. Printre semnatori reținem pe: dr. Florin Muller, dr. Cristian Sandache, dr. Claudia Ilie, dr. Mihai Nicolae și alții.

După trecerea rapidă în revistă a majorității contribuțiilor, menționăm faptul că ultimele pagini ale lucrării (pag. 773-785) sunt dedicate unor anexe care cuprind câteva fotografii reprezentative din

cadru lucrărilor sesiunii și din excursia de documentare la Complexul muzeal de la Adamclisi - Tropaeum Traiani (județul Constanța).

Volumul omagiu (cu cele două tomuri componente) reprezintă o mărturie perenă a celebrării la un nivel corespunzător a două dintre cele mai importante evenimente ale poporului român, ale dobrogenilor, fiind tipărit în 3.000 de exemplare. Acestea au fost deja puse, cu titlu gratuit, la dispoziția: Academiei Române, Ministerului Culturii, Primăriei Municipiului Constanța, Consiliului Județean Constanța, universităților și bibliotecilor județene și municipale din România, specialiștilor în istorie și iubitorilor de istorie.

Pe această cale, s-a dorit în mod expres difuziunea sa în toate mediile posibile, de la centrele culturale reale ale fiecărui județ, la universități, instituții administrative etc., ca o frumoasă pledoarie culturală pentru atragerea atenției asupra unor evenimente marcante din istoria națională. Cu atât mai mult cu cât lucrarea, închinată celor două momente cadru din istoria românilor deja precizate, vine ca o încununare a unei sărbători supusă la trei dimensiuni programatice: istorică, socială și artistică. Anul 2018 a stat sub semnul Centenarului Marii Uniri, o sărbătoare a întregii Românii, care ne-a orientat atenția către o istorie veche în ceea ce privește trecutul românilor uniți.

Toate articolele prezente în lucrare reprezintă contribuții relevante și majoritar inedite (printr-o cantitate substanțială de informații inedite) în ceea ce privește diferitele aspecte de ordin istoric, arheologic și numismatic, tratate cu discernământ și acribie științifică. Reținem în acest sens noutatea și valoarea argumentelor, deosebirile față de cercetările anterioare, pertinenta și consistența concluziilor formulate. În cele două tomuri am constatat prezența mai multor sisteme de notare, dar acest lucru poate fi explicat prin complexitatea lucrării, a temelor abordate, din preistorie până în contemporaneitate. Deși dificil uneori de parcurs din acest punct de vedere, fie doar din perspectiva unui cercetător al antichității, fie din cea a unui cercetător al epocilor modernă și contemporană, acest fapt nu știrbește cu nimic valoarea deosebită, de ansamblu, a contribuțiilor respective. Și a lucrării finale, care le reunește.

Prin valoarea sa deosebită, lucrarea de față devine cea de a doua contribuție fundamentală, de excepție, la problematica general-istorică a teritoriului dobrogean apărută la malul Mării Negre în ultimul deceniu, după cea coordonată de prof. univ. dr. Valentin Ciorbea. Astfel, domnia sa a inițiat proiectul „*Dobrogea 130 de ani în cadrul statului românesc*” împreună cu Consiliul Județean Constanța, care s-a concretizat în sesiunea științifică și volumul *Dobrogea 1878-2008. Orizonturi deschise de mandatul european*.

Lucrarea analizată reprezintă, incontestabil, o contribuție de mare valoare la istoriografia Dobrogei, redând dimensiunea reală și pozitivă a

unor aspecte generale și particulare ale istoriei și arheologiei locale și nu numai. În ansamblul său, volumul merită toată aprecierea noastră. Astfel de lucrări sunt de dorit a fi susținute în mod curent, inclusiv financiar, de către autoritățile îndrituite, fiind obligatorie apariția lor măcar la un deceniu și de a ajunge nu numai în circuitul științific, ci și în cadrul comunităților locale din țară și străinătate.

Uitarea și necunoașterea istoriei naționale reprezintă primele simptome ale dispariției unui popor, a propriei conștiințe, iar acest lucru nu trebuie să se întâmple niciodată cu poporul român. Noi, ca istorici, alături de toți cei abilitați, trebuie să luptăm din răzputeri, cu posibilitățile noastre, să nu-i creăm un cadru favorabil de manifestare, de distrugere și atrofie a conștiinței naționale.

Dr. Gabriel Mircea TALMAȚCHI

Valentin Ciorbea, Florin Stan (editori), *Dobrogea în documente diplomatice românești (1878-1884)*, Editura Academiei Oamenilor de Știință din România, București, 2019, 165 p.

Neobositul istoric al spațiului dobrogean, profesorul Valentin Ciorbea, alături de mai tânărul, dar deja consacratul cercetător, Florin Stan, au reușit în toamna acestui an (noiembrie 2019) publicarea unui valoros volum de documente legate de evoluția Dobrogei în perioada 1878-1884, adică perioada imediat următoare unirii Dobrogei cu Vechiul Regat.

Trebuie să ne amintim, în acest context, că în pregătirea marcării a 130 de ani de la integrarea regiunii în granițele statului român, prof. univ. dr. Valentin Ciorbea a inițiat și desfășurat proiectul „*Dobrogea 130 de ani în cadrul statului românesc*”, împreună cu Consiliul Județean Constanța, proiect care s-a concretizat într-o sesiune științifică și editarea volumului *Dobrogea 1878-2008. Orizonturi deschise de mandatul european*.

Prezentul volum, intitulat *Dobrogea în documente românești (1878-1884)* este un demers similar, merit a marca, de această dată, cei 140 de ani de la integrarea Dobrogei, și a face lumină în privința unor aspecte mai puțin cunoscute despre evoluția spațiului dobrogean în epocă și despre eforturile făcute de administrația românească, începând cu toamna anului 1878, de a-și așeza structurile și de a-și consolida autoritatea în provincie.

Volumul valorifică 73 de documente ce ilustrează diferite aspecte legate de evoluția Dobrogei, precum: evaluarea realităților din regiune și cunoașterea potențialului de dezvoltare, situația populației și a notabilităților din principalele localități, pregătirea instalării administrației românești la Tulcea și la Constanța, situația frontierei sudice a Dobrogei și, în acest context, a situației din zona Arab-Tabia, problematica emigrării etnicilor musulmani, date economice și financiare relevante ș.a.m.d.

Documentele au fost identificate și preluate din Arhiva Ministerului de Externe, condus la acea vreme de Mihail Kogălniceanu (3 aprilie 1877-

25 noiembrie 1878), aici regăsindu-se rapoarte, dări de seamă, statistici și alte asemenea documente referitoare la diferite subiecte privind Dobrogea, grupate pe teme. În cele ce urmează vom semnală și noi o parte din documentele selectate de către editorii volumului. Astfel, atrage atenția un document deosebit de valoros (doc. nr. 18, *Adresă a Ministerului de Război din 3 ianuarie 1879*) ce prezintă statistica populației și a localităților dobrogene consemnată la începutul anului 1879, și care face o trecere în revistă a orașelor și satelor dobrogene, cu numărul populației și compoziția etnică a fiecărei așezări, a impozitelor ce erau plătite guvernului otoman, cu alte cuvinte, un tablou recapitulativ al populației Dobrogei, care se ridica la 227.920 de oameni, și cu autoritățile administrative din orașul Tulcea. Tot pe aceeași direcție se înscrie și documentul nr. 7 (din 14 septembrie 1878), care cuprindea o listă a „persoanelor notabile fiecărei naționalități aflate în toate orașele Dobrogei”, listă transmisă de delegația română de la Tulcea ministrului Afacerilor Străine, Mihail Kogălniceanu.

Alte documente ilustrează modalitatea în care s-a realizat transferul autorității asupra Dobrogei, de la oficialitățile rusești către cele românești, documente ce reflectă piedicile și tergiversările oficialilor ruși în realizarea acestui proces și întârzierea cu care trupele țariste au părăsit teritoriul Dobrogei. Amintim, în acest sens, documentele nr.13 și 14 care relevă refuzul rușilor de a preda oficialilor români biroul telegrafic de la Sulina, fapt ce împiedica transmiterea telegramelor oficiale către București, dar și doc. nr. 20 (15 ianuarie 1879), prin care se solicita eliberarea de către trupele rusești a unui imobil, destinat a adăposti una din școlile românești.

Un număr mult mai mare de documente tratează problematica trasării graniței româno-bulgare și atragem atenția asupra unui *Memoriu întocmit de Ministerul Afacerilor Străine, referitor la problema delimitării graniței de sud a Dobrogei în zona Arab-Tabia* (doc. 39), dar și asupra altora, care ilustrează această problemă deosebit de delicată, pentru a cărei rezolvare a fost instituită o comisie europeană de delimitare (vezi și doc. nr. 40).

În paginile aceluiași volum regăsim și o serie de documente legate de mișcarea de populație din Dobrogea în anii ce au urmat războiului ruso-româno-turc și care reflectă interesul autorităților române privind situația etnicilor musulmani, lipoveni sau bulgari din regiune, situația emigrării musulmanilor din Dobrogea și a proprietățile lăsate de aceștia la părăsirea provinciei, fluxul de populație dinspre Regat în provincie (documentul din 21 martie 1881, emis de Căpitănia portului Cernavodă) ș.a.

Toate cele 73 de documente redactate în paginile volumului, din care cele redactate în limbi străine (în franceză) au fost traduse pentru a ușura

accesul tuturor cititorilor, reflectă problematicile din epocă cu privire la situația Dobrogei și vin să întregască imaginea noastră privind acest complicat și, în egală măsură, delicat proces de integrare administrativă a regiunii în granițele țării, care s-a realizat fără a se aduce nicio atingere numeroaselor etnii conlocuitoare de aici.

Deși proiectul *Dobrogea în documente diplomatice românești 1878-1884* ar fi trebuit să marcheze cei 140 de ani scurși de la integrarea regiunii în granițele țării, din motive obiective volumul a văzut lumina tiparului un an mai târziu, în 2019, fapt care nu știrbește cu nimic aportul științific incontestabil adus de această nouă sursă istorigrafică în cunoașterea istoriei spațiului dobrogean.

Mai trebuie să precizăm că volumul a apărut sub egida Academiei Oamenilor de Știință din România, al cărui membru este profesorul Valentin Ciorbea, și cu ajutorul financiar al unei binecunoscute firme de computere din Constanța, care s-a dovedit la fel de săritoare și cu alte ocazii în susținerea culturii și istoriei dobrogene.

Prin noile documente scoase la lumină, volumul prezentat poate fi considerat una dintre cele mai valoroase contribuții documentare la cunoașterea istoriei Dobrogei apărute în ultimii ani, dar totodată și un veritabil instrument de lucru pentru cercetătorii aplecați asupra diferitelor teme de istorie dobrogeană. Nu ne rămâne decât să aducem felicitări editorilor și să urăm succes, pe mai departe, neobositului istoric și profesor Valentin Ciorbea, în demersurile de identificare și valorificare a unor noi surse documentare, care să permită specialiștilor și, în fapt, tuturor dobrogenilor, o apropiere cât mai facilă de istoria provinciei noastre.

Dr. Delia Roxana CORNEA

Livia Buzoianu, Traian Clianțe (redactori), *Tristia: Epistulae Ex Ponto = Tristele. Scrisori din Pont/ Publius Ovidius Naso*, traducere în limba română de Teodor Naum, Editura Ex Ponto, Constanța 2019.

Recent a văzut lumina tiparului o ediție bilingvă (în limba latină și limba română) a scrisorilor din exil ale poetului Publius Ovidius Naso: *Tristia (Tristele)* și *Epistulae ex Ponto (Scrisori din Pont)*. Lucrarea a apărut grație sponsorizării din partea Asociației „Gabriel Bălan” și a Fundației „Piața Ovidiu”.

Actuala ediție este prima care oferă în paralel cele două versiuni: cea latină bazată pe texte din ediții de prestigiu apărute la Heidelberg și Leipzig; cea în limba română reia traducerea lui Teodor Naum, apărută în 1972 la editura Univers.

Cartea numără 750 de pagini; se deschide cu un *Cuvânt înainte* și *Notă asupra ediției*, ambele necesare pentru înțelegerea conținutului și tonalității scrisorilor. Dincolo de timp (din perioada de tinerețe sau maturitate), de împrejurări sau consecințe, înțelegem că poezia reprezintă pentru Ovidius un mod de viață, un refugiu, o alinare și o formă de rezistență în fața unui destin sever. Textele păstrează dispunerea în distih elegiac (versuri lungi, de șase picioare metrice alternând cu versuri scurte, de 5 picioare) și au scurte note de subsol atunci când apar diferențe de termeni de la o ediție la alta.

Textele sunt urmate de un bogat material de note și indici care familiarizează pe cititor cu civilizația și cultura antică, fie că este vorba de mitologie, personaje istorice, evenimente, locuri geografice etc. Coperta, supracoperta și mai multe pagini din interiorul volumului sunt ilustrate cu reproduceri ale unor opere de artă semnate de: Loretta Băluță, Constantin Grigoruță, Ina Iordan, Corina Vicolov și Valentin Popa.

Apariția unei ediții bilingve a celor două cărți de elegii tomitane apare ca o necesitate. Prin alăturare, cititorul poate redescoperi frumusețea poeziei; poate aprecia muzicalitatea versului latin și

acuratețea traducerii; poate reține imagini sau înțelege semnificația unor termeni.

Ovidiu și interesul pentru Ovidiu revin astfel într-un spațiu geografic ospitalier – Constanța de astăzi – și între oameni iubitori de lectură și doritori de cunoaștere. În aprecieri mai extinse, care îi stabilesc locul în literatura latină și universală, Ovidius a fost considerat pe rând, de Renaștere și Epoca Modernă „unicul poet de talent de la sfârștul epocii clasice” și „poetul de legătură între cele două lumi care încheie perioada de strălucire a literaturii latine din vremea Principatului augustan și o deschide pe cea a literaturilor europene”.

Ovidius va relata scene dramatice petrecute acasă, la Roma, înaintea plecării (I 3) și din timpul călătoriei pe mare (I 2). Tonul scrisorilor, care împrumută titlul culegerii, este trist cum „tristă-i este soarta” (IV 6), și cum ajunge să constate într-un joc de cuvinte, jocul propriului destin: „Eu n-am scris versuri triste/ Dar trist-a fost pedeapsa glumețului meu vers” (II 493-494). La acestea se adaugă versuri triste „ca locurile acestea” (ale exilului), „ca bietul autor” (V 12, 35-36) și sentimentul unei morți triste „pe-un țărm așa de trist” (III 3, 38).

Pedeapsa primită este dreaptă („mânia Cezarului e dreaptă”; II 21) și acceptată („Osânda-mi fu mai blândă decât m-am așteptat”; II 126). Sau, într-o altă formulare: „Pedeapsa mi-a fost dată pre cât mi-a fost și vina” (IV 4) și „osânda-i aspră, însă am meritat exilul” (V 10, 49). Vina este rezumată în două cuvinte – *carmen* și *error*: „poezia și-o oarbă rătăcire” (II 207-208), iar această „rătăcire” pe care poetul nu o poate destăinui, l-a jignit pe împărat și a atras mânia acestuia (ira Caesaris): „Că l-am jignit pe dânsul e marea mea pedeapsă” (V 11). Poetul își definește vina ca „oarba rătăcire” ce i-a luat mințile (I 2, 98-99; II, 109), greșală și nu crimă („dintr-o greșală numai o crimă a ieșit”; III 6, 26) și chiar o prostie. Aceasta trebuie să fi fost destul de gravă, pentru că singur recunoaște: „speranța piere, când aminte mi-aduc de ce-am făcut” (II 147-148).

Poetul admite că „de toată vina eu nu pot să mă apăr” (II 5, 51-52) și alege să-și apere poezia. Dar scrierea (poezia) incriminată (Ars amandi/ Ars amatoria) nu este nouă; ea a fost un joc poetic, o glumă (I 9, 62) ce se adresa curtezanelor și nu matroanelor (II 303-304). Poetul își delimitează purtarea de conținutul operei sale: „purtarea mea e una și alta-i poezia” și „Viața mi-i onestă, dar versul zvăpăiat.” (II 353)

Sentimentele care îl încearcă sunt diferite: speranța într-o pedeapsă mai blândă și frica (*timor* sau *metus*), care este mai mare decât speranța și care îl oprește să-și numească prietenii. Frica se traduce prin frica de moarte și frica de un ținut necunoscut, aflat „la marginea lumii” și sub Urse.

A doua culegere de poezii, scrise între anii 12-16 d. Hr. și intitulată *Epistulae ex Ponto* (*Scrisori din Pont sau Pontice*) se compune din patru cărți, fiecare, pe rând, cu câte 10, 11, 9 și 16 elegii. Versurile lui Ovidius reprezintă pentru posteritate un document prețios: în ele aflăm poezie și istorie – a evenimentelor și a oamenilor – geografie și istorie literară, mitologie, cultură și civilizație. Poezia din exil a lui Publius Ovidius Naso rămâne în continuare o operă deschisă cunoașterii, interpretărilor și analizei.

Dr. Livia BUZOIANU

**Acest număr a văzut lumina tiparului prin sprijinul financiar
al CONSILIULUI MUNICIPAL CONSTANȚA, editor fiind
MUZEUL DE ISTORIE NAȚIONALĂ ȘI ARHEOLOGIE
CONSTANȚA**

14 noiembrie 1878
Intrarea triumfală a armatei române în Dobrogea

ISSN: 12244-810